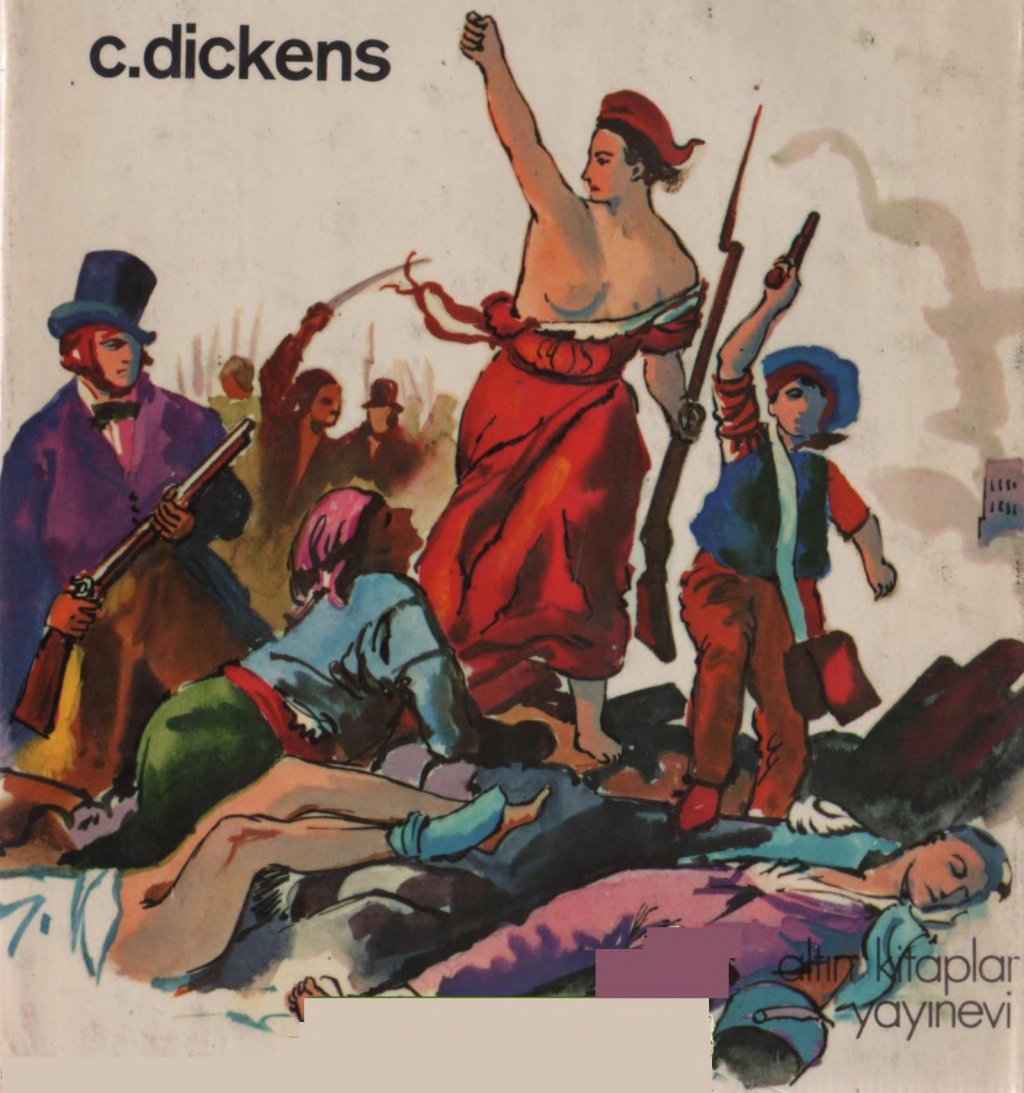
iki şehrin hikâyesi

c.dickens

altın kitaplar yayınevi

2.75.18.6

Bu kitap, Blue Ribbon Books nüshasından ve hiç kısaltılmadan dilimize çevrilmiştir.

CHARLES DİCKENS

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

6. Baskı

Dilimize çeviren :
GÖNÜL SUVEREN

Bu kitabı hazırlayan : ALTIN KİTAPLAR
Dilimize çeviren : Gönül Suveren
Kapak resmi : Ayhan Erer
Dizgi - Baskı : Sıralar Matbaası

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ ÜZERİNE

1812 *yılında Charles Dickens Porsmouth'da doğdu. Renkli ama zor bir hayatı olacaktı. Çocukluğunun ilk yılları doğduğu şehirde geçti, sonra da Londra'ya kadar uzanan başka kentler dizisi ilk gençlik yıllarının uğrağıydı. 1823'te Londra'ya göçen ailesi yoksulluğun pençesinde inliyordu, borca batık babası yüzünden Dickens ailesi hapishaneye düştü. İşte küçücük Dickens bunu ömür boyu unutmayacaktı.*

Geçim derdini hafifletmek Dickens'e düşmüştü, o da haftada altı şilinlik bir işle 12 *yaşının tadını çıkarmağa çabalıyordu.*

Dickens çalışmaktan yılmıyordu. Çeşitli iş değiştirdi ama bu çalışmalar sırasında en sevdiği işin yazı yazmak olduğunu anladı. Küçücük röportajların açtığı yoldan parlamento muhabirliğine vardı. Muhabir olarak büyük üne kavuştu. 1858*'de karısından ayrıldı. Evliliğin bilançosu* 10 *çocuktu.*

Edwin Drood adlı son romanını tamamlayamadan 1870*'de öldü. Westminster* Abbey*'e gömüldü.*

1859*'da son sayfalarını bitirdiği* İki Şehrin Hikâyesi *için Charles Dickens şunu söylüyordu:*

«Tanrı bilir ya en iyi ve en inandığım işi yaptığım kanısındayım.»

İki Şehrin Hikâyesi *meydi? Biliyorum tek kelime ile ce-*

vap verilebilir: Romandı. Ama nasıl bir romandı. İşte okurlar ve eleştirmenler bu sorunun cevabını tam bir açık ve seçiklikle veremiyorlardı. Yalnızca tarihi bir roman değildi. Bir ihtilâl romanı da sayılmazdı. İnsanların bunalımlarının düğümünü çözmeye çalışan bir eser miydi? Belki de hepsi bu romanda birleşmişler başka bir deyimle senteze kavuşmuşlardı.

Charles Dickens'i Carlyle'ın yazdığı Fransız İhtilâli *çok etkilemişti. Bu ihtilâlin toplum düzeninde değil kişilerin, bireylerin hayatında da yaptığı yıkıntıları gözlemişti. İhtilâlin yıkıcı, mahvedici özelliği gerçekten bu romanında çok belirgindir.*

İki Şehrin Hikâyesi'*ni Marx ve Engels çok ilgi çekici bulduklarını belirtmekle kalmamışlar, bu romanıyla Dickens'ı radikal ve devrimci bir yazar olarak da nitelendirmişlerdir. Victoria İngilteresinde toplum tabakalaşmasını sergilediğinden, sınıflar arasındaki ayrımı ortaya koyduğundan, sosyal dengesizliği saptadığından ötürü de önemli sayılır bu roman.*

Dickens İki Şehrin Hikâyesi'*nde bütün yüreğiyle devrimcilere sempati duyduğunu, onlarla aynı düşüncede olduğunu anlatmaktadır.*

Gene de Dickens okurlara şu bildiriyi iletmektedir:

Şiddet şiddeti, hapishane hapishaneyi, nefret de nefret dalgalarını getirmektedir.

İki Şehrin Hikâyesi, *klasik roman anlayışı içinde günümüz okurunun lezzet duyabileceği ender başyapıtlardan biridir.*

BİRİNCİ KİTAP

Hayata Çağrı

Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü, akıl çağıydı, ahmaklık çağıydı, inanç dönemiydi, inanılmazlık dönemiydi, Aydınlığın mevsimiydi, Karanlığın mevsimiydi, umudun baharıydı, umutsuzluğun kışıydı. Yaşamak için her şeyimiz vardı, yaşamak için hiç bir şeyimiz yoktu. Hepimiz doğrudan doğruya Cennete gidiyorduk. Hepimiz doğrudan doğruya öbür tarafı boylayacaktık. Sözün kısası, o çağ şimdiki zamana öylesine benziyordu ki, şamatacı yönetmenler, iyi ya da kötü şeyler için bir karşılaştırma yaptıklarında, bu çağın her bakımdan en üstün sayılmasında ısrar ediyorlardı.

İngiltere tahtında geniş çeneli bir kralla, çirkin bir kraliçe oturuyordu. Fransa tahtında ise geniş çeneli bir kralla, güzel bir kraliçe... Her iki ülkede de devletin, özel çıkarlar için saklanılan ekmek ve balıklarına bakan soylular, her şeyin ebediyen böyle devam edeceğinin gün gibi ortada olduğunu düşünüyorlardı.

Milâttan sonra binyediyüz yetmiş beş yılıydı... Lutufların pek bol olduğu bu çağda, şimdi de olduğu gibi, İngiltere'ye ispritizmayla ilgili açıklamalar da ihsan edilmişti. Mrs. Southcott, son günlerde kutsal yirmi beş yaşına basmıştı. Muhafız alayından kâhinlik gücü olan bir er, Londra ve Westminster'in yutulması için hazırlıklar yapıldığını bildirerek, bu üstün varlığın gelişini müjdelemişti. Cocklane'deki ünlü hayalet de ortadan kaldırılalı sadece on bir on iki yıl olmuştu. O da, orijinallik bakımından tabiat üstü denilecek kadar yoksun olan bu son yıldaki hayaletlerin yaptıkları gibi haberlerini arka arkaya verdikten sonra görülmez olmuştu. Dünyanın sorunlarıyla ilgili basit haberler de İngiliz Taht ve halkına erişmişti. Amerika'daki İngiliz idaresinde bulunan kimselerin kurduğu meclisten geliyordu bu haberler. İşin garibi bunların, Cock-lane'deki hayaletin çoluk çocukları yardımıyla öğrenilenlerden çok daha önemli oldukları, ileride anlaşılacaktı.

İspritizma konusunda, armalı kalkan ve üçlü asa bakımından kardeş sayıldığı ülkeden daha az şanslı olan Fransa, olağanüstü bir düzenle yokuş aşağı gidiyor, kâğıt paralar basarak, bunları harcıyordu. Ayrıca Hristiyan mürşitlerinin rehberliğinde, kırk elli metre ileriden, yani görebileceği bir yerden geçen rahiplerden meydana gelmiş pis bir sürüye saygı gösterisinde bulunmak için yağmurda diz çökmediğinden dolayı zavallı bir gencin ellerini kesmek, kerpetenle dilini koparmak, onu diri diri yakmak gibi insanca uğraşılarla da eğlenmekteydi. Herhalde Fransa ve Norveç'teki ormanlarda kök salmış, büyümekte olan ağaçların bazılarını da Oduncu - Kader, o acıyla kıvranan zavallı, öldürüldüğü zaman işaretlemişti. Bunlar ileride kesilerek tahta haline sokulacak ve onlardan da tarihte korkunç bir yer tutacak olan; o torbalı, bıçaklı, aşağıya inip çıkan çerçeve yapılacaktı. Herhalde aynı gün Paris civarındaki sert toprakları işleyen adamların biçimsiz ahırlarına, yağmurdan ıslanmamaları için bir takım kaba saba arabalar konulmuştu. Domuzların kokladığı, tavukların içine tünediği bu arabaları Çiftçi - Ölüm, İhtilâl için ayırmıştı. Kurbanlar giyotine bu arabalarla götürülecekti. Fakat

Oduncuyla Çiftçi durmadan çalışmalarına rağmen işlerini sessizce görürlerdi. Bu yüzden onlar etrafta usulca dolaşırken ayak seslerini kimse duymadı. Zaten onların uyanık olduğundan şüphelenmek bile zındık ve vatan hainliği sayılırdı.

İngiltere'de millî övünmeleri haklı çıkaracak bir düzen ve asayiş yoktu. Başkent'te her gece silâhlı adamlar tarafından cüretkâr hırsızlıklar ve soygunlar yapılıyordu. Ailelere resmen, eşyalarını döşemecilerin depolarına kaldırarak, emniyete almadan şehirden ayrılmamaları bildirilmekteydi. Karanlıkta yol kesen bir haydut, gündüz şehirde ticaret yapıyordu. Bu adam, «Haydut Kaptan» rolünde yolunu kestiği bir başka tüccar kendisini tanıyarak, yüzlediği zaman onu kibarca kafasından vurup, atıyla uzaklaşmakta bir sakınca görmemişti. Yedi haydut posta arabasının yolunu kesmiş, arabacının yanındaki muhafız bunlardan üçünü vurmuştu. Sonra da diğer dördü tarafından, «mühimmatının yetersizliği» sebebiyle öldürülmüş ve böylece posta arabası sessizce soyulmuştu. O şahane şahsiyet, yani Londra Valisi, bir haydut tarafından Turnham Green'de durmaya ve üzerindekileri vermeye zorlanmıştı. Haydut bu şanlı şöhretli yaratığı bütün maiyetinin gözleri önünde soymuştu. Londra hapishanelerinde mahkûmlar, gardiyanlarla savaşıyor, kanun olanca haşmetiyle içleri dolu «alay bozan» tüfeklerini onların üzerine boşaltıyordu. Hırsızlar Sarayı salonlarında soyluların boyunlarındaki pırlanta haçları kesip almaktaydılar. Silâhşörler St. Giles'da kaçak eşya aramaya gittikleri zaman halk onların üzerine ateş açıyordu. Silâhşörler de ahalinin üzerine tabiî. Hiç kimse de bu durumu anormal bulmuyordu. Bütün bunların arasında «işe yaramaz»dan daha da aşağılık bir mahlûk olan ve durmadan çalışan cellât arka arkaya çağrılıyordu. Adam, kimi vakit çeşitli suçluları sıra sıra ipe çekiyor, kimi vakit Salı günü yakalanan bir hırsızı Cumartesi asıyor, kimi vakit New Gate'de düzinelerle insanın elini dağlıyor ya da Westminster Hall'ün kapısının önünde risaleleri yakıyordu. Bu gün bir katilin, yarın ise bir çiftçinin oğlundan altı pens aşıran bir biçarenin canını alıyordu.

İşte o sevgili bin yedi yüz yetmiş beş yılında bütün bu olay-

lar ve bunlara benzer binlercesi sürüp gitmekteydi. Oduncuyla Çiftçi kimse farkına varmadan çalışırlarken, o geniş çeneli iki adamla, biri çirkin, diğeri güzel iki kadın da etrafta yeteri kadar heyecan uyandıracak bir şekilde dolaşıyor ve haklarını tahakkümle kullanıyorlardı. İşte böylece bin yedi yüz yetmiş beş yılı, Majestelerini ve binlerce küçük yaratığı önlerinde uzanan yollardan ilerletiyordu. Bunların arasında bu hikâyedekiler de vardı...

1

POSTA ARABASI

1775 Yılının yağmurlu, soğuk bir kış gecesi Dover Postası sarsıla sarsıla Shooter Bayırını tırmanıyordu. Vadiyi basan sis, yavaş yavaş tepelere doğru yükselmeye başlamıştı. Buz gibi ıslak ve yapışkan bir sisti bu. Birbirini izleyen iri dalgalar halinde etrafa yayılıyordu. Tıpkı bir deniz gibi... Sis o kadar yoğundu ki, arabanın lâmbaları ancak bir iki adım ötesini aydınlatabiliyordu.

Postanın üç yolcusu da arabanın yanı sıra çamurlara bata çıka tepeye tırmanıyorlardı. Böyle berbat bir havada yürüyüş yapmaktan hoşlandıkları için değildi bu tabiî. Buna mecbur olmuşlardı. Çünkü yokuş o kadar dik, yerler öylesine kaygandı ki atlar sadece arabayı bile güçlükle çekiyordu. Hatta hayvancağızlar takatleri kesildiği için üç defa duraklamışlar, hele bir keresinde geri dönmek istermiş gibi arabayı yolun kenarına sürüklemişlerdi. Ama arabacıyla muhafız dizgin ve kırbaç yardımı ile onları yola getirivermişlerdi. Şimdi atlar kuyruklarını sallıyarak, başları önlerinde çamur deryasında ilerlemeye çalışıyorlardı. Sanki eklem yerlerinden ayrılıp, dağılıverecekmiş gibi bir halleri vardı zavallıların. Zaman zaman sendeleyip birbirlerine çarpıyorlardı. Bitkin vaziyetteydiler.

Posta arabasının yanında yürüyen üç yolcu da iyice sarılıp örtünmüşlerdi. Kulaklarına kadar çektikleri atkıların altından yüzlerini görmek hemen hemen imkânsız gibiydi. Hepsinin de

ayaklarında kalın çizmeler vardı. Birbirleri ile konuşmadan sessiz sadasız yürüyorlardı. Zaten araba yolcularının birbirleri ile ahbap olmaları o zamana kadar görülmüş şeylerden değildi. Çünkü yolculardan birinin azılı bir soyguncu ya da böyle birinin yardakçısı olduğu rastlanılan olaylardandı.

Arabanın arkasındaki yerinde oturan muhafız soğuktan uyuşmuş ayaklarını vuruyor, bir taraftan da geceyi dinliyordu. Elini, cesaret almak istercesine, silâh sandığının üstüne dayamıştı. Altı tabanca, bir pala ve bir de kocaman bir tüfek vardı sandıkta.

Dover postasında her zamanki hava vardı. Yani, muhafız yolculardan şüpheleniyor, yolcularsa hem birbirlerinden ve hem de muhafızdan korkuyorlardı. Kimsenin kimseye güvendiği yoktu. Arabacı ise yalnız bir şeyden emindi: Atların yol yürüyecek halde olmadıklarından. Kendi kendine, «Bu Allahın belâsı hayvanlar,» diyordu, «bu yolculuktan galiba sağ çıkamıyacaklar... Deeeh! Haydi bakayım, göreyim sizi.. Bir iki adım daha atın, tepedeyiz.»

Başını uzatarak muhafıza seslendi,

«Joe!»

«Ne var?»

«Saat kaç?»

«On biri on geçiyor.»

Arabacı hiddetle kamçısını şaklattı:

«Hay Allah kahretsin, daha tepeye bile gelemedik!»

Kamçıyı yiyen atlar son bir gayretle ileri doğru atıldılar. Posta arabası durakladığında yerlerinde beklemiş olan yolcular da tekrar bata çıka ilerlemeye başladılar. Üçü de arabanın yanından ayrılmamaya çalışıyorlardı. Eğer içlerinden biri, bir diğerine arabanın biraz ilerisinde yürümelerini teklif etseydi, kendisini haydut diye derhal vurabilirlerdi herhalde.

Atların son gayreti ile araba nihayet tepeye erişebildi. Hayvanlar biraz dinlenmek için durakladılar. Muhafız da tekerleklerin altına takozu sıkıştırmak için yerinden atladı. Yolcuların arabaya binebilmeleri için de kapıyı açmıştı.

Hâlâ yerinde oturmakta olan arabacı birdenbire endişeli bir sesle.

«Joe,» diye haykırdı.

«Ne var Tom?»

«Nal sesleri duyuyorum.»

İkisi de bir süre geceyi dinlediler.

Sonra muhafız, «Dört nala bir at geliyor,» diyerek süratle yerine çıktı. Yolculara seslendi, «Baylar, rica ederim, arabaya giriniz.»

Sonra tüfeğini kavrıyarak vaziyet aldı. Yolculardan birinin ayağı basamakta kala kalmıştı. Muhafızın sözleri onu dondurmuştu adeta. Diğer iki gezgin ise yolun kenarında bekliyordu. Hepsi de bir arabacıya, bir muhafıza bakıyor, endişe ile etrafı dinliyorlardı. Arabacıyla muhafız arkaya, biraz önce arabanın tırmandığı yokuşa doğru dönmüşlerdi. Atlar da kulaklarını oynatıyor, arkalarına bakmaya çalışıyorlardı.

Türlü gürültülerle zıngırdaya zıngırdaya ilerleyen arabanın durması ile gecenin sessizliği büsbütün derinleşmişti sanki. Tepede bekleyen kafileden çıt çıkmıyordu. Yalnız atların solumaları derin sessizlikte garip yankılar yapıyor, onların hareketleri ile araba da sanki canlıymış gibi yavaş yavaş sallanıyordu. Yolcuların kalpleri durmuştu sanki. Hepsi de soluklarını tutmuş bekliyor, bekliyorlardı.

Keskin kulaklı arabacıyla muhafızın duyduğu nal sesleri gittikçe yaklaşıyordu. Meçhul bir süvarinin son süratle yokuşu tırmandığı anlaşılıyordu. Atlı yakınlarına gelince muhafız olanca sesiyle âdeta kükredi:

«Dur...! Dur, yoksa ateş ederim.»

Yabancının dizginleri çektiği belliydi. At bir süre çamurların içinde tepindi durdu. Sonra sisler arasından bir erkek sesi yükseldi:

«Dover Postası mı bu?»

Muhafız homurdandı:

«Sana ne? Önce sen kimsin, onu söyle!»

«Bu Dover Postası mı?»

«Niçin soruyorsun?»

«Yolculardan biri ile konuşmak istiyorum da.»

«Kimmiş o?»

«Bay Jarvis Lorry.»

Arabanın basamağında bulunan yolcu, «Jarvis Lorry benim,» dedi.

Muhafız, arabacı ve diğer iki yolcu şüpheyle kendisini tepeden tırnağa kadar süzdüler. Muhafız sisler içinde bekleyen meçhul süvariye seslendi:

«Sakın yerinden kımıldayım deme.. Yoksa seni göndereceğim yerden bir daha dönemezsin.»

Tekrar yolculara döndü:

«Bay Lorry, konuşun lûtfen.»

Basamakta bekleyen yolcu bir hayli titrek sesle,

«Ne var,» diye sordu. «Beni arayan kim? Jerry Cruncher sen misin?»

«Evet Bay Lorry.»

Muhafız kendi kendine homurdandı, «Bu Jerry Cruncher denilen adam da kim acaba? Sesi de hiç hoşuma gitmedi. Pek boğuk çıkıyor.»

Jarvis Lorry endişeyle soruyordu:

«Ne var Jerry? Ne oldu?»

«Tellson's Bankasından size acele bir mektup gönderdiler.»

Jarvis Lorry yere atlayarak muhafıza seslendi:

«Bu haberciyi tanıyorum. Bırakın yaklaşınsın, bir tehlike yok.»

Bu arada diğer iki yolcu kendisini hiç de kibar olmayan bir tarzda yola itmişler ve telâşla arabanın içine atlamışlardı. Kapıyı ve sonra da pencereyi sıkı sıkı kapamayı da ihmal etmediler.

«İnşallah söylediğiniz gibi tehlike yoktur. Yine de emin olmam lâzım... Hey haberci buraya bak!»

Jerry Cruncher daha da boğuk bir sesle cevap verdi.

«Zaten gözüm sende.»

«Yavaş yavaş yaklaş da yüzünü görelim. Eğerinde silâh varsa elin o tarafa doğru gitmesin, sonra karışmam. Ufak bir hareketin sana pahalıya mal olur...»

Süvari ile at sislerin arasından sıyrılarak arabaya sokuldu. Yolcunun önünde durdu. Yabancı eğilerek katlanmış küçük bir kâğıdı Jarvis Lorry'e uzattı. Fakat gözleri yolcuda değil, muhafızdaydı. Hem at ve hem de süvari çamur içindeydiler. Derin derin soluyan beygirin de, habercinin de yorgunluktan bitkin oldukları belliydi.

Jarvis Lorry,

«Muhafız,» diye seslendi. Gözleri süvaride, eli silâhının tetiğinde bekleyen muhafız vaziyetini hiç bozmadan sert bir tavırla cevap verdi:

«Buyurun!»

«Hiç bir tehlike yok. Ben Londra'daki Tellson's Bankasındanım. Bu bankanın adını her halde duymuşsunuzdur. İş için Paris'e gidiyorum. Bu mektubu arkamdan göndermişler. Okuyabilir miyim?»

«Evet... Fakat biraz çabuk olun.»

Yolcu arabanın lâmbasını iyice açarak mektuba telâşla göz gezdirdi. Sonra yüksek sesle okudu, «Dover'de küçük hanımı bekleyiniz.»

Başını kaldırıp hâlâ silâhı elinde bekleyen muhafıza baktı:

«Gördünüz mü mektup hiç de uzun değil... Jerry, cevabım şu: 'Yeniden dirilen,'»

Jerry atın üstünde şiddetle irkildi.

«Pek garip bir cevap bu...» Sesi büsbütün boğuklaşmıştı.

«Sen mektubu gönderenlere öyle söyle. O zaman haber aldığıma inanacaklar... Haydi bakalım, yolun açık olsun.»

Arabanın kapısını açarak içeriye girdi. Diğer iki yolcu ona yardım etmek lüzumunu duymadılar bile. Gözlerini sımsıkı yummuşlar uyur gibi bir tavır takınmışlardı. Gerçi daha önce saat ve cüzdanlarını çizmelerinin içine iyice saklamayı da ihmal etmemişlerdi.

Posta tekrar hareket etti. Sislerin içine gömülerek ağır ağır yokuştan inmeye başladı. Muhafız tüfeğini silâh sandığına yerleştirdi. Diğer tabancaları ve palayı iyice muayene ettikten sonra memnun bir tavırla kapağı kapadı. Belindeki silâhları da bir

bir gözden geçirdi. En son oturduğu kanapenin altına konulmuş olan büyük kutuya baktı. Bunda arabanın tamiri için gerekli âletler vardı. Herşeyin yerli yerinde olduğuna kanaat getirdikten sonra ileriye doğru eğilerek arabanın tepesinden öne doğru seslendi,

«Tom!»

«Efendim!»

«Haberi işittin mi?»

«İşitmez olur muyum?»

«Ne demek istedi acaba?»

«Bilmem ki... İçinden çıkamadım.»

Muhafız homurdandı.

Ne rastlantı, ben de öyle.»

Karanlıkların ve sisin ortasında yalnız kalmış olan Jerry hem atını dinlendirmek ve hem de yüzüne gözüne bulaşan çamurları silmek için yere atlamıştı. Şapkasının kenarlarına dolan suları silkeledikten sonra dizginleri eline aldı. Posta arabasının tekerleklerinden çıkan gürültü duyulmaz olmuştu. Gece derin bir sessizliğe gömülmüştü artık. Yanında atı yavaş yavaş geldiği yokuştan aşağı inmeğe başladı. Bir taraftan da o kısık sesi ile atına.

«Londra'dan beri koşuyorsun,» diyordu. «Bacakların herhalde tutmuyor. Artık sırtına düzlüğe çıkınca binerim... (Yeniden dirilen,) amma da garip haber ha!»

«Ya 'yeniden dirilmek' moda halini alsaydı ne yapardın Jerry? Bu senin işine hiç de gelmezdi değil mi, kerata?»

2

KARANLIKLARIN İÇİNDE

HABERCİ ATININ SIRTINDA ağır ağır ilerliyordu. Kalabalık yerlere sokulmamağa çalıştığı belliydi. Gerçi arada sırada yolunun üzerinde bulunan hanlara uğrayıp, bir iki kadeh şarap içtiği

olmuyor değildi. Fakat oralarda da bir köşeye çekilip, hiç kimseyle konuşmuyordu. Üç köşeli eski şapkasını gözlerine kadar indirmişti. Garip, adeta korkunç denecek bir ifadesi vardı gözlerinin. Bunlar ufacık, simsiyah ve birbirine gayet yakındı. Adamın ne düşündüğünü asla belli etmeyen parlak, cam gibi gözler... Jerry Cruncher atkısını da ta burnuna kadar çekmişti. İçkisini içeceği zaman sol eliyle atkıyı aralıyor, sağ elindeki kadehi ağzına boşaltıveriyordu.

İçki içerken olsun, karanlıkta atının üzerinde ilerlerken olsun, habercinin kafasını yalnız bir düşünce tırmalıyordu,

«Jerry, oğlum, olmaz... Bu senin işine gelmez... Senin gibi namuslu bir işçi 'yeniden dirilen'lere asla tahammül edemez... Zaten o zaman kârına da kesat girer... 'Yeniden dirilen ha?' Bana kalırsa Jarvis Lorry iyice sarhoştu.»

Bu haber onu öylesine meraklandırmıştı ki, zaman zaman durup şapkasını çıkarıyor, düşünceli düşünceli başını kaşıyordu. Jerry'nin siyah, fırça gibi dimdik saçları vardı. Bunlar ta kaşlarına, hatta küt burnun üstüne kadar iniyorlardı. Başının tam tepesi hem kabak hem de iyice sivriydi. Bu yüzden de birdirbir oyunu meraklıları,

«Jerry Cruncher'le katiyen birdirbir oynanmaz,» derlerdi. «Maazallah o sipsivri kafa onda var mı yok mu!»

Jerry Cruncher, Jarvis Lorry'den aldığı haberi Tellson's bankasının gece bekçisine verecek, o da bunu yüksek makamlara eriştirecekti. Jerry, ünlü Bankerin sözlerini tekrarlaya tekrarlaya ilerlerken karanlıklar arasında öyle şekiller belirmeye başladı ki, haberci daldığı derin düşüncelerden korkuyla uyandı, hatta atı bile geceden ürker olmuştu. Her dönemeçte irkiliyor, kulaklarını dikerek geri geri gidiyordu.

Bu sırada Dover Postası da karanlık yollarda sarsılarak, zıngırdıyarak, türlü gürültüler çıkararak ilerlemekteydi. Arabanın üç yolcusu da kendi âlemlerine dalmışlardı. Karanlıklar onlara neler hatırlatıyordu kimbilir? Jarvis Lorry arabanın her sallanışında karşısında oturan yolcuya çarpmamak için kolunu kayış

halkadan geçirmiş, gözlerini kapamıştı... Rüya görüyordu... Londra'da Tellson's Bankasındaydı. Durmadan çalışıyor, iş yapıyordu. Atların koşum takımlarından çıkan ses kulağına para şıkırtısı gibi geliyordu.

Sonra, Bankanın yer altında bulunan mahzenlerine indi. Buradaki gizli kasaların bütün sırrına vakıftı. Elinde sönük bir kandille anahtarlarını şıkırdatarak dolaştı. Herşey yerli yerindeydi...

Yarı uyur, yarı uyanık bir haldeydi. Jarvis Lorry hem arabanın sarsıntısını hissediyor, hem de bankada çalıştığını farzetmekten kendini alamıyordu. Bütün bu hayaller, rüyalar arasında da Paris'te yapacağı işi hatırlıyordu. İşte o zaman iliklerine kadar ürperiyordu zavallı. Zira Jarvis Lorry Paris'e birini mezardan çıkarmak için gidiyordu.

Tekrar daldı. Gözlerinin önünden binlerce hayal geçiyordu. Bunlardan hangisini o yaşayan ölünündü acaba? Bunu bilmiyordu işte. Hayallerin çehreleri birbirine benziyordu. Evet, evet, bunlar kırkbeş yaşlarında bir adamın yüzüydüler. Yalnız ifadeleri ve bir de zayıflık, bitkinlik dereceleri değişiyordu, işte o kadar. Bu bitkin hayallerden birinin yüzünde soylu bir gurur farkediliyordu... Birinde alay... Bir diğeri adeta meydan okuyor, onun arkasından gelen inatla Jarvis Lorry'nin yüzüne bakıyordu. Bunu itaatli korkunç derecede ıstıraplı yüzler izliyordu. Çehrelerin renkleri de başka başkaydı. Sarı, solgun yüzler, korkunç ceset suratları... Kurumuş, buruşmuş eller, küçülmüş, kamburlaşmış vücutlar. Bunlar birer birer Bankerin önünden geçiyorlardı. Esasında çehreler hep aynı çehre, o hayaller, bir tek hayaldi. Kar gibi bembeyaz saçlı, kırkbeş yaşlarında kibar bir adamın hayali... Uyuklayan yolcu bütün hayaletlerine teker teker soruyordu.

«Seni ne zaman gömdüler?»

Her seferinde de aynı cevabı alıyordu:

«On sekiz yıl önce.»

«Yeniden dirilmekten ümidi kesmiş miydin?»

«Tabiî... Hem de yıllarca önce.»

«Yeniden dirildiğini biliyor musun?»

«Evet... Söylediler...»

«Yaşamak istiyorsun değil mi?»

«Bilmem ki...»

«Onu görmek ister misin...? Seni onun yanına götüreyim mi?»

Bu soruya verilen cevaplar başka başka, hatta bazan birbirinin zıttıydı. Solgun çehrelerden biri içini çekerek,

«Biraz bekle,» dedi. «Ne olur biraz bekle!» Onu hemen görürsem ölürüm.»

Diğer bir hayalet ise gözyaşları içinde inledi:

«Beni ona götür... Hemen götür.»

Zaman zaman da solgun çehreler ona boş gözlerle bakarak, kendisini dehşetle titreten şu cevabı verdiler:

«Onu tanımıyorum ki... Neden sözettiğini anlamadım...»

Bu konuşmalardan sonra Banker bu defa da kazmaya başladı. Zavallı mahlûku dışarı çıkarmaya uğraşıyor, kazıyor, kazıyordu. Ya bir kürekle, ya kocaman bir anahtarla, bazan da elleriyle toprağı oymaktaydı. Nihayet beyaz saçlı hayaleti gün ışığına çıkarabildi. Zavallının saçlarından topraklar, çürümüş kökler sarkıyordu. Jarvis Lorry ona yardım için elini uzattı... Fakat bedbaht bu defa da toz zerreleri halinde dağılıp gitmişti.

Banker boğuk bir inilti çıkararak kendine geldi. Pencereyi açarak başını dışarı uzattı. Yağmur ve soğuk sis aklını başına getirmişti biraz. Fakat bir süre sonra sis, dışardaki gölgeler, lâmbaların ışığı bir araya gelerek, kâbustaki şekillere büründüler. Jarvis Lorry bu defa gözleri açık kâbus görmeye başlamıştı. Tellson's Bankası, mahzendeki kasalar, arkasından gönderilen haberci, kendi cevabı, hepsini, hepsini tekrar tekrar gördü... Sonra karanlıkların arasından çıkan o hayalet karşısına dikiliverdi.

«Ne zamandan beri gömülüsün? »

«On sekiz yıldan beri.»

«Yaşamak istiyorsun değil mi?»

«Bilmem ki...»

Jarvis Lorry tekrar kazmaya başladı... Kazıyor, kazıyordu... Onu bu kâbustan yolculardan birinin sabırsızca hareketi uyandırdı. İki adam da ona ters ters bakarak pencereyi kapadılar. Donmuşlardı zavallılar... Jarvis Lorry tekrar arkasına dayandı. Kolunu halkaya geçirerek, yol arkadaşlarını incelemeye koyuldu. Sonra... Sonra gözleri ağır ağır kapandı... Yine o korkunç mezarın başındaydı...

«Ne zamandan beri gömülüsün?»

«On sekiz yıldan beri.»

«Dirilmekten ümidini kesmiş miydin?»

«Tabiî... Hem de yıllar önce...»

Jarvis Lorry irkilerek kendine geldiği zaman bedbaht hayalin titrek sesi hâlâ kulaklarındaydı. Sanki adam yanıbaşında oturmuş, onunla konuşmuştu. Gözlerini âdeta korku ile araladı. Hava aydınlanıyordu. Gecenin korkunç hayalleri kaybolup gitmişti.

Pencereyi açarak, ufukta beliren güneşi seyre koyuldu. Araba kırların arasından geçiyordu. Boş tarlalardan birinin ortasında metrûk bir sapan duruyordu. Baharı bekler gibiydi... Daha arkada ufak bir koruluk uzanıyordu. Toprağın ıslak ve soğuk olmasına karşılık sema pırıl pırıldı. Bir tek bulut bile yoktu. Güneş bütün haşmeti ile yükseliyordu. Yolcu:

«Aman Allahım,» diye âdeta inledi. «Onsekiz yıl... Güneşi görmeden geçen onsekiz uzun yıl...»

3

HAZIRLIK

Posta arabası öğleye doğru Dover'e erişebilmişti. Adet olduğu üzere de Royal George Oteli'nin tam önünde durdu. Otelin yaşlı müdürü koşup, arabanın kapısını büyük bir saygıyla açtı. Yerlere kadar eğilmeyi de ihmal etmemişti. Kışın arabayla Londra'dan Dover'e gelmek cesaret işiydi doğrusu. Böyle bir

macerayı göze alan yolculara da günün kahramanı gözüyle bakarlardı.

Arabada tebrik edilecek bir tek yolcu kalmıştı: Jarvis Lorry. Diğerleri Dover yakınlarında muhtelif yerlerde inmişlerdi. İçi küf ve ıslak saman kokan loş araba insana irice bir köpek kulübesini hatırlatıyordu. Zaten karmakarışık örtülerin arasından çıkmaya çalışan Jarvis Lorry'de çamurlu bacakları, tüylü şapkası ile yaşlı bir Sen Bernar hali vardı. Ünlü Banker,

«Yarın Calais'e vapur var, değil mi?» diye sordu.

«Evet efendim... Hava böyle devam ederse, rüzgâr da şiddetlenmezse vapur kalkacak... Öğleden sonra ikide... Yatak arzu ediyor musunuz?»

«Şimdi uyuyacak değilim, ama bir oda istiyorum, bir de berber.»

«Kahvaltı da istersiniz herhalde... Şöyle buyurunuz efendim.»

Müdür etrafa emirler yağdırmaya başlamıştı:

«Beyi büyük salona götürün... Bavul da oraya gidecek... Sıcak su götürmeyi de unutmayın... Beyin çizmelerini büyük salonda çıkarırsınız... Berber de gelsin.»

Bankere döndü:

«Salonun şöminesini de yaktık...»

Otelin «Büyük Salon» denilen odasını daima Dover Postasının yolcularına ayırırlardı. Royal George Oteli sakinleri bu odayla çok ilgilenirlerdi. Çünkü buraya tepeden tırnağa kadar atkılara sarılmış yolcular girer, dışarı muhtelif tiplerde adamlar çıkardı.

İşte bu sebeple, o günü de büyük salonda, kahvaltı odasının arasındaki koridorda iki uşak, bir kaç hizmetçi ve garson işleri varmış gibi dolaşıp, yolcunun dışarı çıkmasını beklediler. Nihayet Jarvis Lorry gözüktü. Altmış yaşlarında, kibar tavırlı bir adamdı. Sırtına tertemiz, cep ve kol kapakları gayet geniş, kahverengi, şık bir elbise giymişti.

Kahvaltı salonunda ondan başka müşteri yoktu. Masasını şöminenin önüne hazırlamışlardı. Yaşlı Banker dalgın bir tavırla

yerine oturdu. İstedikleri gelinceye kadar hiç yerinden kımıldamadı. Âdeta bir ressama pos vermiş gibi bir hali vardı. Ellerini diz kapaklarının üstüne koymuştu. Yelek cebindeki saatinin tıkırtısını uzaktan bile duymak mümkündü. Yaşlı olmasına rağmen bacakları bir genç adamınki gibi adaleli ve düzgündü. Onun bunlarla gururlandığı da anlaşılıyordu. Bacaklarına dar ve gayet iyi cins kahverengi çoraplar giymişti. Ayakkabıları ve üstlerindeki tokalar da gayet sade olmakla beraber son derece şıktı. Başında garip, küçük, açık renkli bir peruk vardı. Bu saçtan yapılmıştı tabiî. Fakat uzaktan ipek tellerden hazırlanmış izlenimi bırakıyordu. Pırıl pırıldı bu peruk. Beyaz gömleği, çorapları kadar iyi cins olmamakla beraber kar gibi bembeyazdı. Bankerin durgun ve sakin ifadeli yüzünü parlak iki göz aydınlatıyordu. Jarvis Lorry bu gözlere Tellson's Bankası memuruna yaraşacak ağır ifadeyi verebilmek için gençliğinde her halde çok uğraşmış olacaktı. Renkli yanakları, harikulâde sıhhatinin birer sembolüydüler. Yüzü, yaşının gereği kırışıklıklarla doluydu. Gerçi üzüntü ve ıstırap çizgisi değildi bunlar. Belki de Tellson's Bankasının bu çok güvenilen bekâr memuru hiç dert çekmemiş, sadece başkalarının ıstırapları ile ilgilenmişti. Başkalarının dertleri de herhalde kendisine, yüzünü kırıştıracak derecede tesir etmemişti. Kimbilir?

Jarvis Lorry, bir süre sessiz sedasız oturduktan sonra uyuklamaya başladı. Kendisini kahvaltısını getirdikleri zaman uyandırdılar. Jarvis Lorry sandalyesini masaya yaklaştırırken,

«Bu gün genç bir hanım gelecek,» dedi. «Kendisine oda ayırmanızı istiyorum. «Buraya gelince ya Jarvis Lorry'i veya Londra'daki Tellson's Bankasının memurunu arayacak. Bana lütfen haber verin.»

«Peki efendim... Londra'daki Tellson's Bankası, değil mi efendim?»

«Evet.»

«Başüstüne efendim. Sizin bankanızın mensupları sık sık bu otelde kalırlar. Paris'le Londra arasında durmadan gidip geliyorlar galiba?»

«Evet... Bankanın Fransa'da da büyük bir şubesi var.»

«Demek o sebepten... Fakat siz fazla seyahat etmiyorsunuz sanırım.»

«Son yıllarda Londra'dan pek ayrıldığım yok. Biz... Şey... Yani ben Fransa'dan İngiltere'ye döneli onbeş yıl oldu.»

«Öyle mi? O zamanlar ben burada çalışmıyordum. Zaten. O yıllarda bu oteli başkaları işletiyordu.»

«Evet... sanırım.»

«Fakat eminim ki Tellson's Bankası o zamanlar da yine bugünkü gibi gayet meşhurdu... Değil onbeş, hatta ellibeş yıl önce bile öyleydi herhalde.»

«Ne ellibeşi tam yüzelli beş yıl...»

«Müthiş!»

Müşterisini memnun etmek için hayrete düşmüş gibi bir tavır takınarak ağzını bir karış açan garson, peçetesini sağ kolundan sola geçirdi. Bir kenara çekilerek, arkasına yaslandı. Kahvaltısını iştahla yiyen bankeri seyre koyuldu.

Jarvis Lorry kahvaltıdan sonra sahilde gezmeye çıktı. Küçük Dover şehri bir tepenin yamacına kurulmuştu. Sahil bomboştu. Deniz şiddetle kayalara çarpıyor, beyaz köpükler saçıyordu.

Hava gayet açıktı. Hatta uzaklarda yatan Fransa sahillerini bile görmek zaman zaman mümkün oluyordu. Fakat akşama doğru yine sis basmaya başladı. Sisle beraber Jarvis Lorry'nin de düşünceleri bulutlanmıştı sanki. Hava kararınca yemek salonuna giderek şöminenin başına oturdu. Yemeğini beklerken de hayalinde yine o korkunç mezarı kazıyor, kazıyordu.

Gerçi yemekte içtiği şarap biraz aklını başına getirmedi değil. Üzüntülü hali kaybolmuş, yüzünün rengi yerine gelmişti. Son kadehini dudaklarına götürürken sokaktan araba tekerleklerinin çıkardığı gürültü aksetti. Araba otelin kapısının önünde durmuştu.

Jarvis Lorry, içkisini içmeden kadehi masaya bıraktı:

«Geldi...»

Birkaç dakika sonra garsonlardan biri Bankerin yanına yaklaştı:

«Londra'dan Bayan Manette geldi. Mümkünse Tellson's Bankasının memuru ile derhal görüşmek istiyor.»

«Hemen mi?»

Garson, Bayan Manette'in yolda yemek yediği için şimdilik hiç bir şey istemediğini söyledi. Genç kızın bütün arzusu Bankerle görüşmekti. Jarvis Lorry çaresiz kalmıştı. Ümitsiz bir tavırla şarabını içti. Korktuğu an gelip çatmıştı işte. Garip perukunu kulaklarının üstüne iyice yerleştirerek garsonun peşi sıra yemek salonunu terk etti. Bayan Manette'e genişçe, loş ve gayet kasvetli bir oda ayırmışlardı. Eşyalara siyah kumaş kaplanmış, odanın şurasına burasına siyah masalar konulmuştu. Bu masalar pırıl pırıl cilâlıydı. Üzerlerine konmuş olan şamdanlar mavundan mezarlara gömülmüşlerdi sanki. Buradan çıkarılmadıkça da parlak ışıklarını etrafa yayamıyacaklardı.

Oda o kadar loştu ki, Jarvis Lorry bir an genç kızın içerdeki odada bulunduğunu sandı. Neden sonra, ateşin önünde bekliyen genç kızı farkedebildi. Lucie Manette'in arkasında seyahat elbiseleri vardı. Pelerinini bile sırtından çıkarmamıştı. Hasır yol şapkasını da kurdelesinden tutmuş sessiz, sakin Jarvis Lorry'e bakıyordu. On yedi yaşlarında kadardı. Yaşlı Banker ufak tefek, ince yapılı, gür sarı saçlı, parlak mavi gözlü harikulâde güzel genç kızı seyrederken yıllarca geriye gitti. Uzun yıllar önce kucağında, karşısındaki genç kıza çok benzeyen iki yaşlarında bir çocukla Manş'ı geçerek İngiltere'ye gelmişti. O sefer de hava buz gibiydi... Deniz dağlara çıkıyordu. Küçük kız yolculuk boyunca kucağından inmemişti... Yaşlı avukat anılarının etkisinden sıyrılmaya çalışarak Lucie Manette'i selâmladı.

Genç kız tatlı ve berrak bir sesle,

«Rica ederim, oturunuz,» dedi. İngilizceyi belli belirsiz bir yabancı şiveyle konuşuyordu.

Jarvis Lorry tekrar selâm verdi ve gençliğinde âdet olduğu üzere,

«Elinizi öpmeme müsaade buyurunuz,» diyerek kanepelerden birine oturdu.

Genç kız sözlerine devam etti:

«Dün bankanızdan bir mektup aldım. Bunda bir gerçeğin ortaya çıkarıldığından sözediliyordu.»

«Evet.»

«Bu mesele ben çok küçükken ölmüş olan babacığımın ufak bir mülkü ile ilgiliymiş. Zavallı babacığım. Öleli o kadar çok oldu ki... Yüzünü bile hatırlamıyorum.»

Jarvis Lorry rahatsız rahatsız koltuğunda kımıldadı. İmdat istercesine etrafına bakındı. Hoş bu meselede ona kimse yardım edemezdi ya! Lucie Manette:

«Mektupta bu meselenin halli için Paris'e gitmem ve orada bankanın memurlarından biri ile görüşmem gerektiği de bildiriliyordu. Memur özellikle bu iş için Paris'e gönderilecekti.»

«O memur benim.»

«Biliyorum, efendim.»

Genç kız bu sözleri söylerken zarif bir şekilde reverans yapmıştı. Jarvis Lorry tekrar selâm verdi. Lucie Manette,

«Tabiî bankanın mektubuna hemen cevap verdim,» diye sözüne devam etti. «Onlara bana yardım ettikleri için teşekkür ettim tabiî. Fakat benim ne annem var, ne de babam. Yalnız başıma Fransa'ya geçmekten de çekiniyordum. Bankadan, beni bu işin Paris'e gidecek memurla birlikte göndermelerini rica ettim. Siz yola çıkmıştınız. Fakat sanırım arkanızdan haber gönderdiler. Beni beklediğiniz için minnettarım.»

Jarvis Lorry gülümsedi:

«Bana böyle zevkli bir görev verildiği için kendimi mutlu sayıyorum. Size hizmet etmek benim için büyük bir zevk olacak.»

«Teşekkür ederim. Çok naziksiniz. Bana sizin meseleyi etraflıca açıklayacağınızı söylediler. Hatta anlatacağınız şeylerin beni bir hayli hayrete düşüreceğini de eklediler. Kendimi elimden geldiği kadar hazırlamaya çalıştım. Meraktan öleceğim nerdeyse.»

«Tabiî,» dedi. «Hakkınız var... Şey... Ben...»

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Jarvis Lorry perukunu düzelterek ekledi:

«Nereden başlıyacağımı bilemiyorum.»

Yine sustu. Kararsızlık içinde, ne yapacağını şaşırmış bir durumdaydı. Genç kıza baktı. Lucie Manette de merakla onu süzüyordu. Sanki bir gölgeyi yakalamak istermiş gibi eli ile garip bir hareket yaparak,

«Bana hiç yabancı gelmiyorsunuz,» dedi. «Evvelce görüşmüş müydük?»

Jarvis Lorry ellerini açarak hafifçe güldü:

«Sanmıyorum. Siz ne dersiniz?»

Genç kızın geniş ve düzgün hatlı alnı düşünceyle kırışmıştı. Dalgın bir tavırla bir sandalyeye oturdu. Banker, derin derin düşünen genç kızı süzüyor, konuşmuyordu. Ancak Lucie Manette başını kaldırınca sözlerine devam etti:

«Bayan Manette, ben iş adamıyım. Halletmem gereken bir mesele var. Bana sadece bir makine, konuşan görevini yerine getirmeye çalışan bir makine gözüyle bakmanızı özellikle rica edeceğim. Şimdi size izninizle müşterilerimizden birinin hikâyesini anlatayım.»

«Hikâye mi?»

Banker, kızın üzerinde durduğu sözü anlamamazlıktan gelerek telâşla ekledi:

«Müşteriler diyorum, çünkü bankada bizimle işi olanlardan daima 'müşteri' diye sözederiz. Söz konusu olan müşterimiz bir Fransızdı... Bir ilim adamı... Kendi alanında büyük ün yapmış bir doktor...»

«O da Beauvais'li miydi?»

«A, evet, o da Beauvais'liydi. Tıpkı babanız Bay Manette gibi... Yine babanız Bay Manette gibi o da Paris'in tanınmış şahsiyetlerindendi. Kendisi ile Fransa'da tanışmıştım. Onunla iş gereği görüşüyorduk tabiî. Fakat mahrem meselelerdi bunlar. O zamanlar ben bankamızın Paris şubesindeydim... Orada tam yirmi yıl çalıştım.»

«'O zamanlar' dediniz, sözünü ettiğiniz olay kaç yıl önce oldu?»

«Yirmi yıl... Sözünü ettiğim doktor ben oradayken evlendi. Genç bir İngiliz kızıyla. Doktorun işlerine Tellson's Bankası bakardı. Zaten birçok tanınmış kimsenin işleriyle bizim banka ilgilenirdi. Doktorun hesaplarına bizzat ben bakardım. Bütün bunları vazifem olduğu için yapardım tabiî. Bu gibi meselelerin dostlukla ilgisi yoktur. Bu müşterilere karşı ne bir his beslerdim, ne de bir ilgi duyardım. Meslek hayatımda böyle binlerce müşteri ile karşılaştım tabiî. Dediğim gibi bu hususta ben bir makina gibiydim. Hislerimi, işlerime karıştırmam... Neyse hikâyemize devam edelim...»

Genç kız onun sözünü kesti. Kaşları hâlâ çatıktı:

«Bu anlattığınız babamın hikâyesi... Babamın ölümünden iki sene sonra annemi kaybettiğim zaman beni Fransa'dan alıp İngiltere'ye getiren de sizsiniz. Bundan eminim.»

Jervis Lorry genç kızın tereddütle uzattığı eli alarak dudaklarına götürdü. Sonra ayağa kalkarak genç kızın karşısına dikildi. Bir eli ile Lucie Manette'nin sandalyesinin arkalığını tutmuştu. Diğer eliyle de ya çenesini kaşıyor, ya da peruğunu çekiştirip duruyordu. Genç kız başını kaldırmış, merakla onu süzmekteydi.

Yaşlı banker,

«Gerçekten,» dedi. «Sizi İngiltere'ye getiren benim. O olaydan sonra da sizi bir daha görmedim. Buna teşebbüs dahi etmedim. Bu hareketimden de deminki sözlerimin ne kadar doğru olduğunu anlıyabilirsiniz. İş benim için sadece iştir. Hiç bir olaya hislerimi karıştırmam... O tarihten beri siz bankanın vesayeti altındasınız. Ben de bankanın diğer müşterilerinin işleri ile meşgul oluyorum. Dostluk, ilgi his... Benim bunlara verecek vaktim yok... Anlıyacağınız, benim ömrüm para ile işleyen muazzam bir çarkı idare etmekle geçiyor.»

Bu garip açıklamadan sonra, sözlerinin şiddetini büsbütün arttırmak ister gibi, peruğunu iki eliyle sıkı sıkı kafasına bastır-

dı. Oysa buna hiç de gerek yoktu. Çünkü o garip pırıl pırıl peruk tepesinde yamyassı duruyordu. Derin bir soluk aldıktan sonra,

«Evet,» dedi. «Söylediğiniz gibi hikâye buraya kadar babanızınkine benziyor... Şimdi en önemli noktaya geldik... Ya babanız ölmemiş olsaydı? Korkmayın canım! Nasıl da irkildiniz.»

Gerçekten genç kız şiddetle irkilmiş, sonra iki eliyle sıkı sıkı bankerin bileğine sarılmıştı. Jarvis Lorry serbest kalan eliyle genç kızın omuzunu dostça okşadı:

«Rica ederim, heyecanlanmayın... Bu sadece bir iş meselesi... Demin de anlatıyordum ya...»

Lucie Manette'nin perişan hali aklını başından almıştı. Şaşkın şaşkın etrafına bakınıyordu. Uzun bir sessizlikten sonra yaşlı banker söze başladı:

«Söylediğim gibi... Söylediğim gibi Doktor Manette ölmeyip de sadece birdenbire ortadan kaybolsaydı... Onu bir akşam kaçırıverselerdi sözgelimi... Kendisini nereye hapsettiklerini tahmin güç değil... Bütün araştırmalara rağmen yeri tam anlamıyla öğrenilemeseydi... Ben Paris'teyken bazı Fransızlar bir kaç kişiye bahşedilmiş olan korkunç bir imtiyazdan titriyerek sözederlerdi... Feci bir imtiyazdı bu... Bu hakka sahip olanlar istedikleri kimseleri zindana attırabiliyorlardı... Bu iş için de özel olarak hazırlanmış mahkûmiyet kâğıtlarını doldurmak yeterliydi. Babanız da böyle imtiyazlı birinin hışmına uğramış olsaydı... Karısının krala ve kraliçeye yalvarmasına rağmen kendinden hiç bir haber alınmasaydı... İşte o zaman... İşte o zaman babanızın hikâyesiyle Beauvais'li bedbaht doktorun macerası birbirinin aynı olurdu.

Genç kız inledi:

«Rica ederim susmayın... Anlatın!»

«Anlatacağım... Fakat siz tahammül edebilecek misiniz acaba...?»

«Benim asıl tahammül edemediğim şu andaki bekleyiş... Rica ederim, anlatın.»

«Sakin bir tavırla konuşuyorsunuz... İyi... Kendinizi topladığınıza memnun oldum...»

Fakat Jarvis Lorry'nin tavrından genç kızın sükûnete pek güvenmediği anlaşılıyordu. Herşeyi göze almışcasına,

«Bu bir iş meselesi canım,» dedi. «Olaya bu gözle bakın... Doktorun genç karısı kocasının başına gelenlerden son derece üzülmüştü... Genç kadın üstelik gebeydi de...»

«Sonradan bir kızı oldu değil mi?»

«E... Evet... Bir kızı dünyaya geldi... Telâşlanmayın... İş meselesi dedim ya... Genç kadın ortadan kaybolan kocasının yüzünden çok acı çekmişti. Kızı da aynı acıları duymasın istedi. Bu yüzden yavrusuna babasının öldüğünü söyledi... Küçük kız buna inandı tabiî.»

Jarvis Lorry telâşla geriledi. Genç kız önünde diz çökmüştü.

«Kalkınız, rica ederim,» diye âdeta yalvardı. «Benim önümde diz çöküyorsunuz?»

«Yalvarırım... Bana gerçeği anlatın... Tahammülüm kalmadı artık.»

«Siz... Siz benim aklımı karıştırıyorsunuz... Böyle hareket ederseniz ben işin içinden nasıl çıkarım... Soğukkanlılığımızı kaybetmemeliyiz... Değil mi ya...?»

Genç kız ses çıkarmadan yaşlı bankerin önünde diz çökmüş bekliyordu. Jarvis Lorry onu yavaşça yerden kaldırdı. Gerçi Lucie'nin titremesi geçmiş, Bankerin bileklerini sıkı sıkı kavrayan parmakları da gevşemişti. Bu hali Jervis Lorry'nin ümidini arttırdı.

«Ha, şöyle... Biraz kendinize gelin canım. Bu meseleyi kökünden halledelim artık... Evet, anneniz size babanızın öldüğünü söyledi. Fakat kendisi bir gün bile olsun babanızı araştırmaktan vazgeçmemişti. Nihayet ümitsizlik içinde hayata gözlerini yumdu. Siz henüz iki yaşındaydınız. Fakat annenizin size söylediği yalan sayesinde neşeli, mutlu, canlı bir genç kız oldunuz. Hiç olmazsa babanızın zindanda nasıl öldüğünü düşüne düşüne günlerinizi karartmadınız.»

Bu sözleri söylerken merhametle genç kızın saçlarını süzüyordu. Yüzünde onların ağarmış hallerini görürmüş gibi garip bir ifade vardı.

«Babanızın da, annenizin de fazla bir parası yoktu,» diye sözlerine devam etti. «Bıraktıkları şeyler de size verildi... Son günlerde ortaya çıkarılan gerçeğin parayla, malla mülkle ilgisi yok... Fakat...»

Genç kızın parmakları tekrar sıkı sıkı bileklerini kavramıştı. Banker bir an sustu. Lucie'nin yüzünde açıkca görülen bir dehşet ifadesi belirmişti. Jarvis Lorry güç duyulur bir sesle,

«Fakat,» dedi. «Fakat onu... Onu bulmuşlar... Sağmış. Herhalde çok değişmiş olacak... Bitkin bir halde olması da mümkün... Fakat Allah'tan ümit kesilmez... Sağmış ya, bu bize yeter... Babanızı Paris'te eski uşağı yanına almış... Biz de oraya gideceğiz. Ben resmen hüviyetini tespit etmek için... Tabiî mümkün olursa... Siz de ona hayat vermek, şefkat ve sevgi sayesinde yeniden diriltmek için.»

Genç kız kâbus görürmüş gibi inledi:

«Ben onun hayaletini göreceğim... Hayaletini... O babam olamaz, sadece bir hortlaktır.»

Sesinden düştüğü dehşetin derecesini anlamak mümkündü.

Jarvis Lorry genç kızın ellerini uğuşturdu:

«Yapmayın canım, yapmayın... Herşeyi oluruna bırakın. İşte size bütün meseleyi bütün açıklığıyla anlattım. Pek yakında haksızlığa uğramış zavallı babanıza kavuşacaksınız.»

Lucie tekrar inledi:

«Ne kadar mutlu, ne kadar hürdüm. Babamın hayali beni bir gün olsun rahatsız etmemişti.»

Banker kızı meşgul etmek istedi. Sesini yükselterek:

«Bilmeniz lâzım gelen bir nokta daha var,» dedi. «Babanızın adı sanı ya unutulmuş ya da özellikle gizlenmiş. Bu hususta tahkikat yapmak gereksiz. Üstelik bir hayli de tehlikeli... Hele onsekiz yıl zindanda yatmasının sebebini araştırmaya hiç kalkmayın. Belki bu kadar yıl özellikle hapsettiler, belki de zindanın bir köşesinde unutuldu gitti. Ama dediğim gibi bu olayla ilgili sualler sormaya kalkmayın. Bana kalırsa en iyisi onu, kısa bir süre için de olsa Fransa'dan çıkarmak. Ben İngiliz olduğum için emniyette sayılırım. Tellson's Bankası da Fransızların çok önem

verdikleri müesseselerden biridir. Buna rağmen meseleyi ağzıma bile almaktan çekiniyorum. Hatta üzerimde olayla ilgili bir tek kâğıt parçası bile bulundurmuyorum. Bu tam anlamıyla gizli bir iş... Bende bütün kapıları açacak bir parola var, 'Yeniden dirilen.' Bu da bir sürü anlama geliyor tabiî... Fakat neniz var...? Lucie...! Lucie...!»

Genç kız, Jarvis Lorry'nin sözlerini duymuyordu... Bayılmıştı... Gerçi elleri hâlâ Bankerin bileklerindeydi. Yaşlı adam, genç kızı incitirim düşüncesiyle, kolunu kurtarmaya teşebbüs etmedi. Yerinden kımıldamadan, dışarıya seslenerek yardım istedi.

Kapı ardına kadar açıldı. İçeriye, iri yarı bir kadın girdi. Peşi sıra da otel hizmetkârları geliyordu. Jarvis Lorry üzüntüsü arasında bile kadının pek garip bir kılıkta olduğunun farkına varmıştı. Vahşî tavırlı bir kadındı bu. Kıpkırmızı kabarık saçları vardı. Sırtına dar, acaip biçimde kırmızı bir elbise giymişti. Başında da yine kırmızı renkte tuhaf bir başlık vardı. Kadın Lorry'yi bulunduğu vaziyetten gayet kolaylıkla kurtardı. Onu göğsünden şiddetlice itiverdi, işte o kadar. Yaşlı banker geri geri gitti, olanca şiddetiyle duvara çarptı. Nefes nefese kalmıştı. Kendi kendine şaşkın bir tavırla:

«Galiba kadın kılığına girmiş bir erkek bu...!» deyip duruyordu.

Kadın hizmetkârlara döndü:

«Ne dikilip duruyorsunuz karşımda...?» Olanca sesiyle bağırıyordu. «Bana bakacağınıza gidip gerekli şeyleri getirsenize... Ben de bakılacak birşey olsam bari... Niye işinizle meşgul olmuyorsunuz siz...? Hemen soğuk sirke, amonyak ruhu getirin. Yoksa karışmam...!»

Hizmetçiler kadının emirlerini yerine getirmek için telâşla odadan çıktılar. Beriki bu arada Lucie Manette'yi kanapeye yatırmıştı. Sevgi ve şefkatle genç kızın sarı saçlarını okşuyor,

«Yavrucuğum, meleğim,» diye fısıldıyordu.

Sonra hiddetle Jarvis Lorry'e döndü:

«Hey kahverengili buraya bak...! Onunla doğru dürüst konuşamaz mıydın? Bu kadar korkutacak ne vardı sanki? Şu hale bak! Yüzü bembeyaz, elleri buz gibi. Sana Bankerliği böyle mi öğrettiler?»

Cevap veremiyeceği bu soru karşısında Jarvis Lorry pek şaşırmıştı. Sadece uzaktan mahçup ve endişeli bir tavırla genç kızı seyretmekle yetindi. Bu arada «Yoksa karışmam» sözleri ile bütün hizmetçileri odadan kaçırmış olan kadın, yavaş yavaş genç kızı ayıltı. Lucie Manette'nin yorgun başını kendi omuzuna dayamıştı.

Jarvis Lorry bütün cesaretini toplayarak,

«İyileştin değil mi?» diye sordu.

«Herhalde senin sayende olmadı bu iş kahverengili... Zavallı yavrucağım.»

Banker bir an susarak mahcup ve üzgün bir tavırla bekledi. Sonra,

«Bayan Manette ile Fransa'ya gelsenize,» diye mırıldandı.

İri yarı kadın, homurdandı âdeta:

«Tam adamını buldun. Kaderimde denizler aşmak olsaydı, Allah beni böyle bir adada yaratır mıydı?»

Bu da cevap verilecek sorulardan değildi doğrusu. Yaşlı Banker kurtuluşu odadan kaçmakta buldu.

4

ŞARAPÇI

Sokakta kocaman bir şarap fıçısı düşmüş, kırılmıştı. Varil-ler arabadan indirilirken bir tanesi sokağa yuvarlanıvermiş, üstündeki çemberler çıkmıştı. Parçalanan fıçı şimdi şarapçının kapısının önünde yatıyordu.

Varil kırılır kırılmaz civardaki mahalleli işlerini, serseriler ise hayallerini bir tarafa bırakarak olay yerine koştular. Şarap içmek için tabiî. Sokağın taşları kocaman, düzensiz ve sivri siv-

riydi. Bunları, gelip geçenleri sakatlamak için yere döşemişlerdi sanki. Dökülen şarap bu taşların arasında birikmiş, küçük kırmızı gölcükler meydana getirmişti. Mahalleli, birikintilerin başına bir anda üşüşüverdi. Bazı erkekler diz üstü çökmüşler, kirli avuçlarına doldurdukları şarabı zevkle içiyorlardı. Arkada duran kadınlara da ikram ettikleri oluyordu. Kadınlı erkekli diğer bir grup ise ellerindeki kırık, çatlak toprak kapları şarap gölcüklerine daldırıp duruyorlardı. Hele bazı kadınlar başlarındaki eşarpları çözmüşler, bu renkli bezleri şarapla ıslatmışlardı. Şimdi bunları çocuklarının ağızlarına sıkmakla meşguldüler. Bir erkek, akan şarabı toplayabilmek için çamurdan küçük setler yapmaya başlamıştı. Bazıları da, pencereden bakanların sözlerine uyarak bir sağa, bir sola koşuyor, küçük şarap derelerinin önünü kesmeye çalışıyordu. Arzularını şarap fıçısıyla gidermeye uğraşanlar da vardı. Bunlar büyük bir iştiha ile şarabı iyice içmiş tahtayı yalıyor, hatta hafif hafif ısırıyorlardı. Gerçi yolun kenarında su mecrası gibi bir şey olmadığı için mahalleli bütün şarabı, sokağın şurasından burasından toplayarak içti. Bu arada bir hayli çamur yutan da oldu tabiî. Sokak sanki çöpçü geçmiş, gibi bir hayli temizlenmişti. Fakat aslında mahalle sakinleri aralarında çöpçü görseler, herhalde gözlerine inanamaz, bir mûcize oluyor sanırlardı.

Bu şarap oyunu devam ettiği sürece mahalle kahkahadan inledi. Kadın, erkek, çocuk kahkahaları... Bu eğlence sırasında hiç de aksilik eden olmadı. Herkes birbirinin can ciğer dostuydu sanki. Mahalleli birbirine sokuluyor, içlerinden fazla neşelileri sarmaş dolaş oluyordu. Birbirinin sağlığına içen, el sıkışan, hattâ daire olup dansedenlere de rastlanmıyor değildi. Fakat şarap bitip küçük gölcüklerin bulunduğu yerler iştahlı parmaklar tarafından mıncık mıncık edildikten sonra, eğlence birdenbire duruverdi. Baltasını, odunların arasında bırakmış olan bir adam tekrar çalışmaya başladı. El ve ayak parmaklarının sızısını sıcak külle geçirmeye çalışan bir yaşlı kadın, kapı eşiğinde duran mangalının yanına döndü. Çıplak kollu, karmakarışık saçlı, iskelet suratlı erkekler biraz önce terk ettikleri mahzenlerine çekil-

diler. Sokak eski halini alıvermişti. Mahalleye de neşeden çok bu kasvetli şekil yakışıyordu zaten.

Şarabın kıpkırmızı yaptığı bu sokak Paris'te Saint Antoine semtindeydi. Şarap yalnız sokak taşlarını boyamakla kalmamıştı. Eller, çıplak ayaklar, tahta kunduralar ve hatta çehreler de kızarmıştı. Tahta kıran adamın baltasının sapında kan rengi izler vardı. Çocuğun süt veren genç bir annenin alnı ise tekrar başına sardığı eski eşarptaki şarapla boyanmıştı. Fıçıyı dişleyenlerin ağzı, avını yiyip bitirmiş bir kaplanınkini andırıyordu. Yine yüzü gözü boyalı mahallelilerden bir manzaraya uygun bir nükte yapmaya karar verdi. Parmağını şarap çamuruna daldırarak duvara koskocaman harflerle sadece bir tek kelime yazdı, «KAN.»

Gerçekten kısa bir zaman sonra Paris sokaklarından kanlar, tıpkı şarap gibi akacak, bir çoklarının elleri, alınları kanla kıpkırmızı kesilecekti.

Saint Antoine'a yine her zamanki ağır hava çökmüştü. Soğuk, pislik, hastalık, açlık ve cehaletin doğurduğu bir ağırlıktı bu. Bu mahalle sâkinleri hep birbirine benziyordu. Gençler daha şimdiden ihtiyar suratlıydı. Hele çocuklar. Bunlar karışık çehreli, kederli sesli birer cüceydiler âdeta. Hem küçüklerin ve hem de büyüklerin yüzlerinden ancak bir tek şey okunuyordu: Açlık. Açlık her canlı mahlûka damgasını vurmuştu. Bu her şeyi, her hissi, her arzuyu bastırmıştı. Kırık dökük evler açlıktan şikâyet eder gibiydiler. İplere asılmış olan paçavralar da öyle. Açlık tütmeyen bacaların üstüne tünemişti. Bir yiyecek kırıntısı bulunmayan bu mezbelelerden yukarıya doğru yükselen yine açlıktı. Rafflarında bir kaç bayat ekmek bulunan fırını işgal etmişti açlık. Kokmuş etlerden yapılmış sucuk satan bakkalın asıl sahibi de açlıktı.

Mahalle tam açlığı barındıracak bir yerdi. Daracık, eğri büğrü, pis kokulu sokaklar. Paçavralar içinde, başlarında kirli birer mendil veya takke ile dolaşan, somurtkan, düşünceli insanlar. Sivri, eğri büğrü taşlarla döşenmiş sokaklarda kaldırım diye birşey yoktu. Bu araları çamur ve bazan da su dolu tas di-

zileri evlerin kapısının önünde birdenbire kesiliverdi, işte o kadar. Sokakların tam ortası çukurdu. Şiddetli yağmurdan sonra buraları dereye dönerdi âdeta. Bulanık su yolun ortasından sağa sola kıvrılarak akar, sonra da evlerin kapılarından içeri doluverirdi. Sokak aralıklarına tek tük fener de asılmıştı. Makaralı iplerin ucundan sallanırdı bunlar. Hava kararınca fenerci lâmbaları aşağıya çekerek, yakardı. Bunların fitilleri o kadar ince, ışıkları o kadar soluktu ki, uzaktan görülmezlerdi bile. Mahallenin korkuluğa dönmüş, kadidi çıkmış sâkinleri fenercinin, makaralı iplere takılı lâmbaları indirip yakışını merakla seyrederlerdi. Yapacak başka işleri, gidecek yerleri yoktu ki. Kimbilir belki de açlıktan başları döne döne fenerciyi seyrederken onun usulünü insanlara tatbik etmeyi düşünüyorlardı. Kimbilir? Evet, fener yerine insanları ipe çekeceklerdi.

Gerçi daha vakit gelmemişti. Fransa'nın korulukları rüzgârla titrerken, öte tarafta hiç bir şeyden haberi olmayan parlak tüylü kuşlar neşe içinde şarkı söylüyorlardı.

⁂

Saint Antoine mahallesinin en tanınmış kişilerinden biri de muhakkak ki Jacques idi. Şarapçıydı Defarge. O gün de köşe başındaki dükkânının önünde durmuş, dökülen şarabın başında kaynaşan ahaliyi seyrediyordu. Sarı bir yelek, yeşil pantalon giymişti. Bir süre kalabalığı süzdükten sonra omuzlarını silkti:

«Fıçıları getirenlerin kabahati. Bir tane daha getirseler hiç de fena olmayacak hani.»

Gözü duvara, «Kan» kelimesini yazan uzun boylu adama ilişti. Ta karşıdan,

«Ne o Gaspard,» diye seslendi. «Ne yapıyorsun orada.»

Adam yüzünde gayet garip bir ifadeyle yazdığı kelimeyi işaret etti. Karşısındaki onun hareketine bir anlam verememişti. Duvara doğru yürüdü:

«Sen çıldırdın galiba?»

Eğilerek yerden bir avuç çamur aldı. Dikkatle «Kan» kelimesinin üstünü sıvadı. Bir taraftan da hâlâ homurdanıyordu:

«Herkesin gelip geçtiği yerlere nereden yazı yazıyorsun, bilmem ki...? Karalayacak başka yer bulamadın mı?»

Temiz elini, belki bilerek, belki de kazara Gaspard'ın kalbinin üstüne koydu.

Sonra kirli elini, Gaspard'ın elbiselerine sildi ve sokağı geçerek dükkânına girdi.

Şarapçı, kalın enseli, güçlü kuvvetli bir adamdı. Ancak otuz yaşlarında kadardı. Sağlığı da yerindeydi herhalde. Havanın buz gibi olmasına rağmen ceket giymemişti. Gömleğinin kolları da dirseklerine kadar sıvalıydı. Adaleli kolları donuk donuk parlıyordu. Başına da peruk filan takmamıştı. İri kara gözleri, kıvırcık, siyah saçları vardı. İlk bakışta insanda iyi huylu bir adam etkisi uyandırıyordu. Fakat dikkatli bakınca amansız, inatçı bir erkek olduğunu anlamak mümkündü. Defarge azimli, verdiği karardan asla vazgeçmeyen bir adamdı. Tuttuğu yoldan dönmez, bilâkis önüne çıkanları da kendisiyle birlikte sürükler, götürürdü.

Jacques Defarge dükkânının kapısından içeri ağır ağır girdi. Karısı Bayan Defarge tezgâhın başında oturuyordu. Oldukça şişman bir kadındı. Kalın parmaklarına rengârenk yüzükler takmıştı. Muntazam tatlı çehresinden ne düşündüğünü anlamak katiyen mümkün olmazdı. Hemen hemen kocasının yaşındaydı.. Etrafı ile ilgilenmiyormuş gibi bir tavır takınmasına rağmen gözlerinden hiç bir şey kaçmadığı da meydandaydı. Haşin, hain bir kadındı Bayan Defarge. En büyük derdi soğuktu. Hiç dayanamazdı soğuğa. O gün de sırtına kalın bir kürk giymiş, başına da renkli bir eşarp bağlamıştı. Saçlarını sıkı sıkı örtmüş, ama iri küpelerinin ortaya çıkması için de elinden gelen her şeyi yapmıştı. Yanından ayırmadığı örgüsünü tezgâhın üzerine komuş bir kürdanla dişlerini karıştırıyordu. Kocası içeri girince bir süre genç adamı süzdü. Sonra hafifçe öksürdü. Bu arada kaşlarını da kaldırmıştı. Böylece kocasına etrafa göz kulak olmasını gerektiğini anlatmak istiyordu.

Şarapçı kendisi dışardayken dükkâna gelmiş olan müşterileri şöyle bir süzdü. Her birine ayrı ayrı baktı. Nihayet gözleri

köşede bir masada oturan yaşlı bir adamla, genç bir kıza takıldı. Diğer müşteriler kendi âlemlerine dalmıştı. İkisi domino, bir kaçı iskambil oynuyor, tezgâhın başında bulunan üç kişi ise ağır ağır şarap içiyorlardı. Jacques, tezgâhın arkasına geçerken, yaşlı adamın genç kıza bir işaret yaparak,

«İşte aradığınız adam bu,» dediğini duydu.

Kendi kendine homurdandı:

«Bu adamı da hiç tanımıyorum... Benden ne istiyor acaba...?»

Genç kızla yaşlı adamı görmezlikten gelmeyi daha uygun bulmuştu. İçki içen üç müşterisinin yanına yaklaşarak onlarla konuşmaya başladı. Bunlardan biri garip garip gülerek,

«Ne haber Jacques,» dedi. «Dökülen şarapları temizlediler mi?»

Defarge hafifçe güldü:

«Tabiî Jacques, hem de son damlasına kadar.»

Erkekler birbirlerine böyle küçük adlarıyla seslenirken, Bayan Defarge de dikkatle onları dinliyordu. Kürdanı hâlâ elindeydi. Dişlerini karıştırmaya devam ederek hafifçe öksürdü. Kaşlarını da kaldırmıştı.

Üç müşteriden ikincisi söze karıştı:

«O zavallılar şarabın tadını bilmezler... Bildikleri şeyler kara ekmekle ölüm. Öyle değil mi Jacques?»

O da şarapçıya sesleniyordu. Defarge,

«Hakkın var Jacques,» diye cevap verdi.

Küçük adların ikinci defa tekrarlandığını duyan Bayan Defarge sakin bir tavırla dişlerini karıştırmaktan vaz geçerek tekrar öksürdü. Kaşlarını büsbütün kaldırmıştı.

Sıra müşterilerden üçüncüsüne gelmişti. Boş şarap, kadehini tezgâhın üzerine koyarak ağzını şapırdattı:

«Zavallılar... Ağızlarının tadını bilmiyor bu fakirler... Üstelik çok sefalet çekiyorlar... Ne yazık... Sen ne dersin Jacques...?»

Defarge mırıldandı:

«Doğru söylüyorsun Jacques.»

Bayan Defarge kaşlarını kaldırarak, sıkıntıyla yerinde kımıldadı. Onun bu hali kocasının gözünden kaçmamıştı.

«Tamam,» dedi. «Şimdi aklıma geldi... Beyler sizi karımla tanıştırayım.»

Üç müşteri de şapkalarını çıkararak Bayan Defarge'nin önünde hürmetle eğildiler. Genç kadın da başıyla hafifçe selâm verdi. Bu arada üç adamı da baştan aşağı süzmüştü. Etrafı da iyice inceledikten sonra sakin bir tavırla yün işini eline aldı. Sanki herşeyle ilgisini kesmişcesine örgüsünü örmeye başladı. Kocası ise gözlerini ondan ayırmıyordu. Sessiz sedasız karısını seyrettikten sonra tekrar müşterilere döndü:

«Beyler, ben dışarı çıkarken siz oda hakkında bilgi istiyordunuz galiba? Oda tam bir bekâra uyacak şekilde döşenmiştir. Beşinci kattadır...»

Eliyle işaret etti:

«Bu merdivenden küçük bir avluya çıkılıyor. Pencereden de görebilirsiniz... Ha, şimdi aklıma geldi... Sanırım içinizden biriniz bu odayı bir kere daha görmüştü. O size yukarı çıkıversin... Güle güle...»

Müşteriler şarap paralarını ödedikten sonra yandaki kapıdan çıktılar. Defarge tekrar karısına döndü. Genç adam örgü ören kadını sanki şimdiye kadar görmemişcesine süzerken, köşedeki yaşlı adam yanına yaklaştı.

«Sizinle görüşebilir miyim?»

Defarge,

«Hay hay efendim» diyerek yaşlı adamla birlikte kapıya doğru gitti.

Jacques Defarge ile yaşlı adam pek kısa konuştular. Yabancının daha ilk kelimelerinde genç adam irkilmiş ve karşısındakini dikkatle dinlemeye koyulmuştu. Sonra Defarge başını sallayarak dışarı çıktı. Yaşlı adam da köşede oturan genç kıza eliyle işaret etti. O yanına gelince, koluna girerek dışarıya çıkardı. Bayan Defarge süratle örgüsünü örüyor, sağına soluna hiç bakmıyordu. Sanki hiç bir şeyden haberi yoktu.

Şarapçıdan çıkan Jarvis Lorry ile Lucie Manette, kendile-

rini biraz ileride bekleyen Jacques Defarge'ın yanına gittiler. Adam biraz evvel üç müşterinin girdiği kapının önünde duruyordu. Küçük, karanlık, pis kokulu bir avluya açılıyordu bu kapı. Arkada birbirine dayanmış bir kaç bina vardı. Yüzlerce kişinin barındığı harap binalar... Defarge karanlık, kasvetli bir taş merdivenin önünde durdu. Eski efendisinin kızına bir an baktıktan sonra diz üstü çöktü. Genç kızın elini alarak dudaklarına götürdü. Zarif ve nazik bir hareketti bu. Fakat hiç de nazikâne bir tavırla yapılmamıştı. Zira birkaç saniye içersinde Defarge'nin yüzündeki ifade tamamiyle değişmiş, bambaşka oluvermişti. Artık Defarge'ye bakan açık kalpli, iyi huylu bir adam diyemezdi, o esrarlı, hiddetli ve hatta tehlikeli bir insandı şu anda...

Jarvis Lorry'e dönerek, sert bir tavırla,

«Çok yüksekte,» dedi. «Bu iş çok da güç olacak. Fazla acele etmeyin.»

Ağır ağır merdivenlerden çıkıyordu. Yaşlı banker:

«Yalnız mı?» diye fısıldadı.

Defarge de fısıltıyla cevap verdi:

«Yalnız tabiî! Onun yanında kim kalmak ister ki?»

«Daima yalnız mıydı?»

«Evet.»

«O mu böyle istedi...?»

«Mecburen... Beni bulup, onu yanıma alıp almıyacağımı sordukları, dilimi tutmamı tavsiye ettikleri zaman da yapayalnızdı... Şimdi de öyle.»

«Çok değişmiş mi?»

«Değişmek de söz mü?»

Şarapçı bir an durarak olanca şiddeti ile duvara bir yumruk attı. Bir taraftan da küfür edip duruyordu. Jarvis Lorry'nin sorusunu doğrudan doğruya cevaplandırmış olsaydı, yaşlı bankerin üzerinde bu kadar büyük tesir yapamazdı. Adamcağızın içi burkuldu. Yanındakilerle birlikte merdivenlerden çıktıkça büsbütün düşünceli bir hal alıyor, ümitsizlikle kıvranıyordu.

Merdivenler fecî bir haldeydi. Hele Jarvis Lorry ve Lucie

Manette gibi sefalete alışmamış kimseler için... Sefalet yuvası binanın odalarında oturanlar merdivenleri mezbeleye çevirmek için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı sanki. Her odanın sakinleri kapılarının önünde bulunan sahanlığa çöplerini fırlatır atarlardı. Zaman zaman da pencereden merdivenlere süprüntü döktükleri de oluyordu. Lucie Manette ile Jarvis Lorry amaçlarına erişebilmek için bu dar, karanlık ve pis basamaklardan çıkmak zorundaydılar. Arada sırada Jarvis Lorry'nin teklifi üzerine durup dinlendikleri de oluyordu. Yaşlı Banker bunu hem kendi üzüntüsünü yenmek ve hem de endişe ve azabı gittikçe artan genç kızın biraz kendine gelmesi için yapıyordu. O zaman üçü de küçük pencerelerin parmaklıkları önünde durup, soluk almaya çalışıyorlardı. Fakat boşuna... Temiz hava sanki bu dar parmaklıklardan kaçıyor ve yerini iğrenç kokulara terkediyordu.

Nihayet küçük grup en yukardaki sahanlığa çıkabildi. Burada da bir an durup, dinlendiler. Artık tırmanacakları dapdar bir merdiven kalmıştı. Jacques Defarge o kata kadar daima önden gitmiş, hele genç kızın yanına hiç yaklaşmamıştı. Onun kendisine sualler sormasından çekiniyordu belki de. Genç adam ceplerini araştırdı. Nihayet büyükçe bir anahtar çıkardı. Jarvis Lorry çok şaşırmıştı, telâşla,

«Kapı kilitli mi?» diye sordu.

Defarge homurdandı:

«Tabiî ya...»

«Zavallıyı kilit altında tutmanın gereği var mı?»

Genç adamın kaşları çatılmıştı. Güç işitilir bir sesle:

«Buranın kitli durması lâzım.»

«Neden...?»

«O, uzun yıllar kilit altında yaşamış. Buna alışmış tabiî... Kapısı açık bırakılacak olsa korkar, bağırıp çağırır, üstünü başını paralar... Hatta belki kendini öldürür.»

Lorry âdeta feryat etti:

«Aman Yarabbi... Böyle şeyler de oluyor demek!»

Defarge acı acı,

«Böyle şeyler de oluyor,» diye tekrarladı. «Böyle şeyler de oluyor... Hatta daha fecileri de... Şeytanın işi bunlar, şeytanın... Neyse biz işimize bakalım.»

İki adam da gayet hafif sesle konuşuyorlardı. Lucie tir tir titriyordu. Güzel yüzündeki ifadeden endişesinin, düştüğü dehşet ve korkunun derecesini anlamak mümkündü. Jarvis Lorry, onu yatıştırmaya çalıştı:

«Kendinizi toplayın biraz... Göreyim sizi... Biraz cesaret... Bir saniye sonra işin en güç kısmını halletmiş olacağız. Yani, şu kapıdan gireceğiz demek istiyorum. Ondan sonra sizin göreviniz başlayacak. Ona iyilik, rahatlık ve mutluluk getireceksiniz... Durun, Defarge de öbür kolunuza girsin... Hah şöyle... Haydi artık, işimizi görelim, malûm ya, iş iştir.»

Basamaklardan hiç gürültü etmeden yavaş yavaş çıktılar. Merdiven kısaydı. Tam dönemeçte garip bir manzarayla karşılaştılar. Üç adam birbirlerine sokulmuş, büyükçe bir kapının üstündeki deliklerden içerisini gözetliyorlardı. Ayak seslerini duyunca hemen doğrularak döndüler. Şarapçıdaki üç adamdı bunlar. Üç Jacques.

Defarge,

«Sizi görünce telâştan onları unuttum,» diye açıkladı. «Çocuklar haydi artık gidin... Bizi yalnız bırakın.»

Üç adam da onların yanlarından geçerek sessiz sedasız merdivenlerden indiler. Defarge elinde anahtarla kapıya yaklaştı, Jarvis Lorry fena halde kızmıştı:

«Onlara Bay Manette'yi mi gösteriyordun?»

«Evet... Ama göstereceğim adamları iyi seçiyorum.»

«Yaptığın iyi bir şey mi sanki?»

«Bence iyi...!»

«Peki adamları nasıl seçiyorsun...? Kimler onlar...?»

«Önce görünüşlerine bakıyorum... Bir de adlarının benimkinin aynı olması şart... Yani hepsinin küçük ismi Jacques oluyor... Yetmez mi? Tabiî siz İngilizsiniz. Size aynı kuralı uygulamıyorum... Şimdi şurada durun bakalım.»

Eliyle gerilemelerini işaret ederek eğildi. Kapıdaki delik-

lerden birine gözünü uydurdu. Sonra başını kaldırarak kapıyı tıkırdattı. Bunu içerdekinin ilgisini çekmek için yaptığı belliydi. Anahtarı da kilide epeyce gürültüyle soktu, ağır ağır çevirdi.

Kapı içeriye doğru açıldı. Defage odaya şöyle bir baktı ve bir şeyler söyledi. Odada bulunan da gayet hafif bir sesle anlaşılması güç bir takım cevaplar verdi. Jarvis Lorry ile Lucie, onların ne konuştuklarını duymamışlardı.

Defarge omuzunun üzerinden onlara doğru şöyle bir baktı. Eliyle girmelerini işaret etti. Fakat genç kızın dizlerinde takat kalmamıştı. Bayılmak üzereydi. Jarvis Lorry, Lucie'yi sıkı sıkı belinden kavradı.

«İş... İş iştir,» diyordu. «İçeri girin, haydi...»

Bir taraftan da gözlerinden akan yaşları genç kıza göstermemeye çalışıyordu.

Lucie titredi:

«Korkuyorum... Ondan korkuyorum...»

«Kimden...?»

«Babam... Babamdan korkuyorum...»

Jarvis Lorry, sabırsızlanan Defarge'ye, bir de bitkin halde bulunan genç kıza baktı. Sonra Lucie'nin kolunu boynuna dolayarak, genç kızı belinden tuttu. Hafifçe havaya kaldırdı ve odadan içeriye sokuverdi. Genç kız tam kapının yanında tekrar yere baktı. Yere düşmemesi için koluna girmeyi de ihmal etmemişti.

Defarge anahtarı kilitten çıkardı. Kapıyı kapayıp bu defa da içerden kitledi. Diğerleri merakla ona bakıyorlardı. Anahtarı eline aldı. Bütün bunları ağır ağır, yapmış, elinden geldiği kadar da gürültü çıkarmaya gayret etmişti. Nihayet düşünceli bir tavırla odanın ucuna doğru yürüdü ve pencerenin önünde durdu.

Tavan arasındaki bu oda odun konulmak için inşa edilmişti herhalde. İyice karanlık ve kasvetliydi. Çatı penceresi dama açılıyordu. Burada küçük bir makara tertibatı da vardı. Her halde vaktiyle buradan aşağıya sepet sallandırıp sokaktan alınan öteberi yukarı çekilirdi. Ortadan açılan tiplerdendi pencere. Üstelik cam yerine tahtalar çakılmıştı. Kanadın biri içeriye soğuk girmesin diye iyice kapatılmış, diğer kanat ise, ışık alabilmek

için olacak hafifçe aralık bırakılmıştı. Buradan süzülen ışık da çok zayıftı. Dışarıdan girilince karanlığa bürünmüş bu odada belli belirsiz bir kaç şekil görülüyordu. Bu kasvetli çatı arasında çalışmak, iş yapabilmek için insanın günlerce, aylarca ve hatta yıllarca zindanda yaşamış olması lâzımdı. Gerçekten de odada bir adam, ak saçlı bir adam harıl harıl çalışıyordu. Alçak bir tabureye oturmuştu. Arkası kapıya dönüktü. Pencerenin önüne dikilerek kendisini süzen Defarge'ye aldırmıyordu bile. Bütün dikkatini yapmakta olduğu ayakkabıya vermişti.

5

AYAKKABICI

Defarge, ayakkabının üzerine eğilmiş olan beyaz saçlı adamı bir süre süzdükten sonra,

«Merhaba,» dedi.

Adam bir an başını kaldırdı ve güç duyulur bir sesle,

«Merhaba,» diye cevap verdi. Sesi çok derinlerden geliyormuş gibi kısık ve hafifti.

«Görüyorum hâlâ çalışıyorsun...!»

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra beyaz saçlı adam tekrar başını kaldırdı:

«Evet... Evet... Çalışıyorum...»

Yorgun, fersiz gözler bir an Defage'nin yüzünde dolaştı. Sonra tekrar işine daldı.

Sesin hafifliği, kısıklığı dinleyenlerde dehşet uyandırıyordu. Vücut zayıflığının sebep olduğu bir hal değildi bu. Zindanda yatmanın, yoksulluğun da etkisi vardı muhakkak. Fakat dinleyenleri dehşete düşüren, sesin kullanılmaya kullanılmaya bu hale gelmiş olmasıydı. Beyaz saçlı adamın sesini yalnızlık, konuşacak kimse bulamamak, kısıklaştırmış, boğmuştu. Canlılığını, şiddetini kaybeden bu ses dinleyenlerde, uzun zaman önce çok uzaklarda söylenmiş sözlerin sönük bir yankısı tesiri

yapıyordu. O kadar derin ve boğuktu ki, yerin altından geliyordu sanki. Ümitsiz, terk edilmiş, yalnız bir mahlûkun sesiydi bu. Sahrada kaybolmuş, bitkin, aç ve susuz bir yolcu ölürken, sevdiklerini ancak böyle bir sesle çağırabilirdi.

Beyaz saçlı adam bir süre sessiz sedasız çalıştı. Sonra yorgun gözler tekrar Defarge'nin yüzüne dikildi. Bu bakışlarda ne merak, ne de ilgi vardı. Sadece Defarge'nin hâlâ karşısında beklediğini farketmişti. İşte o kadar.

Defarge dikkatle beyaz saçlı adamı süzerek:

«Pencereyi biraz daha açmak istiyorum,» dedi. «Fazla ışığa tahammül edebilecek misin?»

Karşısındaki biran iş yapmaktan vaz geçti. Etrafı dinler gibi bir tavır takınmıştı. Bir süre boş gözlerle sağ tarafa, yere baktı. Sonra da sola. Nihayet başını kaldırıp Defarge'ye sordu:

«Ne dedin?»

«Biraz daha ışığa tahammül edebilecek misin?»

«Ne yapayım... Tahammül ederim tabiî.»

Son sözleri biraz daha şiddetle söylemişti.

Pencerenin aralık kanadı arkasına kadar açıldı. Çatı arasındaki oda biraz aydınlanmıştı. Lucie Manette ile Jarvis Lorry yaşlı adamın, kucağında yarı bitmiş bir ayakkabı ile oturduğunu gördüler. Taburenin üstünde ve yerde ayaklarının ucunda deri parçaları ve bir kaç âlet vardı. Zavallı, karmakarışık beyaz sakallı, çökük yanaklı, fevkalâde iri gözlü bir adamdı. Çehresinin zayıflık ve inceliği de bu gözleri büsbütün irileştiriyordu belki. Karmakarışık beyaz saçları ve kar gibi sakalı ile tezat teşkil eden siyah kaşları vardı. Eski sarı gömleğinin yakası açıktı. Boynu ve vücudu erimiş, bitmişti sanki. Adam da, çuval gibi elbisesi de, bol çorapları da çoktandır güneş ışığı ve temiz hava görmemiştiler. Bu yüzden de renksiz, parşömenimsi bir hal almıştılar. Adamı elbiselerinden ayırdetmenin imkânı yoktu.

Zavallı, yüzüne çarpan ışıktan kendini korumak ister gibi elini gözlerinin önüne kaldırdı. İnsanda saydam etkisi uyandıran ince, beyaz kuru eller... Adam boş gözlerle bakıyor, işine

devam etmiyordu. Seslerle cisimler arasında bir bağlantı kurmayı da unutmuş gibiydi. Defarge konuştuğu zaman önce bir sağına, bir soluna bakıyor, iri gözleri neden sonra genç adamın yüzünü buluyordu. Konuşmak istediği zaman da yine aynı şekilde bakınıyor, düşünmeye çalışıyor, sonra da söylemek istediği şeyleri unutuveriyordu.

Defarge, Jarvis Lorry'e ilerlemesi için eliyle işaret etti. Bir taraftan da beyaz saçlı adama,

«Ayakkabıları bu gün bitirecek misin?» diye soruyordu.

«Ne dedin?»

«Bu ayakkabıları bu gün biterecek misin? Bitirmeyi istiyor musun?»

«İstiyor muyum...? Bilmem ki... Sanırım...»

Bu soru ona işini hatırlatmıştı. Ayakkabıyı tekrar eline alarak, başını eğdi.

Jarvis Lorry Defarge ile ak saçlı adamın yanına sokuldu. Genç kızı kapının yanında bırakmıştı. Banker bir süre, genç adamın yanında bekledi. Nihayet, dakikalar sonra ayakkabıcı başını kaldırdı. Defarge'nin yanına birinin gelmiş olmasına hiç de şaşmamıştı. Ama Bankere dikkatle baktı. Bu arada parmaklarını ağzına götürmüştü. Dudakları, tırnakları gayet uçuk, âdeta renksiz denilecek bir haldeydi. Üstelik kurşunimsiydi bunlar... Sonra zavallı işin içinden çıkamamış gibi bir tavırla tekrar ayakkabıyı eline aldı ve başını eğerek çalışmaya başladı. Oradakileri unutmuştu sanki.

Defarge:

«Sana misafir getirdim,» dedi.

«Ne dedin...?»

«Bu gün misafirlerin var.»

Ayakkabıcı başını kaldırdı. Bu sefer işi elinden bırakmamıştı.

Defarge bir çocukla konuşur gibi bir tavır takınmıştı:

«Bu bey, ayakkabıdan gayet iyi anlar... Şimdi yapmakta olduğun ayakkabıyı kendisine göstersene... Alın Bay Lorry.»

«Şimdi de bu ayakkabının tipini, yapanın adını söyle bakalım,» dedi.

Uzun, öncekilerden çok uzun bir sessizlik oldu. Nihayet ayakkabıcı fısıldadı:

«Ne sormuştun? Sorduğunu unuttum... Ne demiştin?»

«Beye ayakkabı hakkında izahat veremez misin diye sormuştum.»

Zavallı çekingen bir tavırla mırıldanmaya başladı:

«Bu bir kadın ayakkabısı... Yürüyüş yaparken giyilecek... Tam son modaya uygun. Son modelleri görmedim... Bir zamanlar elime bir tane model geçmişti...»

Ayakkabıya baktı. Yüzünden bir an hafif bir gurur ifadesi geçti. Sonra çehresi yine o durgun halini aldı.

Defarge,

«Şimdi de ayakkabıcının adını söyle,» dedi.

Ayakkabıyı almış oldukları için ak saçlı adamın elleri boş kalmıştı. Sağ elini, sol avucuna koydu. Sonra, sol elini sağ avucuna aldı. Nihayet parmaklarını sakallı yüzünde gezdirdi. Ellerini indirdi, aynı hareketleri tekrarladı. Düşünmeye çalıştığı belliydi.

Nihayet zavallı mırıldandı:

«Adımı mı sordun...?»

«Evet...»

«Yüz beş, Kuzey kulesi.»

«Bu kadar mı...?»

«Yüz beş... Kuzey kulesi...«

Sonra iç çekişi ile inilti arası garip bir ses çıkararak tekrar işine daldı. Berikiler konuşuncaya kadar da başını kaldırmadı.

Bu defa Jarvis Lorry karşısına dikilmişti:

«Asıl mesleğiniz ayakkabcılık mıdır?»

Yorgun gözler Defarge'ye döndü. Zavallı bu güç sorunun cevabını genç adamdan beklermişcesine bir tavır takınmıştı. Fakat Defarge kendisine yardım etmeyince gözlerini önüne indirdi. Bir süre yere, sağa sola baktı. Sonra başını kaldırarak Jarvis Lorry'e:

«Asıl mesleğim ayakkabıcılık mı...? Hayır eskiden ayakkabıcı değildim... Bunu... Bunu burada öğrendim... Kendi kendime... izin istedim...»

Sözlerinin sonunu getiremiyerek sustu. Ellerini yine birbirine kenetliyor, arada da parmaklarını sakallarının arasına sokuyordu. Nihayet gözlerini tekrar Jarvis Lorry'nin çehresine dikti. Sonra sanki derin bir uykudan uyanmışcasına şiddetle irkilerek sözlerine kaldığı yerden devam etti:

«Ayakkabı yapmak için izin istemiştim... Uzun süre sonra zorlukla verdiler... O gündenberi de ayakkabı yapıyorum.»

Elini uzatarak Jarvis Lorry'nin tuttuğu ayakkabıyı aldı. Banker gözlerini onun iri gözlerine dikmişti:

«Bay Manette,» dedi. «Beni hatırlamadınız mı?»

Zavallı elindeki ayakkabıyı düşürüverdi. Garip garip Bankere bakıyordu.

Jarvis Lorry elini Defarge'nin koluna koydu:

«Bay Manette, bu adamı tanımıyor musunuz...? Dikkatli bakın... Ya beni, beni hatırlamadınız mı? Eski Bankerinizi, eski işlerinizi, eski uşağınızı unuttunuz mu? Geçmiş günler hâfızanızdan tamamiyle silindi mi Bay Manette?»

Mahkûm, bir Defarge'ye, bir Jarvis Lorry'e bakıyordu. Etrafını saran karanlıklardan, zekâsını bulandıran sislerden kurtulmaya çalıştığı belliydi. Zaman zaman alnı kırışıyor, yüzüne gayet zekice bir ifade geliyordu.

Bu arada Lucie de onların yanına yaklaşmış, yüzünde garip bir ifadeyle ak saçlı adama bakıyordu. Önce ellerini, sanki o bitap, bitkin mahkûmu görmemek ister gibi gözlerine doğru götürmüştü. Şimdi ise o bedbaht başı göğsüne bastırmak, sevip okşamayı arzu ediyormuşcasına Manette'ye doğru uzatmıştı. Onu tekrar hayata getirmek, ümit ve ışığa kavuşturmak istermiş gibi bir hali vardı. Genç kızın yüzündeki ifade adamınkine bir hayli benziyordu. Eğer yıllar Manette'de o fecî tahribatı yapmamış olsalardı bu benzeyiş daha da göze çarpacaktı. Hele baba kızın düşünürken takındıkları tavır, alınlarını kırıştırmaları birbirinin o kadar aynıydı ki...

Fakat adamdaki zekâ ışığı birdenbire sönüverdi. Defarge ile Jarvis Lorry'e artık büyük bir ilgiyle bakmıyordu. Dalgın gözlerini yere dikti... Sonra bir sağına, bir soluna baktı. Eski halini alıvermişti. Nihayet derin derin içini çekerek ayakkabıyı eline aldı. Çalışmaya koyuldu.

Defarge Jarvis Lorry'e döndü:

«Kendisini tanıyabildiniz mi?»

«Evet... Bir an eski halini aldı... Önce tanınacak vaziyette değildi doğrusu... Fakat düşünürken yüzü o çok iyi tanıdığım ifadeye bürünüverdi... Gel, biz biraz uzaklaşalım, kızı konuşacak galiba...!»

Genç kız duvara dayanmaktan vaz geçmiş, adamın taburesinin yanına sokulmuştu. Elini uzatsa babasına dokunuverecekti. Beriki yanında duran Lucie'nin farkında bile değildi. Kamburunu çıkarmış, çalışıp duruyordu.

Dehşet verici bir sahneydi bu. Genç kız sesini çıkarmadan, bir hayalet gibi taburenin yanında bekliyordu. Nihayet Manette'nin elindeki âleti bırakıp, taburenin üstünde duran bıçağı alması lâzım geldi. Elini uzattı, bıçağı aldı. Tekrar işinin üstüne eğilirken, gözü genç kızın eteğine ilişti. Başını telâşla kaldırıp, Lucie'nin yüzüne baktı. Bıçağını sıkı sıkı kavramıştı. Diğer iki erkek telâşla ileriye atıldı. Fakat genç kızın bir işaretiyle oldukları yerde durdular. Lucie zavallı babasının kendisini bıçaklayacağından korkmuyor, hatta buna ihtimal bile vermiyordu.

Manette bir süre korku dolu gözlerle genç kızı süzdü. Dudakları oynuyor, bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Fakat sesi çıkmıyordu. Derin derin soluk almaya başlamıştı. Nihayet,

«Ne oluyor?» diye fısıldayabildi.

Genç kızın gözleri dolmuştu. Elleri birbirine kenetlenmiş, sevgi ve şefkatle babasına bakıyordu. Sonra titreyen parmaklarını göğsüne koydu. Sanki zavallı Manette'nin başını deli gibi çarpan kalbinin üstüne bastırmıştı.

Adam,

«Sen zindancının kızı değil misin...?» diye sordu.

Lucie içini çekti:

«Hayır.»

«Kimsin öyleyse...?»

Genç kız konuşamıyacak derecede heyecanlanmıştı. Tabureye babasının yanına oturdu. Adam irkilerek geri çekilmeye çalıştı. Fakat Lucie onu sıkı sıkı kolundan tuttu. Genç kızın parmaklarının teması, zavallı adamda garip bir heyecan uyandırmıştı... Sonra bıçağı hafifçe yere bıraktı. Gözlerini Lucie'ye dikmiş, oturuyordu.

Genç kızın bukleli sarı saçları biraz karışmıştı. Manette bir süre kızının omuzlarını okşayan bu parlak saç demetine baktı. Sonra yavaş yavaş elini uzatarak bukleleri tuttu. Gerçi aklı yine karışmış, ne yapmak istediğini çoktan unutmuştu. İçini çekerek, tekrar ayakkabıyı eline aldı. Çalışmaya koyuldu.

Fakat uzun müddet değil. Çünkü genç kız onun kolunu bırakmamış, elini omuzuna koymuştu. Manette, bu narin elin yerinde durup durmadığını anlamak ister gibi başını çevirip çevirip omuzuna bakıyordu. Sonra ayakkabıyı yere bıraktı. Elini yırtık gömleğinin göğsünden içeri sokarak kirli, yağlı bir cisim çıkardı. Bunun ucundan katlanmış bir bez parçası sallanıyordu. Manette büyük bir özenle paçavrayı dizinin üstüne koydu. Dikkatle açtı. Bez parçasının içinde birkaç saç teli vardı, o kadar. Bunları zavallı mahkûm, zindanda kaç defa parmağına dolamış, öpüp, koklamıştı, kimbilir?

Manette uzanarak, kızın saçlarını avucuna aldı. Büyük bir dikkatle buklelere bakıyordu. Nihayet:

«Aynı,» diye inledi... «Nasıl olur...? Ne zamandı o...? Nasıl olmuştu...?»

Alnı kırış kırış olmuş, düşünüyordu. Genç kızın da aynı şeyleri düşündüğünü hissetmiş gibi birdenbire ona döndü. Başını tutarak ışığa doğru çevirdi. Fersiz gözleriyle dikkatli dikkatli genç kızın yüzüne bakıyordu. Sonra:

«Beni dışarı çağırdıkları akşam başını omuzuma dayamıştı,» dedi. «Çok korkuyordu. Geleceğimden endişe ediyordu. Oysa ben rahattım. Aklımdan öyle şeyler geçmiyordu bile... Sonra beni Kuzey Kulesine getirdikleri zaman bu saç tellerini omu-

zumda buldular. Onlara, 'bu saçları olsun bana bırakın', dedim. Bu saçlar benim buradan kaçmama yardım etmez. Ama onlara baktıkça ruhen hürriyete kavuşmuş gibi olacağım...' Gayet iyi hatırlıyorum... Onlara böyle söyledim.»

Bu sözleri çok güçlükle, uğraşarak, çırpınarak söylemişti. Evvelâ dudakları oynuyor, kıpırdıyor, nihayet o zayıf, titrek ses duyuluyordu. Ama yine de tane tane, anlaşılabilecek şekilde konuşuyordu.

Şiddetle genç kıza döndü:

«Nasıl olmuştu o olay? Yoksa o sen miydin...?»

Defarga ile Jarves Lorry endişeyle ileriye doğru atıldılar. Genç kıza bir fenalık yapmasından korkmuşlardı. Fakat Lucie sakin bir tavırla oturuyordu. Hafifçe onlara seslendi:

«Rica ederim, sakın yanımıza gelmeyin... Yerinizden kımıldamayın, konuşmayın da...»

Manette inledi:

«Dinle...! Kimin sesi bu...?»

Genç kızı bırakmış, deli gibi saçlarını karıştırıyor, çırpınıyordu. Sonra yavaş yavaş heyecanı söndü. Zaten böyle hislere, heyecanlara alışık değildi. Paçavrayı dikkat ve özenerek katladı. Göğsüne koymaya çalıştı.

«Hayır... Hayır... Sen çok genç, çok tazesin. Sen o olamazsın... Bak bana... Ne haldeyim görüyor musun...? Onun tanıdığı ben, böyle miydim? Bu elleri o tanımaz bile... Bu çehreyi ömründe görmemiştir. Ya bu sesi... Bu sesi şimdiye kadar duymadı ki... Hayır hayır hem o kadın, hem de o adam, asırlar önce, Kuzey Kulesinde geçen uzun yıllardan çok daha önce yaşadılar... Sen, bir meleğe benziyorsun... Adın ne...?»

Onun mahzun halini gören genç kız, yere, zavallı Manett' in ayaklarının dibine çöktü. Ellerini babasının göğsüne dayamıştı:

«Bunu şimdi söyleyemem. İlerde ismimi, babamın ve annemin kim olduğunu öğreneceksin... Ben onların fecî hikâyesini yeni öğrendim... Bilmiyorum... Fakat bütün bunları sana başka

bir zaman anlatacağım... Yalvarırım, yalvarırım... Bana sarıl... Kucakla, öp beni... Yalvarırım...»

Baba kız birbirlerine sarıldılar. Genç kızın sarı bukleleri, babasının kar gibi beyaz saçlarına ışık ve hayat vermişti âdeta.

Genç kız:

«Belki sesim, yıllar önce kulaklarını okşayan başka bir sese benziyor,» diye fısıldadı... «Saçımı okşadığın zaman belki de yıllar önce genç ve hürken göğsünde yatan sevgili başı hatırlıyorsun... Bunları sana geri getiremem. Fakat sana sıcak bir aile yuvası vaad edebilirim. Çok eskiden yıkılan, uzun yıllar boyunca özlediğin yuvanın bir benzerini... Sana orada muhtaç olduğun şefkati göstereceğim... Senin için çalışıp didineceğim..»

Babasının başını göğsüne bastırmış, bir çocuk gibi sağa sola sallayıp duruyordu:

«Artık ıstırapların sona erecek. Seni üzüntülerden, dertlerden kurtarmaya geldim. Seni İngiltere'ye götüreceğim... Orada rahat ve sakin bir hayat süreceksin. Sana fenalık edenlerden uzaklaştıracağım seni... Sonra günün birinde adımı da söyleyeceğim. Çoktan ölmüş olan anneciğimden sözedeceğim... Gece gündüz babam için neden ağlayıp inlemediğimi de anlatacağım... Niçin babamın önünde saygıyla eğilmem gerektiğini o zaman anlıyarak, o zavallı anneciğim ve benim için ağlıyacaksın... Şimdi ise ağlıyorsun. Ağla... Ağla... Kayıp yılların için ağla...»

Manette başını kızının göğsüne dayamış, hıçkırıyordu. Bu öyle dokunaklı ve aynı zamanda o derece dehşet verici bir manzaraydı ki iki erkek de elleri ile yüzlerini kapadılar.

Genç kız, onlara seslendi:

«Ağlıyor... Ağlıyor... Hem de hıçkıra hıçkıra... O korkunç uyuşukluktan kurtuldu artık...»

Zavallı ihtiyar uzun süre ağladı, ağladı... Sükûnet bulduğu, çatı arasındaki oda tekrar derin sessizliğe gömüldüğü zaman Defarge ile Jarvis baba kızın yanına yaklaştılar. Manette döşemeye çökmüş, kızı da babasının yanına sokulmuştu. Adamcağız

ak saçlı başını Lucie'nin koluna dayamış bitkin yatıyordu. Büyük fırtınayı izleyen derin sessizlik ruhunu sarmıştı .

Jarvis Lorry, bir kaç defa büyük bir gürültüyle burnunu sildikten sonra genç kızın üstüne doğru eğildi. Lucie başını kaldırdı:

«Onu rahatsız etmeden, bir an önce Paris'ten ayrılma çarelerine bakmalıyız... Bir araba bulmalı, aşağıya kapının önüne getirmeli...»

Jarvis Lorry onun sözünü kesti:

«Fakat babanız seyahat edecek durumda mı acaba?»

«Onu bilmem ama, feci anılarla dolu bu şehirde kalacak durumda değil.»

Defarge de konuşulanları duyabilmek için yere diz çökmüştü.

«Bayan Manette'nin hakkı var,» dedi. «Kötü anılar bir tarafa, Bay Manette'nin burada kalması bir hayli tehlikeli. Biran önce Fransa'dan uzaklaşması doğru olur... Hemen gidip bir araba ve at kiralıyayım...»

Jarvis Lorry gayet ciddî bir tavır takınarak,

«Bu iş meselesi,» diye homurdandı. «İş meselelerini de kendim hallederim.»

Lucie,

«Pekâlâ öyleyse,» dedi. «Beni burada babamla bırakın. Görüyorsunuz ne kadar sükünet buldu. Bana zaten bir fenalık yapmaz. Onun için başıma bir felâket geleceğinden korkmayın. Kapıyı üstümüzden kilitlersiniz. İçeriye girmesinler istiyorum. Eminim ki geri döndüğünüz zaman onu yine aynı halde bulacaksınız. Siz işleri halledinceye kadar ben yanında bekler, ona bakarım. Sonra da hemen hareket ederiz.»

Ne Defarge ve ne de Jarvis Lorry genç kızı Manette ile yalnız bırakmak taraftarıydı. Birinden birinin de Lucie ile kalmasını teklif ettiler. Fakat genç kız bunu kabule yanaşmadı. Zaten gün bitmek üzereydi ve yapılacak işleri yoktu. Yalnız at ve araba bulunmakla kalmayacak, yol kâğıtları da alınacaktı. İki er-

kek mecburen işleri aralarında paylaşarak, tavan arasından istemiye istemiye çıktılar.

Karanlık basarken Lucie de başını koluna dayadı. Saatler geçti. Gece olmuştu artık. Baba kız sessiz sedasız uyudular.

Nihayet Defarge ile Jarvis ile Lorry yorgun argın döndüler. Seyahat için elbise, pelerinden başka et, ekmek, şarap ve sıcak kahve getirmeyi de unutmamışlardı. Defarge yiyecekleri ve elinde taşıdığı lâmbayı taburenin üstüne koydu. Zaten odada bu küçük tabure ve tahta bir karyoladan başka eşya yoktu. Jarvis Lorry'nin yardımı ile zavallı Manette'yi ayağa kaldırdılar. Adamın aklından neler geçiyordu kimbilir...? Yüzünde garip bir korku ifadesi, boş gözlerle etrafa bakınıyordu. Olan bitenleri biliyor muydu, söylenenleri hatırlıyor muydu acaba? Daha da önemlisi artık hür ve serbest olduğundan haberdar mıydı...? Onunla konuşmaya çalıştılar. Fakat zavallının aklı başında değildi. Eskisinden de daha ağır cevap veriyordu. Onun bu halinden endişeye düşen Lucie, o gecelik olsun babasını yormamaya karar verdi. Manette zaman zaman deli gibi başını ellerinin içine alıyor, dövünüp, duruyordu. Zaman zaman da kızına doğru dönüyor, sanki onun sesini dinlemekten büyük bir zevk duyuyordu. O zaman yüzünün ifadesi yumuşuyor, fırtınalı ruhu sükûnete kavuşuyordu.

Mahkûmiyet hayatı onu iyice uslandırmıştı. Verilen her şeyi yedi, içti. Elbiseleri giydi. Hatta pelerine de sarıldı. Kızı koluna girince hiç telâşlanmadı. O iri gözleriyle genç kızın yüzüne bakarak elini uzattı. Küçücük narin elini, kuru, ince parmakları ile sıkı sıkı yakaladı.

Kapıdan çıkarak merdivenlerden inmeye başladılar. En önden elinde lambayla Defarge gidiyordu. Onun arkasından Lucie ile babası. En geride de Jarvis Lorry vardı. Bir kaç basamak inmişlerdi ki Alexander Manette durarak etrafına, sonra da tavana baktı.

Lucie: «Babacığım,» dedi. «Buraya getirildiğin zamanı hatırlıyor musun?...»

«Ne dedin?...»

Fakat kızının sorusunu tekrarlamasına vakit bırakmadan cevap verdi:

«Hayır, hayır hatırlamıyorum... Çok eskidendi bu...»

Zindandan çıkarılarak oraya getirilmiş olduğunu hatırlamadığı her halinden anlaşılıyordu. Kendi kendine:

«Yüz beş, Kuzey Kulesi,» diye söylenip duruyor, hayretle etrafına bakıyordu. Zindanın kalın, taş duvarlarını aradığı belliydi. Avluya çıkınca da farkına varmaksızın yürüyüş tarzını değiştirdi. Bir şeyler bekliyordu sanki... Yanındakiler onun köprünün indirilmesini beklediğini anlamışlardı. O hâlâ kendini eski kalede farzediyordu. Köprünün indirilmediği ve hele kapının önünde atlı arabanın beklediğini gören zavallı eski mahkûm, tekrar başını yumruklamaya başladı.

Kapının önünde kimsecikler yoktu. Pencerelerden de hiç kimse bakmıyordu. Sokak da bomboştu. Tabiî olmayan bir sessizlik vardı mahallede. Sanki halk Saint Antoine'ı bir kaç saat içersinde terkedivermişti. Meydanda yalnız bir tek kişi vardı, Bayan Defarge, kapıya yaslanmış, hâlâ örgü örüyordu. Tabiî yine hiç bir şey görmezmiş gibi bir poz takınmıştı.

Önce eski mahkûmu arabaya bindirdiler. Yanına da kızı oturdu. Jarvis Lorry de basamağa adımını atmış, içeriye girmeye hazırlanırken Manette o titrek sesiyle:

«Bitmemiş ayakkabı ile âletlerim nerede?» diye sordu.

Bayan Defarge bulunduğu yerden kocasına seslendi:

«Ben getiririm Jacques!...»

Örgü öre öre avluya girdi. Karanlık merdivenlerden çıkarak gözden kayboldu. Biraz sonra elinde ayakkabılar ve bir kaç âletle dönüyordu. Bunları arabadakilere verdikten sonar tekrar eski yerine gitti. Kapıya dayanarak örgü örmeye başladı. Yine o etrafı görmezlikten gelen tavrını takınıvermişti.

Defarge, arabanın arkasındaki yerine geçerek arabacıya seslendi:

«Haydi bakalım... Surlara!...»

Araba hareket etti. Bir süre karanlık, dar, pis sokaklardan geçtiler. Sonra yol genişledi. Caddeye çıkmışlardı. Pırıl pırıl

dükkânları, ışıklı kahveleri, neşeli halkıyla bambaşka bir dünyaydı burası sanki. Nihayet şehrin kapılarından birine vardılar.

Kapıdaki muhafızlar, ellerinde lâmbalar yaklaştılar:

«Kâğıtlarınızı görelim.»

Defarge yerinden inerek ciddî bir tavırla subaya yaklaştı. Onu biraz ileriye götürerek:

«İşte... Buyurun...» dedi. «Bunlar içerideki beyaz saçlı beyin kâğıtları... Bunları bana kendisiyle birlikte teslim etmişlerdi. O...»

Sesini alçaltarak bir şeyler anlattı. Muhafızların arasında bir kaynaşma oldu. Bir el arabanın içine doğru bir lâmba uzattı. Subay Alexander Manette'i bir süre süzdü:

«Her şey muntazam...» diye mırıldandı. «Haydi bakalım, yolunuz açık olsun...»

Defarge de arabadakilere son bir defa baktı:

«Güle güle.»

Araba şehrin kapısından çıkarak, ilerlemeye başladı.

Jarvis Lorry buz gibi arabada sabaha kadar gözünü kapamadı. Karşısında oturan Manette âdeta gözlerine inanamazmış gibi bakıyordu. İşte, onu nihayet mezardan çıkarmışlardı. Fakat acaba zavallı bir daha kendine gelebilecek miydi? Zindanda kaldığı uzun yıllar içinde manevî bakımdan neler kaybetmişti kimbilir? Bunları tekrar kazanabilecek miydi?... Kafasından hep o soru geçiyordu:

«Yaşamak istiyorsun değil mi?...»

Aldığı cevap yine aynıydı:

«Bilmem ki...»

BİRİNCİ KİTABIN SONU

İKİNCİ KİTAP

ALTIN BAĞ

1

BEŞ YIL SONRA

Tellson's Bankası eski bir müesseseydi. İçinde bulunduğu bina gayet karanlık ve rahatsız bir yerdi. Bankada çalışanlar da eski kafalıydı üstelik. Banka hissedarları binalarının karanlığı, izbeliği, biçimsizliği ve özellikle rahatsızlığıyla övünürlerdi sanki. Zaten bu vasıfları taşımayan bir müessesenin güvenilir bir yer olmayacağı hususunda da müttefiktiler. Bu gerçeği sessiz sedasız kabul ettikleri de sanılmasın. Hayır. Onlar bu inançlarını âdeta bir silâh gibi kullanırlar, gereğinde karşılarındakilerin yüzüne vuruverirlerdi.

«Tellson's Bankasının fazla ışığa hiç de ihtiyacı yok,» diye homurdanırlardı. «Tellson's binası süse muhtaç değil... Hele

lüzumsuz şatafata hiç... Belki başka müesseselerin böyle şeylere ihtiyacı vardı ama Tellsons'un asla.»

Hele hissedarlardan birinin oğlu babasına yenilik tavsiye etmeye görsün. Adam onu evlâtlıktan reddederdi Alimallah.

İşte böylece Tellson's bütün memlekette bir rahatsızlık sembolü olarak tanınmıştı. Bankada iki gişecik vardı. En yaşlı memur çekinizi alır, hazan yaprağı gibi titreye titreye imzanızı tetkike koyulurdu. Dapdaracık pencerelere, ışığa engel olunmak ister gibi bir de demir çubuklar konulmuştu. İhtiyar bu ışıkta imzanızı sökmeye çalışırdı... Size verilen paralar da küf kokardı. Hele tahvil ve senetlerin halini hiç sormayın. Bunlar mahzenlerde değil de mutfakta saklanmışlardı sanki. Parşömenlikten çıkmış, bulaşık bezi halini alıvermişlerdi.

Tellson's da memurların hepsi yaşlıydı. Bankaya genç bir memur geldiği zaman onu herhalde kuytu, izbe bir yere saklar, ihtiyarlatıncaya kadar bekletirlerdi. Evet, genç memurlar küfleninceye, üstlerine Tellson's kokusu sininceye kadar şarap çıkarılırdı. İşte o zaman onlar da karanlık, tozlu bir kapı arasına girer, ayaklarında getrleri, sahifelerini fareler kemirmiş koca koca kitapların başına geçerlerdi.

Tellson's Bankasının o dar kapısının dışında, asla binanın içinde değil, bir kapıcı beklerdi: Jerry Cruncher... Bu adam her türlü işe koşturulur, habercilik yapardı. Yerinden pek ender olarak ayrıldığı zamanlarda da küçük oğlu ona vekâlet ediverirdi. On iki yaşlarında olan çocuk, babasının küçük bir modeliydi sanki. Tellson's gibi bir müessese bu baba oğula nasıl tahammül ediyordu, bunu kimse anlamazdı. Fakat Bankacıların onlara bir itirazı olmadığı Jerry Cruncher'in yıllardan beri aynı görevi yapmasından belliydi.

Londra'nın pek berbat semtinde otururdu Jerry Cruncher. Kötü şöhretli bir yerdi burası. Jerry Cruncher ve ailesinin işgal ettiği daire (!) de pek küçücüktü. Ufacık pencereli, dolabımsı aralık da hesaba katıldığı takdirde tam iki odaları vardı. Jerry'nin karısı burasını pek temiz tutardı.

İşte bu soğuk mart sabahı da, daha saatin erken olmasına

rağmen yerler gıcır gıcır fırçalanmıştı. Kahvaltı sofrasına tertemiz bir örtü yayılmış, üstüne pırıl pırıl çay fincanları dizilmişti.

Jerry Cruncher yamalı fakat temiz bir battaniyeyi burnuna kadar çekmiş, horul horul uyuyordu. Bir süre sonra sağa sola dönmeğe başladı... Nihayet karmakarışık saçlı başını kaldırdı. Saçları kirpiye benziyordu.

Jerry yataktan uzanarak yerde potinleri aramaya başladı,

«Yine başladın sen, değil mi?... Senin aklını başına getirmeli...»

Onun bu tatlı sözlerini, karısına doğru fırlattığı bir potin izledi. Çamur içindeydi potin. Jerry'nin potinlerinin bu hale girmesi, Cruncher ailesinin malî vaziyetiyle yakından ilgiliydi. Zira Jerry Cruncher akşamları Tellson's Bankasından potinleri pırıl pırıl bir vaziyette dönerdi. Fakat ekseri sabahları kalkıp bakardı ki bunlar bağlarına kadar çamura bulanmış. Garip bir şeydi bu doğrusu.

Fırlattığı pabucun karısına çarpmadığına kızan Jerry:

«Ne işler çeviriyorsun yine,» diye bağırdı... «Ne yapıyordun o köşede?...»

«Sadece dua ediyordum Jerry.»

«Sadece dua ediyormuş. Ne de iyi kadınsın!... Yerlere kapanıp, başıma belâ gelmesi için Allaha yalvarıyorsun galiba?...»

«Hiç de değil... Senin iyiliğin için dua ediyordum.»

«Eksik olma, eksik olma.»

Geceliği ile odada dolaşan oğluna döndü,

«Oğlum görüyor musun, annen ne iyi kadın. Babanın işlerine engel olması için Allaha yalvarıp duruyor. Ne de dindar değil mi? Yerlere kapanıyor, ağlıyor, sızlıyor. Neden biliyor musun? Sana şu bir lokma ekmeği de yedirmemek için.»

Bu sözler küçüğe fena tesir etmişti. Hiddetle annesine döndü. Jerry hâlâ homurdanıyordu.

«Senin yalvarmalarının bir tesiri var mı acaba? Ha, söyle bana, bir kıymeti var mı? Duaların kaç para eder?»

«Bu dualar benim kalbimden geliyor Jerry. Kıymetleri burada.»

Jerry Cruncher tekrar etti.

«Kıymetleri buradaymış... Desene beş para etmezler... Bana bak, artık benim için Allaha yalvarıp durma. Anlıyor musun? Senin yerlere kapanıp dua etmen bana uğursuzluk getirecek.»

Yataktan kalkmış giyiniyordu.

«Benim gibi namuslu bir işçiye yapılacak şey mi bu... Senin dindarlığından bıktım artık... Oğlum sen de giyin. Ben potinlerimi temizlerken de annene göz kulak ol. Yine duaya başlarsa bana haber ver e mi?»

Tekrar karısına döndü:

«Bana bak, artık tahammülüm kalmadı... Benim için dua filân edeyim deme. Sinirden titriyor, uykusuzluktan da geberiyorum... Her tarafım öyle ağrıyor ki, sanki kollarımla, bacaklarım benim değil. Bütün bu yorgunluğa karşılık cebimde beş para yok... Senin akşama kadar dua edip, beni bu hallere soktuğundan eminim. Ama artık tahammülüm kalmadı.»

Potinlerini alarak temizlemeye koyuldu. Arada sırada yine hiddetle homurdandığı da oluyordu.

Oğlu ise memnun bir tavırla annesinin başında bekliyordu. Tıpkı babasına benziyordu çocuk. Saçları onunkiler gibi dimdikti. Gözleri de ufacık, siyah ve birbirine yakın. Arada sırada kendisine yatak odası vazifesi yapan aralığa gidiyor, saçını tarıyor, sonra da en beklenmedik bir dakikada annesinin karşısına dikiliyordu.

«Anne, anne, sen galiba dua etmeye hazırlanıyorsun!... Baba, baba...» Sonra yüzünde şeytanî bir gülümsemeyle dışarı koşuyordu.

Jerry Cruncher kahvaltı sofrasına oturduğu zaman hâlâ hiddetliydi. Hele karısının yemeğe başlamadan önce şükran duası etmeye kalkması sinirlerini büsbütün bozdu. Düşmanca bir tavırla karısına dik dik bakarak,

«Ne o,» dedi. «Ne oluyorsun? Yine mi dua?»

Zavallı kadıncağız büyük bir sabırla sadece Allaha teşekkür ettiğini söyledi.

Jerry Cruncher sıkılmıştı:

«Yapma,» diye bağırdı. «Yapma... Dua ede ede hem yiyecekten, hem de bu evden olacağız... Sus diyorum sana, sus artık.»

Jerry Cruncher kendisinden «namuslu işçi diye sözetmek âdetindeydi. Fakat Bankanın kapısında beklemesinin de işçilikle hiçbir ilgisi yoktu. Jerry sabahları işine giderken yanında sadece arkalıksız bir sandalye götürürdü. Bunu eski bir iskemlenin arkalığını çıkarmak suretiyle kendisi hazırlamıştı. Oğlu bunu eline alır, ciddî bir tavırla Tellsons'un kapısının önüne, babasının belirli yerine koyardı. Bu arada Jerry geçen arabalardan birinden bir avuç saman alarak sandalyenin önüne dökerdi. Böylece ayaklarının ıslanmamasını temin etmiş oluyordu. O caddede işi olanlar Jerry Cruncher'i tanırlardı. Kapıcı da önünde beklediği Tellson's binası kadar çirkin ve kasvetli suratlıydı.

O sabah da Jerry Cruncher, somurtkan bir çehreyle yerine oturmuş, yaşlı bankerleri üç köşeli şapkasını çıkararak selâmlamaya başlamıştı. Oğlu da yanında, ayakta duruyor, sokaktan gelip geçen çocuklara, yaşça ve cüssece kendinden ufak olmaları şartıyla sataşıyordu. Kâh ağza alınmayacak küfürler savuruyor, kâh üstlerine hücum edip zavallı çocukları iyice pataklıyordu. Jerry Cruncher, her zamanki gibi geçenlere hiç de dost olmayan bir ifadeyle bakıp duruyordu. Oğlu ise dikkatle babasını gözetlemekteydi.

Tellson's Bankasının odacılarından biri kapıdan başını uzattı:

«Jerry, seni içeriden istiyorlar...»

Jerry Cruncher yerinden kalkarak üstüne başına çeki düzen verdikten sonra ağır ağır kapıdan içeri girdi. Bu arada oğlu, onun yerine oturuvermişti bile.

«Bu sabah iş çok erken başladı, baba.»

Sonra Jerry'nin biraz önce çiğnemekte olduğu saman çöpüne gözünü dikti. Derin derin düşünüyordu.

«Daima paslı... Babamın parmakları da daima paslı... Bu pası da nereden buluyor bilmem ki? Buradan eve giderken elleri hiç de kirli değil.»

2

MAHKEME

Telisons Bankasının yaşlı memurlarından biri Jerry'e,

«Bailey Mahkemesinin nerede olduğunu biliyorsun değil mi,» diye sordu.

Jerry homurdandı:

«Evet, biliyorum.»

«İyi... Bay Jarvis Lorry'i de biliyorsun tabiî...»

«Mahkemeyi bildiğimden daha iyi... Zaten benim gibi namuslu işçilerin mahkemelerle ne ilgisi var?»

Tıpkı, adı geçen mahkemeye tanıklığa götürülmüş bir adam hali vardı şimdi onda. İstemeye istemeye konuşuyordu.

Bankacı,

«Pekâlâ,» dedi. «Tanıkların giriş kapısının nerede olduğunu öğren. Kapıcıya Jarvis Lorry için olan bu pusulayı göster, seni içeri muhakkak sokar.»

«Mahkemeye mi sokacak?»

«Evet, evet mahkemeye.»

Jerry Cruncher'i ngözleri birbirine daha yaklaşmıştı, âdeta.

Nihayet kapıcı,

«Mahkemede bekliyecek miyim?» diye sordu.

«Dinle şimdi... Kapıcı pusulayı Bay Jarvis Lorry'e verir. Sen de ona işaret ederek kendini göstermeye çalışır, bulunduğun yeri belli edersin. Ondan sonra da Bay Lorry seni çağırtıncaya kadar orada beklersin.»

«Peki efendim. Emirleriniz bu kadar mı?»

«Evet... Bay Lory buraya haber gönderebilmek için birini istetmiş. Bu vazifeyi sen yapacaksın.»

Yaşll memur, pusulayı ağır ağır katlayarak üstüne Bankerin adını yazdı. Jerry Cruncher karşısında durmuş sessiz sedasız onu seyrediyordu. Adam kurutma kâğıdını adresin üstüne bastırırken dayanamıyarak sordu.

«Bu sabah sahtekârlık davalarına bakılıyor galiba?»

«Hayır. Vatana ihanet.»

Jerry,

«Cezası parçalanmak,» dedi. «Vahşet doğrusu.»

Memur, kapıcının sözlerine pek şaşmıstı. Gözlüklerinin üstünden şöyle bir baktı:

«Kanun bu. Kanun böyle emrediyor.»

«Kanunda suçluların kazıklanmasının da yeri varmış. Haydi öldürmek bir derece ama kazığa oturtulmak fena doğrusu.»

Memur,

«Hiç de değil,» diye cevap verdi. «Sen kanunların aleyhinde bulunup durma bakayım... Al şu mektubu da, götür...»

Jerry için için küfretmesine rağmen büyük bir saygıyla mektubu aldı. Memuru selâmlıyarak dışarı çıktı. Kendi kendine,

«Seni ihtiyar tilki,» diye söyleniyordu.

Kapının önünde oturan oğluna gittiği yeri söyledikten sonra mahkemenin yolunu tuttu.

İçinde hapishanenin de bulunduğu Bailey Mahkemesi korkunç, kasvetli bir yerdi. Hapishane her türlü rezalete sahne olur, burada türlü cinayet ve suç işlenirdi. Üstelik korkunç bir hastalık yuvasıydı bu hapishane. Bazan mahkûmlar, hastalıklarını mahkeme salonuna kadar taşır, hattâ bunu hâkime bile aşılarlardı. Hâkimlerin idam cezası verdikleri mahkûmlardan önce, böyle bir hastalıktan ölüp gittikleri görülmüş şeylerdendi. Korkunç hastalıkların kaynağı olmaktan başka, Bailey Hapishanesi dehşet verici bir handı âdeta. Zira sarı, solgun yüzlü yolcular buradan arabalarla ayrılır, bir daha dönemiyecekleri o feci seyahate çıkarlardı. Bunların bindikleri arabalar, halka ibret olsun diye darağaçlarının bulunduğu meydana kadar ağır ağır ilerlerdi. Hele kırbaç cezası yiyecek olanların bağlandıkları direk. Bu ceza da insanları yumuşatmaya, onları iyi yola yöneltmeye birebirdi doğrusu. Kısaca, Bailey Mahkemesi korkunç bir yerdi.

Haberci, bu dehşet verici binanın önüne yığılmış suçluların arasından ilerledi. Hiç dikkati çekmeden, sessizce yürümesini

iyi bildiği belliydi. Nihayet aradığı kapıyı buldu. Buraya ufak bir pencere açılmıştı. Jerry Cruncher pusulayı uzattı. O zamanlar, Bailey Mahkemesinde cereyan eden faciaları görmek için halkın içeriye para verip girmesi âdet olmuştu. Tımarhaneler de aynı şekilde eğlence için ufak bir ücret karşılığı ziyaret edilirdi. Ama Bailey Mahkemesinin giriş ücreti daha yüksekti. Bu yüzden mahkemenin kapıları iyi muhafaza edilir, içeriye kuş uçmamasına dikkat edilirdi. Asıl katillerin ve suçluların girdiği kapı ise her zaman açıktı. Burayı muhafaza altına almak gereğini duymamışlardı bile.

Jerry pusulayı pencereden verdikten sonra beklemeye başladı. Nihayet bir kaç dakika sonra kapı biraz aralandı. Haberci yavaşça mahkemeye süzüldü.

İçerisi iyice kalabalıktı. Jerry, orada bekleyenlerden birine, fısıltıyla,

«Ne oluyor,» diye sordu.

«Daha bir şey olduğu yok.»

«Hangi davaya bakacaklar?»

«Vatana ihanet'e.»

«İşin sonunda parçalanmak var, desene.»

Adam zevkle,

«Ya, ya, öyle,» diye cevap verdi. «Suçluyu önce iyice gerecekler. Boğazı da bu arada sıkılacak tabiî. Ama fazla değil. Sonra kendisini yere indirip, canlı canlı etlerini koparacaklar. Derken sıra barsaklarına gelecek. Karnını yarıp hepsini dışarı çıkaracak ve yakacaklar. Mahkûm bunları da seyredecek tabiî. Nihayet baltayla kafası kesilecek, vücudu da parça parça doğranacak. İşte vatana ihanetin cezası bu.»

Jerry emin olmak istermişçesine sordu:

«Ama bütün bunlar suçu sabit olduğu takdirde yapılacak.»

Diğeri,

«Hiç merak etme,» diye gülümsedi. «Onun suçu muhakkak sabit olacaktır.»

Bu sırada Jerry gözü kapıcıya takılmıştı. Adam elinde pusula kalabalığın arasından ilerliyor, Jarvis Lorry'nin yanına yak-

laşmaya çalışıyordu. Jarvis Lorry peruklu avukatlarla birlikte bir masaya oturmuştu. Hemen yanında suçlunun avukatı Stryver bulunuyordu. Önünde bir yığın dosya vardı adamın. Tam karşısında da peruklu başka biri oturuyordu. Ellerini cebine sokmuş lâkayt bir tavırla tavanı süzüyordu bu genç. Davanın devamı müddetince gözü arasıra ona ilişen Jerry Cruncher peruklu gencin tavanla, yalnız tavanla ilgilendiğini gördü. Garip bir adamdı doğrusu... Jerry, mektubu alan Jervis Lorry'nin dikkatini çekmek için öksürdü, çenesini kaşıdı, elini salladı. Nihayet ayağa kalkan Banker haberciyi görebildi. Hafifçe, «pekâlâ», der gibi başını salladıktan sonra tekrar yerine oturdu.

Jerry ile ahbaplık yapmakta olan adam bayağı meraklanmıştı:

«Onun bu dava ile ne ilgisi var?»

Jerry omuz silkti:

«Vallahi, bilmem.»

Adam ısrar etti:

«Peki ya senin bu işle ne alâkan var?»

«Bak onu da bilmiyorum.»

Hâkimin salona girmesiyle konuşmaları yarıda kaldı. Büyük bir gürültü, patırtı ve karışıklıktan sonra herkes nihayet yerini alabildi. Seyircilerin gözleri suçlu mevkiine dikilmişti. Orada bekleyen iki gardiyan hâkimin bir işareti üzerine dışarı çıktılar. Biraz sonra aralarında suçluyla içeri giriyorlardı. Sanığı etrafı parmaklıkla çevrili suçlu mevkiine soktular. Herkes merakla sanığı süzüyordu. Yalnız peruklu genç dışında... O yine gözleri tavanda, kayıtsız bir tavırla oturuyordu. Etrafındaki insan deryasının başları hep aynı yöne dönmüştü. Köşelerden, sütunların arasından meraklı çehreler uzanmıştı. Arka sıralarda oturanlar, onu iyice görmek, saçının bir telini bile gözden kaçırmamak için ayağa kalkmışlardı. Önlerinde bulunanların omuzlarına dayanarak, ayaklarının ucunda yükselmişlerdi. Yüksekçe yerlere tırmanmaya çalışanlar bile vardı. Jerry Cruncher de bu meraklıların arasındaydı tabiî. Kirpi gibi saçları ile suçluya sokulmaya çalışıyor, bira kokan soluğu zavallının suratına çarpıyor-

du. Binlerce ağızdan çıkan bira, cin, çay, kahve kokan soluklardan mahkûmun başı dönmüştü âdeta. Bu sıcak soluk dalgası, arkasındaki pencereleri de buğulandırmıştı.

Bu kadar ilgi uyandıran suçlunun adı Charles Darnay'di. Yanık yüzlü, siyah gözlü, yakışıklı bir gençti. Ancak yirmi beş yaşlarında kadardı. Zarif tavırları gerçekten kibar bir ailenin oğlu olduğunu ortaya koyuyordu. Bir hayli de uzun boylu idi. Sırtına çok koyu gri, sade bir elbise giymişti. Uzun saçları ensesinden bir kurdeleyle bağlanmıştı. Bunu süs için değil de, daha ziyade saçlarını toplamak amacıyla yapmış olduğu da belliydi. Oldukça da soğukkanlıydı. İçeri girince hâkimi selâmlamış, sonra sakin bir tavırla sanık mevkiine geçmişti.

Dinleyicilerin ilgisini çekmesinin sebebi, suçunun cezasıydı tabiî. Eğer kendisine daha hafif bir ceza verilmek ihtimali olsaydı, halkın bu kadar merakını uyandıramazdı. Parça parça edilecek bu vücut halkı cezbediyordu. Bir süre sonra kasapların eline düşecek bu bedbaht, günün adamıydı artık.

Savcı ayağa kalktı:

«Susalım, efendiler... Susalım... Dün, sanık Charles Darnay, kendisinin haşmetlû, devletlû, asaletlû efendimiz, Kral Hazretlerine ihanet ve Fransa Kralına, İngiltere aleyhine hazırlanan hareketlerde çeşitli fırsatlarla yardım ettiği iddialarını reddederek suçlu olmadığını bildirdi. Suçlu, İngiltere ile Fransa arasında sık sık seyahat ederek, Fransız Kralına, haşmetlû, devletlû, asaletlû efendimiz Kral Hazretlerinin Kanada ve Kuzey Amerika'ya göndereceği kuvvetler hususunda alçakça bilgi verdiği ididalarını da reddetmiştir.»

Jerry Cruncher buraya kadar işi anlamıştı. Fakat sonra hukukî deyimler sıklaşmaya başladıkça, çalı saçlı kafası karmakarışık oldu.

Suçlu, halkın nazarında çoktan asılmış; kafası kesilmiş ve parça parça edilmişti bile. O da halkın ne düşündüğünün pekâlâ farkındaydı. Fakat ne acıklı pozlar alıyor, ne de çekingen bir tavır takınıyordu. Gayet sakindi. Konuşmaları ciddiyetle dinliyordu. Sağ elini hafifçe önündeki tahta parmaklığa dayamıştı.

Kendisine o kadar hâkimdi ki, parmaklığın üzerine serpilmiş olan otların bir yaprağını bile yerinden kımıldatmamıştı. Mahkeme salonu ot içerisindeydi. Üstelik yerlere sirke dökülmüştü. Bu sayede mahkûmların getirecekleri hastalıkların etrafa, özellikle hâkime bulaşmasını önlemeye çalışıyorlardı.

Mahkûmun tam başının üstüne bir ayna asılmıştı. Suçlunun aydınlanması içindi bu. Bu ayna o zamana kadar kaç bin sanığı yansıtmıştı, kimbilir? Sonra, bu biçarelerin hayalleri aynadan, kendileri de yeryüzünden silinip gitmişlerdi. Okyanusların cesetleri karaya fırlattıkları gibi, ayna da kendisine yansıyan hayalleri geri gönderebilseydi, mahkeme salonu binlerce hortlakla doluverirdi. Galiba suçlunun da aklından aynı karanlık düşünceler geçiyordu. Yüzüne çarpan ışık demeti, başını kaldırmasına sebep olmuş, zavallı genç adam aynayı görünce sararmıştı. Parmaklarıyla sirke kokan otları didikleyip duruyordu şimdi.

Kendini bu karanlık düşüncelerden kurtarmak ister gibi başını hafifçe salladı. Bu arada gözü salona ilişmişti. Hâkim kürsüsünün yanında iki kişi oturuyordu. Onları görür görmez genç adamın rengi soldu. Yüzü karmakarışık olmuştu. Tabiî onun bu hali, bakışlarını ona dikmiş bekleyen, hiç bir hareketini kaçırmıyan halkın gözünden kaçmamıştı. Bütün kafalar, sanki bir tek emir verilmiş gibi, o iki kişiye doğru döndü.

Bunlardan biri yirmi iki yaşlarında bir genç kızdı, diğeri de yaşlıca bir adam. Adamın kar gibi bembeyaz saçları vardı. Yüzünde de bakanların merakını uyandıran garip, anlaşılmaz bir ifade... Sanki kendi kendisiyle konuşuyor, karışık bir meseleyi çözmeye çalışıyordu. Ama yüzündeki bu ifade kızıyla konuşurken kayboluveriyor, adam birdenbire gençleşiyordu. Böyle anlarda ona bakanlar kendisini bayağı yakışıklı buluyorlardı.

Genç kız babasının koluna girmiş, ona iyice sokulmuştu. Hem mahkeme salonunun halinden korktuğu ve hem de suçluya acıdığı için babasına sığınmış gibi bir hali vardı. Kaşları çatılmış, alnı kırış kırış olmuştu. Suçluyu nasıl bir sonun bekle-

diğini düşündükçe dehşetle irkiliyor, bütün varlığını şiddetli bir merhamet duygusu kaplıyordu. Genç kızın çehresi hissettiklerini o kadar da kuvvetli aksettiriyordu ki... Suçluya hiç de acımıyan meraklılara onun bu hali pek dokundu. Herkes birbirine sormaya başlamıştı.

«Kim bunlar?»

Gözünden hiç bir şey kaçmayan Jerry Cruncher de paslı parmaklarını emiyor, genç kızla babasının kim olduğunu öğrenmek için sağa sola kulak kabartıyordu. Halkın merakı nihayet mübaşire kadar gitmişti. Adam bir an duraksadıktan sonra açıkladı. Alınan cevap tekrar fısıltı halinde salonu dolaşmaya başlamıştı... Nihayet Jerry'nin kulağına kadar geldi.

«Tanıklarmış!...»

«Hangi taraftan?...»

«Aleyhte... Aleyhte...»

«Kimin aleyhinde?...»

«Sanığın tabiî.»

Hâkim, dinleyicilerin nereye baktığını merak etmişti. O da halkla birlikte bir müddet genç kızla, yaşlı adamı süzdü. Sonra arkasına yaslanarak gözlerini, hayatını ellerinde tuttuğu genç suçluya dikti. Savcı bu arada yerinden kalkmıştı. Sözleriyle darağacının çivilerini çakacak, cellâdın baltasını bileyecek ve ipi yağlayacaktı.

4

HAYAL KIRIKLIĞI

Savcı jüriye döndü:

«Önümüzdeki suçlu çok genç. Fakat vatana ihanet bakımından bir hayli tecrübe sahibi. Bu suçunu hayatıyla ödeyecek. Memleketimizin düşmanları ile olan ilişkisi hiç de yeni değil. Suçlu, ihanete uzun yıllar önce başladı. Fransa ile İngiltere arasında durmadan seyahat ediyordu... Bu yolculukların sebebini

bu gün bile açıkça izah edemiyor. Onun bu hainliği uzun süre gizli kaldı. Fakat, hainler ve alçaklar, er geç ele geçerler. Korkusuz ve gerçekten şerefli bir vatandaşımız, casusun plânlarını ortaya çıkarıverdi. Olayı Kral Hazretlerinin Hariciye Nazırına ve Hususî Meclise aksettirdi. Bu vatansever adamı karşınıza getireceğiz. O, gayet yüksek seciyeli, dürüst bir insandır. Bir zamanlar mahkûmun arkadaşıydı. Fakat günün birinde onun hainliğini öğrendi. Artık onu bir arkadaş gibi bağrına basamayacaktı. Vatanının selâmeti için onu kurban etmekten başka çaresi yoktu. Sayın jüri üyesi, eğer İngiltere'de de, Eski Yunan ve Roma'da olduğu gibi, halka hizmet eden vatanseverlerin heykelini dikmek geleneği yaşasaydı, bu vatandaşımızın bir büstü muhakkak yaptırılırdı. Şairler üstünlüklerinden nasıl sözederler bilirsiniz...»

Burada savcı vatan hakkındaki manzumelerden parçalar da okudu. Arada jüriye,

«Bu kısmı ezbere bildiğinizden eminim,» diyordu.

Gerçi, jüri üyelerinin mahçup suratlarından mısraları ezbere bilmek bir tarafa, bunları duymamış bile oldukları anlaşılmıyor değildi.

Savcı,

«Erdem bulaşıcıdır,» diye sözlerine devam etti. «Özellikle vatanseverlik gibi bir meziyet. Bu mesele de öyle oldu. O namuslu ve erdemli tanığımız ki, burada kendisinden sözetmek bile bir şereftir, suçlunun hizmetkârı ile gizlice görüştü. Vatan sevgisini hizmetkâra da aşılamıştı artık. Onu, suçlunun çekmece, bavul ve hattâ ceplerini aramaya, bulduğu kâğıtları da saklamaya ikna etti. Biliyorum, biraz sonra bu vatansever hizmetkârın hareketlerini ayıplayanlar çıkacak. Fakat ben onu kendi erkek ve kız kardeşlerime tercih ederim. Benim için bu insan, babamdan daha da saygıya değerdir. Sayın jüri üyeleri, sizlerin de benim gibi düşüneceğinizden eminim. İki tanığın sözlerinden, ele geçirdikleri evraklardan gerçekten suçlu olduğunu anlayacaksınız. Bu belgelerin arasında kara ve deniz kuvvetlerinin miktarını, bunların yerini gösterir listeler vardır. Suçlunun,

bu bilgileri düşmana sattığı da açıktır. Evet, bu listeler belki suçlunun kendi el yazısıyla hazırlanmamış, fakat bu hiç de önemli değil. Zaten bu noktadan da onun, gayet hilekâr ve işini bilir bir adam olduğu meydana çıkmıyor mu? Deliller beş yıl önceki olaylarla ilgili. Bunlardan, mahkûmun, İngilizlerle Amerikalılar arasında geçen ilk çarpışmalardan bir kaç hafta önce casusluğa başladığını anlıyoruz. Vatanını seven, memleketine sadık kimselerden meydana gelen kurulunuzun, sorumluluğu gerçekten ağır. Bunu sizler de idrâk ediyorsunuz tabiî. Bu sebeple delillere dayanarak sanık hakkında suçlu kararı vermelisiniz. Bu vatan haininin başı kesilmedikçe ne sizler rahat bir uyku uyuyabileceksiniz, ne de karılarınız ve çocuklarınız. Sayın jüri üyesi sizi Allah ve Kral adına yargı vermeye davet ediyorum. Eminim ki Charles Darnay'ı suçlu bulacaksınız.»

Savcının sözlerini derin bir uğultu izledi. Sanki milyonlarca sinek mahkeme salonuna doluvermişti. Cesetlere saldıran sinekler mahkûmun etrafında dolaşıyordu âdeta. Gürültü güçlükle bastırıldı. Savcının sözettiği o vatansever tanık karşısında yer almıştı. Savcı yardımcısı kalktı, sorguya başladı. O da âmirinin yolunu izliyordu tabiî. Vatansever tanığın adı John Barsad'dı. Hikâyesi Savcının anlattığı gibiydi. Temiz kalpli bir vatandaşın hikâyesi... Zaten meşhur hukukçu ile hemen hemen aynı kelimeleri kullanıyordu... Savcının sözlerini ezberlemişti âdeta. Fakat böyle şeylerin pek fazla zararı yoktu tabiî!... John Barsad memleketi uğruna yaptığı fedakârlığı anlattıktan sonra tevazu ile tanık mevkiinden çekilecekti. Fakat... Fakat, Jarvis Lorry'nin yanında oturan sanığın avukatı Bay Stryver tanığa bir kaç soru sormak için izin istedi. Karşısındaki diğer peruklu adam ise hâlâ ilgisiz bir tavırla tavanı seyretmekteydi.

Avukat Stryver tanığın karşısına dikildi.

«Şimdiye kadar casusluk yaptınız mı?...»

John Barsad,

«Ne münasebet,» diye bağırdı. «Bana böyle çirkin iftiralarda bulunamazsınız.»

«Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?»

«Emlâkimin geliriyle.»

«Hım... Nerede bu emlâk?...»

«Yerini pek iyi hatırlıyamıyorum... Önemli mi sanki?...»

«Emlâkin cinsi nedir?»

«Benim özel işlerime karışmaya hakkınız yok. Söylemek zorunda değilim.»

Avukat Stryver, tanığın hiddetine aldırmıyordu bile:

«Bu emlâk size miras mı kaldı?...»

«Evet, evet...»

«Kimden?...»

«Uzak bir akrabadan...»

«Çok mu uzak?...»

«Evet, evet...»

Avukat Stryver birdenbire konuyu değiştiriverdi:

«Hiç hapse girdiniz mi?...»

John Barsad kıpkırmızı oldu,

«Ne münasebet... Sözlerinize dikkat edin... Yeter artık?»

Avukat ısrar ediyordu:

«Borçlulara mahsus hapishanede yatmadınız mı?»

«Bu sorunun dava ile ilgisini göremiyorum.»

«Tekrar soruyorum: Borçlulara mahsus hapishanede yattınız mı, yatmadınız mı?... Cevap versenize...»

İstemiye istemiye konuştu:

«Evet...»

«Kaç kere?»

«.....»

«Altı yedi defa olmasın?»

«Belki.»

«Mesleğiniz nedir?»

«Beyefendiyim ben.»

Avukat hafifçe gülerek garip bir soru sordu.

«Hiç tekme yediniz mi?»

«Tekme mi?... Belki yemişimdir.»

«Sık sık mı?»

«Hayır...»

«Tekmeyle merdivenden aşağıya atıldığınız oldu mu?»

«Ne münasebet!... Bir kere merdiven sahanlığında bir tekme atmışlardı. Ama aşağıya kendim yuvarlandım, atmadılar...»

«Buna sebep de kumarda hile yapmanızdı galiba?»

«Tekmeyi atan sarhoş, sonradan böyle bir yalan uydurdu... Doğru değil tabiî.»

«Yemin eder misiniz?...»

«Ta... tabiî...»

»Kumarda hile yaparak hayatınızı kazandığınız oldu mu?»

«Ne münasebet!...»

«Geçiminizi hiç kumarla sağladınız mı?»

«Her beyefendi gibi...»

«Suçludan borç para almış mıydınız?»

«E... evet...»

«Borcunuzu ödediniz mi?»

Tanık bitkin haldeydi,

«Ha... hayır...»

«Sanığın yakın arkadaşı olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Oysa kendisini aslında pek az tanıyor, seyahatleri esnasında vapur veya posta arabalarında kendisiyle zorla konuşuyordunuz. Öyle değil mi?...»

John Barsad tekrar kendini toplamıştı,

«Hayır!... Hayır!...»

«Charles Darnay'ın elinde listeleri gördünüz mü?»

«Tabiî...»

«Sizin bu listelerle bir ilişiğiniz yok muydu?»

«Yoktu tabiî...»

«Sözgelimi o listeleri siz sağlamış olamaz mısınız?»

«Ne münasebet!...»

Tanıklığınıza karşılık bir ücret alacak mısınız?...»

«Bunu da nereden çıkardınız?»

«Tuzak kurmanız için hükûmetten para alıyor musunuz?»

«Ne münasebet canım.»

«Yemin eder misiniz...»

«Tabiî... Hem de tekrar tekrar.»

«Bu işi sırf vatanınızı sevdiğiniz için mi yapıyorsunuz?»

«Tabiî değil mi ya.»

John Barsad büyük bir gürültü arasında tanıklık mevkiinden indi. Yerine, Charles Darnay'ın hizmetkârı Roger Cly çıkmıştı. Ona da uzun uzun yemin ettirdiler.

Roger Cly'ın iddiasına göre suçlu kendisini dört yıl önce hizmete almıştı. Doğru sözlü, dürüst bir insandı Roger ve efendisinden önce hiç şüphelenmemişti. Charles Darnay'ın yanına Calais'de girmiş ve hizmetkâr arayıp aramadığını sormuştu. Charles Darnay da onu işe alıvermişti. Bu vazife ona lûtuf veya bir yardım olarak verilmemişti tabiî. Roger'in aklından böyle bir şey de asla geçmemişti doğrusu. İşe alınışından kısa bir süre sonra istemeye istemeye efendisinden şüphelenmeye başlamıştı. Onun hareketlerini dikkatle izliyordu. Seyahatleri esnasında efendisinin elbiselerini yerleştirirken, son defa ele geçenlere benzer bir sürü liste gözüne çarpmıştı! Hem de kaç defa görmüştü bu listelerden. Mahkemeye verilen son listeleri kendi eliyle mahkûmun çekmesinden almıştı. Bunları oraya koyan da kendisi değildi tabiî. Charles Darnay'ı bir defa bu listelerin benzerini Calais'de bir Fransıza gösterirken yakalamıştı. Bir keresinde de Boulogne'de başka bir şahsa verirken.

Roger Cly, vatanseverliğini anlatırken avukat Stryver'in bir sorusu kendisini bir hayli kızdırdı.

Hayır, o asla gümüş bir çaydanlık çalmamıştı. Bir keresinde bir hardallık meselesinden dolayı kendisine iftira atmışlardı. Sonradan bu hardallığın gümüş değil de sadece kaplama olduğu da meydana çıkmıştı ya, neyse!...

Onu John Barsad konusunda da iyice sorguya çekti avukat. Evet Roger Cly, John Barsad'ı yedi sekiz yıldır tanıyordu. Ama bu bir rastlantıydı sadece!... Buna garip bir rastlantı da denemezdi. Zaten bütün rastlantılar garipti, değil mi ya? Tanıklıkta bulunmasının sebebi sırf vatanseverlik olması da garip bir rastlantı değil miydi? Vatanını seviyordu Roger Cly. O, iyi bir İngilizdi. Keşke herkes de onun gibi olsaydı.

Ortalık yine karışmıştı. Uğultu uzun süre devam etti. Savcı bu defa da Jarvis Lorry'i tanıklığa çağırdı.

«Bay Jarvis Lorry, siz Tellson's Bankası bankerlerindensiniz değil mi?...»

«Evet.»

«1775 yılı kasımında Londra'dan Dover'e posta arabasıyla gitmiş miydiniz?»

«Evet... İş gereği bu seyahati yaptım.»

«Arabada başka yolcular da var mıydı?»

«Evet, benden başka iki kişi daha vardı arabada.»

«Seyahatin sonuna doğru Dover şehrinin dışında arabadan indiler mi bu yolcular?»

«Evet...»

«Bay Jarvis Lorry, suçluya iyice bakınız lütfen. Dover postasındaki yolculardan biri o muydu?»

«Buna cevap veremiyeceğim. Çünkü emin değilim.»

«O halde şöyle sorayım; suçlu posta arabasındaki diğer iki yolcudan birine benziyor mu?...»

«Buna da cevap veremem. Bir kere her iki yolcu da atkılarına iyice bürünmüşlerdi... Gece her taraf karanlıktı. Üstelik hepimiz kendi âlemimize dalmıştık. Birbirimizle konuşmadık bile.»

«Bay Lorry, sanığa tekrar bakınız lûtfen. O da iki yolcu gibi iyice örtünmüş, sarılmış olsaydı, cüsse ve tavırca onlardan birine benzeyecek miydi?»

«Hayır.»

«Sanığın o iki yolcudan biri olduğu konusunda yemin edemiyecek misiniz, Bay Lorry?»

«Edemiyeceğim.»

«Fakat o iki yolcudan biri olabilirdi değil mi?...»

«Belki... Fakat hatırımda kaldığına göre hem o yolcu ve hem de ben, yol kesen haydutlardan bir hayli korkuyorduk. Suçluya bakıyorum, onda hiç de korkak bir hal yok. Tersine.»

«Bay Lorry, insanların istedikleri tavrı takınabileceklerini öğrenmediniz mi?»

«Bunu çoktan öğrendim.»

«Suçluya tekrar bakınız lûtfen. Kendisini daha önce görmüş müydünüz?...»

«Evet...»

«Ne zaman?»

«Demin sözünü ettiğiniz tarihten birkaç gün sonra. Paris'ten dönüyordum, Calais'de aynı vapura bindik. Kendisiyle aynı vapurda seyahat ettik anlayacağınız.»

«Suçlu Calais'de vapura saat kaçta bindi, hatırlıyor musunuz?...»

«Gece yarısını biraz geçmişti.»

«Allah Allah!... Vapura binecek saati bulmuş!... O saatte ondan başka yolcu gelmiş miydi?...»

«Yalnız Charles Darnay o saatte bindi?»

«Şimdi rastlantıları bir tarafa bırakın Bay Lorry? Gece yarısı vapura yalnız o bindi demek?»

«Evet.»

«Siz yalnız mı seyahat ediyordunuz Bay Lorry? Yoksa yanınızda ahbaplarınız veya arkadaşlarınız var mıydı?»

«İki ahbabım vardı. Bir genç hanım ve bir yaşlı bey. Kendileri şimdi buradalar.»

«Malûm... Malûm... Burada olduklarını biliyorum. Suçlu Charles Darnay'la vapurda ahbaplık etmiş miydiniz?»

«Pek az... Hava çok berbattı, müthiş bir fırtına vardı. Vapur da bir hayli sallanıyordu tabiî. Ben yolculuğu daha çok yatakta geçirdim desem yerinde olur.»

«Pekâlâ...»

«Bayan Lucie Manette.»

Halkın gözleri yeniden biraz önce büyük ilgi toplayan genç kıza dikilmişti. Lucie oturduğu yerden kalktı. Babası da onunla birlikte ayağa fırlamıştı. Kızına cesaret vermek ister gibi bir hali vardı adamın. Genç kızın elini sıkı sıkı tutuyordu.

«Bayan Manette, suçluya bakın lûtfen.»

Korkunç akibetini seyretmek için toplanan halkın arsız, rahatsız edici bakışlarına hiç de aldırmayan Charles Darnay, Lu-

cie ile göz göze gelince sapsarı kesildi. Rengi uçmuş, dudakları bile solmuştu. Genç kızın bakışlarındaki merhamet ve şefkat ifadesi genç adamı mahvetmişti. Sinirli bir hareketle önündeki otları karıştırdı. Keskin keskin sirke kokan yaprakları yoldu. Soluğunu tutmuş, kendini toplamaya çalışıyordu. Sanki, yeni kazılmış mezarının başında genç kızla yapayalnız kalmıştı. Bakışlarını o güzel mavi gözlerden alamıyordu. Onun bu hali de halkın gözünden kaçmadı tabiî. Uğultu yeniden başladı. O milyonlarca sineğinkini andıran uğultu...

«Bayan Manette, suçluyu daha önce görmüş müydünüz?»

«Evet efendim.»

«Nerede?»

«Biraz önce sözü geçen vapurda. Babam ve Bay Jarvis Lorry ile birlikte seyahat ediyordum.»

«Demek demin sözü edilen genç kız sizsiniz.»

Genç kız âdeta inledi:

«Maalesef öyle.»

Sesi şikâyet ve merhamet doluydu. Hâkim sert bir tavırla ihtar etti:

«Size sorulan suallere cevap veriniz. Hislerinizi, düşüncelerinizi açıklamanızın lüzumu yok.»

Sorguya devam etti:

«Bayan Manette, Manşı geçerken aynı gemide bulunduğunuz suçlu ile hiç konuştunuz mu?»

«Evet efendim.»

«Anlatır mısınız lûtfen.»

Derin bir sessizlik oldu. Sonra genç kız güç duyulur bir sesle.

«Beyefendi vapura bindiği zaman,» diye başladı.

Hâkim kaşlarını çatmıştı yine,

«Burada beyefendi yok, sanık vardır.»

«Evet efendim.»

«O halde kendisinden 'sanık' diye sözediniz lûtfen.»

«Sanık vapura bindiği zaman biz güvertedeydik... Babam...»

Dönerek hâlâ yanında duran ve elini sıkı sıkı tutan babasına baktı. Gözlerinden yaşlı adama karşı duyduğu sevgiyi okumak mümkündü.

«Babam son derece yorgundu, sağlığı da bir hayli bozuk... O kadar zayıflamıştı ki, kendisini küçük ve havasız kamarada yatırmaktan çekindim. Güvetede, kamaraya inen merdivenlerin yanına, bir yatak hazırlattım. Ben de, o uyurken yanından ayrılmak istemediğim için bir sandalye alarak yatağın yanına oturdum. O akşam bizlerden başka yolcu yoktu. Vapur dördümüzündü sanki. Bay... Şey... Sanık güverteye çıkınca babamın halini gördü. Bana onu rüzgâr ve soğuktan nasıl koruyacağımızı gösterdi. Vapur limandan çıktıktan sonra rüzgârın ne taraftan eseceğin hesaplayamamıştım. Daha doğrusu bilmiyordum. Bana bu konuda bilgi verdi, yardımını da esirgemedi. Babama çok nazik muamele etti. Çok da şefkatliydi... Babama karşı içten bir ilgi duyduğundan eminim... İşte böylece kendisiyle ahbaplık etmeye başladık...»

«Bir şey soracağım Bayan Manette. Charles Darnay gemiye bindiği zaman yalnız mıydı?...»

«Hayır...»

«Yanında kaç kişi vardı?»

«İki kişi... İki Fransız...»

«Konuşuyorlar mıydı?»

«Evet... Vapurun kalkışına kadar uzun uzun konuştular. Hareketten bir kaç dakika önce Fransızlar sandala binerek gemiden ayrıldılar.»

«Birbirlerine kâğıt verdikleri oldu mu? Böyle bir şey gördünüz mü?»

«Evet... Ellerinde bazı kâğıtlar vardı. Fakat bunların ne biçim kâğıtlar olduğunu bilmiyorum.»

Lucie'e listeler gösterildi.

«Boyları ve biçimleri bu vesikalara benziyor muydu?»

«Bilmiyorum... Belki... Gayet hafif sesle konuşuyorlardı. Işıktan yararlanmak için kamaralara giden merdivenlerin başında durmuşlardı. Fakat oraya asılmış olan lâmba sönüktü. Onun

için kâğıtların şeklini iyi göremedim... Ellerinde birkaç kâğıt olduğunu biliyorum, o kadar. Sonra dediğim gibi alçak sesle konuştukları için neden sözettiklerini duyamadım.»

«Şimdi suçlu ile olan konuşmanıza gelelim Bayan Manette.»

«Suçlu benimle gayet açık ve dürüst bir şekilde konuştu. Halime acımıştı sanırım... Babama büyük bir saygı ve şefkatle muamele etti... İkimize karşı da çok iyiydi.»

Birdenbire ağlamaya başlamıştı.

«Bütün bu iyiliklerine karşılık burada tanıklık ederek ona fenalık yapmaktan korkuyorum.»

Halk birbirini dirsekliyordu. Uğultu başlamıştı yine...

«Bayan Manette, burada tanıklık etmek zorundasınız. Bu sizin göreviniz. Hem de kaçınamıyacağınız bir görev. Bunu istemiyerek yaptığınızı görüyoruz. Bunun aksini iddia etmek için insanın kör olması lâzım. Suçlu da bunun her halde farkındadır... Devam ediniz lûtfen...!»

«Bana gayet nazik ve başarılması güç bir iş için seyahat ettiğini anlattı. Hatta bu mesele dolayısı ile çok kişinin tehlikeye düşeceğini de söyledi. Bu sebeple takma bir adla seyahat ediyordu. Fransa'ya da sözünü ettiği mesele için gitmişti. Daha uzun süre de bu iş yüzünden Fransa ile İngiltere arasında seyahat edeceğini de söyledi. İşin ne olduğu hakkında bir fikrim yok.»

«Bayan Manette, konuşmalarınız sırasında suçlu hiç Amerika'dan sözetti mi? İyi düşünün.»

«Bana Amerika ile İngiltere arasındaki mücadelenin çıkış sebeplerini anlatmaya çalıştı. 'Bana kalırsa İngiltere bu meselede gayet yanlış ve hatta akılsızca hareket ediyor' dedi. Hatta şaka yollu da şu sözleri ilave etti, 'Kimbilir belki Amerika George Washington da Kral Üçüncü George derecesinde meşhur olacak ve tarihlere geçecektir.' Fakat bunları söyleyiş tarzında şaka ettiği, fena bir amacı olmadığı belliydi... Sadece zaman öldürmek için gevezelik ediyordu.»

Genç kız kesik kesik konuşuyordu. Hâkim sözlerini kaydederken merakla hem Charles Darnay'ın avukatı Stryver'in ve

hem de Savcının yüzüne bakıyordu. Onların çehrelerindeki ifadeden sözlerinin etkisini anlamaya çalışıyordu. Acaba tanıklığıyla Charles Darnay'ın durumunu daha mı ümitsizleştirmişti?

Genç kız George Washington'dan sözederken, harıl harıl not almakta olan hâkim öfkeyle başını kaldırarak dik dik baktı. Yüzünde küfür işitmiş din adamına yakışır ifade vardı.

Savcı ayağa kalkarak,

«Bayan Lucie Manette'nin babasını dinlemek de yerinde olur, kanısındayım,» dedi. «Bu suretle vaziyet daha iyi açıklanır.»

Doktor Manette tanıklığa davet edildi.

«Doktor Manette, suçluya bakınız lûtfen. Kendisini daha önce görmüş müydünüz?»

«Evet efendim. Üç, üç buçuk yıl önce. Evime gelip beni ziyaret etmişti. Bir daha da karşılaşmadık.»

«Kendisiyle aynı vapurda seyahat ettiğinizi hatırlamıyor musunuz? Kızınızla olan konuşmalarından sözedemez misiniz?»

«Maalesef.»

«Beraber seyahat ettiğiniz bir şahsı hatırlamamanız veya yanınızda geçen konuşmaları tekrar edememenizin bir sebebi var mı?»

Doktor Manette, gayet hafif bir sesle,

«Evet efendim,» dedi.

«Doktor Manette asıl vatanınız olan Fransa'da hiç bir suçunuz olmadığı halde, üstelik muhakeme edilmeden hapse atılmışsınız değil mi? Uzun yıllar zindanda yattınız?»

Doktor bir anda büsbütün ihtiyarlamıştı sanki. Dinleyenlerin kalbini titreten bir sesle,

«Evet efendim,» diye inledi. «Çok uzun yıllar hapis yattım.»

«Biraz önce sözü edilen olaylar geçtiği sırada siz hürriyetinize yeni kavuşmuş bulunuyordunuz değil mi?»

«Öyle söylediler.»

«Siz hiç hatırlamıyor musunuz?»

Herkes soluğunu tutmuş doktoru dinliyordu.

«Hayır efendim. Hayatımın bir kısmını katiyen hatırlıyamı-

yorum. Hafızam bomboş sanki... Hatta zaman hakkında da bir şey bilemiyorum. Sadece kendi kendime ayakkabı yapmasını öğrenmiştim... Hayatım bu ayakkabılardan ibaretti... Sonra günün birinde Londra'da buldum... Sevgili kızım yanımdaydı... Zamanla kaybettiğim meleklerime sahip oldum. Kızım da artık benim için yabancı değildi... Fakat ona bile nasıl alıştığımı hatırlıyamıyorum... Bu olay nasıl oldu hiç bir bilgim yok.»

Savcı yerine geçti. Baba kız tekrar yerlerini aldılar.

Muhakeme devam ediyordu. Tanık mevkiinde yeni bir şahıs bulunuyordu şimdi. Onu, Charles Darnay'ın beş yıl önce, adı tespit edilemiyen bir suç ortağıyla Dover Postasına bindiğini ve şehrin dışında da arabadan indiğini ispat için getirmişlerdi. İddiaya göre Charles Darnay ile suç ortağı, yapacakları iş belli olmasın diye Dover'in dışında Posta arabasından inmişlerdi. Burada kalmamışlardı tabiî. Kendilerine sağlanan atlarla bir garnizona, daha sonra da bir tersaneye gitmişlerdi. Amaçları gizli bilgi toplamaktı. Tanık Charles Darnay'ın tersane ve garnizonun bulunduğu şehirde bir otelde oturduğunu ve kahve içtiğini iddia ediyordu. Hatta burada bir başka şahısla da buluşmuştu.

Charles Darnay'ın avukatı Stryver ayağa kalkarak tanığı sıkıştırmaya başladı. Gerçi durum hiç de suçlunun lehine değildi. Stryver'in zorlamasıyla tanık Charles Darnay'ı yalnız bir defa, o da iddia ettiği otelde gördüğünü söyledi, işte o kadar.

Bu sözler her nedense o zamana kadar mahkeme salonunun tavanını seyretmekten başka bir şey yapmıyan perukalı gence pek tesir etmişti. Hemen önündeki kâğıtlardan birine bir iki kelime karaladı. Bunu arkadaşı avukat Stryver'e uzattı. Stryver bayağı meraklanmıştı. Hele pusulayı okuduktan sonra büsbütün şaşırmış gibi bir tavır takındı. Uzun uzun mahkûmu süzdü. Sonra tanığın karşısına dikilerek:

«Demek o otelde gördüğünüz şahsın Darnay olduğundan tamamiyle eminsiniz.»

Tanığın bundan emin olduğu her halinden belliydi:

«Evet.»

«Şimdiye kadar mahkûma çok benzeyen başka biriyle hiç karşılaşmadınız mı?»

«Herhalde beni yanıltacak kadar Charles Darnay'e benzeyen birini görmedim.»

O zaman avukat Stryver muzafferane bir tavırla dönerek kendisine pusulayı veren peruklu arkadaşını gösterdi:

«O halde şu masada oturan arkadaşım Sydney Carton'a iyice bir bakın... Sonra bir de Charles Darnay'a... Ne dersiniz? Birbirlerine benzemiyorlar mı? Hayret değil mi...?»

Seyirciler de, tanık da, hatta hâkimle savcı da çok şaşırmışlardı. Gerçekten Charles Darnay'la, peruklu genç birbirlerinin eşiydiler. Yalnız peruklunun kılığına kıyafetine fazla ihtimam etmediği belliydi. Hatta onda biraz serseri ve biraz da küstahça bir hal vardı. İki gencin karakterleri başkaydı muhakkak... Fakat çehreleri boyları bosları görenleri şaşırtacak kadar birbirinin aynıydı.

Savcı hâkimden rica etti. Genç adamın peruğunun çıkarılması için emir verildi. Hakikaten, peruksuz haliyle genç avukatın Charles Darnay'la olan benzerliği büsbütün artmıştı... Hâkim somurtkan bir tavırla Avukat Stryver'e döndü. Arkadaşını işaret ederek,

«E, Bay Stryver,» dedi. «Bu defa arkadaşınız Sydney Carton'u mu muhakeme edeceğiz?»

Stryver durumdan gayet memnundu:

«Hayır efendim,» diye cevap verdi. «Amacım, arkadaşım Sydney Carton'u vatana ihanet suçuyla itham değil tabiî. Sadece tanığın tekrar düşünmesini istiyorum. İşte karşısında Charles Darnay'a benzeyen biri var... Otelde kahve içtiğini söylediği şahsın, yine suçlunun bir benzeri olmadığını kim iddia edebilir? Acaba tanık Sydney Carton'u ifade vermeden önce görseydi bu kadar kesinlikle konuşur muydu...? Ya gördükten sonra hâlâ iddialarında ısrar cüretini kendinde bulacak mı...?»

Avukat Stryver istediğini yapmıştı. Tanığın ifadesi değerini kaybetti. Zaten zavallı şaşalamış, Stryver onu iyice serseme çevirmişti.

Bu arada Jerry Curhcher hayret ve şaşkınlıkla elindeki pas lekelerini yemiş bitirmişti. Büyük bir dikkatle savunmasını yapan Avukat Stryver'i dinliyordu şimdi. Stryver jüri üyelerine o vatansever John Barsad'ın parayla tutulmuş bir vatan haini ve casus olduğunu anlatıyordu. John Barsad şunun bunun sırtından geçinen ahlâksızın biriydi. Üstelik haindi de. Bunu anlamak için çehresine bir kere bakmak yeterliydi. Barsad'ın namuslu hizmetkârı Roger Cly'e gelince... O da John Barsad'ın ortağıydı tabiî. Tam birbirine uygun iki ahlâksızdı onlar... Biraz para koparacak birini ararlarken karşılarına Charles Darnay çıkmıştı. Genç adam aslen Fransızdı. Fransa'da ailesiyle bazı işleri vardı tabiî. Bunları halledebilmek için sık sık seyahat etmek zorunluluğundaydı.

Avukat,

«Bu işin mahiyetini Charles Darnay açıklıyamaz,» dedi. «Kendi hayatını kurtarmak bahasına da olsa bunu söylemez. Çünkü o zaman çok sevdiği yakınlarını tehlikeye atmış olacaktır. John Barsad'la Roger Cly o listeleri kendileri hazırlamışlardı. Lucie Manette'nin tanıklığına gelince... Bu tamamiyle yanlış şekilde tefsir edildi. Genç kızın konuşmasını tekrarlarken çektiği acıyı hepiniz gördünüz. Vapurdaki konuşmalar da vakit geçirmek için gelişi güzel sarfedilmiş sözlerden ibaret. Rastlantıyla bir araya düşen genç bir kızla bir erkeğin havadan sudan konuşmaları olağan şeylerden değil midir...? George Washington hakkındaki sözlere gelince... Bu o kadar tehlikeli bir şey ki herhalde bir vatan haini bunu açıkça söyleyerek hayatını tehlikeye koymaz. Bunların garip şakadan başka bir şey olmadığı meydanda.»

Bundan sonra avukat Stryver bir kaç tanık çağırdı. Sıra tekrar savcıya gelmişti. O yine eski düşüncelerinde ısrar ediyordu. Barsad ile Cly, zanettiğinden bir misli daha da iyiydiler. Muhakeme esnasında anlaşılmıştı bu. Suçlu Charles Darnay'ın ahlâksızlığı ise büsbütün meydana çıkmıştı. Evet, suçlu cezasını bulmalıydı.

Savcıdan sonra da hâkim konuştu. Jüriye talimat veriyordu artık. Kâh Stryver'in, kâh savcının sözlerini kullandı. Fakat onun

da Charles Darnay'a ölüm cezası verilmesini istediği görülüyordu.

Nihayet jüri üyeleri karar vermek için aralarında istişareye başladı. Salon karmakarışık olmuştu. Kulakları sağır edecek bir gürültü vardı.

Uzun zamandan beri tavanı seyretmekte olan Sydney Carton, yine o ilgisiz tavrını takınmıştı. Etrafına aldırdığı bile yoktu. Ne yerini, ne de vaziyetini değiştirmişti. Arkadaşı avukat Stryver ise önündeki kâğıtları karıştırıyor, alçak sesle yanındakilerle konuşuyordu. Arada sırada endişeli gözlerle jüriye bakmaktan da kendini alamıyordu doğrusu. Seyirciler ise kaynaşıyor, grup grup toplanıyorlardı. Onların da karar hususunda iddialara girdikleri belliydi. Hâkim de yerinden kalkmış kürsüsünün arkasına bir aşağı bir yukarı yürüyüp duruyordu. Endişeliydi bayağı. Bu kadar kargaşalık içinde yalnız bir tek adam sakin sakin oturuyordu: Sydney Carton... Cübbesi omuzlarından kaymıştı. Hâkimin emriyle çıkarttığı perukunu da kafasına şöyle bir oturtmuştu. Elleri ceplerinde hâlâ tavana bakıyordu. Küstah, mağrur ve serseri haliyle o anda Charles Darnay'a o kadar az benziyordu ki... Hatta onun bu andaki vaziyetine bakan birkaç seyirci:

«Biz onu mahkûmla katiyen karıştırmazdık,» diye aralarında fısıldaştılar.

Jerry Cruncher de bu fikirdeydi. Hatta yanındakine,

«Şunun haline bak» dedi. «Eminim ki bir tek müşterisi bile yoktur. Böyle serseri kılıklı avukata kim gider ki?»

Gerçi Sydney Carton'un bütün lâkayt haline rağmen etrafta olan bitenleri hiç kaçırmadığı da belliydi. Çünkü Lucie Manette'nin sapsarı kesilerek, babasının kollarına düştüğünü ilk o gördü.

«Mübaşir,» diye seslendi genç adam. «Bayan Manette fenalık geçiriyor galiba. Babasına yardım et de kendisini dışarı çıkarsın... Görmüyor musun, yere yuvarlanmak üzere.»

Genç kızı dışarı taşıdılar. Halk hem onun haline, hem de babasına çok acımıştı. Zindanda geçirdiği günleri hatırlamak da Doktor Alexander Manette'yi bir hayli sarsmıştı. Sorguya çekil-

diği sırada ruhunda şiddetli bir fırtınanın esmekte olduğu belliydi. Ondan sonra da o üzüntülü, esrarlı halini alıvermişti. Bir kaç dakika içersinde iyice yaşlanmıştı adamcağız. O tam dışarı çıkarken Jüri üyeleri arasında bir kaynaşma oldu ve sözcü ayağa kalktı. Daha karara varmamışlardı. İçeriye çekilmek arzusundaydılar.

Hâkim, herhalde George Washington hakkında sarfedilen sözleri bir türlü unutamamıştı ki, Jürinin karar vermemesine bir hayli şaşmış göründü. İstenilen izini verdi. Jüri üyeleri muhafızların nezaretinde çekildi. Hâkim de içeriye geçti.

Muhakeme bütün gün devam etmişti. Hava karardığı için büyük salonun lâmbalarını yakmaya başladılar. Seyircilerin bir kısmı, civardaki meyhanelere giderek, çabucak bir iki kadeh atmak kararı ile dışarı çıkmıştı.

Lucie Manette ve babası ile dışarı çıkmış olan Bay Jarvis Lorry biraz sonra geri geldi. Gözleri ile Jerry Cruncher'i arıyordu. Haberciyi görünce eliyle işaret ederek yanına çağırdı.

«Jerry,» dedi. «Acıktıysan git birşeyler ye. Ama buraya dön. Bana lazım olacaksın. Jürinin geri dönüşü nasıl olsa duyulur. Sen de o zaman burada ol. Sanırım Bankaya derhal bildirmem lâzım. Ayağının çabuk olduğunu bilirim. Bankaya muhakkak ki benden önce varırsın.»

Bu arada ona bir şilin de uzatmıştı. Jerry teşekkür anlamında başını salladı. Bu sırada Sydney Carton da yanlarına yaklaşmıştı. Genç adam Jarvis Lorry'nin koluna hafifçe dokunarak:

«Bayan Manette nasıl oldu?» diye sordu.

«Kendine geldi neyse .Ama çok üzgün. Babası onu teselli etmeye çalışıyor. Bu korkunç salondan çıktığı da iyi oldu.»

«Bunu suçluya ben anlatırım. Sizin gibi namuslu ve hürmete şayan bir Bankerin herkesin gözü önünde Charles Darnay'la konuşması doğru olmaz. Öyle değil mi?»

Jarvis Lorry kıpkırmızı olmuştu. Onun da deminden beri bunu düşündüğü ve bir karara varamadığı halinden belliydi. Sydney Carton ağır ağır suçlu mevkiine doğru ilerlemeye başladı.

Jerry Cruncher gözlerini genç avukata dikmişti. Söyliyeceklerini duymaya can atıyordu.

Sydney Carton,

«Bay Darnay,» diye seslendi.

Mahkûm hemen yerinden kalkarak parmaklığın önüne geldi.

Genç avukat:

«Bayan Manette'nin vaziyetini her halde merak ediyorsunuz. Üzülmeyin, kendine geldi. Babası yanında.»

«Bütün bunlara ben sebep oldum... Bayan Manette'i üzdüğüme o kadar müteessirim ki... Kendisine ne kadar üzüldüğümü söyler misiniz? Teşekkürlerimi de...»

«Söylerim tabiî... Yani istiyorsanız, söylerim demek istedim.»

Oldukça ilgisiz, hatta küstah bir hali vardı Sydney Carton'un. Mahkûma yan dönmüş, rahat bir tavırla dirseğini parmaklığa dayamıştı.

Charles Darnay,

«Söylemenizi rica ederim,» dedi. «Kendisine minnettarım.»

Genç avukat yerinden kımıldamamıştı bile. Yine mahkûma yan dönmüş, karşıki duvara bakıyordu ilgisizce,

«Ne umuyorsunuz Bay Darnay,» diye sordu. «Ne karar verecekler dersiniz?»

«En fenasını tabiî.»

«Bravo. Böyle hallerde en kötü ihtimali göz önünde bulundurmak iyidir. Fakat bana kalırsa jürinin burada karar vermeyip içeri çekilmesi sizin lehinize.»

Jerry Cruncher daha fazla dinleyemedi. Tam geçiş yerinde durduğu için kendisini itip kakıyorlar, homurdanıyorlardı. Çehre ve vücut itibariyle bu birbirine son derece benzeyen tavır ve hareketleri ise birbirinin tam zıddı olan iki genci orada bırakarak uzaklaştı. Elinde olmadan irkilmişti. Çünkü suçlu mevkiinin üstünde asılı bulunan aynaya şimdi Charles Darnay'la birlikte Sydney Carton'un da hayali yansımıştı...

Aradan bir buçuk asır kadar uzun gelen bir buçuk saat geç-

mişti. Koridorlara birikmiş halk köfte yiyor, içki içerek birbirleriyle şakalaşıyordu.

Kısık sesli Jerry de yiyip içmiş, hatta bir kenara çekilerek kestirmeye bile başlamıştı. Müthiş bir gürültüyle gözlerini açtı. Halk yerlerini almak için itişe kakışa merdivenlerden çıkıyordu. Kalabalığa karışarak salona girdi.

Jarvis Lorry kapıda onu bekliyordu:

«Jerry, Jerry neredesin?»

«Buradayım işte... İçeriye girinceye kadar canım çıktı. Mahşer yeri sanki?»

Jarvis Lorry kalabalığın arasından kurtulmaya çabalıyarak bir pusula uzattı:

«Al şunu çabuk.»

«Başüstüne efendim.»

Kâğıdın üstüne aceleyle «Beraat etti» cümlesi yazılmıştı. Jerry haberi bankaya ulaştırmak için geri dönerken,

«Eğer 'yeniden dirilen' yazsaydınız,» diye homurdandı, «bu sefer ne demek istediğinizi pekâlâ anlardım.»

Hükmü öğrendikten sonra dışarıya koşan insanlardan oluşan sel, kendisini Bailey mahkemesinin kapısına kadar sürükledi. Sokağı, o leşe konan sineklerinkine benzer bir uğultu kaplamıştı. Leş bulamayan bu sinekler hayal kırıklığına uğramışlar, kendilerine başka bir ceset aramaya çıkmışlardı sanki.

4

TEBRİKLER

Sabahtan beri Bailey Mahkemesini dolduran meraklı kalabalığının son kişileri de loş binayı terkediyordu. İçerde Charles Darnay ve dostları kalmıştı. Doktor Manette, Lucie, Jarvis Lorry ve avukat Stryver ölümün eşiğine kadar gelen genç adamı kutlamaktaydılar.

Dik vücudu, zekî ve kültürlü haliyle Doktor Manette, Paris'in

kenar mahallesindeki hücresinde ayakkabı yapan o biçareye hiç benzemiyordu. İki şahsın aynı insan olduğuna ihtimal bile veremezdi insan. Fakat Doktora bakan, gözünü bir daha ondan alamıyordu. Bunun sebebi mezardan gelirmiş gibi bir tesir bırakan hafif ve üzgün sesi miydi? Yoksa zaman zaman çehresini kararan, gözlerinin ferini söndüren ruhî fırtına mıydı? Adamcağız hiç beklenmedik bir anda bu sıkıntılı, kederli tavıra bürünüveriyordu. Bazan bunun sebebi herhangi bir söz, zindan, hapis Bastille gibi lâflardı. Fakat bazan da durup dururken yüzü soluyor, gözleri dalıveriyordu.

O anlarda Doktor, göğün parlak ve güneşli olmasına rağmen bütün karanlık ve dehşeti ile Bastille'yi görüyordu sanki. Onu bu halinden ancak Lucie'nin şefkati, sevgisi kurtarıyordu. Genç kız ona aradan geçen onsekiz korkunç yılı unutturabilen tek varlıktı. Lucie mutlu bir geçmişle, saadet dolu hali birbirine bağlayan altın bir bağdı onun için. Genç kızın sesi, güler yüzü, şefkatli elleri, Doktoru daldığı korkunç rüyadan daima uyandırırdı. Gerçi bazan genç kızın onu kâbustan tam anlamıyla kurtaramadığı da olmuyor değildi. Neyse ki böyle haller iyice azalmıştı. Hatta Lucie artık babasının tamamiyle iyileştiğine inanıyordu.

Charles Darnay eğilerek Lucie'nin elini minnetle öptü. Sonra Stryver'e dönerek teşekkür etti. Avukat Stryver otuz yaşlarında kadardı, fakat daha büyük gösterirdi. İri yarı, kırmızı suratlı, yüksek sesle konuşan biraz da kabaca bir gençti. Nezaket kurallarını hiçe saymak, istediği yere girip, herkesin lâfına karışmak gibi garip huyları da vardı.

Peruğu ve cübbesi hâlâ başındaydı avukatın. Müvekkili ile iyice konuşabilmek için Charles Darnay'ın burnuna girmiş, bu arada zavallı Jarvis Lorry'i de bir kenara itivermişti. Hoş bu hale de aldırdığı yoktu zaten. O kalın sesiyle,

«Bu kadar haksızlık görmedim,» diyordu... «Çok haksızlık ettiler. Ama pekâlâ başaracaklardı da. Rezalet bu doğrusu.»

Charles Darnay tekrar elini uzattı:

«İki yönden size hayatımı borçluyum.»

«Rica ederim, rica ederim. Ben elimden geleni yaptım. Başka bir avukat da aynı şeyi yapabilirdi.»

Bu söze oradakilerden birinin «Rica ederiz, bu iş sizin sayenizde oldu,» demesi lâzım geliyordu ve Jarvis Lorry yaptı bu işi. Gerçi bunu avukatı övmek için değil, tekrar gruba katılabilmek amacıyla yapmıştı.

Stryver'in kırmızı suratı memnuniyetinden daha da kızardı,

«Öyle mi düşünüyorsunuz?» diyerek yaşlı Bankere döndü. «Siz bütün gün mahkemedeydiniz. Bu işten anladığınız belli. İyi bir iş adamı olduğunuzdan da haberim var.»

Jarvis Lorry,

«Rica ederim,» diye mırıldandı. «Mahcup ediyorsunuz.» Sonra diğerlerine döndü: «Artık yavaş yavaş evlerimize gitsek mi? Bayan Manette çok yorgun, Bay Darnay ise gayet çetin bir gün geçirdi... Ne dersiniz Doktor...?»

Stryver gürültülü bir kahkaha attı:

«Bay Lorry, Bay Lorry...! Bu teklifi sırf kendinizi düşündüğünüz için yaptığınızdan eminim. Başkalarını ne karıştırıyorsunuz canım...? Ömür adamsınız vallahi...!»

Yaşlı Banker,

«Kendimi de düşünüyorum tabiî...!» diye cevap verdi. «Fakat Bayan Lucie ile Bay Darnay da çok yorgun.»

Sonra tekrar Lucie'ye döndü:

«Ne dersiniz...? Artık hepimiz evlerimize gitsek iyi olmaz mı...?»

Genç kıza bir taraftan da gözüyle babasını işaret ediyordu.

Gerçekten pek garip bir hali vardı Doktorun. Dimdik duruyordu, donmuş kalmıştı âdeta. Yüzünde hayret, korku ve... Ve şiddetli bir nefret ifadesi belirmişti. Soğuk bakışlarla Charles Darnay'ı süzüyordu. Sanki genç adamla uzun yıllar önce, gayet feci şartlar altında karşılaşmış gibi bir tavır takınmıştı. Kafasından ne karanlık düşünceler geçiyor, o anda neler hatırlıyordu kimbilir...?

Lucie endişelenmişti, Doktorun elini tutarak,

«Baba,» dedi.

Yaşlı adam korkunç hayallerden kurtulmak istercesine başını salladı. Sonra dönüp kızına baktı.

«Babacığım, artık evimize gidelim mi...?»

Doktor Manette derin derin içini çekti:

«Olur gidelim...»

Sydney Carton salonun karanlık bir köşesine çekilmiş onları, özellikle genç kızı seyrediyordu. Gruba karışmamış, ağzını açıp tek kelime bile söylememişti. Hatta kimse onun salonun bir köşesinde duvara dayanıp beklediğinin farkında bile değildi.

Salonunun ve koridorların lâmbalarını yavaş yavaş söndürüyorlardı. Mahkemenin büyük, ağır demir kapıları da kapatılmak üzereydi. Meraklı kalabalığı Bailey'i o gün için terketmişti artık. Fakat ertesi sabah erkenden dar ağacı, kazık, kamçı, dağlama gibi cezalara son derece düşkün olan halk bu karanlık koridorları, bu kasvetli salonu tekrar dolduracaktı.

Charles Darnay'la Doktor Manette, aralarında Lucie olduğu halde dışarı çıktılar. Arkalarından da Jarvis Lorry geliyordu. Az sonra baba kız bir arabaya binerek karanlıkların içinde uzaklaştılar.

Avukat Stryver onlardan daha içeride iken ayrılmış, cübbesini çıkarmak için avukatlara ait odaya çekilmişti.

Sydney Carton da genç kızla babasının arkasından sokağa koşmuştu âdeta. Şimdi kapıda durmuş dalgın dalgın uzaklaşan arabanın arkasından bakıyordu. Yüzünde anlaşılması güç bir ifade vardı. Ağır ağır ilerliyerek kaldırımın kenarında bekleyen Charles Darnay'la Larvis Lorry'nin yanına sokuldu:

«Vay vay vay...! Demek artık meşhur Bankerimiz Jarvis Lorry, Charles Darnay'la çekinmeden konuşabiliyor.»

Hiç kimse Sydney Carton'u o gün yaptığı işlerden dolayı tebrik etmemişti. Onun Darnay'ın kurtarılmasında oynadığı rolü bilen de yoktu zaten. Herkes Sydney Carton'la Charles Darnay arasındaki benzerliğin farkına Stryyer'in vardığını zannetmişti. Genç avukat cübbesizdi artık. Gerçi bu haliyle de pek zarif ve kibar olmamıştı.

Carton, Charles Darnay'a döndü:

«Azizim bir iş adamının kafasından geçen düşünceleri okuyabilseydiniz, bir hayli eğlenirdiniz... Bir taraftan görev, diğer taraftan merhamet... Sonra şeref ve itibar meselesi de var tabiî...»

Jarvis Lorry kıpkırmızı olmuştu, hiddetle,

«Bu meseleden içeride de sözetmiştiniz,» diye homurdandı. «Benimki gibi bir bankaya hizmet eden bir memur, hareketlerinde serbest değildir. Kendinden önce çalıştığı müesseseseyi düşünmesi lazımdır.»

Sydney Carton ilgisiz bir tavırla,

«Biliyorum, biliyorum,» dedi. «O kadar kızmayın canım. Ben sizin iyi bir insan olduğunuzu biliyorum. Hiç olmazsa birçoklarından daha iyisiniz.»

Lorry bu sözlere aldırmıyor, hâlâ homurdanıyordu:

«Benimle neden uğraşıyorsunuz anlamıyorum. Ben sizin babanız yerinde bir adamım... Söylesenize bana, sizin başka işiniz yok mu kuzum...?»

Sydney Carton güldü:

«Yok ya... Ben hiç bir işle meşgul olmam.»

«Çok yazık...»

«Öyle, ben de aynı fikirdeyim.»

Jarvis Lorry sözlerine devam etti:

«Bir meşgaleniz olsaydı şunun bunun işine burnunuzu sokmazdınız zaten. Kendi işlerinize bakardınız.»

Sydney Carton bir kahkaha attı:

«Bunu da nereden çıkardınız. İşim olsaydı büsbütün başka şeylerle uğraşırdım.»

Bu kayıtsızlık Jarvis Lorry'i büsbütün çileden çıkarmıştı:

«İş güç sahibi olmayı alçalma kabul edermiş gibi bir haliniz var,» diye bağırdı. «Anlamıyorum doğrusu... Neyse sizinle uğraşacak halim yok benim.»

Charles Darnay'a döndü:

«Bana müsaade... Allah rahatlık versin. Bundan sonraki günlerin size mutluluk ve başarı getireceğinden eminim. Arabacı...!»

Jarvis Lorry genç avukata olduğu kadar kendi kendisine de kızmıştı galiba. Homurdanarak arabaya bindi, vaktin bir hayli geç olmasına rağmen Tellson's Bankasının yolunu tuttu.

Charles Darnay onun uzaklaşışını garip bir gülümsemeyle seyretti. Yarı sarhoş haldeydi yanındaki genç adam. Müthiş surette de şarap kokuyordu. Hafif bir kahkaha atarak Charles Darnay'a döndü:

«Bizi garip rastlantılar bir araya getirdi,» dedi. «Ne tuhaf bir gece değil mi? Size de sanki aynadaki hayaliniz canlanıp, karşınıza dikilmiş gibi gelmiyor mu? Alalâde bir sokaktasınız ve yanınızda tıpkı size benzeyen bir adam var...»

Charles Darnay,

«Bana bugün her şey garip geliyor zaten,» diye cevap verdi. «Ölmediğime, hayatta olduğuma da bir türlü inanamıyorum.»

«Hakkınız var. Doğrusu bir ayağınızı öbür dünyaya atmıştınız bile. Pek halsiz gözüküyorsunuz. Hasta mısınız...?»

«Açlıktan başım dönüyor.»

«Hay Allah... Deminden beri ne bekliyorsunuz öyleyse...? Gidip yemek yesenize canım. Ben çoktan yemek yedim... Jüri üyeleri hangi dünyanın adamı olduğunuzu tartışırlarken ben iştahla şarabımı içiyordum. Gelin sizi yakınlarda bir lokantaya götüreyim.»

Genç adamı kolundan tuttu. Birlikte yürümeye başladılar. Sydney Carton, Darnay'ı küçük bir lokantaya götürdü. Genç avukat oranın daimî müşterilerindendi herhalde. Onlara özel bir oda açtılar. Yemekler de gerçekten nefisti. Charles Darnay hiç konuşmadan atıştırıyor, arada da şarap içiyordu. Sydney Carton karşısına oturmuş, yeni açtırdığı büyük bir porto şişesini de yanına almıştı. Yine o küstah haliyle ölümden kurtulan genç adamı süzüp duruyordu. Nihayet:

«E artık bu dünyada yaşadığınıza kanaat getirdiniz mi...?» diye mırıldandı.

«Doğrusunu isterseniz zaman ve mekân kavramını kaybetmiş gibiyim. Gerçi yemeği yedikten sonra hayatta olduğuma inandım.»

Sydney Carton acı acı,

«Ne mutlu adamsınız,» dedi.

Sonra kadehini ağzına kadar şarapla doldurarak bir yudumda içiverdi.

Kendi kendine konuşur gibi bir hali vardı genç avukatın:

«Bana gelince, bu pis dünyada yaşadığımı unutmaktan başka arzum yok. Ne benim bu dünyaya, ne de onun bana bir faydası var... Şu şarap müstesna tabiî... Bu açıdan birbirimize benzemiyoruz dostum... Hoş, galiba birbirine benzeyen tarafımız yalnız dış görünüşümüz... İçlerimiz bambaşka...»

Charles Darnay hâlâ kendini toplayamamıştı. Günün olaylarının mahkemenin etkileri henüz silinmemişti. Şimdi de karşısında oturan, küstah tavırlı benzerine bakıyor, rüya gördüğünü sanıyordu. Bu yüzden de Sydney Carton'un sözlerine verecek cevap bulamadı... Aralarındaki sessizlik sıkıcı bir hal almaya başlamıştı... Nihayet genç avukat sessizliği bozdu:

«Yemeğinizi yediniz artık. Şimdi sıra şerefe içmekte. Kadehinizi neden kaldırmıyor, neden şerefe içmiyorsunuz...?»

Charles Darnay hayretle genç adamın yüzüne baktı:

«Kimin şerefine içeceğim...?»

«Haydi haydi, yapmayın canım. Şerefine içmek istediğinizin adı dilinizin ucunda... Bundan eminim... Haydi çekinmeyin canım...!»

Charles Darnay kadehini kaldırdı:

«Pekâlâ... Lucie Manette'nin şerefine içiyorum...»

«Lucie Manette'nin şerefine...»

Sydney Carton içkiyi içerken gözlerini Charles Darnay'ın yüzünden ayırmamıştı. Şarabı son damlasına kadar bitirdikten sonra boş kadehi omuzunun üstünden arkadaki duvara fırlattı. Bardak parça parça olmuştu. Genç avukat çıngırağı çalarak garsonu çağırdı. Yeni bir kadeh istedi. Gözleri garip garip parlıyordu.

Getirilen kadehi de ağzına kadar doldurarak,

«Lucie Manette gerçekten çok güzel bir kız,» diye mırıldandı.

Charles Darnay'ın kaşları çatılmıştı. Soğuk bir tavırla kısaca cevap verdi:

«Evet...»

«Öyle harikulâde bir kızın insana acıması, hatta bu uğurda ağlaması hoş bir şey olsa gerek... Ne dersiniz...? Öyle değil mi.? Böyle şefkate, merhamete lâyık olabilmek için, insanın canını tehlikeye atması doğru mu? Buna değer mi acaba? Siz ne dersiniz buna Bay Darnay...?»

Genç adam cevap vermedi.

Sydney Carton'un onun bu haline aldırdığı yoktu. Devam etti:

«Sözlerinizi kendisine tekrar ettiğim zaman çok memnun oldu... Bunu belli etmedi tabiî... Fakat yine de bana çok sevinmiş gibi geldi.»

Onun bu sözleri Charles Darnay'a genç avukatın mahkemede yaptığı iyiliği hatırlatmıştı. Evet, bu sevimsiz adam kendi arzusuyla yanına gelmiş, genç kızla arasında habercilik bile yapmıştı. Darnay, Sydney Carton'a teşekkür etmeye başladı.

«Teşekkür edip durmayın canım... Benim yaptığım nedir ki?»

O küstah tavrıyla ekledi:

«Zaten o hareketi de neden yaptığımı bilmiyorum. Bay Darnay size bir şey sorabilir miyim...?»

«Buyurun rica ederim. Belki bu sayede size olan minnet borcumu ödeyebilirim...»

«Sizden hoşlandığımı sanıyor musunuz...?»

Charles Darnay şaşırmıştı:

«Bunu düşünmedim bile,» diye cevap verdi.

«Şimdi düşünün öyleyse...!»

«Bu gün mahkemede bana yardım etmek istermiş gibi bir haliniz vardı. Gayet dostça davranıyordunuz. Fakat buna rağmen benden hoşlandığınızı sanmıyorum.»

«Bravo azizim... Sizden gerçekten hoşlanmıyorum... Zeki bir insansınız Bay Darnay...»

Beriki ayağa kalkmıştı:

«Ne olursa olsun, dostça ayrılalım...»

Çıngırağa uzandı:

«Müsadenizle hesabı ben göreyim.»

Carton,

«Olmaz,» dedi. Bir süre genç adamı süzdükten sonra da omuzlarını silkerek:

«Bütün hesabı mı vereceksiniz...?» diye sordu.

«Müsaade ederseniz...»

Sydney Carton:

«O halde,» diyerek garsona döndü. «Bana bir şişe porto daha getir. Saat onda da gel beni uyandır.»

Charles Darnay hesabı gördükten sonra şapkasını giydi:

«İyi geceler.»

Sydney Carton da ayağa kalkmıştı. Darnay'a aynı temennide bulunmak niyetinde olmadığı tavrından anlaşılıyordu. Sadece karşısındakini meydan okurcasına süzdükten sonra,

«Bir şey daha sorayım,» dedi. «Beni sarhoş mu sanıyorsunuz...?»

«İçki içtiğinizi sanıyorum, işte o kadar...»

«Sanıyor musunuz...? Görmediniz mi beni içerken...?»

«Pekâlâ, madem istiyorsunuz, söyliyeyim: İçki içtiğinizi biliyorum.»

«İyi... Sebebini de anlatayım tamam olsun bari. Ben bir hiçim, bir hiç... Bu dünyada beni seven bir tek kişi bile yok... Ben de kimseyi sevmiyorum... Ben hayatın yükü altında ezilmiş bir köleyim.»

«Çok yazık. İsteseydiniz herhalde fevkalâde bir insan olabilirdiniz.»

«Belki olurdum... Belki de olamazdım. Fakat dürüstlüğünüz, ciddiyetiniz sizi fazla sevindirmesin Bay Darnay. İleride neler olacağını kimse bilmez... Güle güle...»

Sydney Carton yalnız kalınca lâmbayı eline alarak duvarda asılı duran büyük aynaya yaklaştı. Yüzüne dikkatli dikkatli, sanki kendisini ilk defa görüyormuş gibi merakla bakıyordu. Aynadaki hayaline sordu:

«O adamı sevmiyorsun değil mi...? Saçma... Sana benziyor diye kendisinden hoşlanman mı lâzım...?»

«Sen kendin de sevilecek bir insan değilsin ki...!» diye homurdandı. «Allah kahretsin...! Ne kadar değişmişsin sen... Sanki Darnay'la da neden konuştun...? Ona baktıkça aşağılığının derecesini iyice anlıyordun değil mi...? Darnay sana, doğru dürüst bir hayat sürdüğün takdirde nelere sahip olabileceğini pek güzel gösterdi...! Budala... Eğer onun yerinde olsaydın mavi gözler sana da endişe ve merhametle bakacaktı. O güzel çehre sana yaklaşacaktı... Haydi haydi itiraf et... Darnay'dan nefret ediyorsun, değil mi...?»

Teselliyi şarapta aradı. Birkaç dakika sonra koskoca şişeyi bitirmişti bile. Kollarını masaya dayayarak sızdı... Uzun saçları örtünün üstüne yayılmıştı. Bitkin haldeydi zavallı...

5

ÇAKAL

O günlerde çok içki içilirdi. En yüksek tabakadan en aşağısına kadar herkes şişeler devirmek adetindeydi. Avukatlar da bu konuda diğerlerinden aşağı kalmıyorlardı tabiî. Şöhreti gitgide artmakta olan Stryver de öyle.

Bailey mahkemesinin en sevilen simalarındandı avukat Stryver. Gitgide yükseliyor, fakat çıktığı merdivenin alt basamaklarını da bir bir kesip atmayı ihmal etmiyordu. Bailey'e davet edilmedikçe gitmez olmuştu. Kendisini ağır satmasını biliyordu artık.

Vaktiyle Baroda Stryver'den sözedilirken, «ikna edici, cür' etkâr ve atılgan bir genç» derlerdi. «Fakat nedense tanıkların ifadelerinin en can alacak noktalarını, kendisine verilen bilginin en önemli kısımlarını ayırdetmesini bilmiyor. Oysa bir avukatın yükselmesi için gereken meziyetlerin en başında bu var.»

Bununla birlikte zaman geçtikçe avukat Stryver'in halinde

de bir değişiklik göze çarpmaya başladı. İşi çoğaldıkça, faydalıyı faydasızdan, gerekliyi gereksizden ayıt eder olmuştu. Gece geç vakitlere kadar Sydney Carton'la oturup içiyorlardı. Fakat sabahleyin Stryver, Bailey Mahkemesinde gireceği bütün davaların can alacak noktalarını tam manasiyle kavramış bir halde geliyordu.

Tembel, serseri ruhlu Sydney Carton, avukat Stryver'in en yakın dostuydu. İki genç karşılıklı her gece fıçılar devirirlerdi. Gündüzleri ise Sdyney Carton arkadaşıyla birlikte Bailey Mahkemesine gelir, elleri ceplerinde, gözleri tavanda salonun bir köşesinde otururdu.

Bazı geceler içkiyi fazla kaçırır, güneş doğuncaya kadar şişenin başından kalkmadıkları da olurdu. O zaman erkenciler Sydney Carton'un sendeliye sendeliye, yalpalaya yalpalaya evinin yolunu tuttuğunu da görürlerdi.

Stryver'in davaların can alacak noktalarını nasıl kavramaya başladığı meydana çıkmıştı artık. Bu hayret uyandıran yeteneğe Sydney Carton sahipti. Bu yüzden genç adama «Çakal» adını taktılar. O asla bir aslan olamazdı, sadece başkalarının işini gören bir çakaldı...

Lokantanın garsonu, aldığı emri yerine getirmek için Sydney Carton'un yanına sokuldu:

«Saat on efendim... Saat on...»

«Ne var...?»

«Saat on efendim...»

«E, ne olmuş saat onsa...?»

«Sizi uyandırmamı tembih etmiştiniz de...»

«Ha, hatırladım... Peki, peki...»

Genç avukat tekrar uyumaya çalıştı. Fakat onun bu huyunu gayet iyi bilen garson müthiş bir gürültüyle ateşi karıştırıp duruyordu. Sydney Carton ayağa kalkarak şapkasını giydi, lokantadan çıktı. Açılmak için bir süre karanlık sokaklarda bir aşağı bir yukarı yürüdü. Sonra Stryver'in evinin yolunu tuttu.

Stryver'in katibi çoktan gitmişti. Kapıyı meşhur avukat açtı.

Ayağında terlikleri, sırtında da yün bir robdöşambr vardı. Bir hayli içmiş olduğu belliydi halinden.

«Geç kaldın,» dedi.

«Yok canım... Belki bir çeyrek kadar geciktim.»

Karmakarışık bir odaya girdiler. Duvarlardaki raflar tıklım tıklım kitap doluydu, yerler ise kâğıt... Şömine yakılmıştı. Odanın ortasında büyükçe bir masa vardı. Kâğıtların arasına bir sürü şişe konulmuştu; şarap, konyak, rom. Birkaç limon ve şeker de vardı masada.

«Sydney sen bir hayli içmişsin.»

«Tam iki şişe sanırım. Bugünkü müşterilerimizle yemek yedim. Daha doğrusu o yedi, ben seyrettim...»

«Müthiş bir zekâsı var Sydney...! Bu gün mahkemede benzerliğinize nazarı dikkati çekmen harikaydı doğrusu. Nereden farkına vardın bu işin...?»

«Baktım Charles Darnay bir hayli yakışıklı bir genç. Kendi kendime şansım olsaydı ben de tıpkı ona benzeyecektim dedim.»

Stryver, kocaman göbeğini hoplata hoplata güldü:

«Senin de bu şans hikâyelerin yok mu Sydney... Ömür vallahi...! Haydi artık gevezeliği bırak da çalışmaya başla...»

Çakal somurtkan bir çehreyle şapkasını bir tarafa fırlattı. Ceketinin düğmelerini çözerek yan odaya geçti. Biraz sonra geri geldiği zaman içi su dolu büyük ibrik ve leğen vardı. Omuzuna da birkaç havlu atmıştı. Havluları soğuk suya batırarak sıktı ve başına sardı. Pek gülünçtü bu haliyle. Ciddî bir tavırla masanın başına geçti:

«Hazırım...»

Stryver kâğıtlarını karıştırıyordu. Neşeyle:

«Bu akşam ince noktalarını bulacağın meseleler az.»

«Kaç dava var...?»

«İki.»

«Önce karışık olanını ver.»

«Al bakalım Sydney...»

Stryver, masanın yanındaki koltuğa yerleşti... Kadehi önündeydi tabiî. Sydney Carton'un da öyle. Kadehler durmadan bo-

şalıyor, tekrar tekrar doluyordu. Stryver elini cebine sokmuş, gözlerini ateşe dikmişti. Arada sırada kâğıtlara bir göz atıyordu. Çakal kaşlarını çatmış, işine iyice dalmıştı. İçki kadehini de el yordamıyla buluyordu. Mesele giriftleştikçe ayağa kalkıyor, havluyu tekrar ıslatıp başına sarıyordu.

Nihayet Çakal meselenin özünü çıkartarak karşısında bekleyen Aslana sundu. Stryver, onun anlattıklarını büyük bir dikkatle dinliyordu. Meseleyi iyice incelediler. Çakal kadehini bir yudumda boşalttı. Havluları tekrar ıslattı. Sıra ikinci dosyaya gelmişti. Bu daha kolaydı herhalde. Çakal meseleyi çabucak halletti. Ama saatler geçmiş, sabahın üçü olmuştu.

Stryver,

«Eh artık işimiz bitti Sydney,» dedi. «Bir punç içelim bari...»

Çakal başındaki havluları çıkarıp attı. Ayağa kalkarak gerindi... Esnedi. İki arkadaş, karşılıklı punçlarını içerken Stryver,

«Bu gün tanıklar meselesinde gerçekten haklıydın Sydney,» diyordu. «Çok zekisin kerata...!»

«Ben daima haklıyım. Öyle değil mi...?»

«Aksini iddia eden yok ki... Bu akşam çok sinirlisin. Bir punç daha iç de kendine gel bari...»

Çakal homurdanarak bardağını doldurdu. Stryver, geçmişi düşünüyordu,

«Mektepteki Sydney Carton,» diye mırıldandı. «O aksi Sydney... Kâh neşeli, kâh somurtkan. Bir dakikası bir dakikasına uymaz...»

Beriki derin derin içini çekti:

«Öyle... Hep o eski Sydney... Hep o şan... O zamanlar da diğer çocukların vazifelerini yapar, kendiminkilere bakmazdım bile.»

«Peki ama neden...?»

«Bilmem ki... Benim huyum bu...»

Bacaklarını uzatmış, ellerini cebine sokmuş, gözleri alevlerde oturuyordu.

Arkadaşı ona yardım etmek istermiş gibi bir tavır takınmıştı. Omuzlarını dikleştirerek,

«Sydney,» dedi. «Sen işin başından yanlış bir yol tutturdun. Ne bir isteğin, ne bir amacın vardı. Müthiş de tembeldin... Bir de bana bak...»

Sydney hafifçe güldü. Yavaş yavaş neşesini bulmaya başlamıştı.

«Aman azizim, sen de bana nasihate kalkma...»

Stryver ısrar ediyordu:

«Ben istediklerimi nasıl elde ettim? Şimdiki mevkiime nasıl eriştim, ha...?»

«Fakat nutuk vermeye kalkma rica ederim... Sen her istediğini yaparsın... Zaten azizim, sen daima ön saflardaydın, ben ise daima senin arkanda...»

«Ön saflara geçmem lâzımdı, çünkü orada doğmamıştım. Öyle değil mi...?»

Sydney neşeli neşeli güldü:

«Vallahi doğumunda bulunamadım. Fakat bana ön saflarda doğmuşum gibi geliyor.»

Bu söz Stryver'in pek hoşuna gitmişti. Gürültülü bir kahkaha attı. Sydney Carton devam ediyordu:

«Hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra sen lâyık olduğun sınıfa girdin, ben de öyle... Paris'te Öğrenci Mahallesinde oturur, Fransızca, Fransız Hukuku ve gerçeği olmayan bir sürü saçmalıklar öğrenirken sen yine ilerletmeye çabalıyordun. Ben ise gerilemeye...»

«Peki ama bu kimin suçu...?»

«Vallahi bilmem...! Belki de senin suçun. Sen o kadar çabalıyor, didiniyor, şunu bunu yolunun üstünden atmaya uğraşıyordun ki, bana bir köşeye çekilip küflenmekten ve rahat bir hayat sürmekten başka bir şey kalmıyordu... Neyse bunları bırakalım... Sabaha karşı geçmişten sözetmek sıkıntılı bir şey... Gitmeden önce tatlı şeylerden konuşalım...»

Stryver kadehini kaldırdı:

«Pekâlâ... Bugünkü güzel tanığın şerefine içelim... Ne dersin, işte sana tatlı bir konu...»

Sydney Carton bu fikirde değildi her halde. Yüzü bir anda karışıvermişti.

«Güzel tanık,» diye homurdandı. «Bütün gün, bu saate kadar davalar ve tanıklarla uğraştım... Kimmiş bu güzel tanığın bakalım...?»

«Doktorun kızı. Lucie Manette.»

«O mu güzel...?»

«Değil mi...?»

«Yoo...!»

«Sen kör müsün kuzum? Bütün mahkeme ona hayran oldu bugün...»

«Bütün mahkeme hayran olmuş...! Saçma... Bailey Mahkemesi ne zamanden beri güzellikten anlar oldu. Vazifelerine bu da mı dahil yoksa...? Lucie Manette sarı saçlı bir kukladan başka bir şey değil...»

Avukat Stryver arkadaşının yüzüne insanın içine işleyen bir bakış fırlattı. Elini kırmızı yüzünde dolaştırarak,

«Biliyor musun Sydney,» dedi. «Bana bugün o sarı saçlı kuklayla pek ilgilenmiyormuşsun gibi geldiydi. Hatta ona bir hayli acıdın da. Zaten o sarı saçlı kuklanın fenalık geçirdiğini ilk gören de sen oldun. Öyle değil mi...?»

«İlk gören ben olmuşum...! Güzel veya çirkin, bir genç kız burnunun dibinde bayılırsa ne yaparsın...? Onun fenalık geçirdiğini görebilmek için dürbün lâzım değildi. Neyse bu lâfları bırakalım. İstiyorsan Luice Manette'nin şerefine içelim, fakat onun güzel olduğunu kabul etmiyorum...»

İki arkadaş sessiz sedasız içkilerini içtiler. Sonra Sydney Carton ayağa kalkarak,

«Artık içki filân istemem,» dedi. «Yatma zamanı geldi, ben gidiyorum...»

Ev sahibi elinde lâmba onu kapıya kadar geçirdi. Hava ağarmaya başlamıştı bile... Genç adam kapıdan çıkarak derin derin soluk aldı. Hava kapalı, nehir simsiyahtı. Sydney Carton, ölü, kurşunî tozları önüne katmış, sürükleyip duruyordu.

Genç adam ağır ağır evinin yolunu tuttu. Yüksek binalardan

birinin tepesindeki odasına çıktığı zaman bitkin bir haldeydi. Kendisini elbiseleri ile karmakarışık yatağına attı. Müthiş bir ruhî buhran geçiriyor, ağlamamaya çalışıyordu.

Güneş kederli bir çehreyle doğdu. O da bu yetenekli, zeki gencin haline acıyor gibiydi. Sydney Carton düştüğü uçurumun derinliğini idrak ediyor, fakat buradan kurtulamıyordu. İşte orada, o uçurumda çürüyüp gidecekti.

6

YÜZLERCE KİŞİ

Aradan dört ay geçmişti. Güneşli bir pazar günü Jarvis Lorry, Doktor Manette ile yemek yemek üzere evinden çıktı. Bedbaht doktorla iyice ahbap olmuşlardı artık. Baba kız, Soho Meydanının biraz ilerisinde, sakin bir sokakta oturuyorlardı.

Jarvis Lorry, pazar günleri Manette'lerin evine koşardı adeta. Onların yanında hayatının en tatlı saatlerini geçiriyordu. Banker kendini ailenin en yakın dostlarından sayıyordu artık. Aslında da öyleydi. Doktor ve Lucie ile gezintilere çıkıyor, onlarla birlikte kitaplar okuyor, iş konusunda da baba kıza yardım ediyordu.

Manettelerin evi iki katlıydı. Doktorun birkaç hastası da vardı. Onlarla ilgileniyor, bazan da kendi kendine lâboratuarında deneyler yapıyordu.

Jarvis Lorry, Doktorun kapısını çalarken aklı yine her zamanki gibi bir takım iş meselelerindeydi. Kapıyı hizmetçi açtı. Yaşlı banker,

«Doktor evde mi?» diye sordu.

«Biraz sonra gelecek sanırım.»

«Lucie...?»

«O da sokağa çıkmıştı, neredeyse gelir...»

«Ya Bayan Pross...?»

«Evde sanırım. Fakat kendisini bilirsiniz. Kimseye haber vermeden çıkmış olabilir...»

Jarvis Lorry,

«Pekâlâ,» dedi. «Ben yukarı çıkıp onları bekleyeyim.»

Her iki katı da büyük bir zevkle döşemişti Lucie. Biblolar, vazolar, çiçekler ve kuşlar odalara gayet neşeli bir hal veriyordu. Doktorun odası arkaya, bahçeye bakıyordu. Bütün bir ağacın dalları pencerelerine kadar yükselmişti bu odanın. Bir köşede Saint Antoine mahallesindeki kasvetli tavan arasından getirilen tabure ve ayakkabı takımları duruyordu. Etrafına bakmakta olan Jarvis Lorry, kendi kendine,

«Doktorun, çektiği ıstırapları bütün canlılığı ile hatırlatan bu takımları hâlâ saklamasına şaşıyorum...» diye mırıldandı.

Arkasından biri,

«Niye şaşıyormuşsunuz?» dedi.

Yaşlı Banker birden irkilerek döndü. Karşısında kızıl saçları, aksi çehresiyle Bayan Pross duruyordu. Jarvis Lorry'nin beş yıl önce Dover'deki otelde tanıştığı tuhaf kırmızı elbiseli, acaip şapkalı Bayan Pross.

Jarvis Lorry,

«Sanırım,» diye söze başladı.

«Bak hele, sanıyormuş«...»

Jarvis Lorry ne söyleyeceğini bilemiyerek sustu. O zaman Pross yine her zamanki aksi haliyle,

«E, nasılsınız bakalım?...» dedi.

«Teşekkür ederim, çok iyiyim... Ya siz?...»

Sesi gayet hafif çıkıyordu. Bayan Pross:

«Berbat bir durumdayım.»

«Ya!... Vah, vah!...»

«Yavrucuğuma pek üzülüyorum.»

«Ya!... Vah, vah!...»

Gayet sabırsız ve son dereec aksi bir kadın olan Pross hiddetle Jarvis Lorry'e baktı:

«Allahaşkına 'ya, vah, vah' dan başka lâf bilmez misiniz siz? Hep aynı sözleri tekrarlayıp durmayın.»

Yaşlı Banker güç duyulur bir sesle,

«Kızmayın canım,» dedi. «Ya, vah vah yerine 'yok canım' derim.»

«Neyse, 'yok canım' daha iyi... Evet, dediğim gibi yavrucuğuma çok üzülüyorum.»

«Neden? Ne oldu?...»

Pross'un kaşları çatılmıştı:

«Yavrucuğuma lâyık olmayan bazı kimselerin buraya gelip, onunla ahbaplık etmesi hiç de hoşuma gitmiyor. Hem de yüzlerce kişi geliyor.»

«Yüzlerce kişi mi? Buraya mı geliyor?...»

Pross:

«Hattâ binlerce kişi!...» diye homurdandı.

Pross, sözlerine inanılmadığı zaman hemen mubalâğaya başlardı. Bankerin 'yüzlerce kişiye' inanmaması üzerine miktarı derhal yükseltivermişti.

Jarvis Lorry onu tekrar kızdırmamak ister gibi,

«Allah Allah,» diye mırıldandı.

«Yavrucuğumla küçükten beri beraber otururuz. Daha doğrusu o benim yanımda oturur, bunun için de para verirdi. Onu on yaşından beri ben büyüttüm. Bu durum gücüme gidiyor doğrusu...»

Jarvis Lorry, Bayan Pross'un gücüne giden vaziyetin ne olduğunu bir türlü anlıyamamıştı doğrusu. Sadece onaylama anlamında başını sallayıp, Pross'u kızdırmamaya çalıştı. Kadın devam ediyordu:

«Yavrucuğuma lâyık olmayan bir sürü adam eve gelip duruyor canım. Hiç de iyi bir şey değil bu. Siz başladığınız zaman.»

«Ben mi başladım Bayan Pross?...»

«Bu işe başlayan sizsiniz tabiî... Babasını hayata getiren kim?...»

«Ha, başlangıçtan söylediğiniz bu muydu?...»

«Herhalde o olay işin sonu değildi... Dediğim gibi o olayda bir hayli üzüldüm. Doktor Manette'yi takdir etmiyorum sanmayın. Fakat Lucie'ye daha iyi bir baba lâyıktı... Neyse, bunu

değiştirmenin imkânı yok tabiî... Haydi bu meseleyi sineye çektik. Ama şimdi de koskoca bir sürü yavrucuğumu görmek için her gün evin kapısını aşındırıyor. O gençlerden birinin yavrucuğumun kalbini çalmasına tahammül edemem... Sonra o beni sevmez olur artık.»

Jarvis Lorry, Pross'un Lucie'yi kıskandığını, kendisinden başkasını, hattâ babasını bile sevmesini istemediğini bilirdi. Fakat bu acaip kadın bütün deliliğine, aksiliğine rağmen genç kıza bir ana şefkati ile bağlıydı. Lucie'ye bir köle sadakati ile hizmet eder, karşılık da beklemezdi. Tellson's bankasına gelen kadın müşterilerle temas ede ede karşı cins hakkında epeyce bilgi sahibi olan Jarvis Pross'a aksi, çirkin bir melek gözüyle bakıyordu.

Pross hâlâ homurdanmaktaydı:

«Yavrucuğuma lâyık bir tek erkek yok bu dünyada... Eğer kardeşim Solomon büyük bir hata yapıp beğenmediğim bir hayat tarzı sürmeseydi belki yavrucuğuma lâyık olabilirdi.»

Jarvis Lorry, Pross'un kardeşi olduğunu o zamana kadar hiç bilmiyordu. Merakını yenemiyerek sordu. Pross'un paralarını iş yapacağım idiasiyle almış, batırmıştı. Ondan sonra da bir daha ablasının aynına uğrama gereğini hissetmemişti tabiî. Tam anlamıyla bir serseriydi. Bütün bu ahlâksızlığına rağmen Pross Solomon'u çok seviyor, kendine yaptıklarını da «gençlik hatasıdır» diye affediyordu. Gerçekten sevdiklerine çok sadıktı kadıncağız...

Pross'la konuşa konuşa salona geçtiler. Karşılıklı oturdular. Jarvis Lorry, Pross'un yumuşamış olmasından faydalanarak:

«Madam yalnızız...» dedi. «Size beni endişeye düşüren bir meseleyi sorabilirim. Doktor Manette, Lucie ile konuşurken ayakkabı yaptığı zamanlardan sözediyor mu hiç?...»

«Hayır...»

«Fakat tabureyle âletlerini hâlâ saklıyor...»

Pross başını salladı:

«Kızına sözetmiyor ama aklı onlarda.»

«Demek hep o eski günleri düşünüyor.»

«Evet...»

Banker bir an düşündü, sonra:

«Tahmin eder misiniz?...» diye söze başladı.

Fakat Pross atıldı:

«Tahminlerde bulunmak âdetim değildir.»

«Peki, peki... Şöyle sorayım öyleyse... Sanır mısınız?... Sanmak âdetiniz var mıdır Bayan Pross?...»

Kadın:

«Eh, zaman zaman sandığım şeyler olmuyor değil,» diye mırıldandı.

Jarvis Lorry'nin gözleri muzip muzip parlıyordu. Gülümseyerek:

«Doktor Manette'nin bu kadar yıl zindanda yatmasına sebep olan şahsı hatırladığını sanıyor musunuz?...» dedi.

«Hayır, sanmıyorum. Biliyorum. Bu meseleyi bana yavrucuğum anlattı.»

«Yani?...»

«Lucie Doktor Manette'in kendisini zindana attıran adamın adını hatırladığını sanıyor.»

«Bu soruları sorduğum için sakın bana kızmayın. Ben neticede iç sıkıcı bir iş adamıyım, siz de bir iş kadını.»

Pross hiddetle kaşlarını çattı:

«Sıkıcı bir iş kadını mı?...»

Jarvis Lorry bu kelimeyi sarfettiğine iyice pişman olmuştu.

«Ne münasebet canım, ne münasebet... Sıkıcı olan benim. Doktor Manette, masum olmasına rağmen tam on sekiz yıl zindanda yattı. Bu meseleden sözetmemesinin sebebini bir türlü anlıyamıyorum. Bana anlatsın demiyorum tabiî. Onu yıllardan beri tanırım, son zamanlarda da iyi ahbap olduk. Olayı benim bilmem şart değil. Fakat sırrını kendisini o kadar çok seven kızına açması lâzım değil mi?... Bu konuyu kurcalamamın sebebi merak değil Bayan Pross. Fakat Doktorun haline üzülüyorum doğrusu.»

Bayan Pross iyice yumuşamıştı.

«Vallahi işin esasını bilmiyorum ama...» diye içini çekti. «Bana kalırsa Doktor o olaydan hâlâ korkuyor...»

«Korkuyor mu?...»

«Öyle ya. Siz olsaydınız korkmaz mıydınız?... Bir kere fecî bir olay. Sonra hâfızasını o yüzden kaybetmiş. O bahsi açtığı anda tekrar eski haline düşmekten korkuyor herhalde. Kimbilir belki de tekrar hâfızasını kaybedeceğinden çekiniyordur. Yeterli sebep değil mi bu?...»

Pross'un hiç de aptal olmadığı belliydi. Yaşlı Banker düşünceli düşünceli:

«Doğru,» dedi. «Olayı düşününce ben bile korkuyorum. Fakat Doktorun bu meseleden hiç sözetmemesi de kendisi için zararlı. Derdini içinde saklıya saklıya sağlığını kaybetmesi ihtimali de var. Zaten beni de endişelendiren bu. Meseleyi de size sırf bu yüzden açtım...»

Pross başını salladı:

«Elimizden bir şey gelmez ki... Bu olayla ilgili bir tek lâf edin, Doktor hemen değişiveriyor... Pek fena oluyor. Onun için bu konuyu hiç açmamak çok daha iyi. Zaten onu zorlayamayız da. Biliyor musunuz, bazı geceler geç vakit kalkıyor. Odasında bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı yürüyor... Ben aşağıdaki odadan duyuyorum ayak seslerini. Yavrucağım çok endişeleniyor o zaman. Sanırım Doktor o anda içinde yaşadığı zamanı unutup tamamiyle maziye dönüyor, kendisini Bastille'deki hücrede sanıyormuş. Bunu bana yavrucağım söyledi... Lucie, babasının ayak seslerini duyar duymaz hemen onun yanına koşuyor. O zaman birlikte yürümeye başlıyorlar... Bir aşağı, bir yukarı... Bir aşağı, bir yukarı... Nihayet zavallı Doktor halsiz düşüp, tekrar uykuya dalıyor. Fakat üzüntüsünün, rahatsızlığının sebebi hakkında da kızına bir tek kelime söylemiyor... Lucie de sormuyor tabiî... Hattâ bu konuyu açmıyor bile. Sadece dediğim gibi kriz gelince birlikte bir aşağı, bir yukarı yürüyorlar.»

Pross'un doktora çok acıdığı halinden belliydi. Hele sabit bir fikrin esiri olan yaşlı adamın gece yarısı «bir aşağı, bir yu-

karı» yürüdüğünü anlatırken bayağı ağlamaklı olmuştu kadıncağız.

Yaşlı Bankerle, Bayan Pross'un oturdukları salon sokağa bakıyordu. Burası dışarısının gürültüsünü öylesine yansıtıyordu ki... Kaldırımlardan geçenlerin ayak sesleri, salonun her tarafında duyulurdu. Jarvis Lorry ile Pross susmuşlar, dalgın dalgın etrafı dinliyorlardı. Sanki her ikisi de Doktorun ayak seslerini duyar gibiydi... Birden sokaktan gerçekten ayak sesleri aksetti. Bir an karşılıklı bakıştılar. Her ikisine de hayal gücü bir oyun oynuyor gibi gelmişti.

Pross ayağa fırladı:

«Bizimkiler... geliyorlar işte... Arkalarından da yüzlerce kişi yavrucağımı görmek için kapıya dikilecek...»

Jarvis Lorry pencereye gitmişti. Fakat biraz önceki konuşmaların o kadar tesiri altındaydı ki, ayak seslerini duyduğu baba kızın hiç gelemiyeceklerini sandı. Nihayet Lucie ile Doktor köşeyi dönerek, evin yan tarafta bulunan kapısının önünde durdular. Pross kapıyı açmış 'yavrucağı' nın boynuna sarılmıştı bile.

Manette'ler neşe içersinde yukarı, salona çıktılar. Pross de peşlerindeydi tabiî. Kırmızı saçlı, aksi tavırlı kadının Lucie'yi gerçekten çok sevdiği her halinden belliydi. Genç kızın keniş kenarlı, mavi şapkasını büyük bir özenle çıkardı. Mendiliyle tozlarını aldı. Pelerinini dikkatle katladı. Hattâ Lucie'nin rüzgârdan dağılmış olan sarı saçlarını bile düzeltti. Bu buklelerle, sanki kendi saçıymış gibi öğünüyordu Pross.

Lucie parlak mavi gözleri, hafifçe pembeleşmiş yanaklarıyla harikulâde güzeldi o gün... Yaşlı kadına sarılıp öpüyor:

«Ne olur, benim için yorulup durma!...» diyordu.

Bununla birlikte bu konuda fazla ısrar etmekten çekiniyordu. Çünkü Pross gayet alıngandı. En ufak bir lâftan incinir, odasına çekilerek saatlerce ağlardı.

İşte o zaman Lucie, günlerce yalvarır, bin bir güçlükle kızıl saçlı kadının gönlünü alırdı.

Doktor Manette'nin de neşesi yerindeydi o gün. Bir kızına, bir Pross'a bakıyor, kızıl saçlı kadına gülerek:

«Aman Pross,» diyordu. «Lucie'yi o kadar şımartma canım!...»

Onun da kızını ne kadar çok sevdiği bakışlarından, hareketlerinden anlaşılıyordu. Ömrünün sonlarına doğru kavuştuğu Lucie'si için yapmıyacağı fedakârlık yoktu adamcağızın.

Bir kenarda onları seyretmekte olan Jarvis Lorry bütün varlığını büyük bir huzur ve mutluluğun kapladığını hissetti. Jarvis Lorry bekârdı. Hayatta yapayalnız kalmıştı... Bazan sıcak bir yuvanın hasretini acı acı çeker, evlenmediğine pişman olurdu. Son zamanlarda aile hasretini Manette'lerin yanında giderebiliyordu. Neyse, bu mutluluğun tadını da tadabilmişti artık.

Şimdi de başındaki garip peruğunu düzeltiyor, etrafına gülücükler saçıyordu.

Birlikte yemek odasına geçtiler. Pross sadece Pazarları Doktor ve kızıyla birlikte sofraya oturur, diğer günlerdeyse yemeğini odasında yerdi. Lucie'nin eve dönmesiyle kadıncağızın neşesi yerine gelivermişti. Yemekte tatlı tatlı konuştu. Yalnız Jarvis Lorry arada sırada sokağı dinliyor, sonra da karşısında oturan kızıl saçlı kadının yüzüne merakla bakıyordu.

Gözleriyle,

«Hani, o kapıyı aşındıracaklarını söylediğin yüzlerce kişi nerede,» diye sorar gibiydi.

Fakat bütün yemek boyunca değil yüz, bir tek kişi bile gelmedi.

Hava bir hayli sıcak, hattâ boğucuydu. Lucie, yemekten sonra,

«Burası çok havasız,» dedi. «Şaraplarımızı bahçede içsek nasıl olur?...»

Genç kızın en ufak bir arzusu, hepsi için emir demekti. Hemen bardaklarını alarak bahçeye çıktılar. Asırlık çınar ağacının altındaki koltuklara yerleştiler.

Pross'un öfkeli ve hatta biraz da esrarlı bir tavırla sözettiği yüzlerce kişiden haber çıkmamıştı hâlâ.

Nihayet kapı çalındı. Charley Darnay gelmişti. Lucie ile Doktor Manette misafirlerini nezaketle karşıladılar. Fakat

Pross'a bir hâl olmuştu. Gözü seyiriyor, bütün vücudu tirtir titriyordu. Sinirlendiği zaman böyle titremeler içinde kıvranırdı Pross. Homurdana homurdana odasına çekildi.

Doktor çok keyifliydi o akşam. Bu haliyle de o kadar genç duruyordu ki. Böyle anlarda Lucie ile aralarındaki benzerlik büsbütün meydana çıkardı. Baba kız yanyana oturuyorlardı. Lucie başını Doktorun omuzuna dayamış. babası da kolunu kızının sandalyesinin arkasına atmıştı. Doktor o gün gördükleri yerleri anlatıyordu. Lucie ile Londra'nın tarihî binalarını gezmişlerdi.

Charles Darnay,

«Doktor,» dedi. «Londra Kâlesini de gördünüz mü?...»

«Oraya da gittik... Fakat şöyle bir gezdik doğrusu. Kalenin çok ilginç yerleri olduğu kesin. Orayı tekrar görmek istiyoruz.»

Charles Darnay gülerek,

«Kaleyi ben de pek iyi bilmiyorum,» diye mırıldandı. «Oysa orada da bir hayli oturdum. Fakat mahkûmların Kaleyi gezmelerine izin verilmiyor tabiî...»

Gülümseyerek konuşmasına rağmen o olayı hâlâ unutamadığı, hatırladıkça da hiddetlendiği halinden belliydi.

«Ben oradayken çok daha garip bir olay olmuştu,» diye ekledi. «Bunu bana diğer mahkûmlar anlattı.»

Lucie meraklanmıştı:

«Neymiş o olay?...»

«Kulenin bir bölümünde tamirat yapılırken ameleler çok eski terkedilmiş bir hücre bulmuşlar. Buranın taş duvarı baştan aşağı yazılıymış. Mahkûmların adları, tarihleri, şikâyetleri, duaları... Tam köşeye gelen büyük bir taşın üstüne de idama götürülen bir zavallının son sözleri kazılmış... Sadece üç harfmiş bu. Telâşla, hattâ titreyen bir elle ve kimbilir neyle oyularak yazılmış. Evvelâ bunu H.A.Z. diye okumuşlar. Fakat dikkatli tetkik edilince ilk harfin H değil de K olduğu anlaşılmış. Tabiî hemen eski kayıtları araştırmışlar. Bütün uğraşmalara rağmen, adları bu harflerle başlayan mahkûmun izini bulmak mümkün olmamış. Nihayet duvardaki harflerin adların ilk harfleri değil de bir tek kelime olduğuna kanaat getirmişler. Yani 'KAZ' ke-

limesi. Döşemenin, yazılı taşın altına isabet eden kısmı iyice araştırılmış ve neticede bir kaplamanın altında eskilikten dağılmış bir çanta bulunmuş. Bunun içinde de bir mektup varmış. Mektup toz haline geldiği için tabiî okumak mümkün olmamış. Meçhul idam mahkûmu neler yazmıştı kimbilir?... Bununla birlikte zavallı sırrını kendisini oraya attıranlardan saklamasını bilmiş doğrusu.»

Lucie birdenbire,

«Babacığım,» diye bağırdı. «Babacığım hasta mısın?...»

Doktor ellerini başına götürerek yerinde doğrulmuştu. Yüzünde hepsini dehşete düşüren korkunç bir ifade vardı.

Kendini toplamaya çalışarak,

«Hayır yavrucuğum,» dedi. «Hasta filân değilim... Yağmur yağmaya başladı galiba. Yüzüme bir kaç damla düşünce irkilmiş olacağım!...»

Bir taraftan da üzerinde yağmur damlaları parlayan elini gösteriyordu. Hep birlikte içeri girdiler. Fakat Doktor Londra Kalesinde ortaya çıkan mektup hakkında bir tek kelime söylememişti. Bu konuyu bir daha da açmadı. Yalnız Jarvis Lorry onun Charles Darnay'i, yüzünde Bailey Mahkemesindekine benzer bir ifadeyle süzdüğünü farketmişti. Gerçi Doktorun çehresi o sakin halini o kadar çabuk alıvermişti ki, Jarvis Lorry bile kendisi gibi bir iş adamının da yanılabileceğine inandı. Bu arada Doktor da,

«Ben hâlâ adam olamadım,» diyordu. «Yağmur gibi en basit bir şey bile beni şaşırtmaya yetiyor...»

Pross da odasından çıkmış, ortada titreye titreye, gözleri seğire seğire dolaşıyordu. Fakat sözünü ettiği 'yüzler' den hâlâ haber yoktu. Biri daha gelmişti, o kadar. Sydney Carton'du bu ikinci misafir... Her zamanki ilgisizliğiyle orada bulunanları selâmlamış ve sonra bir köşeye çekilmişti.

Hava gittikçe daha boğucu bir hâl alıyordu. Salonun kapı ve pencerelerini açmış olmalarına rağmen biraz olsun serinliyememişlerdi. Lucie ile babası pencerenin önündeki kanepede

oturuyorlardı. Charles Darnay da genç kızın yanındaydı. Carton ise pencerelerden birinin önünde ayakta duruyordu.

Doktor Manette,

«Yağmur hâlâ iri damlalar halinde yağıyor,» dedi. «Seyrek, iri damlalar...»

Carton mırıldandı:

«Fırtınanın müjdecisi bu yağmur.»

Alçak sesle konuşuyorlardı. Hepsi de şimşek ve yıldırımı bekliyorlardı sanki. Oda kapkaranlıktı, fakat nedense hiç biri lâmbaların yakılmasını istemiyordu.

Sokaktakiler çabuk çabuk yürüyor, fırtınadan önce, evlerine sığınmak için acele ediyorlardı. Ayak sesleri salonda şiddetli akisler yapıyordu. Sanki birkaç kişi değil de ordular geçiyordu kapının önünden.

Hepsi kendi âlemine dalmış, ayak seslerini dinliyordu. Charles Darnay,

«Binlerce kişi,» diye mırıldandı... «Ne garip, hem sessizlik, hem de ayak sesleri.»

Lucie,

«İnsanın üzerinde ne garip tesir bırakıyor, değil mi,» dedi. «Bazı geceler burada yapayalnız oturuyorum. O zaman aklımdan öyle tuhaf şeyler geçiyor ki. Şimdi bile bunları düşündükçe titriyorum...»

«Bize de anlatsanıza... Biz de korkuyla titreyelim biraz...»

«Titreyeceğinizi sanmam. Size sadece gülünç gelecektir. Böyle şeyler ancak hayâl edildikleri anda insana tesir eder. Anlatınca, hem dinleyende hem de anlatanda bir heyecan uyandırmaz...»

«Olsun canım, siz anlatın...»

«Bu ayak sesleri bana hayatımıza karışacak kimselere aitmiş gibi geliyor. Babamla benim hayatımıza girecek meçhul insanların ayak sesleri!...»

Sydney Carton, o her zamanki aksi haliyle,

«Öyleyse,» diye mırıldandı, «Hayatımıza binlerce kişi, hattâ çılgın bir kütle karışacak.»

Gerçekten ayak sesleri dinleyenlerde coşan, gürleyen, kabına sığmayan bir kütleye aitmiş gibi bir tesir yapıyordu. Bazıları pencerenin altında bekliyordu sanki. Bir kısmı ise âdeta salondaydı. Bazıları koşuşuyor, kimisi bir iki adım sonra olduğu yerde bekliyordu. Dışarıda bir hercümerç vardı.

Charles Darnay sordu:

«Lucie, bu ayak sesleri hepimizin hayatına mı karışacak? Yoksa onları aramızda paylaşacak mıyız?...»

«Bunu bilmiyorum işte... Size düşüncemin gülünç olduğunu söylemiştim, ama öğrenmekte ısrar ettiniz. Bunları hayâl ettiğim zaman salonda yapayalnızdım. Karanlıkta oturuyordum. Bana, babamın ve benim hayatıma karışacak kimselerin ayak sesleri gibi geldi bunlar.»

Carton atıldı:

«O halde ben bu ayak seslerinin kendi hayatıma da karışacaklarına inanıyorum. Ne soru soruyorum, ne de şart koşuyorum. Doktor Manette ile sizin hayatınıza karışacak olanlar benimkine de karışacak... Lucie korkunç bir kütle bu... Onları...»

Şiddetli bir şimşek ortalığı bir an gündüz gibi aydınlattı. Sydney Carton devam etti:

«Onları, şimşeğin ışığında daha da iyi gördüm... İnsanlardan meydana gelmiş bir sel...»

Gök gürledi. Sydney Carton,

«Onları duyuyorum da,» dedi. «Çılgına dönmüş, hiddetle geliyorlar...»

Fırtına bütün şiddetiyle başlamıştı. Genç adamın sesi bu gürültüden duyulmaz oldu. Arka arkaya şimşekler çakıyor, gök şiddetle gürlüyordu. Saatlerce devam etti fırtına.

Nihayet gece yarısından sonra ortalık duruldu. Bulutlar sıyrıldı, ay bütün haşmetiyle doğdu.

Saint Paul katedralinin saati biri vururken Jarvis Lorry de eve dönmek üzere hazırlanmaya başladı. Jerry Cruncher ayaklarında çizme, elinde fener, Bankeri almaya gelmişti. Jarvis Lorry geceleri Londra sokaklarında yalnız dolaşmaktan çekinirdi. Yol kesenlerden ödü patlardı. Bu yüzden Jerry Cruncher'i

gece misafirliklerinden dönerken kendisine eşlik etmesi için aylığa bağlamıştı. Çoklukla, on birde evinde olmak âdetindeydi. Fakat o akşamki fırtına yüzünden saat bire kadar beklemek zorunda kalmıştı. Charles Darnay ile Sydney Carton da öyle.

Üç erkek Manette'lerden beraber çıktılar. Jarvis Lorry fenerle yol gösteren Jerry Cruncher'e,

«Ne gece, ne gece,» diyordu. «Kıyamet kopuyor sandım. Neredeyse ölüler mezarlarından uğrayacaklardı.»

Jerry şiddetle irkildi. Sonra,

«Ben daha,» diye cevap verdi. «Ölüleri mezarlarından çıkaracak geceyi görmedim. Görmem de inşallah...»

Sesi büsbütün boğuk çıkıyordu.

Jarvis Lorry köşede, başka yöne gidecek olan dostlarına döndü:

«İyi geceler Bay Carton... İyi geceler Bay Darnay... Her halde bir daha böyle gece geçirmeyiz...»

Kimbilir? Kimbilir belki bu gecenin bir benzerini daha, birlikte geçireceklerdi. Kaynaşan, çılgına dönmüş bir insan kütlesinin karşısında hem de...

7

MARKİ ŞEHİRDE

Sarayın en önemli kişilerinden biri olan Monseigneur, Paris'teki otelinde her zaman olduğu gibi büyük bir tören hazırlamıştı. Onbeş günde bir tekrarlanırdı bu törenler. Monseigneur, özel dairesindeydi henüz. Dalkavuklar ise dış salonlarda bekliyorlardı. Monseigneur kakaosunu içmek üzereydi. Bu çok önemli işti doğrusu!... Monseigneur çok şeyi kolaylıkla yutabilirdi. Hattâ bazı münasebetsizler onun son zamanlarda Fransa'yı bile yutmakta olduğunu iddia ediyorlardı. Fakat Monseigneur kakaosunu aynı süratle yutamıyordu. Bu iş için ahçıdan başka dört uşağa ihtiyacı vardı.

Evet, tam dört uşak. Bunların hepsi de son derece süslüydüler. Şeflerinin, mevkii gereği, iki saati vardı. Bu soylu modayı bizzat Monseigneur çıkarmıştı. Kakaosunu tam zamanında Monseigneur'un ağzına göütrülmesini temine çok yanıyordu.

Dediğimiz gibi bu kakao işi çok önemliydi doğrusu. Bir uşak kakaoyu Monseigneur'ün huzuruna getirirdi. Bir ikinci uşak bunu karıştırır, üçüncüsü ise iltifatı şâhaneye mazhar olacak peçeteyi uzatırdı. Dördüncü uşak ise, şu iki saatli olanı, kakaoyu Monseigneur'un dudaklarına götürürdü. Onun, bu dört uşak olmadıkça kakaoyu içmesi imkânsızdı. Sadece üç kişinin bu işi görmesi şerefini lekelemeye yeterliydi. Hele kakaonun sadece iki uşak tarafından içirilmesi ölümüne sebep olabilirdi Monseigneur'un.

Monseigneur bir akşam önce küçük bir ziyafete gitmişti. Burada Komedi Tiyatrosu ve Opera sanatçıları da vardı. Pek hoş şeylerdi bunlar canım. Zaten böyle hoş ahbaplarla gezmekten hoşlanırdı Monseigneur. O kadar da terbiyeli ve yumuşak başlıydı ki, Komedi Tiyatrosu ve Opera sanatçıları hükûmet işleri ve devlet sırları konusunda ona her istediklerini yaptırırlardı. Zaten o Fransa'nın ihtiyaçlarını değil, bu ahbaplarının isteklerini ön plâna almayı tercih ederdi. Fransa için ne fevkalâde bir durum değil mi?...

Monseigneur halkın işlerine aldırmamayı tercih ederdi. Her şeyi başı boş bırakmak daha iyiydi. Daha doğrusu bunları Monseigneur'un kesesini dolduracak, kudretini arttıracak şekilde idare etmek...

Grand Otelin salonlarını o gün de fevkalâde güzel giyinmiş kimseler doldurmuştu. Saçlar kıvır kıvır ve briyantinli, yüzler pudra ve boya içindeydi. Misafirler bol bol koku da sürmüşlerdi. Bu kibar, soylu beylerin sallantılı mücevherleri de vardı. Ağır ağır, yorgun bir tavırla hareket ettikçe çıngırak gibi tatlı sesler de çıkarıyordu bunlar. Bu billûr gibi sesler ipek, atlas ve keten hışırtısına karışıyor, Saint Antoine mahallesinin açlık iniltilerini bastırıveriyordu.

O açlar mahallesinin canlı korkulukları dışında, herkes gi-

yime düşmüştü Fransa'da. Sanki bitmek tükenmek bilmeyen bir kıyafet balosundaydı soylular. Tuileries Sarayı, Meclisler, Mahkemeler, her yer tüylü, kurdeleli, dantelli kimselerle doluydu. Resmî Cellâta bile bulaşmıştı bu süs merakı. Bir emir çıkarılmış ve onun «Sırmalı ceket, topuklu ayakkabı ve beyaz ipek çoraplarla vazife görmesi,» bildirilmişti. Darağacının veya işkence çarklarının başında, balta pek kullanılmazdı, cellât bu şık kıyafeti ile işleri kontrol ederdi. İşte, 1780 yılında Monseigner'un davetine katılanlar, böyle pudralı, beyaz ipek çoraplı cellâtlara dayanan bir sistemin fazla yaşayamıyacağını akıllarından bile geçirmiyorlardı.

Monseigneur dört uşağının yardımı ile kakaosunu içtikten sonra oda kapılarının açılmasını emretti. Gururla dışarı çıktı. Aman o ne dalkavukluk, o ne yerleri öpme, o ne zilletti!... Misafirlerin vücutları kadar ruhları da yerlerde sürünüyordu âdeta.

Monseigneur bir kaç kişiye vaatlerde bulundu. Bazılarına gülümsedi. Mutlu bir dalkavuğun kulağına bir şeyler fısıldadı, bir diğerine elini salladı. Odadan odaya geçerek en uç salona kadar ilerledi. Buradan, tekrar geri döndü. Etrafa selâm vererek özel odasına girdi. Kapılar kapandı. Tören sona ermişti.

Ortalık birdenbire karıştı. Tüylü, dantelli, çıngıraklı insan seli merdivenlerden inmeye başladı. Bütün salonlar boşaldı. Geride bir tek kişi kalmıştı. St. Evremonde Markisiydi bu. Şapkasını koltuğunun altına sıkıştırmış, elinde enfiye kutusu salondan salona geçiyor, aynalarda kendini süzüyordu.

Tam merdivenlerin başında durarak, Monseigneur'un oda kapılarına şöyle bir baktı,

«Allah belânı versin senin,» diye homurdandı.

Sonra parmaklarındaki enfiyeyi silkeleyerek merdivenlerden aşağıya inmeye başladı. Altmış yaşlarında, gayet şık, son derecede mağrur bir adamdı. Düzgün hatlı, insanda saydam bir maske tesiri uyandıran yüzünün anlamı hiç değişmiyordu. O durgun yüz, birdenbire hain ve son derece zalim bir ifade ta-

kınıverdi. Gözleri kısık, dudakları da ipinceydi. Bütün bunlara rağmen gerçekten yakışıklıydı bu Marki St. Evremonde.

Meridvenlerden inerek kapıya çıktı, beklemekte olan arabasına bindi. Törende onunla fazla konuşmamışlardı. O da bir köşeye çekilmekten başka çare bulamamıştı. Monseigneur da bir hayli soğuk davranmıştı bugün. Bu yüzden Marki bir hayli sinirliydi. Halk çılgınca bir süratle ilerleyen arabasının önünden kaçtıkça garip bir zevk duyuyor, hiddeti yavaş yavaş azalıyordu. Bazı yayaların çiğnenmesine ramak kalıyordu. Arabacısının da aldırdığı yoktu. Kendisi de ona yavaş gitmesini, dikkatli olmasını uyarmıyordu. Kaçamayanlar fecî şekilde yaralanıyordu, ama aldıran kim?...

Araba zıngırdayarak korkunç bir hızla sokaklardan geçiyor, köşeleri dönüyordu. Kadınlar, erkekler feryat ederek kaçışıyor, çocuklarının kolundan çekiyorlardı. Nihayet kenar mahallelerden birinin köşesindeki çeşmeyi dönerken, tekerlek garip bir çatırdıyla bir şeyi ezdi. Atlar şahlanıp geri geri gittiler, sokaktakiler acı acı bağırdı.

Eğer atlar gerilemeseydi araba herhalde durmayacaktı. Soylulara ait kupaların çiğnediklerini arkada bırakıp, yine son süratle yollarına devam ettikleri görülmüş şeylerdendi. Neden olmasın?... Arkada oturan uşak telâşla yere atladı. Belki on kişi şahlanan atları tutmaya çalışıyordu.

Soylu Marki sakin bir tavırla dışarıya bakarak,

«Ne olmuş,» diye sordu.

Başında takke bulunan uzun boylu bir adam, atların ayaklarının arasından kanlı, bohça gibi bir şey çıkarmış ve bunu çeşmenin önüne koymuştu. Şimdi deli gibi çırpınıyor, çamurların içinde yuvarlanıp duruyordu. Tüyler ürpertecek bir şekilde bağırıyordu hem de... Yaralanmış vahşî hayvanlarınkine benzer boğuk, dehşet verici feryatlardı bunlar.

Yırtık pırtık elbiseli bir mahalleli,

«Özür dilerim Marki cenapları,» dedi. «Bir çocuk çiğnendi de...»

«Neden öyle hayvan gibi uluyup duruyor?... Kendi çocuğu mu?...»

«Özür dilerim Marki cenapları... Maalesef... Öyle...»

Çeşmenin önünde çamurlar içinde yuvarlanan uzun boylu adam birdenbire ayağa fırladı. Arabaya koştu. Marki kılıcının kabzasını kavramıştı. Bedbaht baba göğsünü yumrukluyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu,

«Öldü!... Öldü!...»

Etraftakiler de arabanın etrafını sarmışlardı. Ama Marki'ye bakan gözlerden düşmanlık ve kin okunmuyordu. Hayır. Onlar Marki'yi daha çok merakla süzmekteydiler. Sesleri de çıkmıyordu. O ilk haykırışmalardan, bağrışmalardan sonra susmuşlardı. Sessiz sessiz bakıyorlardı. Marki'yle konuşmak cüretinde bulunan mahalleli bile gayet alçak sesle, gözleri yerde, mahçup bir tavırla meseleyi anlatmıştı. Marki St. Evremonde arabanın etrafına toplananlara şöyle bir baktı. Yüzünde deliklerinden çıkmış fareleri seyreder gibi bir ifade belirmişti.

Nihayet elini ağır ağır cebine soktu ve sırmalı kesesini çıkardı. Bir taraftan da,

«Halinize şaşıyorum,» diyordu. «Ne kendinize ne de çocuklarınıza bakmasını biliyorsunuz. İçinizden bir iki kişi muhakkak arabamın yoluna çıkar... Kimbilir atlarıma ne oldu?... Muhakkak yaralanmışlardır...»

Uşağına,

«Şunu ona ver bakalım,» diyerek yere bir altın fırlattı.

Bütün gözler paranın düştüğü yere dönmüştü. Uşak eğilip altını aldı. Bu sırada zavallı baba tekrar feryada başlamıştı.

«Öldü!... Öldü!...»

Gruba yeni bir mahalleli yaklaştı. Onu görenler geçmesi için yol açtılar. Zavallı baba yeni gelenin boynuna atıldı, başını omuzuna dayayarak ağladı, ağladı. Anlaşılması güç bir şeyler söylüyor, eliyle çeşmeyi işaret ediyordu. Kadınlar ölen yavrunun başına toplanmışlardı. Fakat sessiz sedasız duruyorlar, arabanın etrafındaki erkekler gibi hiç konuşmuyorlardı. Yeni gelen, zavallı babanın sırtını okşuyor:

«Biliyorum, biliyorum Gaspard,» diyordu. «Biraz metin ol. O küçücük yavrunun ölmesi, yaşamasından daha iyi değil mi? Sağ olsaydı ne görecekti sanki?... Bir dakika içersinde, hiç ıstırap çekmeden öldü. Yaşasaydı ıstırapsız bir saat bile geçirebilecek miydi?»

Marki St. Evremonde:

«Sen pek filozof bir şeysin canım... Adın nedir?...»

«Defarge efendimiz...»

«Ne iş yaparsın?...»

«Şarap satarım Marki cenapları...»

Soylu, Defarge'ye de bir altın fırlattı:

«Al bakalım şunu filozof şarapçı. İstediğin gibi de harca... Atlara bakıldı mı?... Bir şeyleri yok ya?...»

Etrafındakilere bir daha bakmak tenezzülünde bulunmayarak arkasına yaslandı. Araba hareket etti. Marki'nin yüzünde alelâde bir şey kırmış ve bunun da bedelini cömertçesine ödemiş bir adam ifadesi vardı. Fakat bu hali fazla devam etmedi. Çünkü demin fırlattığı altınlardan birini meçhul bir el arabanın içine atıvermişti. Para çınlayarak St. Evremonde'nin önüne düştü. Marki:

«Dur,» diye bağırdı. «Dur!...»

Sonra halka döndü:

«Kim attı bunu?...»

Biraz önce Defarge'nin durduğu yere baktı. Fakat şimdi orada bedbaht baba toprağı dövüyor, yerlerde sürünüyordu. Yanında da şişmanca, esmer bir kadın ayakta duruyordu. Örgü örmekle meşguldü kadın.

Marki,

«Köpekler,» dedi. Yüzünün ifadesi hiç değişmemişti. Yalnız burun kanatlarındaki çukurlar dışında. Bunların rengi koyulaşmış, adama son derece korkunç bir hal vermişti.

«Köpekler... Sizi memnuniyetle çiğner, yeryüzünü gereksiz bir sürü böcekten temizlerim... Bu parayı fırlatanı bilseydim, şuracıkta arabamın tekerlekleri altında bu küstahlığının cezasını verirdim!...»

Mahalleli boyun bükmeye, ses çıkarmamaya o kadar alışmış, soyluların neler yapabileceklerini o kadar iyi öğrenmişti ki, bir kişi bile ağzını açmadı. Çıt çıkmıyordu. Gözleri yerde, sessiz sedasız bekliyorlardı. Yalnız bir tek kadın dışında. Örgüsünü örmekte olan Bayan Defarge başını kaldırmış sakin bir tavırla Marki'yi süzüyordu. St. Evremonde soyluluk gereği, kadının küstahça bakışlarını görmezlikten gelmek zorunluluğundaydı, sanki kadın orada değilmiş gibi fareleri şöyle bir süzdü. Sonra arkasına dayanarak emir verdi:

«Gidelim!...»

Marki yoluna devam etti... Sonra peşi sıra diğer soyluların arabaları gözüktü... Bunlar da delice bir hızla köşeleri dönüyor, yayalara aldırmıyarak ilerliyor, ilerliyorlardı. Halk kenarlara sıkışmıştı. Bu deliklerinden dışarı uğramış fareler, zenginlerin, soyluların geçişini merakla seyrediyorlardı. Bazı yerlerde polis ve askerin halkla soylular arasında bir kordon meydana getirdikleri de oluyordu. O zaman fareler zenginleri polislerin, askerlerin arkasından gözetliyorlardı.

8

MARKİ KÖYDE

Marki'nin arabası dik bir yokuşu tırmanıyordu. Marki'nin yüzü kıpkırmızıydı. Fakat bunu terbiye noksanlığından sanmayın. Hayır, hayır, Marki cenaplarının yüzü elinde olmayan bir sebepten kızarmıştı. İçten gelen bir şey değildi bu kırmızılık. Tamamen dış sebeplerden olmuştu. Batan güneşin son ışıkları Marki cenaplarının yüzüne vurmuştu da ondan.

Araba tepeye vardığı zaman, güneş, araba ve içindekileri kan rengine boyamıştı. Marki St. Evremonde kıpkırmızı ellerine bakarak:

«Batması yakın,» diye mırıldandı. «Yakında batacak.»

Gerçekten biraz sonra güneş ufukta kaybolmuştu. Araba son süratle yokuştan iniyordu şimdi.

Tepenin eteğinde küçük bir köy vardı. Ufacık bir kilisesi, yeldeğirmeni, korusu ve uçurumun tepesindeki zindanıyla küçücük bir köy. Buraları hep Marki'nindi. Buna rağmen köy pek yoksul ve bakımsızdı. Zaten köylüler kazandıklarını vergiye veriyorlardı: Devlet vergisi, Kilise vergisi, Efendiye verilen para, Mahallî vergi, Genel vergi. Bütün köyün bu kadar verginin altında ezilip, ortadan kalkmaması şaşılacak şeydi doğrusu.

Sokaklarda ancak bir kaç çocuk vardı. Köpeğe benzer bir şeye rastlanmazdı bu köyde. Erkeklerle kadınlara gelince, onlar iki şerden birini seçmek zorundaydılar: Ya yarı aç yarı tok sürünmek, veya uçurumun tepesindeki zindanda çürümek.

Önden giden süvari ve sürücülerin kırbaç sesi Marki'nin köye girdiğini haber veriyordu. Araba hızla ilerliyerek posta binasının önünde durdu. Çeşmenin yanındaydı bu bina. Su doldurmakta olan köylüler işlerini bırakarak efendilerine baktılar. Sonra başlarını önlerine eğerek beklemeye koyuldular. Marki cenaplarının kendisi de Monseigneur'un karşısında böyle boyun bükmüştü o gün. Fakat köylüler bunu korkudan yapıyorlardı. Marki ise dalkavukluk için.

Ak saçlı bir yol amelesi de çeşmenin önünde bekleşen köylülere katılmıştı. Marki, uşağına,

«Şunu yanıma getir,» diye emretti.

Amele elinde mavi şapkası, arabaya yaklaştı. Köylüler de arkasından... Sessiz sadasız arabanın etrafına halka oluverdiler. Onlar da tıpkı Paris'teki zavallılar gibi ağızlarını açmadan bekliyorlardı.

Marki St. Evremonde:

«Yolda ben senin yanından geçtim, değil mi?»

«Evet efendimiz... Hakkınız var. Yolda yanımdan geçerek bana şeref verdiniz.»

«Hem yokuşu tırmanırken, hem de tam tepede. Öyle değil mi?...»

«Evet efendimiz.»

«Öyle dikkatli dikkatli neye baktın?»

«Adama baktım efendimiz.»

Hafifçe eğilerek, elinde tuttuğu şapkasıyla arabanın altını işaret etti. Köylüler de eğilmiş, onun gösterdiği yere dikkatle bakıyorlardı.

Marki homurdandı:

«Hangi adam, hayvan? Neredeydi o?»

«Affedersiniz efendimiz... Adam, arabanın altındaki zincirlere asılmıştı!»

Marki sert sert,

«Kim?...» diye sordu.

«O adam efendimiz!...»

«Allah belânı versin budala! Adam, adam deyip duruyorsun. Kimdi o?... Adı yok mu? Buradaki köylülerin hepsini tanımıyor musun sen? Adı neydi diyorum sana.»

«Beni affediniz efendimiz... Bu taraflardan değildi o adam. Yabancıydı... Yemin ederim, şimdiye kadar gördüğüm kimselerden değil.»

«Zincirlere mi asılmıştı? Boğulmak için mi?...»

«Efendimizin müsaadeleriyle ben de ona şaştım. Başı böyle sallanıyordu.»

Arabanın yanında yere uzandı. Boynunu bükmüş, başını yukarıya kaldırmıştı. Sonra ayağa kalkarak Marki'yi selâmladı. Sıkıntılı sıkıntılı kasketiyle oynamaya başladı.

Marki St. Evremonde,

«Adamı tarif etsene,» dedi.

«Efendimiz, bembeyazdı adam. Bizim değirmenciden de beyazdı. Baştan aşağı toza bulanmıştı. Bir hayalet gibiydi doğrusu. Bir hortlak kadar beyaz, bir hortlak gibi de uzundu.»

Bu sözler, köylüler üzerinde dehşetli bir tesir yaratmıştı. Fakat kimse birbirine bakmadı. Gözler hâlâ Marki'deydi. Hepsi de merakla bekliyorlardı. Hattâ belki de efendilerine musallat olabilecek bir hortlağın bulunup bulunmadığını düşünüyorlardı. Acaba Marki cenaplarının vicdanını karartan böyle bir gölge var mıydı?...

Marki, sözü edilen mahlûkun kendisine hiç zarar veremiyeceğinden emindi. Yol amelesini hiddetle süzdü:

«Aferin sana. Ne de iyi hareket ettin öyle. Arabama bir hırsız takılsın da sen bana hiç haber verme! Gabelle, defet şu budalayı!...»

Gabelle posta müdürüydü. Başka işlere baktığı da olurdu. Marki St. Evremonde köylüyü sorguya çekerken, yerlere kadar eğile eğile posta binasından çıkmış, arabanın yanına sokulmuştu. Yol amelesini kolundan tutarak,

«Defol,» diye bağırdı.

Marki, Gabelle'ye:

«Bu hayvanın sözünü ettiği yabancı bu akşam köye gelirse hemen yakala,» dedi. «Kendisini iyice sorguya çek. Şüpheli şahısların buralara sokulmaları hoşuma gitmez.»

Gabelle yerlere kapandı:

«Marki cenapları, emirlerinizi yerine getirmek benim için büyük bir şeref olacaktır.»

St. Evremonde etrafına bakındı:

«O herif kaçtı mı?... Nerede bu hayvan?»

Hayvan o sırada yakın ahbaplarından bir düzine kadar köylüyle arabanın altına girmiş, mavi şapkasıyla zincirleri gösteriyor, olayı yeniden anlatıyordu. Amelenin arkadaşları, onu kolundan tuttukları gibi dışarı çıkardılar ve Marki'nin karşısına getirdiler. Soluk soluğaydı zavallı.

Marki St. Evremonde sorusunu tekrarladı:

«Buraya bak sersem! Biz arabanın altına takoz koymak için durunca mı kaçtı o adam?»

«Efendimiz, arabanız durur durmaz, kendini çalıların arasına fırlattı. Hem de nehire atlarmış gibi baş üzeri gitti.»

«Duydun mu Gabelle? Git civarı iyice araştır. Haydi.»

O, hareket emrini verdiği zaman bazı köylüler hâlâ arabanın altındaydı. Tekerlekler süratle döndü. Zavallılar canlarını kurtarmak için kendilerini yanlara dar attılar.

Araba süratle köyden çıktı. Atlar bir süre dört nala koştular. Fakat yol gittikçe dikleşiyordu. Nihayet hayvanlar iyice ağır-

laştılar. Uşak arkadaki yerinden inerek, arabanın yanından yürümeye başladı. Öncünün de biraz ilerden gittiği nal seslerinden anlaşılıyordu.

Güzel bir yaz akşamıydı. Ağır ağır kırların arasından ilerlediler. Tam tepede küçük bir mezarlık vardı. Bir fakir mezarlığı... Yeniliği belli olan bir tümseğin önüne bir kadın diz çökmüş dua ediyordu. Arabanın gürültüsünü duyunca başını çevirdi. Markî'nin arabasını tanımıştı. Hemen ayağa kalkarak kapıya yaklaştı.

«Markî cenapları sizsiniz değil mi? Efendimiz bir ricamız var.»

Markî hiddetle,

«Ricalarınız da hiç bitmez,» diye homurdandı. Fakat durgun yüzünün anlamı değişmemişti yine.

«Ne istiyorsun bakalım?»

«Efendimiz kocam! Kocam ormancı.»

«Ne olmuş ormancı kocana? Yine borcunu mu ödeyemiyecek? Zaten hepiniz böylesiniz.»

«Kocam borçlarını ödedi efendimiz. Hem de hepsini... Hayatıyla ödedi.»

«İyi ya işte... Dırıltısı kesilmiştir. Benden ne istiyorsun? Onu yeniden diriltmemi mi?...»

«Hayır efendimiz, hayır... Fakat o şimdi şurada bir avuç toprağın altında yatıyor.»

«E, ne olmuş?»

«Böyle bir avuç toprakların altında yatanlar çoğaldı, efendimiz.»

«E, peki?...»

Kadın gençti belki. Fakat acı, mihnet ve fakirlik onu vaktinden önce çökertmişti. Çok ıstırap çektiği belliydi zavallının. Kâh, damarları fırlamış nasırlı ellerini birbirine kenetliyor, kâh arabanın kapısını sanki canlıymış, yalvarışını duyacakmış gibi şefkatle okşuyordu.

«Efendimiz ne olur beni dinleyin! Yalvarırım... Kocam aç-

liktan, yoksulluktan öldü... Bir çokları da öyle... Daha da ölecekler. Açlıktan eriyip bitecekler.»

«E, ne yapayım yani? Onları ben mi besliyeyim?»

«Bunu sizden isteyemem efendimiz, ama Allah içimden geçenleri biliyor... Size yalvarırım efendimiz, hiç olmazsa kocamın mezarının üstüne bir tahta veya taş parçası koydurun. Yoksa yattığı yer yakında kaybolup gidecek. Ben öldüğüm zaman onun yattığı yeri kimse bilemeyecek. Nasıl olsa ben de bir avuç toprakla örtüleceğim. Efendimiz, her gün bir sürü insan ölüyor... Sayıları da gittikçe artıyor ölenlerin... O kadar açlar ki... Efendimiz, efendimiz!...»

Uşak, kadını kapının yanından çekmiş, araba hareket etmişti. Sürücü kamçısını şaklattı. Marki St. Evremonde malikânesine yaklaşıyordu artık.

Hava mis gibi kokuyordu. Fakat Marki'nin böyle şeylere aldırdığı yoktu. O kendi düşüncelerine dalmıştı. Gerilerde kalan, köylüler de öyle.

Onlar hâlâ çeşmenin önündelerdi. Dikkatle yol amelesinin anlattığı hortlak hikâyesini dinlemekteydiler. Sonra yavaş yavaş dağıldılar. Küçük, toprak kulübelerinin yolunu tuttular.

Marki cenaplarının arabası ise ağaçlık bir yoldan geçmiş ve şatonun kapısında durmuştu.

Asilzade kendisini karşılayan uşağa,

«Yeğenim Charles İngiltere'den geldi mi?» diye sordu.

«Hayır efendim, daha gelmediler.»

9

GORGON'UN BAŞI (1)

Marki cenaplarının şatosu bir taş yığınıydı âdeta. Önde geniş taş bir avlu. İki taraflı büyük taş merdiven, taş bir teras...

(1) Yunan mitolojisine göre yüzüne bakanları taş haline getiren yılan saçlı kadın.

Parmaklıklar da taştandı. Süs olarak da şuraya buraya taş vazolar, taş çiçekler, taştan aslanlar ve erkek büstleri yerleştirilmişti. Sanki, iki asır önce bina bitirildiği zaman Gorgon buraya şöyle bir göz atmış, her tarafı taşa çevirivermişti.

Marki, geniş taş merdivenlerden çıktı. Önden elinde fenerle uşak gidiyordu. Etraf derin bir sessizlik içersindeydi. Yalnız ilerdeki ahırların damına yuva yapmış bir baykuş ara sıra kesik kesik ötüyordu.

Demir kapı gıcırdayarak kapandı. Marki büyük, karanlık bir holden geçti. Buranın duvarlarına yaban domuzu avında kullanılan mızraklar, kılıçlar ve eski bıçaklar asılmıştı. Bunların altında kalın, düğümlü kamçılar duruyordu. Nice fakir köylü bu kamçıların tadını tatmış, efendilerinin hiddetini kanıyla yatıştırmıştı. Hole, o kasvetli hali verenler de belki bunlardı.

Marki, holün iki tarafındaki karanlık salonlara girmedi. Doğru ikinci kata çıktı. Koridorun dibinde bulunan küçük bir kapıdan geçti. Burası kendi dairesiydi onun.

Üç odalı olan daire gayet güzel döşenmişti. Odalardan birinde iki kişilik yemek sofrası hazırlanmıştı. Yuvarlak bir odaydı burası. Pencereler açıktı, yalnız tahta panjurlar indirilmişti.

Marki St. Evremonde yemek masasına şöyle bir bakarak,

«Yeğenim daha gelmemiş,» dedi.

«Hayır, gelmediler, efendimiz. Biz kendisinin Marki cenaplarıyla birlikte döneceklerini sanıyorduk.»

«Onun bu akşam geleceğini pek sanmıyorum. Ama sofra böyle kalsın. Onbeş dakika sonra hazır olurum ben.»

Gerçekten bir çeyrek sonra Marki elbisesini değiştirmiş ve sofraya oturmuştu. Sandalyesi tam pencerenin karşısındaydı. Çorbasını içti, etini yemeğe başladı. Bir ara şarap kadehini dudaklarına götürürken gözü pencereye ilişti. İçkisinden bir yudum bile almadan kadehi tekrar sofraya bırakarak,

«Ne var orada?» diye sordu.

Gayet sakindi. Gözleri panjurlarda, uşağın cevabını bekliyordu.

«Nerede efendim?»

«Panjurların dışında. Aç şunları bakalım.»

Uşak koşarak panjurları açtı.

«Ne var?»

«Hiç bir şey yok efendimiz... Sadece bildiğiniz gibi ağaçlar...»

Tekrar eğilip karanlıklara baktı, sonra içeri çekilerek Marki'nin emirlerini bekledi.

Marki, hiç istifini bozmadan,

«Pekâlâ, pekâlâ,» diye mırıldandı. «Panjurları kapayabilirsin.»

Uşak, mânasını anlıyamadığı bu emri de yerine getirdi. St. Evremonde yemeğini yemeğe başlamıştı bile. Kadehini tekrar dudaklarına götürdü. Bir an etrafı dinledi. Dışarıda bir araba durmuştu.

«Git sor bakalım,» diye emretti. «Kimmiş gelen.»

Hemen aşağıya koşan uşak bir iki dakika sonra kendisine şu haberi getirdi:

«Yeğeniniz teşrif etmiş efendim. Geçtikleri posta binasından Marki cenaplarının kendilerinden biraz ileride olduğunu öğrenmişler. Fakat efendimize yetişememişler.»

«Kendisine yemeğin hazır olduğunu söyleyin. Hemen buraya gelsin.»

Biraz sonra genç adam amcasının karşısındaydı. İngiltere'deki ahbaplarının Charles Darnay ismiyle tanıdıkları kibar gençti bu. Marki yeğenini nezaketle karşıladı. Fakat birbirlerinin ellerini sıkmadılar.

Charles Darnay masadaki yerine otururken,

«Paris'ten dün akşam mı ayrıldınız,» diye sordu.

«Evet. Ya sen?»

«Ben doğrudan doğruya İngiltere'den geldim. Paris'e uğramadım.»

Marki gülümsedi:

«Epey geciktin.»

Charles Darnay bir an duraksadıktan sonra,

«Bazı işlerim çıktı da!» diye mırıldandı.

Amca müstehzî bir tavırla yeğenini dinliyordu:

«Muhakkak.»

Uşak, kapının yanında beklediği için fazla bir şey konuşmadılar. Sessiz sadasız yemeklerini yediler.

Nihayet kahveler geldi, uşak, amca yeğeni başbaşa bırakarak çekildi. Genç adam gözlerini Marki St. Evremonde'nin maskeye benzeyen çehresine dikerek,

«Tahmin ettiğiniz gibi almış olduğum görev dolayısiyle tekrar Fransa'ya döndüm,» dedi. «Bu mesele yüzünden müthiş bir tehlike de atlattım. Fakat benim için bu görev o kadar kutsal ki, uğruna seve seve ölüme gidebilirim.»

Amca,

«Ölümden sözetmenin de sırası mı?» diye homurdandı.

Charles Darnay omuzunu silkti.

«Bu görev beni mezarın başına da götürseydi, yeğeninizi kurtarmak için küçük parmağınızı bile oynatmazdınız. Bunun farkında olmadığımı sanmayın. Bana yardım etmek şöyle dursun, hakkımdaki şüphelerin artması için elinizden geleni yapacağınızı gayet iyi biliyorum.»

«Ne münasebet?» diye itiraz etti Marki.

Charles Darnay onu şüpheyle süzüyordu:

«Beni durdurmak için de her çareye başvuracağınızı biliyorum. Hatır gönül dinlemeyenlerdensiniz. Üstelik dostluk, merhamet, sevgi gibi hislerden de yoksunsunuz.»

Burun kanatları morarmıştı sanki Marki'nin.

Charles Darnay, sözlerine devam etti:

«Şu anda Fransa'da zindanda çürümüyorsam bunun tek sebebi şanslı oluşum. Daha doğrusu sizin talihinizin dönmüş bulunması.»

Amcası kahvesinden bir yudum aldı:

«Ne demek istediğini anlıyamadım. Lûtfen daha açık konuşur musunuz?»

«Eğer geçmişte yaptığınız rezaletler ayyûka çıkmasaydı, bu yüzden sarayla aranız acılmamış olsaydı, beni zindana attırmaktan kaçınmazdınız!»

Marki gayet sakindi,

«Doğru,» diye mırıldandı. «Kusura bakma, fakat ailemizin şerefini kurtarmak için belki böyle bir şey yapardım.»

Charles Darnay gülümsedi:

«Öğrendiğime göre Monseigneur resmi kabulde size pek soğuk muamele etmiş. Neyse yine şansım varmış.»

Amcası gayet nazik cevap verdi.

«Bunu söylemediğime üzgünüm fakat senin yerinde olsaydım bu tavırları takınmazdım. İnsan hiç bir şeyden emin olmamalı. Hele sen... Yalnızlık, iyi bir fırsat, kaderine tesir edebilir. Neyse şimdi böyle şeylerden sözetmeyelim. Dediğin gibi işlerim ters gidiyor. Ailelerin şereflerini korumalarına, kudretlerini arttırmalarına yarayan bütün haklar artık menfaat karşılığı veriliyor. Çocuklar bu imtiyazların peşinde ama bunlar ancak bir kaç kişi. Evvelce böyle miydi ya? Fransa'da çok değişti. Atalarımız dışarıdaki bayağı köpeklerin sahipleriydiler. İsterlerse öldürür, isterlerse yaşatırlardı. Bu odadan kaç tanesi asılmaya gönderilmişti. Ben biliyorum. İçerde, benim yatak odamda da sersem bir köylü, kızının şerefi hakkında bir takım iddialarda bulunmaya kalkınca oracıkta hançerlenivermişti. Kızının şerefi... Bir çok haklarımızı kaybettik! Yeni bir takım fikirler moda oldu. Bu günlerde hak iddia etmek, belki bizim için hayırlı olmaz... Ama dikkat et 'belki' diyorum. Fena, fena. Durum çok fena...!»

Marki bir tutam enfiye aldı. Sonra gayet kibar bir tavırla, Fransa'nın düştüğü bu hale pek üzüldüğünü anlatmak ister gibi düşünceli düşünceli başını salladı.

Charles Darnay'ın suratı asılmıştı:

«Hem eskiden ve hem de son zamanlarda haklarımız hususunda o kadar ısrar ettik ki, Fransa'nın en sevilmeyen, en nefret edilen ailesi olduk. Bizimkinden daha aşağı görülen soy yok memlekette.»

Amcası,

«Keşke, öyle olsa,» diye cevap verdi. «Aşağıdakiler yüksektekilerden daima nefret etmişlerdir.»

Yeğeni hâlâ kederli bir tavırla konuşuyordu:

«Etrafıma bakıyorum da, bize karşı sevgi ve saygı besleyen bir tek kişi bile bulamıyorum. Evet, bizi görünce yerlere kadar eğiliyorlar, ama sevgiden, saygıdan değil bu, korkudan.»

Marki St. Evermonde hafifçe omuzunu silkti:

«Daha iyi ya... Bu ailemizin üstünlük derecesini gösterir. Demek soyluluğumuzu korumamızı bilmişiz...»

Nazik bir tavırla ayak ayak üstüne atarak, bir tutam enfiye çekti. Lâkayt ve sakin bir hali vardı Marki'nin. Fakat yeğeni dirseklerini masaya dayayıp, elleri ile gözlerini kapayınca tavrı birdenbire değişiverdi. Maskesi düşmüştü sanki. Charles Darnay'a nefret ve küçümsemeyle bakıyordu.

Nihayet,

«Azizim,» diye mırıldandı. «İnsan hislerinin en başında korku gelir. Korku her şeyi siler, atar. Ancak o korku sayesinde köpekler sahiplerinin karşısında boyun eğer, yaltaklanırlar.»

Hafifçe öne doğru eğildi:

«Onları, karşında susta durduran şey, kırbaç korkusudur, başka bir şey değil.»

Charles Darnay hâlâ elleri yüzünde oturuyordu. Marki St. Evremonde,

«Bu arada ben de ailemizin şerefine leke sürdürmemeye çalışıyorum,» dedi. «Senin böyle şeylere aldırış ettiğin yok tabiî... Neyse, bu konuyu kapayalım artık.»

«Bir dakikanızı daha rica ederim.»

Marki St. Evremonde nezaketle cevap verdi:

«Bir dakika değil, bir saat konuşun isterseniz...»

Charles Darnay,

«Biz yanlış hareket ettik,» diye mırıldandı. «Şimdi bu hatalarımızın cezasını çekiyoruz.»

Amcası hafifçe gülümseyerek eliyle önce yeğenini, sonra kendisini işaret etti:

«Biz mi?»

«Biz ya... Biz ve bizim o şerefli ailemiz. Hoş şeref konusunda uyuşamıyoruz ya, neyse... Anlayışlarımız birbirinin tamamiy-

le zıddı... Fakat ta eskiden beri, babamın zamanında da her önümüze gelene fenalık etmişiz. Zevkimize, eğlencemize engel olmaya kalkanları çiğneyip geçmişiz... Neden babamın zamanı diyorum, onu da bilmem? Babamın zamanı, sizin zamanınız demek değil mi? Onu, ikiz kardeşinden kimse ayıramazmış zaten...»

Marki soğuk, soğuk cevap verdi:

«Ölüm yaptı bu işi... Beni babandan ölüm ayırdı.»

«Öyle...»

Ayağa kalkarak şöminenin önüne gitti:

«Babamın ölümü beni de korktuğum, sevmediğim bir çevrenin kucağına bırakıverdi... Anneciğim ise son nefesini verirken bana ailemizin yaptıkları fenalıkları düzeltmem, zalimlikten kaçınmam için yalvarmıştı. Sizden yardım istedim...»

Marki St. Evremonde de yeğeninin yanına gitmişti. Parmağını Charles Darnay'ın göğsüne bastırarak,

«Evet,» diye homurdandı. «Benden yardım istedin. Ama bu konuda sana asla yardım etmiyeceğim.» Sizli bizli konuşmaktan vazgeçmiş, solgun yüzü, o zalimce ifadeye bürünüvermişti tekrar. Elinde enfiye kutusu, yeğenini süzüp duruyordu. Sonra parmağını sanki bir kılıçmış ve yeğenini delip geçecekmiş gibi bir tavırla tekrar Charles Darnay'ın göğsüne dayadı:

«Ölünceye kadar gördüğüm, bildiğim sistemi devam ettirmeye çalışacağım!»

Sonra sözlerini kuvvetlendirmek istermişçesine bir tutam enfiye çekti. Kutuyu cebine koydu. Masaya giderek çıngırağı çaldı. Bu arada,

«Aklını başına topla!» diye homurdanıyordu. Aklını başına topla ve ailenin yolundan yürü... Ama görüyorum, sen St. Evremonde'ler için ölmüşsün artık.»

Charles Darnay üzgün bir sesle,

«Benim için artık ne Fransa var, ne de bu araziler,» diye mırıldandı. «Bütün haklarımdan vazgeçiyorum.»

Amcası gözlerini onun yüzüne dikmişti:

«Onlar senin mi ki vazgeçiyorsun? Fransa belki ama, bu ara-

ziler senin mi ki? Sözünüetmeye bile değmez ama, bütün bu gördüklerin senin mi?»

Charles Darnay,

«Veya yirmi yıl sonra benim olsaydı...» dedi.

«Çok naziksin Charles... Bu sözün hoşuma gitti.»

Charles Darnay, Marki St. Evremonde'nin alayına aldırmamış göründü:

«Bana kaldığı anda bu araziyi bağışlar, gider başka yerde yaşardım. Ne yapayım ben burasını? Bu, zavallılarla dolu vahşi araziyi!»

Marki odadaki zarif eşyalara baktı:

«Yok canım...?»

«Bu oda belki gözü okşuyor ama gerçekte bu şato, bu topraklar nedir? İşkence, borç baskı açlık, çıplaklık ve ıstırapların üzerine yerleştirilmiş bir taş yığını.»

Hayatından memnun gözüken St. Evremonde yine,

«Yok canım,» diye mırıldandı.

«Bütün bunlar bana kalsaydı, binlerce zavallıya bağışlardım. Belki bu sayede gelecek nesiller daha az ıstırap çekerlerdi... Burası benim olmaz, olamaz. Hem bu şato lânetli, hem de etrafındaki arazi.»

Amcası gülümsüyordu,

«Merakımı hoş gör,» diye alay etti. «Fakat sen ne yapacaksın? Yaşayabilecek misin acaba? Nasıl yapacaksın bu işi...?»

«Yaşayacağım tabiî... Herkes ne yapıyorsa ben de onu yapacağım. Çalışacağım.»

«İngiltere'de mi...?»

«Evet... Bu memlekette aile şerefimize leke süremem. İngiltere'de ise başka isimle çalışacağım için isminiz kirlenmez.»

Zil çağrısına gelen uşak Marki'nin bir işaretiyle yatak odasının lâmbalarını yakmıştı. St. Evremonde ara kapıya yaklaşarak odasına baktı. Bir süre uşağın uzaklaşan ayak seslerini dinledi. Sonra tekrar yeğenine döndü. Hâlâ gülümsüyordu:

«İngiltere'den hoşlandığın belli... İşlerinin yolunda gittiği de anlaşılıyor.»

«Belki İngiltere benim için bir sığınak.»

«Şu İngilizler de öğünmekten ne kadar hoşlanır. Geçenlerde bana bir çok Fransızın oraya sığındığından sözediyorlardı... Böyle kimselerle tanıştın mı? Meselâ bir doktorla?»

«Evet...»

«Bir de kızı var sanırım!»

«Evet...»

Marki düşünceli düşünceli,

«Hımm...» dedi. Sonra kibar bir tavırla yeğenini selâmladı:

«Yorgunsun... Artık yatsan fena olmaz...»

Garip, esrarlı bir şekilde gülümsüyordu. Bu haliyle bir şeytana benziyordu. Sesindeki küçümseme Charles Darnay'ın dikkatini çekmişti. Merakla amcasının yüzüne baktı. Marki St. Evremonde hâlâ,

«Evet, evet,» diyordu. «Kızı olan bir doktor... Yeni bir hayat tarzı... Haydi Allah rahatlık versin.»

Genç adam, onu sorguya çekmekten hiç bir sonuç alamıyacağın biliyordu. Amcası istediği zaman şatoyu süsleyen heykeller gibi sağır ve dilsiz oluverdi. Endişeli endişeli Marki'yi süzerek kapıya gitti. St. Evremonde arkasından,

«İyi geceler,» diye seslendi. «Yarın sabah görüşürüz.»

Sonra kapıda bekleyen uşağa emir verdi:

«Yeğenime odasını gösteriniz.»

Sonra kendi kendine ilave etti:

«Boğanızı sıkıverseniz daha işime gelir...»

Çıngırağı çalarak, kendi uşağını çağırdı.

Biraz sonra sırtında ipek geceliği, ayağında yumuşak terlikler yatak odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, serinlemeye çalışıyordu. Hava çok sıcaktı. Döşemelerin üzerinde hiç ses çıkarmadan, bir kaplan çevikliği ile yürüyordu. Masallardaki hain soyluları andırıyordu bu haliyle. Hani istediği zaman kaplan haline giriveren büyülü Marki'leri...

Eski bir yolculuğunu hatırlamıştı. St. Evremonde. Günü ş ba-

tarken yokuşu tırmanışları. Kan rengi güneş... Yeldeğirmeni... Uçurumun tepesindeki zindan... Küçük köy... Çeşme başındaki köylüler... Mavi şapkasıyla arabanın altını işaret eden yol amelesi... Köy çeşmesi, aklına Paris'tekini getirmişti. O kanlı, bohça gibi cisim gözlerinin önündeydi... Ölü çocuğun üstüne eğilen kadınlar... Dövünüp, «Öldü, öldü!» diye hıçkıran uzun boylu adam...

Marki kendi kendine,

«Serinledim artık,» dedi. «Yatmalı...»

Birer birer lâmbaları söndürdü. Yalnız şöminenin üstündeki küçük gece kandilini bırakmıştı. Yatağına girerek, karyolanın ince perdelerini sıkı sıkı kapadı. Derin derin soluk alarak uykuya daldı.

Şatonun duvarlarına oyulmuş taş çehreler tam üç saat karanlık geceyi seyrettiler. Tam üç saat ahırdaki atlar tepindiler; kişnediler. Köpekler havladı durdu. Baykuşlar da aralıksız öttü. Hem de şairlerin yazdıklarına hiç uymayan bir şekilde.

Tam üç saat, bahçedeki taş aslanlar geceyi dinlediler. Her yere ölü bir karanlık çökmüştü. Sessizliği daha derinleştiren, sesleri büsbütün boğan bir karanlık. Tozlu yol seçilmez olmuştu. Fakir mezarlığındaki tümsekcikler de birbirinden ayırt edilemiyordu artık. Köyde vergi verenlerle, vergi alanlar derin bir uykuya dalmışlardı. Köylüler herhalde, rüyalarında ziyafetler görüyorlardı. Çünkü açlar ancak böyle mutlu hayallerle avunabilirler.

Şatonun bahçesindeki fıskiye, köyün çeşmesi kendi kendine akıp duruyordu. Tıpkı zaman gibi...

Sonra yavaş yavaş çeşmenin suları kurşunî bir renk aldı. Şatonun heykellerinin gözleri açılmıştı sanki...

Hava ağarmaya başladı... Saatler geçti. Nihayet güneş gözüktü. Ağaçların tepelerini yaldızladı. Karşı tepeleri parlattı. Güneşin ışıklarıyla havuzun fıskiyesi de kıpkırmızı olmuştu. Buradan sanki su değil de kan akıyordu artık... Kuşlar şakımaya başlamıştı. Marki'nin penceresine konmuş olan küçücük bir serçe de ötüyor, ötüyordu.

Güneş yükselirken köyde de hareket başladı. Pencereler açıldı, kapıların sürgüleri çekildi. Köylüler evlerinin önüne çıktılar. Titreye titreye sabahın serin ve temiz havasını içlerine çekiyorlardı. Sonra birer ikişer işlerinin başına gittiler. Bazıları tarlalara, birkaçı ahırlara, kimisi çeşmenin başına...

Şato, soylulara yakışır bir şekilde, daha geç uyandı. Önce duvarlardaki mızraklar ve bıçaklar, eski zamanlardaki gibi kıpkırmızı oldu. Sonra pırıl pırıl parlamaya başladı bunlar... Biraz sonra kapılar ve pencereler açıldı. Atlar, silkelenerek yeni günü karşıladılar. Köpekler zincirlerini çekiştiriyor, açık havaya çıkmak için acele ediyorlardı.

Her gün tekrarlanan şeylerdi bunlar... Fakat şatoda bu gün bir başkalık vardı. Büyük kuledeki çan acı acı çalmaya başlamıştı. Uşaklar merdivenlerden üçer beşer çıkıyor, terasda sağa sola koşuşanlar görülüyordu. Sonra bir kaç kişi atlara atlayarak süratle şatodan uzaklaştılar.

Şatonun ilerisindeki tepede çalışan yol amelesi bu telâşı neye yormuştu acaba? Adam, işini bırakmış, tozlu yollarda koşup duruyordu. Köyün çeşmesine erişinceye kadar da bir an olsun durup dinlenmedi.

Köy halkı çeşmenin etrafına toplanıvermişti. Aralarında fısıldaşıyor, bekliyorlardı. Çileli çehrelerinde şaşkınlık ve merak ifadesi de vardı. Şatonun uşaklarından birkaçı, posta memurları ve vergi tahsildarları da silâhlanmış, bir köşede bekliyorlardı. Bunlar da yapacaklarını bilmez bir haldeydiler.

Yol amelesi, dostlarının arasına karışmış, anlatıyor, anlatıyordu. Mavi kasketini göğsüne bastırmıştı. Bu arada Posta Müdürü Gabelle de şato uşaklarından birinin getirdiği ata atladı. Sanki peşinden şeytan kovalıyormuş gibi dört nala köyden çıktı.

Bütün bunların anlamı neydi acaba...?

Nihayet mesele anlaşıldı? Şatodaki mezarların adedi artmıştı.

Gorgon o gece bu asırlık binayı ziyaret etmiş ve şato sakinlerinden birini sanki taş haline sokuvermişti. İşte şimdi Marki

St. Evremonde yatağında hareketsiz, buz gibi yatıyordu. Yüzünde dehşet ve hayret ifadesi vardı. Kalbine bir kama saplamışlardı Marki'nin. Bunun sapına küçük bir pusula da iliştirilmişti. Üstünde sadece şu cümle vardı:

«Mezarına da çabuk götürün. - Jacques.»

10

İKİ SÖZ

Aradan tam bir yıl geçti .Charles Darnay artık İngiltere'nin en tanınmış Fransız Edebiyatı öğretmenlerinden biri olmuştu. Yerleştiği memleketin kaldırımlarının altın olmadığını pek iyi bilen genç adam durmadan çalışmış ve hayatını bir düzene sokmayı başarmıştı. Hali vakti de gayet iyiydi.

Zamanının bir kısmını Cambridge Üniversitesinde geçiriyor, geri kalan günlerde de Londra'daki öğrencileriyle meşgul oluyordu. Kısacası hayatından memnundu genç adam. Üstelik de âşıktı...

Charles Darnay ölümün eşiğine geldiği o mahkeme salonunda Lucie'ye deli gibi âşık olmuştu. Genç kızın merhametle titreyen sesi, üzüntüyle solan güzel yüzü Darnay'ı çılgına döndürmüştü. Fakat hislerini daha Lucie'ye açmamıştı. Uzaklarda kalan şatodaki cinayetten sonra tam bir yıl geçmiş, fakat genç adam bir tek kelimeyle dahi sevgisini açıklamamıştı.

Lucie'ye aşkını anlatmamasının sebepleri vardı, tabiî. Bu yüzden hissettiklerini gözleri ile anlatmaya çalışmış, fakat bu konuda genç kızla konuşmaktan kaçınmıştı.

Ama sabrı kalmamıştı artık genç adamın. Bir akşam üzeri Cambridge'den Londra'ya döner dönmez Manette'lerin Soho'daki evine koştu. Yaz olduğu için genç kızın o saatlerde Pross'la gezmeye gideceğini, Doktor Manette'nin kitaplarıyla başbaşa oturacağını biliyordu. Zaten onun niyeti de meseleyi önce Doktora açmaktı.

Yaşlı adam pencerenin önünde oturmuş, dalgın dalgın kitap okumaktaydı. Doktor eski kudretini kazanmıştı artık. Gayet canlı, zinde ve enerjik bir insan olmuştu. Pek az uyuyor, durmadan çalışıyor ve çocuklarınkine benzeyen neşesini asla kaybetmiyordu.

Charles Darnay odaya girince okumakta olduğu kitabı bir tarafa bırakarak elini uzattı:

«Charles...! Hoş geldiniz... Nerelerdeydiniz canım...? Sizi bir hafta önce bekliyorduk. Dün Avukat Stryver ile Sydney Carton buradaydı, onlar da bu defa çok geciktiğinizi söylediler.»

Darnay, diğer iki gencin adlarını duyunca hafifce kaşlarını çatmıştı. Fakat doktorun elini sıkarken gayet dostça bir tavırla,

«Benimle bu kadar yakından ilgilendiğiniz için teşekkür ederim,» dedi. «Bayan Lucie...»

Sözlerinin sonunu getiremiyerek sustu. Cümleyi onun yerine Doktor tamamladı:

«Lucie çok iyi... Geldiğinize de çok memnun olacak... Pross' la gezmeye çıktılar, neredeyse gelirler...»

«Doktor, Lucie'nin evde olmadığını biliyordum. Özellikle bu saatte geldim. Sizinle çok hayatî bir mesele hakkında konuşmak istiyorum.»

Doktor bir an cevap vermedi. Aralarında derin, sıkıcı bir sessizlik oldu. Nihayet yaşlı adam çekingen bir tavırla:

«Öyle mi?» diye mırıldandı. «Şu sandalyeyi yanıma çekin de anlatın bakalım.»

Charles Darnay düşünceli bir tavırla Doktorun karşısına oturdu. Söze nereden başlıyacağını bir türlü bilemiyordu. Nihayet mahcup bir tavırla mırıldandı:

«Bir buçuk yıldır sizleri ziyaret ediyorum, büyük bir yakınlık gösterdiniz. Sözünü edeceğim mesele...»

Doktorun elini kaldırdığını görerek sustu. Yaşlı adam,

«Bu mesele Lucie ile mi ilgili,» diye sordu.

«Evet.»

Sonra çekine çekine ekledi:

«Lucie'ye karşı büyük bir saygım var ve... Ve onu... Onu çok seviyorum.»

Uzun bir sessizlik... Nihayet yaşlı adam,

«Samimî olduğunuz belli,» diye mırıldandı. «Size inanıyorum.»

Ama bu konuda sıkıldığı, hatta konuyu kapamak istediği o kadar belliydi ki, genç adam ne yapacağını şaşırdı. Bir an hiç konuşmadan durdu. Sonunda dayanamıyarak, çekine çekine sordu:

«Devam edeyim mi?»

Yine ezici bir sessizlik oldu. Sonra yaşlı adam içini çekti:

«Evet... Evet...»

«Neden sözedeceğimi herhalde tahmin ettiniz Doktor. Bu sır bir buçuk yıldır kalbimde gömülüydü. Çektiğim ıstırabı bir bilseniz! Kızınızı çok, pek çok seviyorum... Ona tapıyorum... Bana şimdiye kadar hiç bir erkek bir kadını böyle sevemedi gibi geliyor... Bundan sonra da hiç kimse sevemiyecektir... Aşkın ne demek olduğunu herhalde siz de biliyorsunuz Doktor. Herhalde gençliğinizde siz de sevdiniz. O günlerinizi hatırlayın, o zaman bana hak vereceksiniz.»

Doktor yüzündeki ifadenin görülmesini istemiyormuş gibi başını yana çevirmiş, gözleri yerde oturuyordu. Genç adamın son sözleri üzerine yalvarır gibi ellerini uzattı:

«Rica ederim... Rica ederim... O konuyu açmayın... Bana onu hatırlatmayın.»

Titrek sesinden ıstırap çektiği anlaşılıyordu. Charles Darnay'ın içi sızladı. Ne yapacağını da şaşırmıştı, susmaktan başka çare bulamadı. Doktorun kendini toplamaya çalıştığı belliydi. Nihayet adamcağız gayet hafif sesle,

«Affedersiniz Charles,» dedi. «Beni yanlış anladınız. Kızımı sevdiğinizden şüphem yok. Samimî olduğunuza inanıyorum.»

Başını genç adama doğru çevirmişti, fakat yine de onun yüzüne bakmıyordu. Elini çenesine dayamış, gözleri yerdeki halıda, bir heykel gibi oturuyordu.

Sonra kendi kendine konuşur gibi,

«Bunu Lucie'ye açtınız mı?» diye sordu.

«Hayır...»

«Mektup filan da yazmadınız mı?»

«Asla.»

«Bütün bu fedakârlıkları benim için yaptığınızın farkındayım Charles. Beni düşündüğünüz, meseleyi ilk defa bana açtığınız için çok teşekkür ederim.»

Elini uzattı, fakat hâlâ genç adamın yüzüne bakmıyordu. Charles yaşlı Doktorun elini saygıyla sıkarak,

«Kızınızla aranızdaki sevginin derecesini biliyorum,» dedi. «Geçmişte çektiğiniz ıstırapların kuvvetlendirdiği derin bir sevgi bu. Lucie'nin çocukluğunda duyduğu baba hasreti onun size karşı olan sevgi ve saygısını büsbütün arttırıyor. Aranızdaki bağın kudretini anlamamak için kör olmak lâzım. İkinizi yanyana görenler, birbirine ne kadar düşkün olduğunuzu hemen hissederler.

Doktor Manette hiç sesini çıkarmadan başını önüne eğmiş oturuyordu. Heyecanlanmış olduğu, sık sık soluk alışından belliydi.

Charles Darnay,

«Lucie'nin gözünde, çektiğiniz ıstıraplardan dolayı siz âdeta bir aziz, bir efsane kahramanısınız,» diye sözlerine devam etti. «Bunu bildiğim için aşkımı gizlemeye, sevgimden katiyen sözetmemeye karar vermiştim... Istıraba tahammül etmeye çalıştım. Aranıza başka birinin, bir üçüncü kişinin girmeye kalkması akla sığmaz bir küstahlıkmış gibi geliyordu bana... Hâlâ da öyle düşünüyorum ya... Fakat ne yapayım ki artık tahammülüm kalmadı. Lucie'yi çok, pek çok seviyorum.»

Doktor üzüntülü üzüntülü,

«Biliyorum,» dedi. «Onu sevdiğinizi zaten anlamıştım.»

Genç adam onun bu durumdan şikâyetçi olduğunu sanmıştı. Telâşla atıldı:

«Sizi Lucie'den ayırmak istediğimi sanmayın sakın. Eğer günün birinde onunla evlenebilirsem... Bu mutluluğa erişebilirsem asla aranıza girmeyeceğim. Zaten böyle bir ihtimal olsay-

dı, bu konuyu açmaz, sırrımı ölünceye kadar kalbimde saklardım... Ben bu fenalığı yapacak bir insan değilim. Eğer böyle fena maksatlarım olsaydı karşınıza çıkamaz, uzattığınız eli sıkamazdım.»

Tekrar yaşlı adamın elini tuttu:

«Ben de sizin gibi Fransa'dan uzakta adeta bir sürgün hayatı yaşıyorum... Sizin gibi türlü üzüntülü olaylar yüzünden vatanımdan ayrıldım. Burada da çalışıp, hayatımı kazanmaya çalışıyorum. Sizden bütün istediğim hayatınızı, evinizi ve istikbalinizi benimle paylaşmayı kabul etmeniz. Ölünceye kadar size hizmet edeceğim... Hiç bir zaman kızınız, arkadaşınız dostunuz Lucie'yi sizden uzaklaştırmıyacağım. Aksine bu sevgiyi büsbütün kuvvetlendirmeye, sizi birbirinize mümkün olduğu kadar daha yakınlaştırmaya çalışacağım.»

Nihayet Doktor başını kaldırarak genç adamın yüzüne baktı. Müthiş bir ruhî mücadele geçiriyordu zavallı. Arada sırada müthiş bir şüphe yüzünü karartıyor ve o zaman genç adamı korkuyla süzüyordu.

Charles, benimle bu kadar samimî ve mertçe konuştuğunuz için bütün kalbimle teşekkür ederim,» dedi. «Ben de size kalbimi açmaya, sırlarımın hiç olmazsa bir kısmını olsun size söylemeği ne kadar isterdim... Neyse... Charles, Lucie'nin sizi sevdiğine emin misiniz?»

«Hayır... Bunu öğrenebilsem!»

«Sırrınızı bana bunu öğrenmek için mi açtınız?»

«Hayır, hayır... Bunu Lucie'den öğrenmek isterdim. Fakat cesaret edip sorabilecek miyim, onu da bilmiyorum.»

«Size yol göstermemi, yardım etmemi mi istiyorsunuz?»

«Şu anda hayır. Fakat günün birinde belki sizden bir tek şey rica edeceğim.»

«Ne gibi?»

«Sizin izniniz, hatta yardımınız olmadıkça Lucie ile evlenemiyeceğimi biliyorum. Bir an onun beni sevdiğini farzetsek bile, size olan bağlılığı bu aşkı ikinci dereceye düşürmeye yetecektir. Lucie, aşk ve evlenmek konusunda siz ne isterseniz onu

yapacaktır muhakkak. Talipleri hakkında söyliyeceğiniz bir iki söz, kızınızın vereceği karara tesir edecektir. Fakat sizin beni metheder sözler söylemenizi istediğimi sanmayın.»

Mütevazi fakat kesin bir tavırla,

«Böyle bir şeyi istemektense ölürüm daha iyi!» diye ekledi.

«Bunu biliyorum... Charles insanlar bazan karşılarındakilere mânen uzak oldukları için onları kolaylıkla anlayamazlar. Bunu herkes bilir. Fakat bazan çok yakınlık dolayısiyle de yanımızdakilerin gizli hislerini anlıyamadığımız oluyor. Benim için de öyle. Lucie'yi gayet iyi tanıyorum artık, fakat kalbi benim için kapalı bir kutu. Kızım kimi seviyor, kimi sevmiyor, bu hususta hiç bir fikrim yok.»

«Doktor bir şey sorabilir miyim? Lucie'nin... Kızınızın...»

Onun tereddüdünü gören Manette genç adama yardıma çalıştı:

«Lucie'nin başka talipleri olup olmadığını öğrenmek istiyorsunuz galiba?»

«Evet...»

Yaşlı Doktor cevap vermeden önce bir süre düşündü. Nihayet:

«Bizi ziyarete geldiğiniz zaman Sydney Carton'la sık sık karşılaşıyorsunuz. Avukat Stryver'le de böyle. Onlardan biri kızımla evlenmek isteyebilir!»

«Hatta ikisi de!»

«Bunu düşünmemiştim... Fakat pek ihtimal vermiyorum. Benden ilerde bir şey isteyeceğinizi söylüyordunuz. Nedir o...?»

«Günün birinde Lucie sevgimden sözederse, bu meseleyi size de açmış olduğumu ve samimiyetime inandığınızı kendisine söyler misiniz? Beni methedin demiyorum. Fakat hiç olmazsa benim aleyhime olacak şeyler söylemeyin. İşte bunu rica ediyorum sizden. Kızınıza bu suretle tesir etmeyin, başka bir şey istemem. Bana söz veriyor musunuz? Buna karşılık benden ne isterseniz yapacağım?»

Doktor:

«Söz veriyorum,» dedi. «Yapmanızı istediğim bir şey de yok

Charles! Samimî ve mert bir insan olduğunuzu biliyorum. Benimle, canımdan çok sevdiğim kızımın arasındaki derin bağı koparmak istemediğinize de inanıyorum. Eğer Lucie bir gün bana gelip de mutluluğunun tam olması için sizinle hayatını birleştirmek istediğini söylerse, o zaman hemen evlenmenize izin vereceğim. İkinizin mutluluğu beni daha da mutlu edecek.»

Genç adam Manette'nin yüzüne şükranla bakıyordu. Doktor,

«Kızımın sevdiği gence karşı beslediğim eski veya yeni bütün şüpheleri unutacağım,» diye devam etti. «O gencin kabahati olmayan bazı olaylardan geçmişteki bazı meselelerden dolayı kendisini sorumlu tutmayacağım... Çünkü Lucie benim için her şeyden kıymetli... Kinimden de, intikam arzumdan da. Neyse... Saçmalıyorum...»

Sustu. Gözleri daldı... O kadar garip bir hal almıştı ki Charles Darnay telâşla etrafına bakındı. Ne yapacağını bilmiyordu. Nihayet Doktor derin bir soluk alarak uykudan uyanır gibi:

«Bana söyliyecek bir şeyiniz yok mu?» dedi. Genç adama tatlı tatlı gülümsüyordu. Charles Darnay kendini toplayarak,

«Evet,» diye mırıldandı. «Evet... Anlatmak istediğim bir şey daha var. Biliyorsunuz şimdi taşıdığım isim benim asıl adım değil. Şimdi annemin soyadını kullanıyorum. Size asıl ismimi ve neden İngiltere'ye yerleşmek zorunda kaldığımı anlatmak daha doğru olacak.»

Doktor, şiddetle bağırdı:

«Sakın... Sakın...»

«Güveninize lâyık olabilmek için bütün sırlarımı size açmak istiyorum.»

«Sakın...!»

Doktor duymamak ister gibi iki eliyle kulaklarını tıkamıştı. Genç adam susmak zorunda kaldı. Nihayet Manette,

«Bunları sorduğum zaman anlatırsınız,» diye mırıldandı. Bu sırrınızı bana düğün sabahı açarsınız. Olur mu? Söz veriyor musunuz?»

«Tabiî...»

«Lucie biraz sonra dönecek. Bizi bu gün beraber görmesin daha iyi... O gelmeden önce buradan ayrılmanız yerinde olur... Güle güle dostum... Allah yardımcınız olsun.»

Genç adam, Doktorun zayıf elini saygıyla sıkarak evden ayrıldı.

Hava iyice kararmıştı artık. Bir süre sonra Lucie ile Pross eve döndüler. Genç kız hemen babasını kitap okurken bıraktığı salona döndü. Fakat koltuğu boştu.

«Baba... Babacığım,» diye seslendi Lucie. «Neredesiniz?»

Hiç bir cevap alamadı. Yalnız yatak odasından çekiç sesleri geliyordu. Genç kız koşarak arka tarafa geçti ve kapıdan içeri baktı. Bir an donmuş gibi olduğu yerde kaldı... Çünkü babası dalgın dalgın ayakkabı yapıyordu.

Yüzü sapsarı, titreye titreye tekrar salona geçen Lucie korkuyla ağlamaya başladı.

«Allahım, Allahım, ne yapacağım? Ne yapacağım...?»

Biraz sonra kendini toplayarak içini çekti. Göz yaşlarını silerek babasının odasına gitti. Kapıyı hafifçe vurarak,

«Babacığım,» diye seslendi.

Çekiç gürültüsü birden kesildi. Biraz sonra yaşlı adam kapıya gelerek kızına sarıldı. Sonra odada bir aşağı bir yukarı, bir aşağı, bir yukarı yürümeye başladılar...

O akşam genç kız sabaha karşı yatağından kalkarak tekrar babasının odasına koştu. Neyse adamcağız derin uykudaydı. Bitmemiş ayakkabı ve âletler bir köşede duruyordu.

11

DOSTLAR

Aynı gece, sabaha karşı Avukat Stryver arkadaşına,

«Sydney,» dedi. «Bir kâse punç daha hazırla. Çünkü sana çok önemli bir şeyden sözedeceğim.»

Sydney, bir kaç akşam arka arkaya sabahlara kadar çalış-

mıştı. Stryver'in dosyalarının ayıklaması gerekiyordu. Çünkü yaz gelmiş, büyük tatile bir iki gün kalmıştı. Neyse, Çakal artık işleri yoluna koymuş bulunuyordu. Ünlü Avukat Kasım ayına kadar gözü arkasında kalmadan rahat bir tatil geçirebilecekti.

Sydney bu kadar çalışmasına rağmen hiç ayık gezmiyordu. Üstelik somurtkanlığı da büsbütün artmıştı. O gece sabaha kadar başına soğuk suyla ıslatılmış havlu sarmış, bunun arkasından da şişelerle şarap içmişti. Berbat durumdaydı, kısaca. Son kâğıdı da okuyup yerine kaldırdıktan sonra başındaki havluyu fırlatıp attı.

Stryver, kanepeye sırt üstü yatmış, ellerini de beline sokmuştu. Başını hafifçe kaldırarak arkadaşına,

«Punç hazırlıyor musun?» diye sordu.

«Evet... Evet...»

«Buraya bak... Sana çok önemli bir şey söyliyeceğim. O zaman ya çıldıracağıma hükmedecek veya esikden beri budalaymış ama belli etmezmiş, diyeceksin... Sydney ben evlenmeye karar verdim!»

«Ya?»

«Evet... Üstelik para için de değil... Ne dersin?»

«Ne diyeyim bilmem ki? Kiminle evleniyorsun?»

«Bil bakalım...!»

«Ben tanıyor muyum...?»

«Tahmin et.»

Sydney homurdandı:

«Allahaşkına, 'bil bakalım' deyip durma. Sabahın beşi olmuş, kafamın içi kazan, beynim çatlayacak gibi ağrıyor. Bilmece halledecek halim yok. Mutlaka bilmemi istiyorsan beni bu gece yemeğe davet et.»

Stryver yerinde doğruldu:

«Madem öyle, bari kiminle evleneceğimi söyliyeyim de bitsin. Hoş beni anlıyacağını hiç sanmıyorum. Sen histen mahrum bir adamsın!»

Harıl harıl punç yapmakla meşgul olan Sydney alaylı alaylı güldü. Sonra,

«Değil mi ya?» diye mırıldandı. «Sana gelince, sen dünyanın en hassas, en romantik gencisin!»

Stryver kocaman göbeğini hoplata hoplata kahkahalar atıyordu. Gayet mağrur bir tavırla,

«Haydi, haydi!» dedi. «Belki ben fazla romantik değilim ama yine senden çok hassasım. Öyle değil mi?»

«Benden daha şanslısın o kadar.»

«Şanstan sözeden kim. Haydi, haydi itiraf et; ben senden daha... Daha...»

Sydney Carton homurdandı:

«Daha kibar ve nazikim de de, işin içinden çık bari.»

«Tabiî daha nazik ve kibarım. Ne sandın ya?»

Hâlâ punçla meşgul olan arkadaşını tepeden tırnağa kadar süzerek göğsünü şişirdi:

«Benim demek istediğim şu Sydney. Kadınların yanında ben daha hoşa gidecek şekilde hareket etmeye çalışıyorum. Böyle şeylere önem veriyorum da ondan. İstediğimde de başarılı oluyorum tabiî.»

Sydney Carton,

«Devam, devam!» dedi.

Stryver başını salladı:

«Bu konu üzerinde konuşmadan önce, sana söyliyeceğim bir şey var. Sen de Doktor Manette'nin evine benim gibi sık sık gittin. Hatta onları benden fazla gördüğün de oldu. Valiahi beraberken halinden utanıyordum. O ne surat, o ne terslikti öyle? Bir köşeye çekilip saatlerce somurtuyordun. İnsan biraz nazik olmaya çalışır canım... Dedim ya senin yerine ben mahçup oluyordum.»

Sydney Carton:

«Senin gibi bir adamın utanması mahkemede çok faydalı olur doğrusu! Bu yüzden bana kızacağına teşekkür etmen lâzım.»

Stryver'in kaşları çatılmıştı:

«Böyle lâflarla elimden kurtulamazsın. Arkadaşımsın, kusurlarını yüzüne karşı söylemek görevim. Senin iyiliğini istiyorum ben... Sydney sen huysuz, aksi, tahammül edilmez, sevim-

siz bir adamsın. Hele kadınların yanında. Dedim ya çekilmez bir hal alıyorsun o zaman.»

Sydney yaptığı punçtan içerek bir kahkaha attı. Stryver hâlâ homurdanıyordu,

«Bana bak!» diye omuzlarını dikleştirdi. «İyi bak bana. Benim nazik davranmaya hiç bir zorunluğum yok. Neticede halim vaktim yerinde. Sen öyle misin ya...? Neden böyle hareket ediyorsun anlıyamıyorum!»

Sydney Carton homurdandı:

«Sanki sen pek nazik davranıyormuşsun gibi konuşuyorsun.»

«Tabiî nazik davranıyorum ya... Mesleğim gereği böyle hareket ediyorum. Böylece işlerim de yolunda gidiyor.»

Sydney Carton o vurdumduymaz haliyle arkadaşını süzüp duruyordu,

«Bana nutuk çekmeden vazgeçip de şu evlenme meselesini anlatsana!» dedi.

«Şimdi söyle bakalım, evleneceğin kim?»

Stryver bir an duraksadı, sonra arkadaşını hazırlamak istermiş gibi bir tavırla,

«Vereceğim haber seni sıkmasın Sydney,» dedi. «Ben senin huyunu bilirim. Onun için de sözlerine fazla önem vermem, kızmam da. Hoş sözlerine önem versem de ne çıkar...!»

Arkadaşının merakla yüzüne baktığını görünce de ekledi:

«Bütün bunları söylememin sebebini şimdi anlıyacaksın. Evleneceğim kızı vaktiyle sen bana çekiştirmiştin de...!»

«Ya...?»

«Hem de bu odada!»

Sydney Carton bir süre arkadaşını süzdü. Sonra bardağına punç doldurarak bir yudumda içiverdi.

Stryver:

«Hatta ondan bana 'sarı saçlı bir kukla' diye sözetmiştin,» dedi. «Kimi kasdettiğimi anladın değil mi? Lucie Manette... Eğer sen insanlardan, iyilikten, güzellikten anlıyan biri olsaydın senin ondan 'sarı saçlı kukla' diye sözetmene kızardım doğrusu. Ama senin böyle şeylerden haberin bile yok. İnsan resimden

anlamıyan birinin bir tabloyu eleştirmesine kızar mı? Veya müzikten haberi olmayan bir münasebetsizin bir besteyi beğenmemesine aldırır mı?»

Sydney Carton, kadeh kadeh punç içiyordu. Stryver'e bir tek kelime bile söylememişti. Nihayet avukat homurdandı:

«İşte durumu öğrendin. Servet ve mevki meselesine aldırmıyorum artık. Lucie çok hoşuma gidiyor, onunla evleneceğim. Hep para ve mevki düşünecek değilim ya, biraz da istediğim şeyleri yapayım canım. Arzularımı yerine getirebilirim artık. Lucie benim gibi biriyle evleneceği için çok şanslı. Param var, bu güne bugün mevki sahibiyim, gittikçe de yükseliyorum. Dediğim gibi Lucie'nin çok talihi var, o da buna lâyıktır doğrusu... Haberim seni şaşırttı mı Sydney?»

Hâlâ punç içmekte olan Carton,

«Yo!» diye cevap verdi.

«Bu hareketimi uygun bulur musun?»

Sydney Carton kadehini dikti, sonra,

«Neden uygun bulmıyayım?» dedi.

Avukat Stryver hayretle onu süzüyordu:

«Mesele sende tahmin ettiğim tesiri yapmadı. Senin benim işlerimle, özellikle malî bakımdan fazla ilgilendiğini sanıyordum. Malum ya, bu para getirecek bir evlilik olmayacak. Hoş, sen de benim her istediğini elde edecek bir adam olduğumu bilirsin, kararıma onun için pek şaşmadın herhalde. Sydney bu hayattan bıktım artık! Hep aynı, şey, hep aynı şey. İnsanın istediği zaman gideceği, canı çekmeyince de adım atmayacağı bir evi kendisini bekleyen bir karısı olması hoş bir şey olmalı. Lucie, insanın 'karım' diye takdim etmekten utanacağı bir kadın değil. Tersine... İşte böyle dostum artık kesin kararımı verdim... Şimdi sana söyleyecek bir kaç sözüm daha var. Senin hakkında bunlar. Durumun fena azizim, hem de çok fena, Paranın kıymetini hiç bilmiyorsun... Eline geçeni de har vurup harman savuruyorsun. Yakında beş parasız kalacaksın, bir de hastalandın mı tamam! Onun için sana bakacak birini bulmaya çalış.»

Bunları söylerken kendinden gayet emin, gayet mağrur bir

tavır takınmış, koca cüssesi iki misli olmuştu âdeta. Sözlerine devam etti:

«Bu meseleyi düşün, iyice incele. Bak ben kendi işimi, yine kendime göre inceleyip bir sonuca vardım. Sen de aynı şeyi yapmalısın. Bir kadın bul, evlen. Hastalandığın, parasız kaldığın zaman sana bakacak biriyle evlenmekle geleceğini güvene almış olursun. Kadınların yanında sıkılıyormuşsun, onlara nazik muamele edemiyormuşsun, kadından anlıyamıyormuşsun, aldırma! Namuslu bir kadın bul. Biraz emlâki de olsun. Sözgelimi bir pansiyoncu veya otelci... Seni öyleleri beğenir. Fena mı? Böylece kara günlerde yapayalnız kalmazsın... Bu söylediklerimi iyice düşün Sydney...»

Carton bir an durdu, sonra,

«Olur,» diye mırıldandı. «Olur, düşünürüm.»

12

KİBAR BİR GENÇ

Avukat Stryver, Lucie Manette'i dünyanın en mutlu kadını yapmaya iyice karar vermişti. Büyük tatili geçirmek üzere Londra'dan ayrılmazdan önce de genç kıza müjdeyi vermeye niyetlendi. Meseleyi etraflıca düşündükten sonra da ilk hazırlıkları yapmanın daha doğru olacağında karar kılmıştı. Nikâh gününü daha sonra Lucie ile başbaşa kararlaştırabilirlerdi.

Kabul edileceğinden de o kadar emindi ki... Meseleyi avukat gözüyle iyice incelemiş, hiç bir zayıf taraf bulamamıştı.

Önce Lucie Manette'yi gezmeye davet etti. Fakat genç kız bunu kabule her nedense yanaşmadı. Meseleyi Manette'lerin Soho'daki evlerinde açmaktan başka çaresi yoktu. İşte bu düşüncelerle bir akşam üzeri neşeyle yola çıktı.

Kaldırımdaki insanları dirsekliye dirsekliye, ite kaka, kendinden emin bir tavırla yürüyordu. Etraftakileri küçük gördüğü

her halinden belliydi... Böyle kurula kurula, Tellson's Bankasının önüne kadar geldi. Jarvis Lorry'nin Manette'lerin en yakın dostu olduğunu pek iyi biliyordu tabiî. Bu yüzden müjdeyi ilk olarak yaşlı Bankere vermeyi uygun buldu.

Kapıyı itti. Merdivenlerden aşağı yuvarlanırcasına indi. Jarvis Lorry'i arka taraflardaki izbe kapı aralıklarından birinde buldu. Banker sayfaları rakamlarla dolu kocaman küflü bir kitabın üzerine eğilmiş çalışıp duruyordu.

Stryver olanca sesiyle,

«Merhaba,» diye bağırdı. «E, nasılsınız bakalım...?»

Genç avukat, o kadar iriydi ki, her girdiği yeri doldururdu âdeta. Hele Tellson's Bankası için fazla cüsseliydi. Köşelerdeki memurlar ona, sanki kendilerini duvara sıkıştırmış gibi fena fena baktılar. Jarvis Lorry de okuduğu kitaptan başını kaldırdı. Stryver'in gürültüsünden hiç de memnun olmamıştı. Gayet hafif bir sesle,

«Nasılsınız Bay Stryver?» dedi. «Hoş geldiniz.»

Sonra genç adamın elini sıktı. Sanki el sıkan kendisi değil de Tellson's Bankasıymış gibi bir tavır takınmıştı.

Yine o ciddî haliyle,

«Bir arzunuz mu var Bay Stryver?» diye sordu.

«Hayır, azizim, hayır... İş için gelmedim. Bu özel bir ziyaret. Size çok önemli bir meseleden sözetmek istiyorum.»

Jarvis Lorry endişeyle genel Müdürün bulunduğu yere bakıyordu:

«Ya, öyle mi?... Buyurun, sizi dinliyorum.»

Genç avukat Bankerin masasının üstüne dayandı. Koskoca yazıhaneyi iyice kaplamıştı. Gülümseyerek,

«Dostunuz Doktor Manetti'nin kızı Lucie'ye evlenme teklif edeceğim,» dedi. «Nasıl buldunuz bu haberi?»

Jarvis Lorry hayretle Stryver'e bakıyor, bir taraftan da çenesini uğuşturuyordu:

«Aman Yarabbi.... Aman Yarabbi!»

Avukat Stryver doğrularak geri çekildi:

«Aman Yarabbi mi dediniz? Neden? Ne demek istiyorsunuz Bay Lorry?»

Ünlü Banker:

«Birden şaşırdım da!» diye mırıldandı. «Sizi çok takdir ediyorum. Şey... Size karşı çok dostâne hislerim de vardır. Yani 'Aman Yarabbi' demekle davranışınızı çok beğendiğimi ifâde etmek istemiştim... Fakat... Bay Stryver... Şey... Ne diyeyim bilmem ki. Fakat siz bir hayli fazlasınız... Şey... Yani...»

Avukat Stryver'in yüzü tamamen kızarmıştı. Derin bir soluk alarak gözlerini açtı ve Bankerin masasına hiddetle vurdu:

«Ne demek istediğinizi hiç anlamadım! 'Fazla' da ne demek?»

Jarvis Lorry peruğunu tepesine bastırıyor, bir taraftan da tüy kalemini ısırıp duruyordu.

Stryver yaşlı Bankere dik dik bakarak tekrar gürledi:

«Allah kahretsin... Ben evlenilemeyecek adam mıyım?»

«Tabiî evlenilecek adamsınız... Tabiî. Onu demek istememiştim ki!»

Stryver,

«Param yok mu?» diye sordu.

Jarvis Lorry telâşla,

«Para bakımından ele alırsak!» dedi. «Tabiî paralısınız...»

«İşimde ilerlemiyor muyum?...»

«İlerlemek meselesine gelecek olursak, gerçekten ilerliyorsunuz. Bunda şüphe mi var a canım?»

Genç adam çok takdir ettiğini belirtmek ister gibi bir tavır takınmıştı.

Stryver'in hiddeti biraz yatışmıştı. Jarvis Lorry'e merakla bakarak,

«Peki öyleyse,» dedi. «Demin ne demek istediniz?»

Jarvis Lorry yine çenesini kaşımaya başlamıştı:

«Şey... Ben... Şimdi oraya mı gidiyorsunuz?»

Stryver masaya hafifçe bir yumruk attı:

«Tabiî ya.»

«Ben sizin yerinizde olsaydım gitmezdim.»

Stryver şaşkın şaşkın,

«Neden?» diye mırıldandı. Sonra yine coşarak parmağını tehdit eder gibi Jarvis Lorry'nin yüzüne doğru salladı.

«Neden... Bu sözlerinizin muhakkak bir sebebi olmalı... Öğrenmeliyim bunu. Nedir Bay Lorry?»

Yaşlı Banker,

«Ben,» dedi. «Sonucundan emin olmadıkça böyle bir teklifte bulunmazdım. Anladınız mı?»

Stryver kükredi:

«Allah kahretsin! Eğer bir şey anlıyorsam adam değilim.»

Jarvis Lorry yine endişeyle Genel Müdürün bulunduğu tarafa baktı. Sonra hiddetten mosmor kesilmiş Stryver'e döndü. Genç avukat,

«Çıldırmak işten bile değil,» diyordu. «Karşımda yıllardan beri bankacılık yapan, gayet mâkûl, aklı başında bir adam var. Pekâlâ evlenilebilecek bir insan olduğumu, gittikçe yükseldiğimi ve malî vaziyetimin de fevkalâdeliğini kabul ediyor, ama sonra da kalkıp başarımdan emin olmamamı söylüyor. Gel de işin içinden çık. Ya o delirdi, ya ben.»

Jarvis Lorry bir müddet cevap vermedi. Sonra,

«Sonucundan, başarınızdan maksadım,» diye mırıldandı. «Lucie'nin kalbini kazanabilmek. Lucie'nin evlenme teklifinizi kabul etmesi için sizi beğenmesi gerek. Bunun da demin saydığımız meziyetlerinizle hiç ilgisi yok. Anlatabildim mi?»

Eğilerek genç adamın kolunu tuttu:

«Kendinizi değil, her şeyden önce Lucie'yi düşünmeniz lâzım... Anlıyor musunuz?»

Stryver dikleşti:

«Bay Lorry, yani Lucie Manette neyin iyi, neyin fena olduğunu ayırt edemeyen, ne istediğini bilmeyen küçük bir budala mı?»

Kızarmak sırası bu defa Lorry'e gelmişti,

«Ne münasebet,» diye bağırdı. «Şunu bilin ki Bay Stryver, Lucie'nin aleyhinde bir tek kelime sarfedilmesine bile tahammülüm yoktur. Masamın başına dikilip onun hakkında terbiye-

sizce sözler söyleyecek derecede kaba, hiddetlendiği zaman kendini kaybedivereri bir kimsenin de Tellson's Bankasında dahi haddini bildirmekten kaçınmam.»

Jarvis Lorry pek ender kızardı. Fakat bir kere de tepesi attı mı gözü değil Tellson's Bankasını, dünyayı bile görmezdi.

Stryver bir süre hiç sesini çıkarmadı. Masanın üzerinden aldığı bir cetvelin ucunu kemirmekle meşgûldü. Sonra cetveli dişine vurarak düşünmeğe başladı. Galiba bu darbeler dışını ağrıtmıştı. Cetveli masanın üstüne bırakarak sıkıcı sessizliği bozdu:

«Garip... Pek garip... Bay Lorry, demek Manette'lere gidip evlenme teklifinde bulunmamı tavsiye etmiyorsunuz. Reddolunacağım, öyle mi?... Ben, Avukatlar Kralı Stryver!»

«Benden fikir almaya mı gelmiştiniz Bay Stryver?...»

«Evet...»

«Pekâlâ öyleyse. Oraya gidip, evlenme teklifinde bulunmayın...»

Stryver yalandan gülmeye çalıştı:

«Hah, hah, hah... Ömrümde bu kadar komik şey duymamıştım... Pek tuhaf...»

Jarvis Lorry sözlerine devam etti:

«Beni yanlış anlamayın. Bir iş adamı sıfatiyle bu meseleye karışmaya hiç hakkım yok. Zaten bu konuda bir şey de bilmiyorum. Fakat ben Lucie'yi iki yaşından beri tanırım. Babası ise en aziz dostumdur. Her ikisinin de iyiliğini isterim. Onlarla olan dostluğuma güvenerek size bu tavsiyede bulundum. Zaten sormamış olsaydınız ağzımı açıp tek kelime söylemezdim. Anlaşıldı mı? Bu konuda yanıldığımı mı sanıyorsunuz yoksa?...»

Stryver hafif bir ıslık çaldı:

«Ben mi?... Yoo! Ben bazı kimseleri aklı başında, mâkûl insanlar sanıyordum. Sizse onların budala olduklarından eminsiniz. Bu husus benim aklıma hiç gelmemişti, ama herhalde siz haklısınız.»

Jarvis Lorry yine kıpkırmızı kesilmişti,

«Ben kimseyi budala sanmıyorum,» dedi. «Böyle bir şey de söylemedim... Tellson's Bankasında hesabı olan bir kimsenin böyle sözler söylemesine de tahammül edemem...»

Stryver,

«Özür dilerim,» diye mırıldandı.

«Önemi yok. Ben şunu demek istiyorum Bay Stryver. Teklifinizin kabûlü konusunda yürüttüğünüz tahminlerin yanlış olduğunu anlarsanız üzülürsünüz. Manette sizinle açık konuşmak zorunda kalır, üzülür. Lucie sizi reddedeceği için sıkılır. Onun için bu işi bana bırakın. Size kesin bir söz vermiyorum. Fakat onlarla ne kadar samimî olduğumu biliyorsunuz. Belli etmeden ağızlarını ararım. Bu surette iki taraf da üzüntülü hallere düşmemiş olur...»

«Ne kadar beklemem gerek?...»

«Bir kaç saat yeter canım. Akşam üzeri Soho'ya, Manette'lere giderim. Fikir edindikten sonra da size gelirim. Olur mu?..»

Stryver,

«Peki,» dedi. «Ben artık Manette'lere gitmekten vazgeçtim. Zaten bu işin meraklısı değilim o kadar. Siz gidin, bana haber getirin. Ben evde bekliyeceğim. Şimdilik Allahaısmarladık...»

Adeta koşarcasına uzaklaştı. Kendini kapıdan sokağa attı.

Avukat Stryver aptal değildi. Jarvis Lorry'nin esaslı sebepler olmadıkça kendisiyle bu şekilde konuşmıyacağını iyi biliyordu. Vaziyet hiç hoşuna gitmemişti tabiî Soho istikametine doğru elini sallıyarak,

«Bu olay duyulursa hiç de hoş olmaz,» dedi. «Ama ben işi halletmesini de bilirim...»

Bailey Mahkemesinin ünlü kurdu kurnaz kurnaz gülümsedi:

«Beni rezil edemiyeceksin küçük hanım... Bak işin içinden nasıl çıkacağım!...»

Gece saat ona doğru Jarvis Lorry avukatın evine geldiği zaman onu kitaplarına gömülmüş, çalışırken buldu. Stryver, bir kaç saat önceki konuşmalarını hiç hatırlamazmış gibi bir tavır takınmıştı. Hatta Jarvis Lorry'nin o saatte gelişine pek şaşmış gibi garip garip bakıyordu. Dalgın bir hali vardı.

Yaşlı Banker yarım saat boş yere onun konuyu açmasını bekledikten sonra nihayet dayanamıyarak,

«Soho'ya gittim,» dedi.

Avukat Stryver soğuk soğuk:

«Soho'ya» diye tekrarladı. «Soho'ya mı?... Ha, aklıma geldi!... Ne kadar da unutkan oldum canım...»

«Size doğru tavsiyede bulunmuşum. Onları gördükten sonra büsbütün emin oldum...»

Avukat Stryver gayet dostâne bir tavır takınmıştı:

«Emin olun bu işe hem sizin ve hem de zavallı babanın adına üzülüyorum. Bu konu sizler için bir hayli üzüntülü olmalı. Neyse artık unutalım gitsin...»

Jarvis Lorry,

«Anlıyamadım,» diye mırıldandı.

Stryver anlayışlı bir tavırla başını sallayıp duruyordu.

«Biliyorum, biliyorum. Neyse artık meseleyi unutalım gitsin... Zaten o kadar önemli değil canım...»

«Nasıl önemli olmaz?...»

«Sizi temin ederim değil Bay Lorry. Emin olun... Aklın olmadığı yerde akıl var sanmak olacak iş mi efendim... Hevesli sanıp da sonra aksi odulğunu öğrenmek!... Neyse ben farkına vardım. Mesele de halloldu. Bir çok genç kızlar aynı hatalara düşmüş, bunun cezasını da fakirlik ve sefaletle ödemişlerdir. Öyle değil mi efendim?... Meseleye menfaat katmaksızın bakacak olursak, benim için çok iyi oldu, çünkü yerinde bir iş değildi. Olayı bir de menfaat bakımından incelersek benim için gerçekten yine çok iyi oldu, zira hiç bir faydası yoktu. Bana bir şey sağlamıyacaktı. Değil mi?... Ben o hanıma evlenme teklif etmedim. Lâf aramızda, zaten işi o dereceye vardırmazdım. Bay Lorry, siz boş kafalı kızların budalalıklarına asla engel olamazsınız. Böyle bir şeyin olacağını sanmaya kalkmayın, sonra hayal kırıklığına uğrarsınız. Diğerlerinin adına bu işe üzülüyorum, ama kendi hesabıma memnunum doğrusu. Nasihatinize teşekkür ederim. Siz onu benden daha iyi tanıyorsunuz, bu evlenme dediğiniz gibi benim aleyhime olurdu.»

Jarvis Lorry ağzını bir karış açmış, Stryver'in birbiri arkasına sıraladığı anlaşılmaz sözleri şaşkın şaşkın dinliyordu. Stryver onu kolundan tutmuş kapıya doğru götürmeye başlamıştı bile. Bir taraftan da gayet kayıtsız ve dostane bir tavırla,

«Aldırmayın canım,» diyordu. «Üzülmeyin... Bu meseleyi unuturuz biter gider... Nasihatlerinize teşekkür ederim... Haydi, Allah rahatlık versin.»

Jarvis Lorry arkasından kapanan kapıya da bir süre boş gözlerle baktı. Aklı başına gelip de yürümeye başladığı zaman, Stryver çoktan odasında kanapeye uzanmış, kendi kendine gülüyordu.

13

KABA BİR GENÇ

Sydney Carton, bir yıldan beri Manette'lere sık sık gidiyordu. Bu ziyaretleri sırasında fazla konuşmaz, bir kenara çekilerek somurtkan somurtkan otururdu. Canı konuşmak istediği zaman da dinleyenleri ağzına baktırırdı. Fakat bu halleri de o kadar enderdi ki. Hiç bir şeye aldırmazmış gibi tavrı, kayıtsızlığı etrafında çoğu zaman iyi tesir bırakmazdı.

Sydney Carton nedense Soho'daki bu eve, daha doğrusu evin önündeki sokaklara pek meraklıydı. Çok geceler karamsar, kederli kederli kaldırımlarda dolaşır dururdu. Özellikle şarabın kendisini teselli edemediği zamanlarda buraya koşardı Sydney. Çok sabahlar ufukta yükselen güneş genç adamı tek başına dalgın dalgın evin önünde dolaşırken yakalardı. Genç adam artık büsbütün uyumaz olmuştu. Bazan kendisini yatağa fırlatıyor, fakat bir iki dakika sonra tekrar ayağa fırlayarak Soho'ya koşuyordu.

Ağustos gelmişti. Avukat Stryver arkadaşına evlenmekten vazgeçtiğini söyledikten sonra seyahate çıkmış, Sydney'i Lond-

ra'da yalnız bırakmıştı. Genç adam şehirden ayrılmayı aklından bile geçiremiyordu.

Bir akşam üzeri yine Soho'daki evin önündeydi. Fakat bu defa bir amaçla gelmişti buraya. Kapıyı çaldı. Onu ikinci kata Lucie'nin yanına çıkardılar. Genç kız yalnız başına oturmuş iş işliyordu.

Lucie, Sydney Carton'un yanında garip bir sıkıntı duyar, ondan adeta çekinirdi. Genç adamı mahcup bir tavırla karşıladı. Hele Sydney Carton yanına oturunca kıpkırmızı oldu. Bir kaç dakika havadan sudan konuştular. Bir ara genç adamın yüzüne dikkatle bakan Lucie onun bitkin bir halde olduğunu gördü.

«Neniz var?» diye sordu. «Hasta görünüyorsunuz?...»

«İyi değilim Lucie... Hoş, benim sürdüğüm hayat insanda sağlık bırakır mı? Benim gibi uçarıların sonu budur işte. Ne bekliyorsunuz başka?...»

Genç kız.

«Fakat,» dedi. Sonra tereddütle sordu,

«Karışmam doğru değil ama size bir şey soracağım. Hayatınızı mahvettiğinizin farkında değil misiniz?...»

«Olmaz olur muyum?...»

«Peki neden yaşayış tarzınızı değiştirmiyorsunuz?...»

Merhametle Sydney Carton'un yüzüne bakıyordu. Genç adamın müthiş ıstırap çektiği belliydi. Üzüntüden boğuklaşan bir sesle,

«Çok geç Lucie,» diye içini çekti. «Çok geç... Ben iyi bir insan olamam artık. Tersine gittikçe düşeceğim... Çamurlar içinde yuvarlanacağım...»

Dirseklerini masaya dayayarak elleriyle yüzünü kapadı. Bir süre karşılıklı hiç konuşmadan oturdular. Genç adamı hiç bu kadar üzüntülü görmemişti Lucie. Onun samimiyetine de şaşmıştı, çünkü Sydney kimseyle dertleşmezdi. Lucie üzüntü ve merhametle genç adamı süzüyordu. Sydney Carton bakmadığı halde genç kızın üzüntüsünü hissetti.

«Lucie,» dedi. «Beni affedin... Size söylemek istediklerimi

düşündükçe teessürden çılgına dönüyorum... Beni dinler misiniz?»

«Eğer sizi memnun edecekse, üzüntünüz azalacaksa tabiî dinlerim... Bana her şeyi anlatabilirsiniz...»

«Ne kadar merhametlisiniz Lucie!...»

Bir süre sessiz oturdu. Nihayet ellerini yüzünden çekerek,

«Söyleyeceklerim sizi korkutmasın,» diye mırıldandı. «Sözlerimin karşısında dehşete düşmeyin sakın. Ben ölmüş bir adamım Lucie. Bir ölünün hisleri de sizi korkutmamalı...»

«Böyle konuşmayın ne olur. Niçin bu kadar ümitsizsiniz? İsteseniz pekâlâ yaşayışınızı düzeltir, düştüğünüz uçurumdan kurtulursunuz...»

«Bu sözlerinizi hiç bir zaman unutmayacağım Lucie. Durumumun ümitsiz olduğunu biliyorum, buna rağmen elimde olmadan seviniyorum. Ne tuhaf değil mi?...»

Genç kızın rengi uçmuştu. Titriyordu. Sydney Carton cesaret bulmak ister gibi derin derin içini çekerek,

«Lucie,» dedi. «Benim gibi ayyaş, uçarı, ahlâksız, hiç bir işe yaramaz bir erkeğin aşkına karşılık verebilseydiniz... Beni sevebilseydiniz Lucie... Fakat iyi ki sevmiyorsunuz. Çünkü ben size ıstırap ve kederden başka bir şey veremezdim. Sizi üzüntüyle hasta eder, mahvınıza sebep olurdum... Benim yüzümden rezil olur, benimle birlikte çamurlarda sürünürdünüz. Onun için benim gibi birini sevemiyeceğinize memnunum. Değil sevmek, benden hoşlanmıyorsunuz bile... Sakın sevgi dilendiğimi sanmayın... Tersine, aşkıma karşılık vermediğiniz, mahvınıza sebep olmadığım için seviniyorum. Beni sevseydiniz herhalde mutluluktan ölürdüm, ama sevmiyorsunuz diye de mutluyum..»

«Sizi sevmesem de düştüğünüz uçurumdan kurtaramaz mıyım Sydney? Tuttuğunuz yolu değiştirmenize yardım edemez miyim? Bana sırrınızı açtınız. Buna lâyık olmaya, size yardım etmeye çalışayım... Kabul etmez misiniz?...»

Gözleri yaşarmıştı. Dudakları titriyordu.

«Sizin için hiç bir şey yapamaz mıyım,» diye ekledi.

Sydney Carton başını salladı:

«Hiç bir şey Lucie... Beni dinlemeniz bile yeter... Lucie, Lucie, sizi ne kadar çok sevdiğimi bir bilseniz. Ölü ruhumun son rüyasısınız Lucie. Evet ben çok hor görülüyorum, ama uçurumun tam dibini bulmamışım yine. Babanıza gösterdiğiniz şefkat ve kurduğunuz bu yuva, bende çoktan öldüğünü sandığım bazı hislerin canlanmasına sebep oldu. Sizi tanıdığım günden beri susturduğumu sandığım vicdanımın sesini duyar oldum... Bana çalışmamı, düştüğüm durumdan kurtulmamı emrediyordu.. Eski defteri kapayıp, hayata yeniden başlamış gibi çalışmayı, bu düştüğüm sefahat uyuşukluğundan kurtulmayı istedim. Yarıda bıraktığım hayat mücadelesine tekrar girişecektim... Bütün bunlar boş hayallerdi tabiî. Hiç bir zaman gerçek olamıyacak hayaller... Hayal edeni büsbütün ümitsizliğin kucağına atacak boş rüyalar... Sürdüğü müddetçe beni mesut eden rüyalar... Bunları siz ilham ettiniz bana Lucie...»

«Bu rüyaların bir kısmını gerçek haline getiremez misiniz Sydney?... Ne olur, bir kere tecrübe edin...»

«İmkânsız Lucie... Ben kendimi çok iyi tanıyorum... Üzüntünüze lâyık bile değilim. Size bunları söylememeliydim... Zayıflık ettim. Fakat elimde değil Lucie... Benim gibi bir kül yığınını alev haline getirdiğinizi bilmenizi istedim. Ama bu öyle bir alev ki hiç bir yer ısıtamaz, hiç bir şeyi yakamaz... Sadece kendi kendisini yer bitirir, sonra da söner tabiî...»

«Keşke benimle karşılaşmasaydınız Sydney... Sizi çok bedbaht ettiğimi anlıyorum...»

«Lucie, Lucie!... Tersine... Benim karanlık günlerimi aydınlatan tek ışık siz oldunuz... Ve eğer bende yetenek olsaydı bu düştüğüm falâketten ancak sizin sayenizde kurtulabilirdim.»

«Madem üzerinizde bu kadar tesirim olduğunu iddia ediyorsunuz Sydney, yardımımla durumunuzu düzeltemez misiniz?»

«Keşke olabilse Lucie... Ama ne yazık, imkânsız bu... Lucie, ömrümün sonuna kadar bu dakikaları hatırlayacağım... Uçarı, hattâ iğrenç yaşayışıma devam ederken kendi kendime 'Lucie'ye kalbimi açtığım gün bana acımıştı, o günlerde daha bu kadar düşmemiştim. Onun için benden tiksinmemiş, mer-

hametle muamele etmişti bana,' diyeceğim. Çünkü gitgide düşeceğimi biliyorum...»

«Sydney yalvarırım... Yalvarırım, iyi düşünün. Daha geç değil. Eski hayatınızdan sıyrılabilir, yaşayış tarzınızı pekâlâ değiştirebilirsiniz. Bütün kalbimle sizin yükseleceğinize inanıyorum...»

«Lucie, Lucie, rica ederim... Yalvarmayın bana. Sırf sizin için düzelmeyi denemedim mi sanıyorsunuz?... Fakat ben kendimi o kadar iyi tanıyorum ki... Benim için ümit yok artık... Sizi çok üzdüm, affedin... Sizden bir tek şey istiyorum Lucie... Hayatımın bu tek sırrını kimseye açmıyacağınızdan, onu kalbinizin derinlerine gömeceğinizden emin olabilirim, değil mi?...»

«Eğer bu sizi memnun edecekse, evet!...»

«Bunu en çok sevdiğiniz kimseden de saklar mısınız?...»

Genç kız bir an sustu sonra üzüntüyle,

«Sydney,» dedi. «Bu sizin sırrınız... Ona saygı duyacağım.»

«Teşekkür ederim Lucie... Allahaısmarladık...»

Kızın elini tutarak öptü. Kapıya doğru yürüdü.

«Bir daha bu bahsi açmıyacağımdan emin olabilirsiniz... Bu hususta bir tek kelime bile söyleyecek değilim. İmalarda da bulunmayacağım. Hattâ bana bu dakikadan itibaren ölmüş gözüyle de bakabilirsiniz... Son nefesimi verirken de sizi hatırlayacağım Lucie... Sırrımı yalnız size açtığımı, adımı, kusurlarımı ve dertlerimi, hepsini kalbinizin derinlerinde taşıdığınızı düşüneceğim... İnşallah benimkinden başka dert görmezsiniz Lucie ve... Çok, çok mutlu olursunuz...»

O eski Sydney Carton gitmiş, yerine nazik, düşünceli ve mutsuz bir genç gelmişti. Hayatını, yeteneklerini nasıl da kaybetmişti... Genç kız kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Sydney kapının önünde durmuş, bütün aşkı gözlerinde, genç kıza bakıyordu. Nihayet,

«Üzülmeyin,» dedi. «Gözyaşlarınıza değmem ben. Bir iki saat sonra iğrenç arkadaşlarımın arasında eğlenirken beni görseniz ağladığınıza pişman olurdunuz. Hele sokaklarda sürünür-

ken seyretseniz beni... Üzülmeyin, yalvarırım... Sizi daima seveceğim Lucie... İçin için size karşı daima bugünkü olacağım. Ama dışarıdan bakanlar bunun böyle olduğunu hiç bir zaman anlıyamıyacaklar. Çünkü yine eski Sydney Carton gibi davranacağım. Bütün huysuzluğumun, tersliğimin, hattâ kabalığımın bir maske olduğuna, sizi daima sevdiğime inanacaksınız değil mi Lucie?...»

«İnanacağım Sydney...»

«Bir şey daha istiyorum Lucie... Ondan sonra da sizi rahatsız etmeyeceğim. Herhalde canınızı sıkıyorum şimdi. Çünkü ortak hiç bir şeyimiz yok... Üstelik aramızda da öylesine geniş bir uçurum var ki... İstediğim şey belki çok saçma ama içimden geliyor bu. Şunu bilmenizi istiyorum Lucie: sizin için veya sevdiklerinizin uğruna yapmıyacağım hiç bir şey yoktur. Eğer maddî veya manevî bir kıymetim olsaydı, bunu sizin için seve seve feda ederdim. Ama benim ne kıymetim var ki... Ben bir hiçim... Yalnız şunu unutmayın Lucie. Biliyorum, kısa zamanda, belki de pek yakında hayatınızı mutlu bir erkekle birleştireceksiniz. Size benzeyen yavrularınız ayaklarınızın dibinde oynar, sizi çok seven babaları tatlı tatlı gülümserken bir an olsun beni düşünün ve sevdiklerinizin yanınızdan ayrılmaması için hayatımı vermeye hazır olduğumu hatırlayın... İşte böyle sevgili Lucie...»

Genç kızı son bir defa süzdü. Duyduğu derin aşk yüzünden açıkça okunuyordu.

«Allahaısmarladık,» diye fısıldadı... Sonra kapıdan çıktı gitti...

14

NAMUSLU İŞÇİ

Jeery Cruncher, yanında kirli suratlı oğlu, Tellson's Bankasının kapısında oturuyordu. Bütün gün, Jerry'nin önünden kim-

ler, neler geçmezdi ki. İnsanlardan oluşan bir sel durmaz akardı. Jerry Cruncher ağzında saman çöpü, biraz da ümitle bu kalabalığı seyrederdi. Çünkü bu insan selini yararak karşıya geçmeye çalışan kadınlara yardım eder, buna karşılık da para alırdı. Geçkince, halleri vakitleri yerinde kadınları seçer, kollarından tutarak karşıya geçirirdi. Yolun kısa olmasına rağmen hemen ahbap olmayı ve kadınlara içki içmek istediğini söylemeyi de ihmâl etmezdi. Tabiî bu sözü üzerine onlar da içki parası vermeye mecbur kalırlardı.

Fakat son günlerde işleri hiç iyi gitmiyordu. Jerry'nin galiba karısı yine «dua» ya başlamıştı. Somurtmuştu; acı acı düşünürken yolun aşağısından gelen bir kalabalık dikkatini çekti. Bir cenazeydi bu. Fakat sevilmeyen birinin cenazesi. Çünkü etraftan yürüyenler durmadan «yuha» diye bağırıyorlardı.

Jeerry Cruncher oğluna döndü:

«Bir cenaze geliyor.»

Çocuk sevinçle,

«Yaşasın,» diye bağırdı.

Garip bir tavır da takınmıştı. Bu hâl kapıcının hiç de hoşuna gitmedi. Oğlunun yanağına olanca şiddetiyle bir tokat indirerek, homurdandı:

«Niye 'yaşasın' diye bağırıyorsun ahlâksız?... Ne demek istiyorsun?... Sen aklın sıra bana imalı lâf mı ediyorsun?... Kemiklerini kırarım senin...»

Dik dik oğlunu süzdü.

«Yaşasın ha...! Bir daha duymayayım, seni ayaklarımın altına alırım...»

Çocuk yanağını uğuşturarak vızıldadı:

«Ben bir şey yapmadım ki...»

«Onu bunu bilmem... Bir daha böyle terbiyesizlik istemem. Sen şuraya otur da cenazeyi seyret...»

Ayağa kalkarak yerine oğlunu oturttu. Kalabalık gittikçe yaklaşıyordu. Önde kırık dökük bir cenaze arabası, arkada da parayla tutulan matemlilere mahsus yine kırık dökük bir kupa vardı. İkinci arabaya yalnız bir tek kişi binmişti. Adamın sırtın-

da görev gereği matem elbisesi vardı. Fakat halinden hiç de memnun gözükmüyordu zavallı. Çünkü arabaların etrafını sarmış olan halk ıslık çalıyor, onunla eğlenip,

«Yuha,» diye bağırıyordu... «Casuslara yuha!...»

Bunu ağza alınmayacak küfürler izliyordu tabiî...

Cenazeler her nedense Jerry Cruncher'i çekerdi. Tellson's Bankasının önünden geçen cenaze alayları onda garip bir ilgi uyandırır, kendisini bayağı heyecanlandırırdı. Bu yüzden bu garip alay da merakını çok çekmişti doğrusu. Önünden geçen ilk adama,

«Ahbap,» diye seslendi. «Ne var Allahaşkına?...»

«Ben ne bileyim,» dedi adam... «Yuuuh... Casuslara yuuuh..»

Jerry bir diğerine sordu:

«Kimin cenazesi bu?...»

Beriki,

«Bilmem ki,» diye cevap verdi. Fakat elini boru gibi yaparak olanca sesiyle bağırmaktan da geri kalmadı,

«Yuuuuh... Casuslar... Yuuuuh!...»

Nihayet Jerry Cruncher meselenin esasını bilen birini yakalıyabildi ve ondan cenazenin Roger Cly'nin olduğunu öğrendi.

Jerry:

«Roger Cly casus muydu,» diye sordu.

«Tabiî... Bailey mahkemesinin casusuydu... Yuuuh!... Casusa yuuuuh!...»

Jerry, Charles Darnay davasında tanıklık eden hizmetkârı hatırlamıştı.

«Roger Cly ha,» diye mırıldandı. «Ben onu mahkemede görmüştüm. Öldü demek...»

«Geberdi ya,» dedi. «Geberdi...» Sonra olanca sesi ile haykırdı:

«Casuslar!... Yuuuuh... Çıkartın casusları dışarı... Çıkartın!...»

Bu teklif bütün grubun hoşuna gitmişti. Bağıra bağıra arabaların etrafını iyice sardılar. Cenaze alayı olduğu yerde kaldı.

Ahalinin kupanın kapısını açması üzerine parayla tutulmuş olan matemli deli gibi dışarı fırladı. Halkın eline düşmüştü. Fakat çok çevik adamdı. Bir iki dakika sonra koşarak yan sokaklardan birine saptı. Bu arada matemlilere mahsus pelerini, şapkayı, uzun kurdeleyi ve beyaz mendili yere fırlatıp atmıştı.

Ahali bunları büyük bir zevkle paraladı. Parçaları şuraya buraya serpti.

Sıra cenazeye gelmişti. Arabanın etrafına dolmuş, tabutu dışarı çıkarmaya çalışıyorlardı. Bu sırada diğer bir dahi, cenazeyi mezarlığa götürüp gömmelerini teklif etti. Bu fikri de pek beğenmişti kalabalık. Kahkahalar, alkışlar arasında cenaze arabasının içine doluştular. Bir kısmı da arabanın tepesine çıkıp oturdu... Arabaya ilk girenler arasında Jerry Cruncher de vardı. Tellon's Bankasından görmesinler diye bir köşeye büzülmüştü.

Cenaze işlerine bakan memurlar itiraz edecek oldular. Fakat Thames nehri pek yakındı ve güruhun kendilerine soğuk bir banyo yaptıracaklarını söylemesi üzerine bunlar da seslerini kestiler.

Alay tekrar harekete geçti. Arabayı bir baca temizleyicisi kullanıyordu. Ama asıl arabacı da onun yanına oturmuş yol gösteriyor, ne olur ne olmaz diye baca temizleyicisine nezaret ediyordu. Bu arada bir ayıcı da alaya karışmıştı. Özellikle karmakarışık tüylü, simsiyah ayı, alaya gerçekten cenazeye yakışır bir hava veriyordu.

İşte böylece alay bira içerek, çubuk tüttürerek, küfür edip gülerek şehrin dışına çıktı. Mezarlık tenha kırlar ortasında küçük bir kilisenin bahçesindeydi. Güruh, içeriye girmek hususunda ısrar etti tabiî. Nihayet Roger Cly'ı kendi istedikleri gibi gömdüler.

Cenaze meselesi halledilmişti artık. Fakat güruhun canı daha eğlenmek istiyordu. Bir başka dahi, belki de deminkinin tâ kendisi, gelen geçenleri casuslukla itham etmeye başladı. Böylece hiç bir şeyden haberi olmayan biçareleri bir hayli kovalayıp durdular.

Jerry Cruncher bu eğlencelere katılmadı. O kilisenin bahçesinde oturup mezarcılarla ahbaplık etmeyi tercih etti. Kabristan Jerry'nin üzerinde gayet hoş bir tesir bırakıyordu. Çubuğunu doldurmuş, neşeli neşeli etrafını süzüyor, kendi kendine de,

«Jerry,» diyordu. «İşte Roger Cly'ı gömdüler. Sen kendisini vaktiyle görmüştün. Genç, güçlü, kuvvetli bir adamdı.»

Bir süre kendi kendine düşündü durdu. Nihayet çubuğunu cebine koyarak kalktı. Banka kapanmadan yerinde bulunması lâzımdı tabiî. Bununla birlikte yolda tanınmış bir operatöre uğramağı da ihmâl etmedi. Belki adamın hatırını sormak için, belki de son günlerde sağlığından endişe ediyordu da ondan.

Oğlu iskemlede oturmuş onu bekliyordu. Babasına içerden kendisini hiç aramadıklarını müjdeledi. Nihayet banka kapandı. Jerry Cruncher de oğluyla birlikte akşam çayını içmek üzere evine döndü.

Adam daha kapıdan girerken karısına bağırmaya başlamıştı,

«Buraya bak!... Benim namuslu bir işçi olduğumu biliyorsun. Eğer bu akşam da işlerim ters giderse bunun sebebi sen olacaksın. Yine dua etmiş olduğunu anlıyacağım. O zaman elimden kurtulamazsın. Anladın mı?...»

Karısı endişeli endişeli başını salladı.

Jerry telâşlanmıştı birdenbire:

«Sesin çıkmadığına göre yine dua ediyorsun galiba?...»

«Hayır, hayır... Dua filân ettiğim yok...»

«İçinden de geçireyim deme sakın. Ha yerlere yatıp dua etmişsin, ha içinden geçirmişsin, aynı şey. Başıma belâ getirmeye kalkma...»

«Hayır Jerry...»

Adam, çay masasının başına oturarak,

«Hayır Jerry,» diye tekrarladı. «Evet Jerry!... Olur Jerry... Peki Jerry...»

Yağlı ekmeğinden koca bir lokma ısırdı. Çayını höpürdete höpürtede içmeye başladı.

Karısı endişeli gözlerle onu süzüyordu. Nihayet dayanamayarak sordu:

«Bu akşam gidecek misin yine?...»

«Evet...»

Çocuk hemen atıldı:

«Baba ben de seninle geleyim mi?...»

«Hayır, olmaz... Annen biliyor, ben balık avına gidiyorum. Anladın mı? Ben balık avına gidiyorum...»

«Oltan bir hayli paslı değil mi baba?...»

«Sen üstüne vazife olmayan şeylere karışma bakayım...»

«Çok balık getirecek misin?...»

«E, çok konuştun artık. Fazla dırlanıp durma...»

Hiddetle ekmeğini bitirdi.

Jerry Cruncher geç vakte kadar karısının başında beklemekle vakit geçirdi. Kadın dua etmesin diye durmadan onunla konuşuyor, daha doğrusu kusurlarını yüzüne vuruyordu. Hattâ oğluna da annesiyle konuşmasını emretti. Kadıncağız ne yapacağını, hangisine cevap vereceğini şaşırmıştı.

Jerry bir ara,

«Buraya bak,» diye homurdandı. «Ukalâlık da istemem. Namuslu bir işçi sıfatıyla çalışıp yarın eve et getirdiğim zaman, yiyeceksin. Öyle et yemeyip, ekmekle karın doyurmaya kalkayım deme. Yine namusumla çalışmamın mükâfatı bir iki şişe bira getirirsem, ben yalnız su içerim, demiyeceksin. Bana karşı gelmeye kalkma, anlaşıldı mı?...»

Konuştukça hiddetleniyordu. Bağırmaya başladı:

«Eve gelen yiyeceklere hor bakman yok mu senin!... Bu halin ve duaların yüzünden yakında aç kalacağız. Şu çocuğa bak. Ne biçim anasın sen?... Kemikleri çıkmış zavallının. İyi baksaydın çocuğa, böyle olmazdı...»

Bütün geceyi böyle bağıra çağıra geçirdiler. Nihayet Jerry, oğlunu, uyku vaktinin geldiğini söyleyerek, küçücük odasına gönderdi. Karısına da yatmasını emretti. Kendisi bir süre tek başına çubuğunu tüttürdü durdu. Nihayet saat bire doğru yerinden kalktı. Cebinden bir anahtar çıkararak, daima kilitli du-

ran küçük dolabı açtı. Bunun içinden bir çuval, uzun bir demir çubuk, bir ip, bir zincir ve bir kaç alet aldı. Bunları çuvala sardı. Yorganı başına çekmiş olan karısına son bir defa daha küfrederek ışıkları söndürdü ve evden çıktı.

Yatağında uyuma taklidi yapan oğlu da peşinden sokağa fırladı. Biraz uzaktan babasını izlemeye başladı. Dönüşte eve nasıl gireceğini düşünmüyordu bile. Çünkü oturdukları bina kiracı doluydu, kapı da sabaha kadar açık dururdu. Onun için küçük çocuk babasına görünmeden eve pekâlâ girebileceğinden emindi.

Çocuk babasının o 'namuslu işi'ni çok merak ediyordu doğrusu. Bunun sırrını çözmeye de azmetmişti. Kapı aralarına gizlenerek karanlık köşelerden sürünerek babasını gözden kaybetmemeye çalışıyordu. Bir süre sonra Jerry Cruncher'in yanına yine kendisi gibi bir balıkçı (!) daha geldi. Birlikte yürümeye başladılar.

Yarım saat kadar sonra şehrin dışına çıkmışlar, tenha bir yoldan ilerliyorlardı. Burada da üçüncü bir şahıs yanlarına sokuldu. Adam o kadar sessiz sedasız ortaya çıkıvermişti ki, çocuk fazla hayalperest olsaydı babasının ikiye ayrılıp, ayrı iki şahıs oluverdiğine hükmedecekti.

Üç adam önde, çocuk arkada bir müddet sessiz sedasız yürüdüler. Nihayet önde gidenler alçak bir tuğla duvarın önünde durdu. Duvarın üstüne parmaklık çekilmişti. Erkekler duvarın yanından ince bir patikaya saptılar ve nihayet demir bir kapının önünde durdular. Çocuk yere uzanmış, onları gözetlemeye başlamıştı. Demir kapının üstünden önce babası atladı. Sonra da diğer iki adam. Bunlar bir süre yerde hiç kımıldamadan etrafı dinlediler. Sonra dört ayak yürümeye başladılar.

Sıra bu defa çocuktaydı. O da soluğunu tutarak kapıya yaklaştı. İçerisini seyretmeye başladı. Üç erkek otların arasından sürüne sürüne ilerliyorlardı. Bir mezarlıktı burası. Mezar taşları karanlıkta hortlaklara benziyordu. Hele kilisenin kulesi, bir devin hayaletiymiş gibi bir tesir bırakıyordu. Adamlar bir süre sonra ayağa kalktılar ve... Ve balık avlamağa (!) başladılar.

Bu iş için evvelâ bir kürek kullandılar. Sonra küçük çocuğun babası elinde burgu gibi bir aletle çalışmaya başladı. Sessiz sedasız uğraşıyorlardı... Çıt çıkmıyordu. Etraf o kadar sessizdi ki kilisenin saati çalmaya başlayınca, çocuk şiddetle irkildi. Bulunduğu yerden fırlayarak kaçmaya başladı...

Fakat esrarı çözmeye karar vermişti bir kere. Dayanamıyarak tekrar geri döndü. Tekrar kapının önüne büzüldü. İçerdekiler hâlâ çalışıyorlardı. Nihayet bir gıcırtı duyuldu. Adamlar iki büklüm olmuş bir şeyi yukarı çekiyorlardı. Nihayet cisim yukarı çıkartıldı. Çocuk da bunun ne olduğunu pekâlâ biliyordu. Fakat babasının tabutun üstüne eğildiğini ve kapağını açmaya çalıştığını görünce ödü patladı. Tekrar deli gibi koşmaya başladı. Artık geri dönmeye de niyeti yoktu...

Ancak soluksuz kalınca durdu. Ona tabut hoplaya sıçraya peşinden koşuyormuş gibi geliyordu. Saçları dimdik olmuştu. Tabut kapı aralarına saklanıyor, çocuğun önüne kesmeye uğraşıyordu. Bazan da yola uzanıveriyordu. Çocuğa çelme takmak niyetindeydi herhalde. Bazan uzanıp küçüğün kolundan tuttuğu da oluyordu. Evinin kapısına geldiği zaman hâlâ peşindeydi. Hattâ merdivenlerden de gümbürdüye gümbürdüye çıktı. Çocukla birlikte yatağa yattı. Ve onun tam göğsünün ortasına çıkıp oturdu. Küçük uykuya daldığı zaman tabutun bütün ağırlığını sıska göğsünde hissediyordu.

Çocuk bu rahatsız uykudan hava ağarırken uyandı. Babası eve dönmüştü. Fakat Jerry Cruncher'in işi rast gitmemişti galiba. Çünkü karısını kulaklarından yakalamış, zavallının kafasını karyolanın başına vurup duruyordu.

«Sana kemiklerini kıracağımı söylemedim mi ben?...»

Kadıncağız,

«Yapma Jerry,» diye yalvarıyordu.

«O kadar dua ettin ki işlerimiz ters gitti. Ben de ortaklarım da zarar ettik. Neden benim zararıma çalışıyorsun sen?...»

Karısı ağlamaya başlamıştı,

«Jerry, sen ne dersen onu yapıyorum...»

«Ne dersem onu yapıyormuş. Sen beni zarara uğratmak için uğraşıp duruyorsun. Evlenirken sana vazifelerinin kocanı sevmek, saymak ve ona itaat etmek olduğunu söylemediler mi? Bana niye itaat etmiyorsun sen?...»

«Evlendiğimiz zaman bu korkunç işle uğraşmıyordun ki!...»

«Bu işle ne zaman uğraşmaya başladığım senin üstüne vazife değil. Namuslu bir işçinin karısısın, işte o kadar. Kocana itaat etmek zorundasın... Sen dindar mısın sanki?... Eğer öyleysen bana dinsiz bir karı lâzım. Üstelik bana itaat etmiyorsun da. Ama ben bunu sana döve döve öğreteceğim.»

Kiracılar duymasın diye sesini yükseltmemişti Jerry. Nihayet çamurlu potinlerini ayağından çıkararak yere uzandı. Başını koluna dayayarak uyumaya başladı. Çocuk, babasının paslı ellerini süzdükten sonra küçücük odasına giderek tekrar uykuya daldı.

Kahvaltıda balık yoktu tabiî. Zaten yiyecek pek azdı. Jerry Cruncher'in de aksiliği üstündeydi yine. Yanına da demir bir kapak almıştı. Karısı dua etmeye kalktığı takdirde bununla onun aklını başına getirmek niyetindeydi. Nihayet yüzünü gözünü yıkadı, üstünü başını süpürdü ve malûm saatte oğluyla beraber bankanın yolunu tuttu.

Elinde sandalye, babasının yanında yürüyen çocuk gecekine hiç benzemiyordu. Peşindeki korkunç tabuttan kaçan, karanlık, sessiz sokaklarda koşan o değildi sanki. Güneş korkularını silip süpürmüş, zekâsına parlaklık vermişti.

«Babacığım,» dedi. «Mezardan adam çıkaranlar kimlerdir?»

Cruncher olduğu yerde kala kaldı. Bir an sustuktan sonra:

«Ne bileyim ben,» diye homurdandı.

Çocuk sinsi sinsi gülüyordu,

«Sen her şeyi bilirsin de ondan sordum.»

Jerry tekrar yürümeye başlamıştı. Şapkasını çıkararak kirpi saçlarını kaşıdı. Öksürdü ve nihayet,

«Şey,» dedi... «Şey... Namuslu işçilerdir.»

Çocuk yine sordu,

«Peki sattıkları mal nedir onların?...»

Jerry Cruncher tekrar düşünmeye başlamıştı. Nihayet mırıldandı:

«Bazı eşyalar... Fen için kullanılan eşyalar.»

Çocuk güldü,

«İnsan vücutları yani... Öyle değil mi baba?...»

«Şey... Evet... Öyle sanırım...»

«Ah babacığım... Ben de büyüdüğüm zaman namuslu bir işçi olmak istiyorum...»

Babasının aksiliği geçmişti. Fakat ciddî bir tavırla başını salladı,

«Bakalım... Bu senin yeteneğine bağlı... Eğer bu işe uygun şekilde yetiştirilir, kimseye de bir şey söylemezsen, belki sen de günün birinde 'namuslu bir işçi' olursun...»

Çocuk buna pek sevinmişti. Babasının önüne geçerek sandalyeyi bankanın kapısına yerleştirdi. Jerry Cruncher ise kendi kendine,

«Jerry, Jerry, seni namuslu işçi seni,» diyordu. Bu çocuğun sana çok faydası dokunacak. Annesinin verdiği zararı bu çocuk telâfi edecek... Ha, ne dersin?...»

15

ÖRGÜ

Şarapçı Defarge'nin dükkânında o gün erkenden içki içilmeye başlanmıştı. Sabahın altısında sarı çehreler parmaklıklı pencereden içerisini gözetliyor ve yanlarındakilere tezgâh başında şarap içenleri tarif ediyorlardı. Defarge daima bol bol su katılmış şarap satardı. Bu seferki daha da sulu ve üstelik ekşiydi de. Çünkü içenlerin çehresi gitgide karışıyor, aksileşiyordu. Hiç birinin neşelendiği, güldüğü yoktu.

Defarge'nin dükkânında üç gündür böyle erkenden şarap içilmeye başlanıyordu. Pazartesi başlamıştı bu. Daha alaca karanlıkta bazı mahalleli buraya toplanıyor, bir süre kendi arala-

rında fısıldaşıyorlardı. Yüzleri karmakarışıktı bu adamların. Zaten ekserisinin de şarap içmeye gelmedikleri kılık kıyafetlerinden belliydi. Bunların ceplerinde beş paraları olmadığı da açıktı. Fakat şarapcının en zengin müşterisi onlarmış gibi bir tavır takınmışlardı. Masadan masaya dolaşıyor, hararetle konuşuyor veya anlatılanları dikkatle dinliyorlardı.

Bu kadar kalabalığa rağmen dükkânın sahibi ortalarda yoktu. Fakat onu arayan da olmuyordu. İçeri girenlerden hiç biri Defarge'yi sormamıştı. Bayan Therese Defarge'nin sulu şarabı tek başına dağıtmasına, paraları önündeki toprak çanağa atmasına kimse şaşmış görünmüyordu. Şarap karşılığı verilen metelikler de, ceplerinden çıktıkları insanlar gibi yamrı yumru, âdeta feleğin sillesini yemiş denilebilecek şeylerdi.

Kralın sarayından, idam mahkûmlarının koğuşuna kadar her yere dağılmış olan hafiyeler, şarapçı dükkânına baktıkları zaman içerde bir bekleyiş havasının esmekte olduğunu farkettiler. İskambil oynayanlar, kâğıtları gelişigüzel atıyor, dominocular ise taşlarla evler yapıyorlardı. Bayan Defarge de kürdanıyle elbisesinin kolundaki çiçekleri sayıyor, başka bir tarafa bakmıyordu.

Bu hâl o çarşamba günü öğleye kadar devam etti. Nihayet on ikiye doğru dar sokakta iki adam belirdi. Bunlardan biri Defarge, diğeri ise mavi şapkalı bir yol amelesiydi. Her ikisi de toz toprak içindeydiler. Onların gelişi Saint Antoine mahallesinde büyük bir heyecan uyandırdı. Kapılara birikenler merakla onları süzdüler. Pencereden sarkanların çehrelerinde de büyük bir merak okunuyordu. Fakat kimse onların peşine takılmadı. Defarge ile yol amelesi şarapçı dükkânından içeri girince de orada bulunanlar bir tek kelime söylemediler. Fakat herkes gözünü onlara dikmiş bekliyordu. Nihayet Defarge,

«Günaydın beyler,» dedi.

Bu sanki konuşmaya başlamak için verilmiş bir işaretti. Müşterilerin hepsi bir ağızdan,

«Günaydın,» diye bağırıştılar.

Defarge başını salladı:

«Hava çok fena, çok...»

Bu sözler etrafta çok garip bir tesir uyandırdı. Herkes yanındakine baktı. Sonra gözlerini yere dikerek sessiz sedasız beklemeye başladı. Yalnız içlerinden biri ayağa kalkarak sessiz sedasız dışarı çıktı.

Defarge karısına dönmüştü. Herkesin işitebileceği yüksek sesle,

«Therese,» dedi. «Bu gördüğün arkadaşla bir hayli seyahat ettik. Kendisi yol ameleliği yapar. İsmi Jacques. Onunla Paris'in dışında bir yerde karşılaştık. Tesadüfen tabiî. Bu Jacques çok iyi bir çocuk. Ona biraz şarap ver bakalım.»

Müşterilerden biri daha ayağa kalkarak kapıdan sessizce dışarı süzüldü. Therese Defarge bir bardağa şarap doldurarak mavi şapkalı yol amelesinin önüne koydu. Jacques önce etraftakileri şöyle bir selâmladı. Sonra da şarabını içmeye koyuldu. Adamın gömleğinin içinde kara ekmek de vardı. Bunu arada sırada çıkarıp ısırıyor, üstüne bir yudum şarap alıyordu.

Defarge de susuzluğunu şarapla gidermişti. Fakat bu içkiden fazla içmek âdetinde değildi. Bir tek kadeh yeterliydi onun için. Bunu bir yudumda yuvarlamış, şimdi sessiz sessiz yol amelesinin kahvaltısını bitirmesini bekliyordu. Etrafındakilere de baktığı yoktu. Onlar da kendisiyle ilgilenmiyorlardı ya zaten. Üçüncü müşteri de dışarı çıkmıştı. Bayan Therese Defarge de olanlarla hiç meşgûl değilmiş gibi bir tavır takınmıştı yine. Dikkatle örgüsünü örüyordu.

Nihayet Defarge, Jacques adlı yol amelesine,

«*Kahvaltını bitirdin mi ahbap,*» diye sordu.

«Evet... Evet... Çok teşekkür ederim...»

«Öyleyse gel sana oturacağın odayı göstereyim... Tam işine yarayacak bir yer doğrusu...»

Sokağa çıkarak yandaki avluya girdiler. Karanlık merdivenlerden tırmanmaya başladılar. Nihayet tavan arasındaki odaya gelmişlerdi. Vaktiyle beyaz saçlı bir adamın dünyadan habersiz ayakkabı yaptığı odaydı burası.

Tabiî ak saçlı adam orada değildi artık. Odada şarapçı dükkânından ayrı ayrı çıkan üç müşteri bekliyordu. Vaktiyle kapıdaki delikten zavallı mahkûmu gözetleyen üç Jacques'di bunlar.

Defarge kapıyı kapayarak alçak bir sesle konuşmağa başladı:

«Jacques Bir, Jacques İki, Jacques Üç karşınızdaki tanığı ben, yani Jacques Dört araya araya nihayet buldum. Olayı size o anlatacak. Haydi Jacques Beş konuş bakalım...»

Yol amelesi mavi şapkasıyla alnını sildi. Sonra,

«Nereden başlıyayım,» diye sordu.

Defarge cevap verdi:

«Nereden olacak, başından tabiî...»

«Peki öyleyse... Onu, bir yıl kadar önce Marki St. Evremonde'nin arabasının altında gördüm, zincire tutunmuştu... Güneş batıyordu. Markinin arabası yavaş yavaş tepeye tırmanıyordu... O, zincirlere şöyle asılmıştı...»

Yol amelesi yere uzanarak tarif etti. Bunu iyice öğrenmişti artık. Çünkü tam bir yıl köylülere anlatmış, onları yıl boyunca bu bir tek hikâyeyle eğlendirmişti.

Jacques Bir söze karıştı:

«Gaspard'ı daha evvel görmüş müydün?... Kendisini tanır mıydın?...»

Yol amelesi ayağa kalkarak,

«Hayır,» diye cevap verdi. «İlk defa o gün gördüm...»

Jacques Üç sordu:

«Peki kendisini sonradan nasıl tanıdın?...»

Yol amelesi burnunun ucunu tutarak hafif bir sesle,

«Boyunun uzunluğundan,» dedi. «O akşam Marki bana 'Nasıl biriydi o?' diye sorunca ben 'bir hayalet kadar uzun' demiştim...»

Jacques homurdandı:

«Bir cüce kadar kısa demen lâzımdı...»

«Fakat ne yapacağını önceden nasıl bilirdim?... Meseleyi, niyetini bana açmış değildi ki... Fakat buna rağmen olayı anlatmak için ben kendi isteğimle ortaya çıkmadım... Eğer sor-

masalardı, birşey söylemiyecektim. Çeşme başında dururken Marki parmağı ile beni göstererek, «Şunu bana getirin,» demişti. Yemin ederim ben çağrılmadan gidip meseleyi ona anlatmadım...»

Defarge, Jacques İkiye dönerek,

«Hakkı var,» dedi. «Nereden bilsin?...»

Sonra yol amelesine döndü:

«Devam et...»

Yol amelesi esrarengiz bir tavır takınmıştı,

«Pekâlâ... Uzun boylu adam uzun süre kayboldu... Onu aradılar durdular... Aylarca... Belki dokuz, belki on... Yoksa on bir ay mı?...»

Defarge,

«Zamanın ehemmiyeti yok,» dedi. «Gaspard iyi bir yere saklanmıştı ama maalesef kendisini sonunda yakaladılar. Neyse... Sen devam et bakalım...»

«Yine bir gün tepede çalışıyordum. Güneş batmak üzereydi. Ben de âletlerimi toplayarak evime dönmeye karar vermiştim. Bir de ne göreyim, tâ uzaklardan altı asker gelmiyor mu? Aralarında da elleri bağlı, uzun boylu bir adam vardı... Onun kollarını yanlarına... şöyle bağlamışlardı...»

Kollarını kalçalarına bastırarak, elinden bırakmadığı mavi şapkasının yardımı ile adamın nasıl bağlanmış olduğunu tarif etti...

«Yolun kenarına yığdığım taşların arkasına çekildim... Askerlerle yakaladıklarını görmek istiyordum. O yol ne tenhadır bir bilseniz... Arada sırada birileri geçti mi onları seyredip eğlenirdim. Üstleri başları toz toprak içindeydi. Adım attıkça da toz kaldırıyorlardı yoldan. Tam yakınıma gelince uzun boylu adamı tanıdım, o da beni... Ah keşke ilk gördüğüm akşam olduğu gibi oracıkta fundaların arasına atlayıp da kaçabilseydi ne iyi olurdu!...»

Olayları tekrar yaşarmış, o tozlu dağ yolunu, askerleri ve mahkûmu yeniden görürmüş gibi bir hali vardı. Kimbilir belki de ömrü boyunca fazla şey görmemişti bu yol amelesi.

«Askerlere o uzun boylu adamı tanıdığımı belli etmedim tabiî...» diye sözlerine devam etti. «O da beni tanımıştı, fakat hiç belli etmedi. Yalnız gözlerimizle anlaşıverdik. Askerlerin başı köyü işaret ederek 'Haydi', dedi. 'Onu da mezarına çabuk götürün.' Bu söz üzerine daha da hızlandılar. Ben de peşlerinden gitmeye başladım. Zavallının bilekleri çok sıkı bağlandığı için iyice şişmişti. Tahta ayakkabıları kocamandı, üstelik topallıyordu da... Topalladığı için de geri kalıyordu. Onu silâhları ile dürtüyor, itiyorlardı. Böyle...»

Tüfeklerin dipçiği ile ite kaka götürülen bir adam taklidi yaptı.

Sonra hikâyesine devam ederek,

«Deli gib koşarak tepeden inmeğe başladılar,» dedi. «Fakat zavallı yere düştü. Kahkahalar atarak onu tekrar yerden kaldırdılar. Yüzü kan ve toz içerisindeydi. Fakat elleri bağlı olduğu için, yüzünü silemiyordu zavallı. Askerler bu haline gülüyorlardı... Nihayet onu köye soktular. Tabiî bütün köy halkı hemen zavallıyı görmeye koştu. Onu değirmenin önünden geçirerek uçurumun tepesindeki zindana götürdüler. Bütün köy halkı alaca karanlıkta zindan kapılarını açılarak zavallıyı yuttuğunu gördü... Böyle...»

Ağzını kocaman açtı sonra birdenbire kapatarak dişlerini çatırdattı. Sözlerinin tesirini bozmamak için bir daha ağzını açmamaya niyet etmiş gibi bir tavır takınmıştı. Onun bu halini gören Defarge,

«Sonra Jacques?...» diye sordu. «Sonra ne oldu?... Anlatsana...»

Yol amelesi ayaklarının ucunda yükselerek gayet hafif bir sesle hikâyeye devam etti.

«Bütün köy önce çeşmenin başına toplanarak fısıldaştı... Sonra evlerine çekildiler... Bütün köy uykuya daldı... Bütün köy uçurumun tepesindeki zindana kapatılan ve oradan ancak ölümüne gitmek için çıkarılacak olan bedbahtı rüyasında gördü... Ertesi sabah, sırtımda âletlerim kara ekmeğimi yiye yiye işi-

me giderken zindanın etrafında şöyle bir dolaştım... Onu gördüm... Tâ yukarılardan, demir parmaklıkların arkasından bakıyordu. Yüzü gözü yine kan ve toz içerisindeydi. Kolları bağlı olduğu için bana elini sallıyamadı. Ben de korkudan seslenemedim doğrusu. Bana o yukarıdaki kafesten ölü bir adam gibi anlamsız bir suratla baktı, durdu.»

Defarge ile üç Jacques birbirlerine baktılar. Hepsinin de yüzleri karmakarışık olmuştu. Yol amelesinin hikâyesini dinlerken çehrelerinde beliren vahşi kin ifadesi gerçekten korkunçtu. Tavırları kindar olmakla beraber aynı zamanda gayet otoriterdi. Jacques Bir ile Jacques İki karyolanın üstüne oturmuşlardı. Ellerini çenelerine dayamış, gözleri yol amelesinde, öylece dinliyorlardı. Jacques Üç, arkalarında duruyordu. Dizini karyolaya dayamıştı. Sinirli bir tavırla parmaklarını yanaklarında dolaştırıp duruyordu. Defarge ise üç Jacques'le yol amelesinin arasında ayaktaydı. Kâh hikâyeciye, kâh arkadaşlarına dönüyordu.

«Devam et devam et,» diye haykırdı âdeta.

«Birkaç gün tepedeki demir kafeste kaldı zavallı. Köylüler onu gidip gizliden gizliye seyrediyorlardı. Bu işi açıkça yapmaktan korkuyorlardı tabiî... Fakat bütün gözler zaman zaman uçurumun tepesindeki o zindana takılıp kalıyordu. Akşamları, iş bitip, dedikodu için köy çeşmesinin başına toplanıldığı zaman da yine başlar o tarafa dönük oluyordu. Önceleri herkes yüzünü posta binasına doğru çevirirdi, fakat o olaydan sonra bütün köylüler hapishaneye bakmaya başladılar. Çeşme başında herkes fısıldaşıyor, idama mahkûm edilmekle beraber hükmün infaz edilemeyeceğini söylüyordu. Affedilmesi için müracaatta bulunulduğu, bu cinayeti çocuğunun ölümüyle çıldırarak işlediğinden serbest bırakılacağını anlatıyordu. Hattâ Krala müracaat edildiğini iddia edenler bile vardı... Kimbilir? Belki de söylenenler doğruydu. Ama ben tabiî işin aslını bilemem. Belki müracaat edilmişti, belki de edilmemişti...»

Jacques Bir, gayet ciddî bir tavırla yol amelesinin sözünü kesti:

«Buraya bak Jacques!... Şunu bil ki Kral ve Kraliçeye böyle bir dilekçe verildi. Buradakilerin hepsi sen hariç tabiî, arabasıyla gezmeye çıkmış olan Kralın bunu aldığını gördü. Kraliçe de yanındaydı onun. Bu dilekçeyi Krala kim verdi biliyor musun?... Şurada gördüğün Defarge. Kellesini koltuğuna alarak arabanın önüne atıldı ve Krala kâğıdı uzattı...»

Jacques Üç hâlâ sinirli sinirli parmaklarıyla yanağını sıkıp duruyordu. Bu parmaklar bir şeyler yapmak istiyorlardı sanki... İntikama susamıştı bu parmaklar... Adam,

«Dinle Jacques,» diye bağırdı âdeta... «Hem yaya muhafızlar ve hem de atlılar Defarge'nin etrafını sararak onu yumruklamaya başladılar. Anlıyor musun?...»

«Evet... Evet...»

Defarge,

«Öyleyse devam et,» dedi.

Yol amelesi,

«Diğer taraftan,» diye mırıldandı. «Çeşmenin etrafında toplananlardan bazıları onu köye mahsus getirdiklerini, cinayeti işlediği yerde cezalandırılacağını söylüyorlardı. Affedilmesinin imkânsız olduğundan emindiler... Üstelik Markiyi öldürdüğü, böyle bir derebeyi köylülerin babası sayıldığı için de onun bir baba katili olarak cezalandırılacağını iddia edenler bile vardı. Yaşlı bir köylü, kamayı saplayan kolunun bileğine kadar yakılacağını, kollarında, göğsünde ve bacaklarında açılacak yaralara kızgın yağ, eritilmiş kurşun, sıcak reçine, balmumu ve kükürt döküleceğini söylüyordu... Ondan sonra da kol ve bacakları dört kuvvetli ata bağlanacak ve bu hayvanlar koşup onu parça parça edeceklerdi. Yaşlı köylü vaktiyle Kıral On Beşinci George'u öldürmeye kalkan bir mahkûma bütün bunların yapıldığını, hem bu işkenceleri kendisinin de gözleriyle gördüğünü iddia ediyordu. Belki yalandır. Ben bilmem ki. Cahil bir köylüyüm ben...»

İntikam arzusu ile kıvranan Jacques Üç onun sözlerini kesti:

«Dinle Jacques, dinle... O yaşlı köylünün sözünü ettiği mahkûmun adı Damiens'di... Anlattığı işkencelerin hepsi de

doğru... O söylediği şeyler Damiens'e bir öğle vakti, Paris sokaklarında yapıldı. Bütün halk onu gördü. Fakat asıl dikkati çeken şey, süslü püslü saraylıların Damiens'in feci akibetini gülerek, eğlenerek seyredişleriydi. İşkence akşama kadar devam etti. Jacques. Damiens'in iki bacağı ve bir kolu kopmuştu. Fakat hâlâ soluk alıyordu zavallı... Köylünün iddia ettiklerinin hepsi doğru, anlıyor musun?... Bunu bu şehirde yaptılar... Kaç yaşındasın sen?...

Altmış yaşlarında gözüken yol amelesi,

«Otuz beş,» diye cevap verdi.

«Bu olay sen on yaşındayken oldu. Burada olsaydın görürdün herhalde...»

Kaşları çatılmış olan Defarge,

«Yeter,» dedi. «Yeter... Sen olayı anlat artık...»

«Peki... Her kafadan bir ses çıkıyordu köyde. Yalnız o meseleyle meşgûl oluyorlar, başka şeylerden söz etmiyorlardı. Hattâ çeşme bile onu mırıldanır gibiydi... Nihayet bir pazar gecesi köye askerler geldi. Ahali uykudaydı. Askerlerin silâhları taşlarda şakırdıyordu. Yanlarında işçiler de getirmişlerdi. Bunlar durmadan çalıştılar. Askerlerse şakalaşıyor, gülüyor, şarkı söylüyorlardı. Sabah olduğu zaman çeşme başında on iki metre boyunca bir darağacı yükseldi... Bu, suyu zehirliyordu âdeta...»

Yol amelesi başını kaldırdı. Tavana değil de daha yukarılara bakıyordu sanki. Darağacını görmüş gibi eliyle yüksekleri işaret etti...

«Köyde bütün çalışma durdu... Herkes çeşmenin önünde toplandı. İnekleri otlamaya götürmeyi düşünen bile yoktu... Hoş inekler de başı boş kalınca çeşmenin yanındaki kalabalığa katılmışlardı ya... Tam öğle vakti trampetler çaldı. Askerlerin bir kısmı gece zindana gitmişlerdi. Öğleyin ortalarında mahkûmla gözüktüler. Kolları yine eskisi gibi bağlıydı. Ağzına da bir bez sarmışlardı. Bu o kadar sıkı sarılmıştı ki zavallı uzaktan gülermiş gibi geliyordu insana... Tıpkı böyle...»

Başparmakları ile dudaklarını yanlara doğru çekerek mahkûmun halini onlara tarif etmeye çalıştı.

Sonra,

«Markiyi öldürdüğü kamayı tam darağacının tepesine, yukarıya doğru takmışlardı,» diye sözlerine devam etti. «Onu da oraya astılar... Tam on iki metre yükseğe... Cesedi de orada bıraktılar... Rüzgârla sallanıyor, suyu zehirliyordu...»

O anı yaşıyarak müthiş bir dehşete kapılmıştı... Ter tanelerinin belirdiği alnını mavi şapkası ile sildi.

«Feci bir şeydi,» dedi. «Çok feci... Kimse darağacının yanındaki çeşmeden su alamıyordu. Hele kadınlarla çocukların ödü patlıyordu. Akşamları artık orada kim dedikodu yapmaya cesaret edebilirdi?... Pazartesi sabahı güneş batarken oradan ayrıldım. Tepeden dönüp köye şöyle bir baktım... O yüksekte sallanan cesedin gölgesi kiliseye, değirmene, zindana vurmuştu. Hattâ ufka kadar bütün araziyi kaplamış gibiydi...»

Jacques Üç sinirli sinirli parmaklarını kemirmeye başlamıştı... Diğerleri yüzlerinde korkunç bir ifade birbirlerine bakıp duruyorlardı.

«İşte böyle,» dedi. «Köyden, bana bildirildiği gibi güneş batarken ayrıldım. Bir buçuk gün yürüdükten sonra yine bildirildiği gibi bu vatandaşa rastladım. Dün bütün gün ve gece kâh yürüyerek, kâh arabayla yolumuza devam ettik... İşte nihayet buraya geldik...»

Uzun, sıkıcı bir sessizlik oldu. Nihayet Jacques Bir, sessizliği bozdu:

«Aferin, bize sadakatle hizmet ettin sen. Olayı da gayet güzel naklettin... Biraz dışarıda bekler misin?...»

Yol amelesi,

«Memnuniyetle,» diye cevap verdi. Defarge onu dışarıya, merdiven sahanlığına götürdükten sonra geri geldi.

Diğer üç Jacques ayağa kalkmışlar, bir arada fısıldaşıp duruyorlardı.

Bir numara,

«Ne dersin Jacques,» dedi. «Kaydedilsin mi?...»

Defarge'nin kaşları çatılmıştı.

«Mahvedilmek için kayda geçsin!...»

Hâlâ parmaklarını kemiren Üç numara,

«Bravo,» diye bağırdı.

Birinci sordu,

«Hem şato, hem de aile mi?...»

Defarge kükredi âdeta,

«Hem şato ve hem de aile ortadan kaldırılacak...»

Üç numara tekrar,

«Bravo,» diye bağırdı. «Hepsi ortadan kalksın...»

Diğeri parmağını kemirmeye başladı.

Jacques İki Defarge'ye sordu:

«Kayıtları tutuş tarzımız ileride karışıklıklara sebep olmasın?... Emniyette olduğunu biliyorum, çünkü bizden başka kimsenin bundan haberi yok... Benim demek istediğim ileride kolayca okuyabilecek miyiz?... Daha doğrusu Bayan Defarge bunu kolaylıkla çözebilecek mi...?»

Defarge şöyle bir dikleşti:

«Jacques, eğer karım kayıtları hafızasında tutmaya karar verseydi, bir tek adı bile unutmazdı. Kayıtları kendince bazı işaretler bazı rumuzlarla ördüğüne göre böyle bir tehlike yok. O örgüyü bir bakışta okuyabilir. Adı oraya geçen bir asilzadenin adı sanı yeryüzünden silinebilir ama o örgüden asla... Therese Defarge'nin örgülü kaydının üstüne yoktur doğrusu...»

Diğer Jacques'ler şarapçının karısını öğer lâflar söylediler... Nihayet parmaklarını kemiren,

«Bu köylüyü hemen geri gönderecek miyiz,» diye sordu. «Onun buradan hemen uzaklaştırılması iyi olur. Basit bir adam ama, biraz tehlikeli değil mi?...»

Defarge,

«Fazla bir şey bilmiyor ki tehlikeli olsun,» dedi. «Onu bana bırakın siz... Ben kefil oluyorum... Bir süre benim yanımda kalsın... Sonra ben onu köyüne geri gönderirim. Yüksek tabakayı görmek merakında. Kral, Kraliçe, saraylılar... Bırakın pazar günü onları doya doya seyretsin...»

Beriki, âdeta bağırdı:

«Ne?... Kralı, Kraliçeyi soyluları görmek istemesi iyi bir şey mi sanki?...»

Defarge gülümsedi:

«Jacques sen de hiç bir şey bilmiyorsun. Bir kediyi imrendirmek için sütü ona uzaktan şöyle göstermek yeterli. Bir köpeğin avlanabilmesi için de ona uzaktan avını işaret etmek lâzım... Anladın mı?...»

Konuşmaları sona eren dört adam dışarı çıktılar. Yol amelesi sahanlıkta bir kenara büzülmüş, kestiriyordu... Ona, tavan arasındaki yatakta yatması emredildi. Adamcağız başını yastığa koyar koymaz uykuya dalıverdi...

Onun gibi bir köylü için Defarge'nin verdiği oda âdeta bir saraydı... Adamcağız Paris'teki hayatından memnundu doğrusu... Yalnız nedense Defarge'nin karısından korkuyordu... Bayan Defarge her gün tezgâhın başında oturuyor, yol amelesinin yüzüne bile bakmıyordu... Adamı öylesine görmemezlikten geliyordu ki, zavallı köylü gözü kadına ilişince mavi şapkasından tahta pabuçlarına kadar tir tir titriyordu... Çünkü kadının aklından neler geçireceğini, nasıl hareket edeceğini bir türlü kestiremiyordu... Ya Defarge onu cinayet işlerken gördüğünü aklından geçiriverirse, tahayyül etse, zavallı köylünün hali nice olurdu?...

İşte bu yüzden yol amelesi pazar günü Defarge ile Kral Kraliçeyi görmeye giderken şarapçının karısının da onlarla birlikte Versailles'e geleceğini öğrenince bayağı ürktü. Kadının bütün yol boyunca örgü örmesi korkunç bir şeydi... Hele zavallı yol amelesi Bayan Therese Defarge'nin ahalinin arasında oturup Kral ve Kraliçenin geçmesini beklerken de sakin sakin örgü örmeye devam ettiğini görünce tarif edilmez bir dehşete kapıldı...

Therese Defarge'nin yanında oturan bir adam:

«Cenaze işleri meselâ... Kefen hazırlarım ben...»

Kadının yanındaki adam biraz sonra bir bahane bularak sıvıştı. Yol amelesi ise havanın sıcak olduğunu bahane ederek mavi şapkasıyla yelpazelenip duruyordu.

Nihayet güzel Kraliçeyle, ablak yüzlü Kral'ı taşıyan yaldızlı araba gözüktü. Arkalarından pırıl pırıl elbiseleriyle neşeli yüzlü saray kadınları ve zarif soylular geliyordu. Bu mücevherleri, ipekler, pudralar, pomatlar içindeki kibarlar, halkı yakışıklı çehrelerinde büyük bir hor görüşle süzüp duruyorlardı... Alay göz alacak gibiydi doğrusu... Yol amelesi de anî bir sarhoşluğa kapılarak,

«Yaşasın Kral!... Yaşasın Kraliçe!...» diye bağırdı. Her yerde hazır ve nazır olan Jacques'ları unutmuştu âdeta. Daha sonra bahçeleri, saray avlularını, terasları, havuzları, tekrar Kralla Kraliçeyi, göz kamaştıran saraylıları gördü. Yine,

«Çok yaşa...» diye bağırdı.

O kadar heyecanlanmıştı ki bir ara da hüngür hüngür ağladı. Bütün bunlar tam üç saat sürdü; yol amelesi durmadan heyecanla bağırdı, ağladı. Bu arada Defarge de, köylü bu pek hoşlandığı şahısların üstüne atılıp onları parçalamasın diye yol amelesini sıkı sıkı yakasından tutmuş katiyen bırakmamıştı.

Alay bittikten sonra da şarapçı yol amelesinin arkasına dostça vurarak,

«Bravo,» dedi. «İyi çocuksun...»

Köylü kendisini yavaş yavaş toplamaya başlamıştı... Bir an hareketlerini düşünerek titredi... Acaba böyle bağırıp çağırmakla hata mı etmişti?... Fakat hayır... Çünkü Defarge kulağına,

«Tam aradığımız adamsın,» diye fısıldıyordu. «Bu budalalar senin gibilerin sayesinde saltanatlarının ebediyen devam edeceğini sanıyorlar... Tabiî o zaman küstahlıkları daha artıyor, böylece de kendi kuyularını kendileri kazıyorlar...»

Yol amelesi düşünceli, düşünceli,

«Bak bu doğru...» dedi.

«Bu budalaların hiç bir şeyden haberi yok... Seni ve senin gibileri aşağı görüyorlar... Köpeklerinden veya atlarından biri-

ne zarar gelmemesi için senin gibi yüzlercesini bir dakikada öldürüyorlar. Ama bütün bunlara rağmen sen burada 'yaşasın' diye bağırınca da buna inanırlar... Bırak bir süre daha kansınlar... Hoş o da uzun sürmez ya...»

Therese Defarge de yol amelesine şöyle bir bakıp kocasının sözlerini doğrulamak ister gibi başını salladı. Sonra da,

«Gösterişli her alay insanın gözünü yaşartır,» dedi. «Bunları her gören bağırır, çağırır. Öyle değil mi?...»

«E... Evet efendim... O anda gerçekten öyle oluyor...»

«Sana bir sürü bebek gösterseler, bunları paramparça etmeni, kendi çıkarın gereği bunları ortadan kaldırmanı emretselerdi, içlerinden muhakkak en zengin ve en hoşunu seçerdin. Öyle değil mi?...»

«Tabiî... Tabiî...»

«Tabiî ya... Sana uçamıyan bir kuş sürüsünü işaret edip, çıkarın gereği bunların tüylerini yolman lâzım geldiğini söyleseselerdi. Hangilerini seçerdin? En güzel tüylülerini değil mi?...»

«Evet efendim...»

Bayan Therese Defarge Kralın arabasının en son göründüğü yeri işaret ederek,

«İşte bu gün,» diye homurdandı. «Hem kuşları ve hem de bebkleri gördün... Artık evine dön bakalım...»

16

HÂLÂ ÖRÜYOR

Bayan Therese Defarge ile kocası Saint Antoine'ye, mavi şapkalı yol amelesi de köyüne doğru yola çıkmıştı.

Marki'nin şatosu bomboştu artık... Yiyecek ot, yakacak çalı çırpı toplamak için taş binanın avlusuna kadar sokulan sıska, korkuluğa benzer köylüler, şatonun duvarlarını süsleyen heykellerin yüzlerindeki ifadelerin değiştiğini iddia ediyorlardı... Belki açlık bu zavallıların gözlerine böyle hayaller göste-

riyordu, kimbilir?... Fakat köyde bu taş çehreler hakkında dedikodular dolaşıp duruyordu... İddiaya göre Marki St. Evremonde'nin kamayla öldürüldüğü gece bu taş çehrelerdeki gurur ifadesi, hiddet ve ıstıraba çevrilmişti. Sonra, daha sonra, uzun boylu adamı astıkları zaman taş çehrelerde yine bir değişme olmuştu. Bu yüzlerde zalim ve kindar bir anlam vardı artık. Bu ifadelerini de bir daha, kıyamet gününe kadar değiştirmiyeceklerdi. Cinayetin işlendiği büyük yatak odasına ait pencerenin üstünde bulunan büstün simasında da bir başkalık gözüküyordu. Taş çehrenin düzgün burnunun kanatlarında iki çukur vardı... Bunu şimdiye kadar hiç kimse görmemişti... Bu iki çukur cinayetten sonra meydana çıkmış ve heykele o pek tanıdıkları zalim çehreye benzer bir hâl vermişti... Arada sırada bahçeye giren köylülerden biri sıska parmakları ile bu taşlaşmış Marki St. Evremonde'yi arkadaşlarına gösterir, sonra hepsi birden tahlil edemedikleri şiddetli bir korkunun etkisiyle koşarak şatodan kaçarlardı...

Şatoyla kulübe de, taş çehreyle darağacında sallanan ceset de, yatak odasının döşemesindeki kan lekesiyle, kuyunun billûr suyu da o akşam yıldızlar altında yatıyor, bir şeyler bekliyordu... Zaten bütün Fransa bekleyiş içindeydi.

Karı koca Defarge'ler bir arabanın içinde Paris sokaklarından geçerek yolları üzerinde bulunan şehir kapılarından birinin önünde durdular... Nöbetçiler, her zamanki gibi ellerindeki fenerlerle yanlarına sokuldular. Oradaki askerler ve polislerden bir kaçını tanıyan Defarge arabadan aşağı atladı... Hattâ pek samimî olduğu polislerden biriyle sarmaş dolaş öpüştü de...

Nihayet kasvetli, karanlık Saint Antoine'a geldiler... Mahallenin civarında arabadan indiler... Çamurlu sokaklardan yan yana ilerlerken Therese Defarge kocasına,

«Polis Jacques kapıda sana ne dedi?...» diye sordu.

«Pek fazla bir şey söylemedi. Bu gün çok bilgi toplayamamış... Yalnız bizim mahalleye yeni bir hafiye tâyin etmişler, onu haber verdi... Belki daha başkaları da vardır, ama o yalnız bir tekinin adını öğrenebilmiş...»

Therese Defarge kaşlarını kaldırdı,

«Anlaşıldı... Bunu da kayda geçirmek lâzım... Adı neymiş bu hafiyenin?...»

«İngilizmiş!...»

«Daha iyi ya... Adı?...»

«Barsad,» diye cevap verdi.

Therese Defarge, tekrarladı:

«Barsad... Barsad... İyi... Küçük adı?...»

«John...»

Bayan Defarge ismi kendi kendine mırıldandıktan sonra yüksek sesle,

«John Barsad,» diye tekrarladı. «İyi... İyi... Nasıl bir adammış, biliyor musun?...»

«Evet... Kırk yaşlarında kadar... Boyu bir yetmiş üç... Saçlar siyah... Cilt esmer... Yakışıklı bir adammış... Gözler siyah... Surat ince, uzun ve sarı... Burun uzunca, fakat düz değil... Sağa doğru hafif çarpık... Bu da çehresine korkunç bir ifade veriyormuş...»

Karısı kahkahalarla güldü,

«Adamın resmini çizdin âdeta... Yarın onu kaydederim...»

Şarapçı dükkânına girdiler... Kadın tezgâhın başındaki yerini alarak paraları saydı, şişeleri muayene etti, defterlere baktı, kendisi birtakım hesaplar yaptı. Onlar yokken dükkâna bakan garsonun hesaplarını iyice kontrol ettikten sonra adamı yatmaya gönderdi... Sonra toprak çanaktaki paraları tezgâhın üstüne boşaltarak bunları kısım kısım büyükçe bir mendile düğümlemeye başladı... Bu mendil, kasasıydı Therese Defarge'nin. Kocası da ağzında piposu, hayran hayran karısını seyrediyor, dükkânda bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Karısının işlerine bir defa olsun karışmadı... Zaten ne iş, ne de ev hayatında Therese'ye karışırdı...

Gece çok sıcaktı. Kapı ve penceresi kapalı olan dükkânın havası iyice ağırlaşmıştı. Böylece bir mezbelenin ortasında bulunan dükkân başka türlü olamazdı ki, zaten. Defarge muhakkak ki böyle şeylere aldıran adamlardan değildi... Fakat şa-

rap, rom ve konyak kokuları bu akşam ona pek fena geliyordu... Sönmüş piposunu bir kenara bırakarak,

«Pöff, dedi.

Karısı bir an paraları düğümlemekten vazgeçerek başını kaldırdı,

«Yorgunsun sen, yoksa burası o kadar fena kokmuyor...»

Kocası,

«Hakkın var,» diye mırıldandı. «Biraz yorgunum...»

Kadın Defarge'yi dikkatle süzüyordu.

«Biraz üzgünsün de... Halinden belli... Ah siz erkekler yok musunuz?...»

Defarge,

«Fakat şekerim,» diye söze başladı.

Karısı başını şiddetle sallayarak tekrarladı:

«Fakat şekerim... Fakat şekerim... Bu akşam çekingenliğiniz üstünüzde fakat şekerim...»

Defarge istemiye istemiye,

«Belki de öyle,» dedi. «Fakat aradan o kadar uzun zaman geçti ki...»

Kadın sinirlenmişti,

«Aradan çok uzun zaman geçmiş... Böyle meselelerde aradan daima çok uzun zaman geçer... İntikam almak için uzun süre beklemek gerek. Bu daima böyledir...»

Defarge,

«Ama sözgelimi yıldırıma bak,» diye cevap verdi. «İnsanı çabucak çarpıverir...»

Karısı birdenbire sakinleşivermişti,

«Fakat yıldırımın meydana gelebilmesi için ne kadar zamana ihtiyaç var bunu biliyor musun?... Ha, söyle?...»

Defarge düşünceli düşünceli başını salladı... Karısının sözlerine hak verirmiş gibi bir hali vardı...

Therese Defarge,

«Zelzele koskoca bir şehri bir kaç dakikada yutuverir,» dedi. «Ne âlâ değil mi?... Fakat söyle bana bir zelzele ne kadar zamanda meydana gelir acaba?...»

Kocası,

«Bilmem ki,» diye mırıldandı... «Herhalde bu iş için uzun zaman ister...»

«Fakat bir kere de meydana geldi mi bir kaç dakika içinde her şeyi yerle bir ediverir. Her taraf sakinken o için için hazırlanıyordu. Bunu kimse bilmez, duymaz da... Anladın mı?... İşte sen de zelzeleyi düşün, üzülmekten vazgeç...»

Gözleri garip garip parlıyordu. Sanki düşmanını boğarmış gibi bir hareketle paraları mendile düğümledi.

Sonra elini uzatarak,

«Belki vakit ilerliyor,» dedi. «Fakat o artık harekete geçti. Yolda, geliyor... Ben duyuyorum onu... Ne duruyor, ne de geriliyor, daima, daima ilerliyor. Etrafına, şu tanıdığımız, gördüğümüz dünyaya bir bak... Bütün bunlar devam edebilir mi?... Ne münasebet!...»

Defarge, elleri arkasında, karısının karşısında duruyordu. Hocasının öğütlerini dikkatle dinleyen uslu bir öğrenci hali vardı onda.

«Benim cesur karıcığım,» diye mırıldandı. «Bütün bunları kabul ediyorum. Fakat saltanat o kadar uzun sürdü ki belki de hiç değişiklik olmayabilir. Veya o kadar geç olur ki bunu biz göremeyiz. Ömrümüz yetmez...»

Kadın, bir düşman daha boğuyormuş gibi yeni bir düğüm daha yaptı:

«E, ne yapalım?... Ne olur yani?...»

Defarge yarı şikâyet eder, yarı özür diler bir tavırla omuzunu salladı:

«Hiç... Sadece biz zaferi göremeyiz...»

Kadın yine elini kocasına uzatmıştı:

«Hiç olmazsa zafere yardım ettik. Yaptığımız işlerin hiç biri boşa gitmedi. Zaten zaferi göreceğimizden de eminim. Öyle olmasa bile, bana soylulardan birini göster, boğazını kesivereyim!»

Dişlerini sıkarak mendili düğümledi. Yüzü müthiş bir anlam almıştı.

Defarge karısı kendisini korkaklıkla itham etmiş gibi kıpkırmızı kesildi,

«Buraya bak,» diye bağırdı. «Ben de hiç bir şeyden çekinmem...»

«Biliyorum, biliyorum... Fakat zayıf anların olmuyor değil. O zamanlar da kendini toplayabilmen için kurbanlarını ve düşmanlarını görmen gerekiyor. Oysa sen daima kuvvetli olmalısın... Hem de düşmanlarını görmeden. Kinin içinde yaşamalı, zamanı gelince de dışarıya fışkırmalı, anladın mı?...»

Sözlerini kuvvetlendirmek istercesine para dolu mendili tezgâha şiddetle vurdu. Sanki birinin beynini dağıtırmış gibi korkunç bir anlam vardı yüzünde. Sonra kendini toplayarak ağır ağır mendili koltuğunun altına sıkıştırdı. Sakin bir tavırla,

«Yatma zamanı geldi,» dedi.

*
* *

Ertesi günü öğle vakti Bayan Therese Defarge yine tezgâhın başındaydı. Harıl harıl örgü örmekle meşguldü. Yanına bir gül koymuştu. Arada sırada çiçeğe şöyle bir bakıyordu. Ama elinden örgüsünü katiyen bırakmıyordu. Dükkânda bir kaç müşteri vardı. Bir kısmı içiyor, oyun oynuyor, oturuyor, bir kısmı da ortada dolaşıyordu. Hava cehennemi sıcaktı. Sinek doluydu dükkânlar. Bunlar Therese Defarge'nin yanındaki, içleri yapışkan bir sıvıyla dolu bardakları tetkike başlıyor, sonra bunların dibine düşüp ölüyorlardı. Fakat onların ölümü diğer sineklere hiç tesir etmiyordu. Lâkayt bir tavırla uçuşuyor, fakat... Fakat sonra onlar da aynı akibete uğrayıveriyorlardı. Ne tuhaf, bu sinekler de ne düşüncesiz şeylerdi. Belki onlar da o sıcak yaz günü ancak saray halkı kadar düşünebiliyorlardı.

Nihayet dükkânın kapısından bir yabancı girdi. Gözleri örgüsünde olan Therese Defarge onun varlığını hissetmişti bile. Hemen örgüsünü bırakarak yanında duran çiçeği aldı. Bunu başındaki eşarba iğneledi. Ancak bu işi tamamladıktan sonra yeni gelen müşteriye baktı.

Fakat garip... Bayan Defarge başına gülü takar takmaz,

müşterilerin konuşmaları durmuştu. Birer ikişer dükkândan çıkmağa başladılar.

Yabancı, kadını selâmladı:

«Günaydın.»

«Günaydın... Hoş geldiniz...»

Therese Defarge yabancıyı böyle nezaketle karşılamıştı ama içinden de:

«Aman ne hoş geldin,» diyordu. «Kırk yaşlarında... Bir yetmiş üç boyunda... Siyah saçlar... Oldukça yakışıklı... Gözler siyah... Cilt esmer... İnce, uzun, solgun yüz... Uzun ve çarpık burun... Aman aman, hoş geldin hafiye efendi.»

Adam, nazik bir tavırla,

«Bana konyak ve bir bardak da soğuk su verir misiniz?» dedi.

Therese Defarge de pek kibar bir tavır takınmıştı. Yabancının istediklerini getirdi. Adam içkisinden bir yudum alarak:

«Aman ne güzea konyak bu!...» diye mırıldandı.

Bayan Defarge konyağın ne olduğunu pekâlâ biliyordu. Zaten o güne kadar da bu içkiyi metheden çıkmamıştı. Örgüsünü alarak çalışmaya koyuldu. Hafiye John Barsad bir süre kadının âdeta uçar gibi hareket eden parmaklarını seyretti. Sonra,

«Ne de ustalıkla örüyorsunuz,» dedi.

«Alıştım da onun için.»

«Modeli, hele üstündeki şekilleri pek güzel.»

Therese Defarge garip garip güldü:

«Öyle mi buluyorsunuz?»

«Tabiî ya... Ne yapacaksınız bunu?...»

«Şimdilik bilmiyorum... Vakit geçsin diye örüp duruyorum işte!...»

«Demek bir işte kullanmıyacaksınız?...»

«O belli değil... Belki günün birinde işime yarayacak... Fırsatını bulursam...»

Yine garip garip gülerek derin bir soluk aldı:

«Seve seve kullanacağım!...»

Hakikaten tuhaftı. Bütün Saint Antoine mahallesi, Bayan De-

farge'nin başındaki güle tahammül edemiyordu âdeta. Dükkâna ayrı ayrı iki müşteri girdi. Bunlar tam şarap ısmarlamak üzereyken Therese Defarge'nin başındaki çiçeği gördüler. Bir an şaşkın şaşkın kekelediler. Sonra arkadaşlarını arıyormuş gibi yapıp, kendilerini şarapçıdan dışarı zor attılar. Zaten yabancı dükkâna geldiği zaman orada bulunanlardan hiç kimse kalmamıştı. Hepsi kurtuluşu birer ikişer dışarı sıvışmakta bulmuşlardı. Hafiye John Barsad her birine ayrı ayrı bakmış, fakat hallerinde şüpheyi çekecek bir şey görmemişti. Müşteriler gayet tabiî bir tavırla âdeta fakirliğin yükü altında ezilmiş gibi dalgın dalgın kapıdan çıkmışlardı.

Therese Defarge son sürat örüyordu. Ortaya çıkan garip şekle bakarak:

«Tamam,» diye düşündü. 'John' kısmını ördüm. Biraz daha otururşam Barsad'ı da gözlerinin önünde şuraya örüvereceğim.»

Hafiye,

«Evli misiniz?...» diye sordu.

«Evet...»

«Çoluk çocuk?...»

«Yok maalesef!...»

«İşleriniz ne âlemde? Herhalde pek iyi gitmiyordur...»

«Öyle... İşler kesat... Halk pek fakir çünkü...»

«Zavallı fakir halk. Dediğiniz gibi çok da baskı altındalar.»

Therese Defarge'nin kaşları çatılmıştı,

«Benim dediğim gibi mi?...» diye homurdandı. «Sizin dediğiniz gibi olmasın?... Çünkü bunu ben değil siz söylediniz.»

Maharetli elleriyle hafiyenin adının yanına bir kaç harf ördü. John Barsad bu örülenleri bilseydi korkudan ölürdü herhalde.

Casus soğukkanlılığını korumaya çalışarak:

«Hakkınız var,» dedi. «O sözü ben söylemiştim. Fakat sizin de böyle düşündüğünüz muhakkak. Öyle değil mi?...»

Therese Defarge sesini yükseltti:

«Ben mi düşünüyorum?... Biliyor musunuz kocamla ben bu şarap dükkânını idare etmek için neler çekiyoruz?... Düşünme-

ye vaktimiz mi kalıyor sanki? Aklımız fikrimiz geçinebilmekte sabahtan akşama kadar bu geçim konusu zihnimizi o kadar oyalıyor ki, başka şeylere vakit bulamıyoruz. Bir de işimiz kalmadı da halkı düşüneceğiz. Haydi efendim, haydi...»

Oraya dedikodu kırıntılarını toplamaya, hattâ mümkün olursa icat etmeye gelmiş olan hafiye bir hayli şaşırmıştı. Fakat korkunç ifadeli yüzünden bu halini anlamak da çok zordu. Kibar bir tavırla kolunu tezgâha dayayarak konyağını yudumlamaya devam etti. Yüzüne de dostça bir anlam vermeye çalışıyordu.

Nihayet,

«Gaspard'ın asılması çok fena oldu,» dedi. «Ah, Gaspard ah. Ah zavallı...»

Üzüntüyle içini çekmeyi de ihmal etmedi tabiî...

Therese Defarge soğuk soğuk:

«Aptallık etti,» diye cevap verdi. «Kamalarını böyle maksatlar için kullananlar er veya geç cezalarını çekerler. Gaspard bu hareketinin neye mal olacağını biliyordu. Bunu hayatıyla ödedi.»

Hafiye, kadının açılması için yüzünü üzüntüyle kırıştırıp, sesini hafifletti:

«Sanırım bu mahalle halkı Gaspard'a çok acıyor. Bu olay burada şiddetli bir hiddet de doğurdu...»

Kadın kayıtsız bir tavırla,

«Öyle mi?...» dedi.

«Öyle değil mi?...»

Bayan Defarge bu soruya cevap vereceği yerde:

«A, işte kocam geldi,» diye bağırdı.

Defarge dükkânın kapısından girerken casus, şapkasını çıkararak onu selâmladı. Tatlı tatlı gülerek,

«Merhaba Jacques,» dedi.

Defarge olduğu yerde duruverdi. Dik dik John Barsad'ın yüzüne bakıyordu.

Adam tekrar,

«Merhaba Jacques,» diye mırıldandı. Fakat gülümsemesi dudaklarından silinmiş, o kendinden emin halini de kaybetmişti.

Defarge onu tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra,

«Yanılıyorsunuz,» dedi. «Beni herhalde başka biriyle karıştırdınız. Adım Jacques değil Ernest Defarge'dir.»

Hafiyenin, işlerin sarpa sarmasından hiç de memnun olmadığı belliydi. Yalandan gülümsemeye çalışıyordu.

«Ne zararı var? Bu sizi selâmlamama engel değil ki?»

Defarge adamın selâmına soğuk soğuk karşılık verdi:

«Öyle olsun... Hoş geldiniz.»

«Siz yokken Bayan Defarge ile gevezelik ettik. Ona Saint Antoine Mahallesindekilerin Gaspard'ın akıbetine ne kadar kızdıklarını anlatıyordum. Hakları da yok değil. Zavallı Gaspard!»

Defarge başını salladı:

«Bakın benim bundan hiç haberim yok... Bana söyleyen de olmadı.»

Sonra tezgâhın arkasına geçerek, karısının yanına sokuldu. Hem Therese ve hem de Defarge o anda karşılarındaki casusu memnuniyetle öldürebilirlerdi.

Hafiye işinde pişmiş bir adamdı doğrusu. Tavrını hiç bozmadı. Konyağını bitirdi. Bir yudum su içtikten sonra,

«Bir konyak daha rica edebilir miyim?» dedi.

Therese Defarge onun bu arzusunu yerine getirdi. Sonra tekrar örgüsünü örmeye başladı. Bir taraftan da kendi kendine bir şarkı mırıldanıyordu.

Defarge, John Barsad'a,

«Bu mahalleyi iyi tanıyorsunuz,» dedi. «Hatta benden de iyi tanıyorsunuz.»

«Yok canım. Bunu da nereden çıkardınız? Fakat buraları tanımak isterim doğrusu. Bu mahallenin zavallı sakinleri beni ne kadar ilgilendiriyor bilemezsiniz.»

Defarge homurdandı:

«Bak hele.»

John Barsad sözlerine devam etti:

«İsminiz bana geçmişteki bir olayı hatırlatıyor...»

Defarge ilgisiz bir tavır takınmıştı:

«Ya, öyle mi?»

«Evet, evet... Doktor Manette'yi serbest bıraktıkları zaman eski uşağı olduğunuz için size teslim etmişlerdi galiba. Öyle değil mi...?»

Defarge,

«Evet,» diye cevap verdi.

Karısı şarkı mırıldanır gibi ona hafiyenin sorularına cevap vermesinin yerinde olacağını söylemişti. Bununla birlikte fazla konuşmamasını da ihtar etmişti kadın.

Hafiye John Barsad,

«Doktorun kızı size gelmişti,» dedi. «Babasını ona teslim ettiniz. Yanlarında da garip peruklu bir adam vardı... Neydi adamın adı... Hah buldum: Jarvis Lorry... İngiltere'deki Tellson's Bankasının memurlarındandı galiba!»

Defarge cevap verdi:

«Öyle sanırım.»

John Barsad konuyu değiştireceğe benziyordu:

«Ne garip değil mi?» dedi. «Doktor Manette ve kızı Lucie ile İngiltere'deyken tanışmıştım.»

«Ya...?»

Hafiye sordu:

«Kendilerinden haber aldığınız var mı?»

Defarge,

«Hayır,» diye cevap verdi.

Therese Defarge de örgüsünü bırakarak başını kaldırdı:

«Onlardan hiç haber aldığımız yok. İngiltere'ye gittikleri zaman bir mektup aldık... Daha sonra bir iki mektup daha gönderdiler. Sonra arkası kesildi... Onlar şimdi dertlerine daldılar, biz de öyle... Zaten fazla bir ahbaplığımız da yoktu.»

Hafiye John Barsad,

«Hakkınız var,» dedi. «Son günlerde haber aldım Lucie Manette evleniyormuş!»

Therese Defarge şaşkın şaşkın tekrarladı:

«Yeni mi evleniyormuş? Çoktan evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış olması lâzımdı. Hatırımda kaldığına göre çok güzeldi... Siz İngilizler soğuk oluyorsunuz vesselâm.»

Hafiye hayretle irkildi:

«Benim İngiliz olduğumu biliyorsunuz demek?»

Kadın hafifçe omuzunu silkti:

«Konuşmanızdan anladım.»

Hafiye John Barsad, İngiliz olduğunun anlaşılmasına bayağı sinirlenmişti. Fakat kızdığını belli etmemeye çalışarak hafifçe güldü. Konyağını bitirerek,

«Evet,» dedi. «Lucie Manette yakında evleniyor. Fakat bir İngilizle değil. Kendisi gibi bir Fransızla evleniyor. Lucie... Hem de kiminle biliyor musunuz? Gaspardın asılmasına sebep olan Marki St. Evremonde'nin yeğeni ile evleniyor. Daha doğrusu şimdiki St. Evremonde Markisi ile... Amcasının ölmüyle genç adam Marki oldu tabiî. Gerçi İngiltere'de kimse onun soylu olduğunu bilmiyor. Zaten kendisini tanıyan pek yok. Orada Charles Darnay ismini kullanıyor... Ne dersiniz bu işe?»

Bayan Defarge sessiz sadasız örgüsünü örüyordu. Fakat hafiyenin sözleri Defarge'nin üzerinde büyük bir tesir yapmıştı. Belli etmemeye çalışmasına rağmen, piposunu yakarken elleri titriyordu. Hafiye John Barsad'ın bu hal gözünden kaçmamıştı tabiî.

Nihayet işte şarapçının üzerinde bir tesir yapabilmişti... Bu konuyu ileride tekrar açmaya karar verdi. Bu günlük bu kadar yeterdi. İçkilerinin parasını ödeyerek, şarapçıdan ayrıldı. Kapıdan çıkarken Defarge ile karısına, onlarla tekrar görüşmekten büyük bir zevk duyacağını da söylemeyi unutmadı.

Hafiye ayrıldıktan sonra, bir süre karı koca hiç kımıldamadan yerlerinde beklediler. John Barsad'ın tekrar geri gelmesinden çekiniyorlardı. Nihayet onun iyice uzaklaştığına kanaat getirdikten sonra Defarge karısına alçak bir sesle:

«Acaba söyledikleri doğru mu?» dedi. Gerçekten Lucie Manette evleniyor mu?»

Kadın saçlarını hafifçe kaldırdı.

«Muhakkak yalandır. Ama doğru olması da mümkündür hani...!»

Defarge,

«Eğer öyleyse,» diye söze başladı. Sonra lâkırdısının arkasını getiremiyerek sustu.

Therese Defarge tekrarladı:

«Eğer öyleyse...?»

Defarge içini çekti:

«Eğer öyleyse ve biz zaferi görebilirsek, Lucie'nin kocasının Fransa'ya adım atmamasını temenni ederim. Onun için hiç de iyi olmaz.»

Kadın sükûnetle cevap verdi:

«Adamın kaderi neyse o olur. Ölümü buradaysa kaderi onu Fransa'ya sürükler, yok başka yerdeyse, oraya çeker götürür. Ben yalnız bunu bilirim.»

Defarge *inler* gibi,

«Fakat durum ne garip değil mi?» dedi. «Babasına ve Lucie'ye çok acıyorduk. Fakat kızla evlenecek adamın ismi, biraz önce dışarı çıkan köpeğin adı ile birlikte elindeki örgüye kaydedildi. Ne tuhaf?»

Therese Defarge:

«Beklediğimiz olduğu zaman daha ne garip şeyler göreceğiz,» diye cevap verdi. «Daha neler olacak neler... Evet, her iki adamın ismini de örgüme geçirdim. Zamanı gelince de kayıt edilenlerin hesabına bakacağız tabiî.»

Sonra örgüsünü katlıyarak bir kenara koydu. Başındaki eşarba iliştirdiği gülü de çıkardı. Ya Saint Antoine'liler gülün yokluğunu hissetmişler veya çiçeğin başa takılmasına sebep olan adamın uzaklaşışını görmüşlerdi. Çünkü biraz sonra dükkân tekrar doluverdi.

Akşamları bütün Saint Antoine mahallesi hava alabilmek için kapı ve pencerelere üşüşür, kimisi de köşe başlarında toplanarak dedikodu yaparlardı. Bayan Defarge elinde örgüsü gruptan gruba gider, onlarla konuşurdu... Bütün kadınlar örgü örmek adetindeydiler. Bunlar gereksiz şeyler örüp dururlardı. Zaten bunu parmaklarının işlemesi için yaparlardı. Böylece çalışıp dururlarken açlıklarını, midelerinin sancısını unuturlardı.

O akşam da yine toplanmış örgü örüp duruyorlardı. Therese

Defarge küme küme toplanmış kadınların yanına yaklaşıyor, onlara bazı şeyler anlatıp, sonra diğer bir gruba gidiyordu. Kadınların yüzlerinde korkunç ifadeler beliriyordu o zaman.

Kapıda durmuş piposunu tüttüren Defarge de hayran hayran karısını seyretmekteydi. Kendi kendine,

«Harikulâde bir kadın Therese,» diyordu. «Kuvvetli ve kudretli. İnsanı korkutacak derecede kudretli bir kadın.»

Karanlık gitgide koyulaştı. Kiliselerin çanları çalmaya başlamıştı. Nihayet saray bahçesinde çalınan trampetlerin sesi duyuldu. Kadınlar hâlâ örüyor, örüyorlardı.

Bir kaç zaman sonra da meydanlardan birinde kurulan sehpanın yanında oturacak, örgülerini örerken, bir taraftan da kesilen kafaları sayacaklardı.

17

BİR GECE

Akşam güneş batarken Doktor Manette'le kızı, evlerinin bahçesindeki büyük çınar ağacının altında oturuyorlardı. Bir müddet sonra yükselen ay da onları burada buldu. Her iksinin de unutamıyacakları bir akşamdı bu. Çünkü Lucie ertesi gün evleniyordu. Genç kız son gecesini sadece babasına vermek istemişti.

«Mutlu musun babacığım...?»

«Tabiî, değil mi ya yavrum?»

Saatlerdir böyle yanyana ağacın altında oturmalarına rağmen pek fazla konuşmamışlardı. Eskiden bahçede oturdukları zaman hava kararmadan önce genç kız ya iş işler veya babasına kitap okurdu. O gün bunların hiç birini de yapmamıştı. Baba kız hiç konuşmadan yanyana oturuyorlardı.

Nihayet genç kız,

«Bu akşam o kadar mutluyum ki babacığım...» dedi. «Char-

les'i çok seviyorum... O da beni... Fakat bu aşk beni senden ayırsaydı çok bedbaht olurdum. Burada oturmayıp da, bir kaç sokak ötedeki bir eve yerleşmem gerekseydi, herhalde evlenemezdim. Senden ayrılmayacağımı bilmeme rağmen bazan yine de...»

Sesi titremeye başlamıştı. Devam edemiyerek sustu.

Sonra babasının boynuna sarılarak başını yaşlı adamın göğsüne koydu. Mehtap güler yüzüyle onları seyrediyor gibiydi.

Bir süre daha sessizce oturdular. Sonra Lucie,

«Babacığım,» diye mırıldandı... «Sevgili babacığım... Bana son defa söyler misin? Benim yeni sevgilerim, yeni vazifelerim asla aramıza girmeyecek değil mi? Böyle olmayacağını ben biliyorum, ama sen? Sen de biliyor musun?»

Babası neşeyle,

«Tabiî yavrucağım,» dedi. «Elbette...»

Lucie'yi öperek,

«Yavrucuğum,» diye ekledi. «Senin evlenmenle daha da mutlu olacağım... Bu suretle büyük bir eksikliğimiz tamamlanacak.»

«Ah bu sözlerine inanabilsem...»

«İnan yavrucuğum, inan... Senin evlenmen gayet tabiî bir şey... İstikbalini düşündükçe ne kadar üzüldüğümü bilemezdin...»

Genç kız babasının bu sözleri söylemesine engel olmak ister gibi eliyle Doktor Manette'nin ağzın kapadı.

«Babacığım, eğer Charles'le hiç karşılaşmasaydım, senin yanında mutlu olabilirdim...»

Yaşlı adam hafifçe gülümsedi. Lucie, Charles Darnay'ı gördükten sonra babasının yanında mutlu olamıyacağını farkına varmadan itiraf edivermişti.

Gülümseyerek,

«Ama Charles'le karşılaştın işte,» dedi. «Birbirinize âşık oldunuz Charles'le karşılaşmasaydın, onun yerine başka birine âşık olurdun. Tabiat kanunu bu... Charles'le veya başka bir gençle ancak benim yüzümden evlenemezdin. O zaman da benim

karanlık mazim, senin istikbalini karartırdı. Geçmişteki korkunç olayların gölgesi, parlak günlerinin ışığını boğardı.»

Doktor kızına ilk defa geçmişinden söz açmıştı. Yaşlı adam geçmiş günlerden bir kere de Bailey mahkemesinde sözetmişti. Bu konuyu Lucie'ye hiç açmazdı. Genç kız babasının sözlerini duyunca elinde olmadan ürperdi.

Doktor mehtabı işaret etti:

«Bak... Zindandaki hücremin penceresinden de onu seyrederdim. Bazı anlar ışıklarına tahammül edemiyecek duruma gelirdim. Hele onun, aynı anda kaybettiğim şeyleri aydınlattığını düşündükçe deliye döner, kafamı hücremin duvarlarına vururdum. Sonra öyle zamanlar geldi ki mehtabı bomboş gözlerle seyreder oldum...»

Düşünceli düşünceli:

«Aya baktıkça, doğumunu bile görmediğim yavrumu düşünürdüm... Acaba yaşıyor muydu çocuğum...? Dünyaya canlı olarak gelebilmiş miydi...? Yoksa annesinin ıstırabı onu öldürmüş müydü? Yaşıyorsa erkek miydi...? Günün birinde babasının intikamını alacak bir erkek çocuk... Bir ara varlığımı intikam arzusu kemirip bitirmişti... Belki de oğlum babasının akıbetini bilmeyecek, onun kendi arzusuyla ortadan kaybolduğunu sanacaktı... Belki de çocuğum bir kızdı. Büyüyecek, güzel bir kadın olacaktı...»

Lucie babasına sokularak yaşlı adamın yanaklarını, sonra da elini öptü.

Manette dalgın dalgın:

«Kendi kendime kızımın beni unutmuş olacağını, hatta varlığımdan bile haberdar bulunmadığını tekrarladım... O beni bilmiyordu bile... Her sene yaşını hesaplayıp dururdum... Hatta onun benim akıbetimi bilmeyen biri ile evlendiğini gözümün önüne getirdiğim de olurdu. Yaşayanlar beni unutmuştu artık...»

Lucie buz gibi olmuştu. Babasının eski günlerini anlatması genç kızı dehşete düşürüyordu.

Doktor Manette, devam etti:

«Sükûnet bulduğum zamanlarda kızımın hayalinin mehtapta

hücreme gelip beni dışarı çıkardığını düşünürdüm... Beni evine götürür, evlenmiş olmasına rağmen babasının daima hatırladığını anlatırdı. Resmim baş ucunda asılıydı. Daima benim için dua ederdi. Hayatı neşe ve saadet içinde geçiyor, fakat benim ıstırabımı da asla unutmuyordu.»

Lucie:

«İşte o çocuk bendim,» diye mırıldandı. «Belki ben onun kadar iyi değildim, ama seni onun gibi ben de çok severdim...»

«Bana çocuklarını gösterirdi. Onlara bir çok kere benim hikâyemi anlatmıştı. Torunlarım da beni seviyor, bana acıyorlardı. Bir hapishanenin önünden geçerken, onun kasvetli, korkunç duvarlarına sürünmemeye dikkat ediyor, parmaklıklı pencerelerine bakarak fısıltıyla konuşuyorlardı. Neden bilmem, onun bana evini gezdirdikten sonra tekrar zindana geri getirdiğini hayal ederdim. Orada göz yaşları içinde ağlaşır, ben dizüstü çökerek yavrumun mutlu olması için dua ederdim...»

«Babacığım... Babacığım... Ben o çocuğum işte... Yarın benim için de dua edecek misin...?»

«Yavrucuğum, bunlardan sana, beni ne kadar mutlu ettiğini anlaman için sözediyorum. Kendimi hayale kaptırdığım dakikalarda bile böylesine bir mutluluğu aklıma getiremezdim...»

Baba kız bir müddet sarmaş dolaş oturdular... Sonra yemek vaktine doğru içeri girdiler...

Yaşlı adam yemekte pek neşeliydi. Sofrada üç kişiydiler Lucie, Pross ve kendisi... Doktor Manette damadının son gece yemeğe davet edilmemiş olmasına bayağı üzülmüştü. Bununla birlikte kızı ile başbaşa yemek yediğinden de son derece memnundu. Yalnız sık sık kadehini Charles Darnay'ın şerefine kaldırmaktan kendini alamadı.

Nihayet yatma zamanı gelmişti. Baba kız öpüştükten sonra odalarına çekildiler. Evde derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Fakat Lucie saat üçe doğru dayanamıyarak kalktı, babasının odasına gitti.

Kapıdan başını uzatınca rahat bir soluk aldı. Ayakkabı âletleri bir köşede duruyordu. Yaşlı adam da huzur içinde uyuyordu.

Genç kız kandili babasının baş ucundan kaldırarak odasının bir köşesine koydu. Sonra yaşlı doktoru hafifçe öptü.

Manette'nin muntazam hatlı çehresinde ıstırap dolu uzun yıllar derin izler bırakmıştı. Fakat doktor azmi, çelik gibi iradesi sayesinde bu izleri yavaş yavaş silmeğe muvaffak olmuştu. Öyle ki, uykusunda bile yüzünde çektiği acıların izini görmek kabil olmuyordu artık... O gece de sakin, fakat azimli bir ifadeyle uykuya dalmıştı.

Genç kız eğilip babasını tekrar öptü ve sessizce odadan çıktı.

Nihayet güneş doğdu. Pencereye kadar uzanan çınar dallarının gölgesi yaşlı doktorun yüzüne düştü. Güneş de Manette'yi kızı gibi sıcak buselerle öpüyordu...

18

DOKUZ GÜN

Düğün günü hava güneşli ve pırılpırıldı. Doktor Manette odasında Charles Darnay'la konuşurken ,Jarvis Lorry ve Pross da kapalı kapının dışında gelini bekliyordu. Pross yavaş yavaş bu evlenmeye kendini alıştırmıştı. Sadece arada sırada kardeşi Solomon'un Lucie'ye daha lâyık olduğunu düşünmekten geri kalmıyordu.

Jarvis Lorry, gelin elbiseleri içinde daha güzel gözüken Lucie'yi seyretmeye doyamıyordu adeta. Genç kızın etrafında dolaşıp duruyordu. Bir ara,

«Lucie'ciğim,» dedi. «Demek seni küçükken Fransa'dan buraya bugün için getirmiştim... Ne tuhaf... O zaman aklıma böyle şeyler olacağı gelir miydi hiç...? Seni buraya Charles Darnay'la evlendirmek için getirdiğimi bilseydim, daha başka türlü hareket ederdim...»

Böyle lâkırdılardan hiç anlamazdı Pross,

«Canım, neler olacağını önceden bilemezdiniz ya,» diye homurdandı. «Amma da saçma konuşuyorsunuz...?»

Yaşlı kadınla Banker bir hayli samimî olmuşlardı. Jarvis Lorry'e arada sırada böyle hitap edebiliyordu artık.

Pross,

«Tabiî siz ya,» dedi. «Ağladığınızın farkındayım. Ama haklısınız var. Onlara öyle güzel bir tabak takımı hediye ettiniz ki, kim olsa ağlardı... Dün kutuyu açarken her bıçağa, her çatala ayrı ayrı bakıp ağladım... Hele bir ara gözlerim görmez oldu...»

Jarvis Lorry gülümsedi:

«Allah, Allah... Böyle günlerde insanın aklına da neler geliyor...! Eğer evli olsaydım şu anda yanımda elli yıllık karım bulunacaktı...»

Pross, yine homurdandı:

«Ne münasebet...!»

Yaşlı Banker bayağı meraklanmıştı:

«Hiç evlenemez miydim sanıyorsunuz...?»

«Siz daha beşikteyken bekârmışsınız... Öyle de kalmışsınız... Öyle de kalmışsınız.»

Jarvis Lorry gülerek peruğunu düzeltti:

«O da doğru ya...»

Pross, ekledi:

«Allah sizi bekâr kalasınız diye yaratmış zaten...!»

Jarvis Lorry hâlâ gülüyordu:

«Bu olmadı işte. Yaratırken bana sormalıydı doğrusu...»

Sonra Lucie'ye yaklaşarak genç kızı kucakladı:

«Babanla Charles dışarı çıkmak üzereler. Fırsat bulmuşken sana bir kaç şey söyleyeyim. Yavrucuğum, sen Charles'le balayını geçirirken gözün sakın arkada kalmasın. Pross'la ben, Doktoru hemen hemen senin kadar severiz... Tellson's bankası da babanın emrindedir. Onbeş gün sonra birlikte seyahat etmemiz için Doktor gelip sizinle buluşacak... Bu sözlerimin doğruluğunu onu gördüğün zaman anlıyacaksın... Kendisini eskisinden de daha sağlıklı ve mutlu göreceğinden emin ol... İçerden

ayak sesleri geliyor... Seninki gelmeden ben seni şöyle bir öpüvereyim bakayım...!»

Genç kızı, içten gelen bir sevgi ve şefkatle öptü... Lucie'yi hakikaten çok severdi. Gelinin sarı saçlı başını göğsüne bastırdı.

Doktorun odasının kapısı açılarak Charles Darnay ile manette dışarı çıktılar. Yaşlı adamın bütün kanı çekilmişti sanki... Yüzü bembeyazdı. Oysa damadıyla içeri girerken hali hiç de böyle değildi... Ama sükûnetini muhafaza ediyordu. Jarvis Lorry onun dehşetli bir sarsıntı geçirdiğini anlamıştı. Sanki o eski günler hortlamış, soğuk bir rüzgâr gibi Doktoru dondurmuştu.

Manette, kolunu kızına uzatarak onunla birlikte aşağıya indi. Jarvis Lorry'nin o günün şerefine tuttuğu araba kapının önünde bekliyordu. Baba kız arabaya yerleştiler. Diğerleri de ikinci bir arabaya bindiler... Bir kaç dakika sonra tenha bir kilisede, yabancı gözlerden uzak, nikâh kıyılıyordu.

Charles Darnay ile Lucie Manette'in mutlulukları yüzlerinden okunuyordu. Diğerlerinin gözleri yaşlıydı. Genç kızın parmağında da bu yaşlar gibi parlayan bir elmas yüzük vardı. Bunu Jarvis Lorry törenden önce cebinden çıkarıp vermişti.

Hep birlikte eve dönerek, adet olduğu üzere düğün kahvaltısına oturdular... Şakalaşıyor, neşeli neşeli konuşuyorlardı... Nihayet ayrılma zamanı gelip çattı. Baba kızın vedalaşmaları gerçekten acıklı oldu. Altın saçlı genç gelin, ak saçlı babasına kapının önünde son bir defa sıkı sıkı sarıldı. Ağlıyordu. Baba onu teselli etmeye çalıştı. Nihayet boynuna dolanan kollarını şefkatle çözerek,

«Al onu götür Charles,» dedi. «Lucie senin artık...»

Genç kız arabanın penceresinden son bir defa el salladı. Araba köşeyi dönerek gözden kayboldu, gitti...

Doktor Manette, Jarvis Lorry ve Pross yalnız kalmışlardı. Geniş salona girerlerken yaşlı Banker Manette'nin müthiş bir değişiklik geçirmiş olduğunu farketti. Zavallı adam bir darbe yemiş gibiydi.

Kızından ayrıldığına üzülmüştü belki... Fakat bu halinin

onunla hiç ilgisi yoktu... Doktorun yüzünde dehşet ve korku ifadesi okunuyordu. Eskisi gibi başını tutup dalgın dalgın bakınmaya başlamıştı... Merdivenlerden çıkarken onun bu hali Jarvis Lorry'e şarapçı Defarge'yi ve Paris'ten çıktıkları karanlık geceyi hatırlattı...

Bir hayli tereddütten sonra Pross'a,

«Onunla şimdi konuşmayalım,» diye fısıldadı. «Büsbütün üzülecek. Benim Tellsons'a gitmem lazım. Şimdi bankaya uğrar, biraz sonra tekrar gelirim. Onu alır, kırlara çıkar, orada bir yerde yemek yeriz. Biraz açılır belki...»

Jarvis Lorry Tellsons'a girdi mi kolay kolay çıkamazdı. Soho'daki eve ancak iki saat sonra dönebildi. Hizmetçilere bir şey söylemeden ikinci kata çıkarken duyduğu takırdı kanını dondurdu adeta. Bu gürültü Doktorun odasından geliyordu... Yaşlı Banker,

«Aman Yarabbi,» dedi. «Bu da ne...?»

Pross yanına gelmişti bile. Kadının yüzünde de derin bir korku vardı. Ellerini uğuşturuyor:

«Vah başımıza gelenler,» diye inliyordu. «Vah başımıza gelenler... Yavrucuğumun yüzüne nasıl bakacağız... Doktor beni tanımadı. Oturmuş hanl harıl ayakkabı yapıyor...»

Jarvis Lorry kadını elinden geldiği kadar teselliye çalıştı... Sonra Manette'nin odasına koştu. Tabure, Paris'deki tavan arasında olduğu gibi ışığa doğru döndürülmüştü... Doktor beyaz başını öne doğru eğmiş çalışıyordu.

Yaşlı Banker,

«Doktor Manette, Doktor Manette,» dedi... «Aziz dostum.»

Adam bir an ak saçlı başını kaldırarak ona baktı. Kendisiyle konuşulduğu için kızmış gibi bir hali vardı. Merakla Jarvis Lorry'i süzdükten sonra başını tekrar önüne eğdi.

Ceketini ve yeleğini çıkarmıştı. Gömleğinin yakası, eskiden olduğu gibi açıktı. Yüzü de iyice değişmiş, o yaşlı ve durgun halini alıvermişti. Sabırsız bir tavırla çalışıyordu. İşini yarıda bıraktırdıklarına sinirlenmiş gibi bir hali de vardı üstelik.

Jarvis Lorry, Doktorun elindekilerine dikkatlice baktı. Eski

biçim bir ayakkabıydı bu... Diğer teki de Manette'nin yanında yerde duruyordu... Yaşlı Banker bunu eline alarak,

«Bu nedir?» diye sordu.

Doktor başını kaldırmadan homurdandı:

«Bir kadın ayakkabısı... Yürüyüş için... Bunu çoktan bitirmem lâzımdı. Beni rahat bırakın...»

«Fakat Doktor Manette... Aziz dostum... Bana bakın...»

Yaşlı adam, sessizce başını kaldırdı. Ama, elleri hâlâ çalışıyordu.

Jarvis Lorry,

«Beni tanımıyor musunuz...?» diye sordu. «Düşünün... Ayakkabıcılık sizin asıl işiniz değil ki...»

Yaşlı Doktor hiç sesini çıkarmadı. Kendisine bakması söylenince itaat etmiş, başını kaldırmıştı. Fakat söylenilen sözleri duymuyordu bile... Başını tekrar önüne eğerek çalışmaya başladı... Sağır olmuştu sanki...

Arada sırada belli etmeden yan gözle Jarvis Lorry'e bakması, yaşlı Bankerde küçük de olsa bir ümit uyandırmıştı. Öyle anlarda Doktorun yüzünde merak ve şaşkınlık ifadesi beliriyordu. Sanki kafasında beliren şüpheleri cevaplandırmaya çalışıyordu zavallı...

Jarvis Lorry iki şeye karar verdi... Birincisi bunu her ne olursa olsun Lucie'den gizlemek. İkincisi Doktoru tanıyanların bu vaziyeti görmelerine engel olmak...

Hemen Pross'la bir odaya çekilip durumu görüştüler... Jarvis Lorry onun yardımiyle tanıdıklara Doktorun hasta olduğunu ve bir kaç gün istirahat edeceğini bildirdi...

Lucie'yi kandırmak daha güç olacaktı... Fakat mecbur kaldıkları takdirde Pross ona mektup yazacak ve babasının meslektaşlarından biri tarafından konsültasyona çağırıldığını bildirecekti...

Jarvis Lorry Doktoru iyi etmek azmindeydi. Onun için Tellson'sdan izin alarak Doktorun evine yerleşti... Manette'nin odasının penceresinin önüne bir sandalye ve masa koyarak adamı sabahtan akşama kadar göz hapsine tutmaya başladı. Daha ilk

saatlerde zavallı Doktorla konuşmanın faydasız, hatta büsbütün zararlı olduğunu anlamıştı... Çünkü Manette'ye laf söylenince cevap vermiyor, fakat büsbütün endişe verecek tavırlar takınıyordu. Bu yüzden Jarvis Lorry onunla konuşmaktan vaz geçti. Sessiz sedasız karşısında oturuyor, sanki varlığıyla Doktoru düştüğü durumdan kurtarmaya çalışıyordu... Yaşlı Banker okuyor, yazıyor, fakat Manette'yi bir an olsun yalnız bırakmıyordu...

Doktor Manette ilk gün kendisine verilen yemekleri yedi... Karanlık basıncaya kadar da durmadan çalıştı... Alaca karanlıkta Jarvis Lorry yazıları seçemediği için kitabını kapamışken o hâlâ ayakkabısıyla uğraşıyordu... Nihayet gözleri yorulunca aletlerini ve ayakkabıyı bir kenara bıraktı. İşte o zaman Jarvis Lorry ayağa kalkarak arkadaşının yanına yaklaştı:

«Dışarı çıkalım mı...?»

Doktor eskiden yaptığı gibi yere, bir sağına, bir soluna baktı. Sonra gözlerini Jarvis Lorry'e dikti.

«Dışarı,» diye tekrarladı.

«Evet... Biraz dolaşırdık... Olmaz mı...?»

Doktor hiç sesini çıkarmadı. Öne doğru eğilmiş, dirseklerini dizlerine dayamış hareketsiz oturuyordu. Başını yine ellerinin arasına almıştı. Jarvis Lorry Manette'in kendi kendine,

«Olmaz mı...?» diye sorduğunu hissetti. Onun bu halinden iyice istifade etmeye karar verdi. Belki Manette'yi böylelikle kendine getirebilecekti.

Yaşlı Bankerle Pross, o gece sırayla nöbetçilik ettiler... Yandaki odadan Doktoru gözetliyorlardı. Zavallı adam uzun müddet bir aşağı, bir yukarı yürüdü durdu... Nihayet yorgun düşerek kendini yatağına attı. Derin bir uykuya daldı.

Sabahleyin şafak sökerken ayaktaydı. Hemen taburesine oturarak çalışmaya koyuldu...

Hastalığının bu ikinci günü, yaşlı Banker erkenden Manette'nin yanına girdi. Neşeyle zavallıyı selâmladı... Pencerenin önündeki yerine geçerek son günlerin olaylarında sözetmeye başladı. Doktor hiç cevap vermiyordu... Fakat söylenenleri işittiği ve karmakarışık zihnini toplayarak bunları düşünmeye çalış-

tığı da belliydi. Bu Jarvis Lorry'nin cesaretini arttırmıştı tabiî... Bir kaç kere Pross'u da yanına çağırdı... İkisi sakin bir tavırla, sanki ortada hiç gayri tabiî bir şey yokmuş gibi Lucie'den ve babasından sözettiler. Gerçi Doktoru yormamak için konuşmayı fazla uzatmıyorlar ve elleriyle hareketler yapmaktan kaçınıyorlardı...

Jarvis Lorry bu konuşmalar esnasında Manette'nin sık sık başını kaldırıp baktığını görünce sevincinden bayağı ağlamaklı oldu.

Hava kararırken yaşlı Banker Manette'ye yine sordu:

«Doktorcuğum, dışarı çıkalım mı...?»

Adamcağız bir müddet boş gözlerle baktıktan sonra aynı cevabı verdi:

«Dışarı...?»
«Evet... Biraz dolaşırdık... Olmaz mı...?»

Jarvis Lorry, bu defa da cevap alamayınca, sokağa çıkarmış gibi yaparak yandaki odaya saklandı. Doktorun yanına ancak bir saat sonra döndü. Bu arada zavallı Manette pencerenin önündeki koltuğa geçmiş, dalgın dalgın bahçedeki çınar ağacını seyre koyulmuştu. Fakat Jarvis Lorry odaya girer girmez, tekrar taburesine oturdu.

Zaman geçiyor, Jarvis Lorry ümidini kaybetmeye başlıyordu. Her yeni gün endişesini arttırıyor, şüphelerini kuvvetlendiriyordu. Altıncı, yedinci, sekizinci gün de gelip geçmişti.

Pross'la Jarvis Lorry sırrı iyi saklamasını bilmişlerdi. Lucie'nin hiç bir şeyden haberi yoktu. Saadet içerisinde balayını geçiriyordu. Fakat ya zavallı Banker...? Üzüntüden kendini yiyip bitiriyordu adamcağız. Dokuzuncu akşam, derin bir keder ve endişe içersinde Doktorun işinde gayet ustalaştığını, parmaklarının uçar gibi çalıştığını farketti. Manette eski ustalığını bulmuştu artık...

19

BİR FİKİR

Jarvis Lorry bitkin bir halde, yan odada nöbet beklediği yerde uykuya dalıvermişti. Uyandığı zaman sabah olmuştu. Gözlerini uğuşturarak kalktı. Doktorun odasının kapısından baktı. Bir an olduğu yerde kala kaldı. Rüya gördüğünü sanarak şaşkın şaşkın gözlerini tekrar uğuşturdu. Zira tabure ve ayakkabıcılık için kullanılan aletler bir köşeye konulmuştu. Doktor da pencerenin önünde durmuş kitap okuyordu. Doğru dürüst de giyinmişti. Jarvis Lorry dikkatle kendisini süzdü. Manette'nin yüzü hâlâ sapsarıydı, fakat o dalgın hali yoktu artık. Ciddî ve dikkatli bir tavırla kitabını okuyordu.

Banker uyanık olduğundan emindi. Buna rağmen, gözlerine hâlâ inanamıyordu. Hatta bir an Doktorun hastalığının kendi gördüğü bir kâbus olmasından da şüpheye düştü. Zira Manette tabiî bir tavırla oturuyordu, ruhî buhran geçirdiğini gösterecek en ufak bir belirti yoktu.

Bu arada Pross da Bankerin yanına sokulmuş, müjdeyi kulağına fısıldıyordu. Sevgili Doktor eski haline dönmüştü.

Jarvis Lorry derhal kendi evine geldiği zaman sırtında tiril tiril beyaz keten gömlek vardı. Ayağına da o bacaklarının biçimini meydana çıkaran ipek çoraplarını giymişti. Doktorla birlikte yemeğe oturdular.

İki ahbap önce havadan sudan konuştular. Jarvis Lorry, onun sözlerinden, Doktorun kızı Lucie'nin bir gün önce evlendiğini sandığını anlamıştı. Laf arasında bulundukları günü ve tarihi söyleyiverdi... Doktor çok şaşırmıştı. Arkadaşına belli etmemeye çalışarak günleri hesapladı. İşin içinden çıkamadığı belliydi. Yüzü sapsarı kesilmişti... Fakat üzüntüsünü göstermemeye çalışıyordu. Onu dikkatle süzen Jarvis Lorry, kriz meselesini arkadaşına açmasının lâzım geldiğine iyice kanaat getirmişti. Fakat Manette'ye sözettiği kimsenin kendisi olduğunu anlatmıyacak, sadece bir dostu için bilgi almak istediğini söyliyecekti...

Kahvaltı takımları kaldırıldıktan sonra iki dost tekrar başbaşa kaldılar. Jarvis Lorry,

«Dostum,» dedi. «Beni endişeye düşüren bir olay hakkında senden bilgi isteyeceğim. Bu, çok gizli bir mesele... Aramızda kalacak tabiî... Benim çok garibime gidiyor, ama sen doktor olduğun için belki sık sık karşılaşmışsındır...»

Doktorun hayret ve endişeyle kısılmış gözleri, kararmış ellerine dikilmişti. Ayakkabı yaparken parmakları bu hale girmişti demek. Ama arkadaşına,

«Seni dinliyorum,» dedi.

Jarvis Lorry dostane bir tavırla Doktorun koluna vurdu:

«Azizim, bu olay çok sevdiğim bir arkadaşımı ilgilendiriyor. Onun için beni dikkatle dinle. Bunu özellikle dostumun kızı için yapmalısın. Kızcağızın hatırı için...»

Doktor gayet hafif bir sesle:

«Anladığıma göre,» dedi. «Bir hafıza kaybı meselesinden sözedeceksin...! O halde çok açık konuş... Bütün bildiklerini anlat... Üzüntü verecek olsalar dahi...»

«Evet...»

Jarvis Lorry, Doktorun kendisini anladığını farketmişti. Cesaret bularak,

«Manette,» diye sözlerine devam etti. «Bu olay eskiden geçirdiği bir şokla ilgiliydi. Uzun süre de devam etti... Tabiî hisler, heyecanlar ve zihin üzerindeki tesiri de pek büyük oldu... Şiddetli bir darbenin yüzünden çok uzun zaman ıstırap çekti bu arkadaşım. Bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyorum, o da tahmin edemiyor... Bu halden, bilmediği, anlıyamadığı bir şekilde kurtuldu. Hatta kendisi bu hadiseyi mahkemede böyle anlatmıştı... Bir gün kendisini iyileşmiş buldu, işte o kadar... Tam anlamıyla sağlığına kavuştu, normal halini aldı... Gayet akıllı, zeki bir adamdır. Çok da bilgilidir. Durmadan okuyarak biglisini arttırır. Fakat geçenlerde...»

Bir an durarak derin bir nefes aldı:

«Fakat geçenlerde kısa bir müddet için o eski haline döndü...»

Doktor güç duyulur bir sesle:

«Ne kadar sürdü bu...?» dedi.

«Dokuz gün, dokuz gece...»

«Eski haline döndüğünü nasıl anladınız...?»

Sonra ellerini süzerek ekledi:

«Sanırım, o zamanlarda yaptığı bir işle tekrar meşgul olmaya başladı. Öyle değil mi...?»

«Evet...»

Doktor yine alçak sesle konuşmasına rağmen, kelimelere basa basa:

«Kendisini vaktiyle bu işle meşgul olurken görmüş müydün...?» diye sordu.

«Bir kere görmüştüm... Çok önceden...»

«Bu yeni krizi geçirdiği zaman tam anlamıyla o eski halini mi aldı...? Görünüşü, hareket tarzı her bakımdan eskisinin aynı mıydı...?»

«Maalesef.»

«Kızından sözetmiştin Jarvis... Kızının bu durumdan haberi var mı...?»

«Hayır, hayır... Bu olayı ondan sakladık. Daima da ona duyurmamaya çalışacağız. Zaten durumu bir ben biliyorum, bir de çok güvenilecek bir kadın...»

Doktor yaşlı Bankerin elini tutarak:

«Bulunmaz bir dostsun,» diye mırıldandı. «Çok iyi bir insansın...»

Bir müddet konuşmadan oturdular. Nihayet Jarvis Lorry arkadaşının yüzüne sevgiyle bakarak,

«Dostum,» dedi. «Biliyorsun ben sadece bir iş adamıyım. Böyle karışık, çetin meselelerle uğraşacak durumda değilim. Zaten bu konuda fazla bilgim de yok... Pek zekî olmadığımı da bilirsin. Onun için bana yol göstermeni istiyorum. Bu konuda ancak sen bana yardım edebilirsin. Biliyorsun sana olan güvenim sonsuz... Söyle bana bu krize sebep nedir? Arkadaşımın yeniden böyle bir buhran geçirmesi ihtimali var mı...? Eğer varsa bunun önüne geçemez miyiz...? Arkadaşım için her şeyi yap-

maya hazırım. Nasıl hareket edeyim sen söyle... Sözünü ettiğim dostum uğruna her şeyi göze alırım, fakat bu meselede, ne yapmam gerektiğini bilemiyorum. Fakat bana yol gösterirsen, ben de elimden geleni yaparım. Bu hususta bir rehbere ihtiyacım var. Onun için rica ederim, bana meseleyi etraflıca açıkla, nasıl hareket etmem gerektiğini öğret...»

Doktor Manette arkadaşının heyecanlı bir tavırla söylediği bu sözlere bir müddet cevap vermedi. Derin derin düşünüyordu. Jarvis Lorry sessiz sedasız bekledi. Nihayet Manette güçlükle,

«Bana kalırsa anlattığın arkadaşın böyle bir krizin geleceğini biliyordu,» diye mırıldandı.

Yaşlı Banker çekine çekine sordu:

«Bundan korkuyor muydu acaba...?»

Doktor elinde olmadan titredi,

«Hem de nasıl» Sonra ağır ağır ekledi:

«Bilemezsin bu mesele hastayı ne kadar üzüyor, o endişe içini nasıl kemiriyor. Üstelik kendisini dehşete düşüren bu olaydan sözetmek de ona o kadar güç geliyor ki...»

Jarvis Lorry,

«Bu gizli derdini açabildiği takdirde hastalığından kurtulması imkânı da var değil mi...?» diye sordu. «Özellikle kriz geleceği zaman...»

«Sanırım. Fakat dediğim gibi bunu yapması da çok güç... Hatta imkânsız gibi bir şey...»

Yine bir müddet karşılıklı hiç konuşmadan oturdular. Sonra Jarvis Lorry, tekrar Doktorun kolunu tuttu.

«Son krizin sebebi nedir acaba...?»

Manette,

«Bana kalırsa,» diye cevap verdi. «Maziyle ilgili bazı olaylar hatırladı. Daha doğrusu ona hatırlatıldı bunlar...»

Yaşlı Banker çekine çekine sordu:

«Kriz sırasında olanları hatırlıyor mu acaba...?»

Doktor üzgün üzgün etrafına bakındı. Sonra başını sallayarak hafif bir sesle,

«Sanmıyorum,» dedi.

Jarvis Lorry,

«İlerisi hakkında ne dersin...?» diye sordu.

Doktor kısaca:

«Gelecekte ümit var... Bu son krizi çabuk atlattığına bakılırsa bu dertten büsbütün kurtulması mümkün... Uzun zamandan beri beklediği ve gelişini hissettiği darbeden sonra bu kadar kolaylıkla kendine geldiğine göre, tam anlamıyla iyileşmesi yakın demektir... En tehlikeli krizi atlatmış...!»

Jarvis Lorry çok sevinmişti:

«Bana bundan daha büyük bir müjde veremezdin... Çok teşekkür ederim dostum...»

Doktor,

«Ben de teşekkür ederim,» diye mırıldanarak başını önüne eğdi.

Yaşlı Banker,

«Öğrenmek istediğim iki nokta daha var,» dedi. «İzin verirsen bunları da sorayım...?»

Manette başını kaldırdı:

«Arkadaşına bundan daha büyük bir iyilik yapamazdınız.»

«Birinci mesele... Arkadaşım çok çalışkan ve enerjiktir. Durmadan okur, tecrübeler yapar, bilgisini arttırmaya çalışır. Bir saniyesini bile boş geçirmez. Acaba bu kadar çalışmak onu yoruyor mu dersin...?»

«Sanmam... Bana kalırsa arkadaşın kafasını daima meşgul edecek bir şeyler bulmazsa rahat edemez... Onun tabiatı böyle. Bununla birlikte geçirdiği hastalığın da tesiri yok değil. Kafası iyi şeylerle meşgul olduğu müddetçe arkadaşın krize sebep olabilecek eski olayları düşünemez. Hatta bana kalırsa arkadaşın bu neticeye kendi kendisini tahlil suretiyle de varmıştır...»

«Fazla yorulmadığından emin misiniz...?»

«Tabiî...»

«Fakat azizim kafasını fazla yorarsa...»

Doktor arkadaşının sözünü kesti:

«Kitap ve diğer işlerle ilgilenmezse, o korkunç olayları dü-

şünecektir. Arkadaşının bunlarla oyalanması yerinde bir harekettir...»

Jarvis Lorry,

«Fazla ısrar ediyorum, kusuruma bakma,» dedi. «Fakat arkadaşımın tam anlamıyla iyileşmesini istiyorum. Şimdi farzedelim ki arkadaşım fazla çalışmış ve yorulmuş... Ne olur o zaman...? Acaba tekrar bir kriz geçirmez mi...?»

Doktor kesin bir tavırla,

«Sanmıyorum,» diye cevap verdi. «Bu gibi meşgûliyetler krize sebep olmaz. Arkadaşını ancak, eski anılarla ilgili olaylar tekrar hasta edebilir. Fakat son krizden sonra böyle bir şeye de ihtimal veremiyorum...»

Manette bunu tecrübelerine dayanarak söylüyordu. Gerçekten de kendinden emin bir hali vardı. Jarvis Lorry de arkadaşının kendine olan güvenini sarsmak niyetinde değildi tabiî...

«Buna ne kadar sevindiğimi tahmin edemezsin, Doktor,» diye gülümsedi. «Öğrenmek istediğim ikinci noktaya gelince... Arkadaşım krzi esnasında eski işiyle meşgûl oluyor demiştim... Bu işe şey... Demircilik diyelim...»

Hafifçe öksürdükten sonra:

«Varsayalım ki arkadaşım,» diye sözlerine devam etti. «Kriz geldiği zaman ocağının başına geçip demircilik yapıyor... Kendine geldiği zaman da bu ocağı yine yanında, evinde saklamaya devam ediyor...»

Doktor elini alnına dayamıştı .Ayaklarını da sinirli sinirli yere vuruyordu.

Jarvis Lorry arkadaşını endişeyle süzerek,

«Evet, bu ocağı yanından ayırmıyor,» dedi. «Oysa onu evden büsbütün uzaklaştırsa daha iyi olmaz mı...?»

Doktor cevap vermedi. Hâlâ ayaklarını yere vuruyordu.

Yaşlı Banker,

«Bu konuda bana yardım edemiyecek misin...?» diye sordu. «Bu bence çok önemli bir nokta... Sanırım...»

Lâfının sonunu getiremiyerek sustu. Uzun sıkıcı bir sessizlik oldu. Nihayet Doktor Manette başını kaldırdı:

«Zavallı adamın aklî durumunu, kafasının içinden geçenleri tam anlamıyla açıklamak çok güç... O bir zamanlar bu işi yapmayı çok istedi. Kapatıldığı yerde kendisine bir meşgûliyet arıyordu. Demircilik yapmasına izin verilince de bir çocuk gibi sevindi. Çünkü parmaklarının meşguliyeti, zihnini saran kara düşünceler bir dereceye kadar unutturuyordu. Bu yüzden demir ocağından ayrılmak ona çok güç geldi. Hatta, şimdi, kendinden çok emin olmasına rağmen o vefakâr ocağın yanından ayrılması, ortadan kaldırılması ihtimali onu dehşete düşürüyor...»

Gerçekten de yüzünde müthiş bir dehşet ifadesi vardı adamın. Jarvis Lorry,

«Bir iş adamı sıfatıyla seni sorguya çekip duruyorum. Kusura bakma dostum,» diye mırıldandı. «Fakat ocağın muhafazası, krize sebep olan anıların canlanmasına sebep olmaz mı? Eğer o ortadan kalkarsa, belki kriz korkusu da yok olur...? Demir ocağını saklamak, korkunun büyümesine sebebiyet vermez mi...?»

Doktor gayet titrek bir sesle,

«Fakat o ocak, hastanın en eski dostu,» dedi.

Jarvis Lorry arkadaşının üzülmeye başladığını görünce kesin bir tavırla konuşmaya başladı:

«O ocağı daha fazla saklamamalı... Ben arkadaşıma o eski dostunu feda etmesini söyliyeceğim. Senin bana bu konuda tam bir hak tanıman yeterli. Ben o ocağın hiç bir faydası olmadığını, tersine arkadaşıma zararı dokunacağını biiiyorum. Haydi dostum, bana bu hususta selâhiyet ver...! Manette, dostum, arkadaşım bu fedakârlığı kızının hatırı için yapmalıdır...»

Doktor Manette'nin çehresi karmakarışıktı. Zavallı adam müthiş bir ruhî mücadele içindeydi. Nihayet içini çekti,

«Pekâlâ... Kızının hatırı için bu yapılsın. Sana hak tanıyorum dostum. Fakat o ocağı arkadaşının gözü önünde ortadan kaldırma... O yokken yap bu işi. Daha iyi olur...»

Jarvis Lorry rahat bir soluk aldı. İki ahbap bundan sonra havadan sudan konuştular. Arabaya binerek kırlarda dolaştılar. Doktor iyice kendine gelmişti artık.

Bundan sonraki üç gün de gayet iyi geçti. Dördüncü günü kızıyla damadına katılmak üzere yola çıktı. Jarvis Lorry, krizi esnasında Lucie'e uydurdukları yalanı ona açıklamış, Doktor da kızına kısa bir pusula yazmıştı. Böylece Lucie babasının bir kriz atlattığını hiç bir zaman bilmedi.

Doktorun seyahate çıktığı akşamı Jarvis Lorry elinde çekiç ve keser onun odasına girdi. Yanında da elinde lâmbayla Pross vardı. Alaca karanlıkta yaşlı Banker tabureyi parça parça etti. Sanki bir cinayet işlermiş gibi bir tavır takınmıştı. Somurtkan ve ciddi çehresiyle Pross da öyle. Sonra taburenin parçalarını mutfaktaki ocakta yaktılar. Ayakkabıcı aletlerini de bahçenin bir köşesine gömdüler. Her ikisinde de kanlı bir cinayeti işlemiş suç ortağı hali vardı.

20

BİR SÖZ

Yeni evli çift, Soho'daki evlerine döndükleri zaman onları ilk kutlayan Sydney Carton oldu. Lucie ile Charles Darnay onu nezaketle karşıladılar. Genç adamın ne tavırlarında ne de kılık kıyafetinde bir değişiklik vardı. Hep o eski serseri Sydney Carton'du işte... Fakat Charles Darnay genç adamın halinde o zamana kadar farketmediği bir şey gördü... Genç avukatta sadık, vefakâr bir dost tavrı vardı. İyi, candan bir dost.

Genç adam bir fırsatını bularak Charles Darnay'ı bir köşeye çekti,

«Darnay, dost olacağımızı umarım...»

«Zaten dost değil miyiz Carton...?»

«Bunu nezaketen söylediğinizin farkındayım, dostum. Fakat ben bunu kasdetmedim. Dost olalım dediğim zaman da bunu söylemek istememiştim...»

«Peki ne demek istemiştiniz öyleyse...?»

Charles Darnay neşeyle güldü.

Sydney Carton da gülüyordu.

«İnsan bazan düşündüklerini kolayca ifade edemiyor. Neyse anlatmaya çalışayım. Bilmem, birlikte yemek yediğimiz geceyi hatırlıyor musunuz...? Ben her zamankinden daha da sarhoştum.»

«Ben sadece bana zorla içki içtiğinizi itiraf ettiğiniz geceyi hatırlıyorum, dostum...»

«Ben de öyle. Biliyor musunuz işin fenası nedir...? Ne kadar sarhoş olursam olayım, yaptığım şeyleri sonradan gayet iyi hatırlıyorum. Feci bir şey bu... Cehennem azabı. Öbür tarafta sorguya çekilirken, inşallah bunları da hesaba katarlar... Korkmayın, korkmayın, size vaaz vermek niyetinde değilim...»

«Korktuğum yok azizim. Bilâkis samimiyetiniz benim çok hoşuma gidiyor.»

Carton lâkayt bir tavırla elini salladı,

«Bahsettiğimiz sarhoşluk anında, lâf aramızda böyle binlercesini geçirdim, sizinle oldukça kaba bir şekilde konuşmuştum. Bilhassa sizi sevip sevmediğim hakkında o sözlerimi unutmanızı rica edeceğim...»

«Çoktan unutmuştum zaten...»

Sydney Carton gülümsedi,

«Bunu da yine nezaketen söylediniz. Ben hiç bir şeyi kolayca unutamam dostum, sizin de hafızanızın bu kadar zayıf olacağını hiç sanmıyorum. O gece hatırımdan bir türlü çıkmıyor, bu nazik sözleriniz de olayı aklımdan çıkarmama yetmiyor...»

Charles Darnay,

«Ben o sözlerinizi gerçekten unuttum,» diye cevap verdi. «Bu kadar ufak bir şeyin sizi üzmesine de üzüldüm. Hatta buna şaştım. Sizi şerefim üzerine temin ederim ki, o akşamki sözleriniz üstünde durmadım bile. Geçmişi hatırlamaya kalksam o sözlerinizi değil, mahkemede bana yaptığınız iyiliği, hayatımı kurtarışınızı hatırlardım...»

Sydney Carton omuzunu silkti,

«Aman ondan sözetmeyin...! Sizin hayatınızı kurtarmış değilim. Ben sadece mahkemede meslekî bir oyun yaptım ve tanığın şaşırmasına sebep oldum, işte o kadar. Bu işi yaptığım za-

man da sizin hayatınız, ölmeniz veya sağ kalmanız beni hiç ilgilendirmiyordu. Ama, dikkat edin 'o zaman etmiyordu' diyorum...»

Charles Darnay dostlukla,

«Bana yaptığınız büyük iyiğiliği hiçe indirmek istediğiniz belli,» dedi. «Ama ben sizin gibi bu sözü nezaketen söylediniz demeyeceğim...»

«Size gerçeği anlatıyorum, Darnay... Neyse size söylemek istediğim bu değildi... Size dost olmamızı teklif ediyordum. Beni artık tanıyorsunuz. Benim diğer insanlar gibi yüksek hislere sahip olmadığım, iyilik edecek halde bulunmadığımın herhalde farkındasınız. Eğer bundan şüpheniz varsa Avukat Stryver'e sorun, o size anlatsın...»

Charles Darnay omuzunu silkti:

«Ben insanlar hakkında kendi kendime karar veririm. Başkalarının fikirlerini kabul etmek huyunda değilim...»

«Âlâ... Ne olursa olsun, benim hiç bir işe yaramayan ve ilerde de yaramayacak olan uçarı bir köpek olduğumu herhalde biliyorsunuz...»

«Hiç bir işe yaramıyacağınızı kimse iddia edemez dostum.»

«Ben iddia ediyorum. Kendimi iyi tanırım, onun için bu sözüme inanın. İşte, böyle işe yaramaz bir serserinin zaman zaman evinize gelmesine izin verir misiniz. Buna tahammülünüz var mı...? Bana faydasız, —eğer birbirimize benzemeseydik, şekilsiz de derdim— bir eşya gözüyle bakamaz mısınız? Salonun bir köşesinde duran, önem vermediğiniz, işe yaramaz bir sandalye gözüyle... Bunu yaptığınız takdirde emniyetinizi, dostluğunuzu suistimal etmeyeceğimden emin olabilirsiniz. Hatta size yılda belki ancak dört defa geleceğim. Bu izni verdiğinizi bilmem, bana yetecek...»

«Memnuniyetle Carton...»

«Teşekkür ederim.»

İki genç hararetle birbirlerinin elini sıktılar. Sydney Carton, Charles Darnay'ın yanından ayrıldı. Başkalarına karşı o küstah tavrını takınıvermişti yine.

Sydney Carton, Soho'daki evden ayrıldıktan sonra, gece oturulup konuşulurken Charles Darnay genç avukattan sözetti. O Sydney Carton'u kınar gibi değil de daha çok halini beğenmeyen bir tavırla konuşuyordu. Bu hususta ona da hak vermek gerekiyordu. Çünkü Sydney Carton'u hâlâ pek iyi tanımıyordu.

Charles Darnay, sözlerinin genç karısının üzerinde büyük bir tesir bırakacağını da biliyordu tabiî... Fakat geç vekit odalarına çekildikleri zaman Lucie'nin pek düşünceli olduğunu farketti. Onu kucaklıyarak,

«Sevgilim,» dedi. «Ne var...? Düşünceli görünüyorsun.»

Lucie ellerini kocasının göğsüne dayayarak, mavi gözlerini onun yüzüne dikti,

«Evet, gerçekten düşünceliyim Charles...»

«Ne düşünüyorsun yavrucuğum...?»

«Anlatacağım ama bana soru sormayacaksın...? Söz veriyor musun...?»

«Vermez olur muyum...? Sen ne istersin de yapmam...?»

Lucie'nin sarı saçlarını okşayarak, «Senin için hayatımı bile veririm,» diye düşündü.

Genç kadın,

«Zavallı Sydney Carton'dan sözederken tavrını beğenmedim Charles,» diyordu. «Ona daha fazla hürmet etmelisin. O zavallı buna lâyık...»

«Öyle mi yavrucuğum...? Neden...?»

«Hani bana soru sormayacaktın? Bundan eminim, Sydney Carton saygıya lâyık bir genç...»

«Senin bilmen bana yeterli sevgilim. Ne yapmamı, ona karşı nasıl hareket etmemi istersin yavrucuğum...?»

«Ona daima iyi davranmanı, kusurlarını hoş görmeni. Onun da derin, iyi hisleri olduğundan eminim. Ama bunu ıstırapla kıvranırken de gördüm...»

Charles Darnay hayretler içindeydi,

«Ona fena muamele ettiğimi düşününce utanıyorum. Ama halinden, tavrından hiç de belli olmuyor...»

«Öyle... Fakat aslında iyi bir insan... Onun ıslah olacağını hiç sanmıyorum. Artık ne karakteri ne de bahtı değişebilir. Fakat Sydney Carton'un iyi, nazik ve hatta yüksek şeyler yapacak bir genç olduğuna inanıyorum...»

Lucie, bunları anlatırken o kadar güzeldi ki, Charles Darnay bir müddet gözlerini ondan alamadı. Genç kadın, kocasına sokuldu. Başını göğsüne dayadı,

«Biz mutluluğumuzdan kuvvet alıyoruz. Oysa bedbahtlığı onu büsbütün zayıf hale düşürüyor...»

Gözleri yaşla dolmuştu. Kocası,

«Ona yaşadığım müddetçe iyi davranacağım. Söz veriyorum sevgilim,» diye mırıldandı.

Karısının başını kaldırarak dudaklarından öptü. Eğer o saatlerde sokaklarda mahzun ve sefil dolaşan bedbaht genç onun bu sözlerini duysa, kocasının buselerle kurutmaya çalıştığı göz yaşlarını görse kimbilir ne yapardı? Belki de karanlıklara doğru inleyerek, vaktile söylediği gibi,

«Ne kadar merhametlisiniz Lucie,» dedi.

21

YANKILAR

Manette'lerin Soho'daki evi, yankılarıyla meşhurdu. Sokaklardan geçenlerin ayak sesleri, odaları dolaşır dalga dalga yayılırdı. İşte bu evde Lucie uzun zaman mutlu yaşadı. Yüzünde saadetini yansıtan tatlı bir gülümseme, o yuvada geçen yılların yankılarını dinledi.

Zaman geçti. Küçük kızı Lucie dünyaya geldi. Sokaktan yankılanan gürültülere onun ayak sesleri, çocuk mırıltıları karıştı. Onun kahkahaları evi büsbütün aydınlatmıştı sanki.

Lucie yılların yankılarında daima dostane, dilendirici ve teselli edici bir şeyler buldu. Kocasının ayak sesleri kuvvetliydi.

Babasınınkiler de öyle. Bunlara her iki şehrin lisanını da artık konuşmaya başlayan küçük Lucie'nin sesi de karışıyordu.

Genç kadının kulağına bazan üzücü sözler de çarpmadı değil. Meselâ küçük Lucie'den sonra dünyaya getirdiği altın saçlı oğlu son nefesini verirken zavallı anne, onun kendisine,

«Sevgili anneciğim... Babacığım... Sizlerden ve küçük ablamdan ayrıldığıma o kadar üzgünüm ki... Fakat beni cenetten çağırıyorlar... Gitmem gerek,» diye fısıldadığını işitir gibi olmuştu.

Sokaktan gelen ayak seslerine bazan Sydney Carton'unki de karışırdı. Genç adam, yılda en fazla altı defa onları görmeye geliyordu. Salonun bir köşesine çekilir, sessiz sedasız otururdu genç avukat. Onların evine asla sarhoş halde gelmezdi. Soho' daki evin kapısından adımını atar atmaz da o küstah, başıboş tavırlarından vazgeçerdi...

Genç avukat hâlâ Lucie'ye âşıktı. Ümitsiz aşkını kalbinden çıkarıp atamamıştı bir türlü. Genç kadına sevgisi kadar saygısı da büyüktü. Gariptir ki genç kadının çocukları da Sydney Carton'a acıyor hatta onu çok seviyorlardı. Küçük Lucie'nin tombul kollarını açarak sevgiyle kucakladığı ilk yabancı genç avukat olmuştu. Altın saçlı oğlan da öyle. Zavallı yavrucak son nefesini vermeden önce,

«Zavallı Carton amca,» demişti. «Onu benim için öpün olur mu...?»

Avukat Stryver ise yükselmekte devam ediyordu. Tabiî Sydney Carton hâlâ arkasındaydı. Çakal rolünden vazgeçmemişti. Stryver iyice de zenginleşmişti. Günün birinde mal, mülk ve üç çocuk sahibi şişman bir dulla da evlendi.

Stryver üvey çocuklarını Charles Darnay'a getirmekte de gecikmedi. Üç çocuğu önüne katarak bir gün Soho'daki eve geldi. Her zamanki gibi övünür bir tavırla,

«Merhaba Darnay,» diye bağırdı. «İşte sana ekmek paranı kazanman için üç öğrenci...»

Ne kadar kibar adamdı şu Stryver...! Charles Darnay'ın, üvey çocuklarına öğretmenlik şerefini reddetmesi meşhur avu-

katı bir hayli kızdırmıştı tabiî... Sonradan bu olayı üvey oğullarına ders vermek için de kullandı,

«Çocuklar, dinlecilerin kibirlerinden sakının. Sözgelimi o öğretmen parçası...»

Stryver'in bir huyu daha vardı. Şarabı fazla kaçırdığı akşamlar karısının karşısına geçip Lucie Darnay'ın kendisini avlamak için genç kızlığında yaptığı oyunları anlatmak...

«Ama ben aptal mıyım,» diye gürledi. «Onun tuzağına düşmedim...»

Bu yalanları dinleyen tanıdıkları da onun arkasından,

«Zavallı bu hikâyeyi o kadar çok tekrarladı ki, kendisi de inanır oldu artık,» derlerdi.

İşte Lucie yıllardır yankılanan bütün bu sesleri kâh gülerek, kâh düşünceli bir tavırla dinledi durdu. Kızı altı yaşına gelmişti.

İşte o zaman yankılara yeni sesler karışmaya başladı. Fransa'nın üstünde esen şiddetli fırtınanın, kabaran bir denizin homurtusuydu bu...

*
**

1789 senesinde, bir Temmuz akşamı Jarvis Lorry; Tellson's Bankasından geç vakit onlara geldi. Karanlık pencerenin önünde oturan Lucie ile kocasının yanındaki koltuğa attı kendini.

Sıcak, fırtınalı bir geceydi. Üçü de yıllar önceki şimşekli, yıldırımlı akşamı hatırladılar.

Jarvis Lorry peruğunu arkaya doğru iterek,

«Neredeyse Tellson's Bankasında geceleyecektim,» dedi. «Bugün iş o kadar çoktu ki... Ne yapacağımızı, nereden başlıyacağımızı şaşırdık. Paris o kadar karışık ki, her gelen derdini bize anlatıyor... Oradakilerin çoğu paralarını, kıymetli eşyalarını İngitlere'ye götürmek niyetindeler...»

Charles Darnay,

«Vaziyet fena desenize,» diye mırıldandı.

«Belki... Fakat sebebini anlamıyoruz. Halk o kadar mantıksız ki... Bizim Bankadakiler. ben de dahil, hepimiz yaşlı başlı

insanlarız. Durup dururken geleneklerimizi, iş tarzımızı değiştiremeyiz ya!»

Charles Darnay,

«Olabilir,» diye karşılık verdi. «Fakat Fransa göklerinin kardığını, fırtınanın patlamak üzere olduğunu siz de biliyorsunuz...»

«Elbette... Canım, bugün o kadar yoruldum ki, biraz aksilik etmek istiyorum. Siz benim homurdanmama aldırmayın... Doktor nerede...?»

Aynı anda kapıdan giren Manette,

«Burada,» diye cevap verdi.

«Aman neyse, evdesin... Buna memnun oldum. Bütün gün bankada dert dinleye dinleye sinirlerim bozuldu. Sokağa gitmek niyetinde değilsin ya...?»

Doktor,

«Hayır,» dedi. «Niyetim seninle tavla oynamak...»

«Aman vazgeç Allahaşkına. O kadar yorgunum ki seninle mücadele edecek halim yok. Lucie çay masası burada mı? Bu karanlıkta da bir şey göremiyorum ki...?»

«Tabiî burada... Size çay ayırmaz olur muyum...?»

«Teşekkür ederim... Küçük Lucie ne yapıyor...? Uykuda mı?»

«Evet... Mışıl mışıl uyuyor...»

«Her şey yolunda demek. Hoş, neden her şey yolunda olmasın...? Aman bugün o kadar çok dert dinledim ki... Genç de değilim, bana böyle şeyler dokunuyor artık...»

Lucie'nin uzattığı çay fincanını aldı.

«Aman şu çayımı rahat rahat içeyim. Teşekkür ederim Lucie'ciğim... Haydi gel, sen de yerine otur, yankıları dinleyelim. Senin hayallerin doğru çıkacak mı acaba...?»

«Hayal değil, sadece bir kuruntuydu bu...»

Jarvis Lorry genç kadının elini okşadı,

«Öyle olsun... Fakat dinleyin... Sanki milyonlarca kişi yürüyormuş gibi değil mi...?»

*
**

Londra'dakiler karanlık salonun penceresinden dışarıyı dinlerken, tâ uzaklardan Saint Antoine'da bir kaynaşma oluyor, yüzlerce kişinin ayak sesleri mahalleyi çınlatıyordu.

Sabahtan beri Saint Antoine'nın canlı korkulukları koşuşup duruyorlardı. Bazan güneş çelik süngüleri ve kamaları aydınlatıyor, bu, korkuluklara ışıklı bir hal veriyordu. Saint Antoine uğulduyordu. Havaya kalkmış çıplak kollar kendilerine uzatılan silâhları kapıyor, hazırlığa başlıyordu. Bu silâhları kim veriyordu. Bütün bildikleri silâh dağıtılıyordu. Tüfekler, fişekler, barut, demir çubuklar, sopalar, bıçaklar, baltalar, silâh olarak kullanılabilecek her şey... Ellerine böyle bir şey geçiremiyen mahalleliler, tırnakları kan içerisinde duvarlardan taş ve tuğla çıkarmaya çalışıyorlardı. Saint Antoine'deki her kalp heyecanla çarpıyordu. Hepsini bir ateş, yakıp kavuruyordu âdeta. Herkes hayatına bir hiç gözüyle bakıyor, canını vermek için çıldırıyordu.

Her girdabın bir merkezi vardır. Bu insan girdabında da vardı elbet... Merkez Defarge'nin şarap dükkânıydı bugün. İnsan seli şarapçının etrafında çalkalanıyor, korkuluklar, cazibeye kapılmış gibi oraya doğru koşuyorlardı. Defarge barut tozuna bulanmıştı, ter içindeydi. Durmadan da sağa sola emirler veriyordu. Şunun elindeki silâhı alıyor buna veriyor, birini itiyor, diğerini kolundan çekiyordu. Bir yandan da,

«Yanımdan ayrılma Jacques Üç,» diye bağırıyordu. Jacques Bir ve Jacques İki...! Siz ayrılın, bu vatanseverlerin başına geçin... Karım nerede...? Nerede Therese...?»

Therese Defarge yine her zamanki sakin haliyle,

«İşte buradayım,» diye karşılık verdi. Durgun yüzünde yine anlamsızdı. Yalnız örgü örmüyordu. Onun yerine eline bir balta almış, kuşağına da bir tabancayla, korkunç bir kama sokmuştu.

Defarge,

«Therese, nereye gidiyorsun...?» dedi.

«Ben de seninle geliyorum... Kadınların başına geçeceğim.»

Defarge kükredi adeta,

«Gelin vatandaşlarım, arkadaşlarım... Hazırız artık... Hedefimiz Bastille...!»

Kalabalık korkunç bir gürültü kopardı. İnsanlardan oluşan bu deniz dalga dalga kabardı, şehire doğru yürümeğe başladı. Çanlar çalıyor, trampetler vuruluyordu. Kalabalık buna aldırmıyordu bile. Saldırı başlamıştı.

Derin hendekler, iki köprü, kalın taş duvarlar, sekiz kule, top, tüfekler, ateş ve duman... İnsan denizinin dalgaları, Defarge'yi topa doğru sürüklemişti. Şarapçı hemen silâhının başına geçti. Saatlerce ateş ve dumanın içinde çarpıştı durdu.

Derin hendek, tek köprü, kalın taş duvarlar, sekiz kule, top, tüfekler, ateş ve duman. Bir köprü indirilmişti artık...!

Defarge bağırıyordu,

«Gayret vatandaşlarım, çalışın...! Çalışın Jacques Bir, Jacques İki, Jacques Bin, Jacques yirmi beş bin...! Melekler ya da şeytanlar aşkı için çarpışın...!»

Başında bulunduğu top iyice kızmıştı artık.

Karısı Therese Defarge de haykırıyordu.

«Kadınlar benim peşim sıra gelin. İçeri girince biz de erkekler gibi adam öldürebiliriz...»

Arkasına haykıran, feryat eden bir sürü kadını toplamıştı. Bunların ellerinde de çeşitli silâhlar vardı. Ama asıl silâhları açlık ve intikamdı tabiî.

Top, tüfekler, ateş ve duman. Fakat derin hendek, bir köprü, kalın taş duvarları ve sekiz büyük kule hâlâ teslim olmamıştı. Denizin dalgaları kabarıyor, yaralanıp düşenleri yutuyordu. Parlak silâhlar, alev alev yanan meşaleler, dumanlar çıkaran içleri saman dolu arabalar, feryatlar, bağırmalar, küfürler, lânetler. Dört saat olmuştu. Defarge kan ter içinde hâlâ topun başındaydı ve hâlâ derin hendek, tek köprü kalın taş duvarlar, sekiz kule ellerine geçmemişti.

Sonunda kaleden beyaz bayrak gösterildi. Görüşmeler başladı. Ama insan seli bunun pek farkında değildi. Sonra... Sonra deniz birdenbire tekrar kabardı. İnsan dalgaları Defarke'yi de alarak tek köprüden geçti, kalın duvarlar arkada kalmıştı artık... Artık teslim olan sekiz kulenin içindeydiler.

Defarge insan seline öylesine kapılmıştı ki başını çevirmek,

soluk almak bile mümkün değildi. İşte böylece Şarapçı kendini Bastille'nin içinde buldu. Jacques Üç yakınlardaydı. Hâlâ kadınların başında olan Therese Defarge ise elinde kaması içeri doğru ilerliyordu. Zafer ve dehşet çığlıkları birbirine karışıyor, kulakları sağır edecek bir gürültü kalenin duvarlarında yansıyordu.

«Mahkûmlar...!»

«Gizli hücreler...!»

«İşkence âletleri...!»

«Mahkûmlar...!»

Fakat çoğunluk, «Mahkûmlar,» diye bağırıyordu.

Sellerin ilk dalgası hapishane memurlarını içeri doğru sürüklerken, Defarge bunlardan birini kolundan yakaladı. Elinde lâmba bulunan beyaz saçlı bir adamdı bu. Defarge onu duvara dayayarak,

«Çabuk,» dedi. «Bana Kuzey kulesini göster.»

Adamcağız telâşla,

«Benimle gelin de göstereyim,» diye karşılık verdi. «Fakat orası boş şimdi...»

Defarge kükredi adeta,

«Yüz beş, Kuzey kulesinin anlamı ne...? Ne demek bu...? Çabuk cevap ver...!»

«An... Anlıyamadım...»

«Bu bir mahkûmun mu, yoksa bir hücrenin mi numarası...? Çabuk cevap ver, yoksa seni şuracıkta boğarım...»

Yanlarına yaklaşmış olan Jacques Üç boğuk bir sesle,

«Öldür şunu,» diye bağırdı.

Gardiyan telâşla cevap verdi,

«Beni oraya götür...»

«Söylediğiniz hücre numarası...!»

«Buyurun efendim...»

Adamı öldürmeyeceklerine üzülen Jacques Üç, elini uzatarak Defarge'nin kolunu tuttu. Şarapçı da gardiyanın elini yakalamıştı. O kulakları sağır edecek gürültü hâlâ devam ediyordu. Zindancı, Defarge ve Jacques Üç mümkün olduğu kadar çabuk ilerliyerek güneş ışığının hiç bir zaman girmediği karanlık kori-

dorlardan, kasvetli hücrelerin korkunç kapılarının önünden geçerek taş merdivenlerden yukarı tırmandılar. İlk katları insan seli kaplamıştı. Fakat kulenin döner merdivenlerinden çıkarken bu koca binada sanki onlardan başka kimse yokmuş gibi yapayalnızdılar.

Gardiyan sonunda küçük bir kapının önünde durarak anahtarı kilide soktu. Asırlık kilit, garip gıcırtılar çıkarıyordu. Kapı güçlükle açıldı... Jacques Üç ile Defarge içeri girmek için eğildiler. Zindancı,

«İşte,» dedi. «Yüz beş, kuzey kulesi...»

Oda yarı karanlıktı. Tam tepede kalın demir parmaklıklı, küçücük bir pencere vardı. Dışarı görebilmek için iyice çömelmek gerekiyordu. Odanın bütün eşyası, alçak tahta bir masa, bir tabure ve saman bir yataktan ibaretti. Duvarlar kapkaraydı. Bunlardan birinden paslı bir halka sallanıyordu. Köşede de ağzı yine parmaklıklarla kapatılmış bir ocak vardı...

Defarge zindancıya,

«Lâmbayı duvarlara tut ki iyice göreyim,» diye emir verdi.

Zindancı söylenileni hemen yerine getirdi. Defarge de gözleriyle ışığı izliyordu. Sonra birden bağırdı,

«Dur...! Şuraya bak Jacques!»

Adam yüzünde garip bir ifadeyle Şarapçının işaret ettiği yeri okudu,

«A.M.»

Defarge baruttan karamış elleriyle duvara yazılmış harfleri gösterirken arkadaşının kulağına eğildi,

«A.M. Yani Alexander Manette... Bak şuraya da 'zavallı doktor' yazmış. Taşın üstündeki takvimi yapan da oydu herhalde... Elindeki nedir...? Balta mı...? Ver onu bana...»

Defarge'nin elinde tüfeği vardı. Bunu Jacques'a uzatarak baltayı aldı. Şiddetli darbelerle, tahta masayla tabureyi paramparça etti.

Zindancıya da,

«Lâmbayı biraz kaldır,» diye söylenip duruyordu. Sonra arkadaşına döndü,

«Masanın ve sandalyenin parçalarını iyice araştır. Ne olur ne olmaz...»

Bıçağını da fırlattı.

«Bununla da saman yatağı aç, otların içine iyice bak... Hey gardiyan, sana söylüyorum, şu lâmbayı havaya kaldır...»

Eli titreyen yaşlı adama sert sert bakarak ocağın önüne gitti. Yüzü koyun yatarak bacanın içine vurdu. Duvarları iyice inceledi. Balta darbeleri bacanın içindeki taşları yerinden oynatmış olacaktı. Yukarıdan ufak ufak taş parçaları düştü. Defarge bunlar başına çarpmasın diye hafifçe gerilemişti. Sona elini uzatarak bacanın içindeki oyuğu, ocağın küllerini dikkatle karıştırdı.

«Jacques, masada, sandalyede bir şey yok galiba...? Ya yatakta...?»

«Orada da yok...»

«Onları odanın ortasına toplayalım... Tamam... Haydi bakalım gardiyan, tutuştur şunları...»

Yaşlı adam odanın ortasındaki küçük kümeyi ateşledi. Eski eşyalar çatırtılar çıkartarak alevler içinde yanarken Defarge ile Jacques de tekrar eğilerek kapıdan çıktılar. Aşağı inmeğe başladılar. Avluya yaklaştıkça cehenemi gürültü artıyordu. Bu çılgın insan kütlesi şimdi Defarge'yi aramakla meşguldu .Saint Antoine'liler Bastille'i savunan ve üstlerine ateş açan Kumandanı yargılamak için Hotel de Ville'ye götürmek üzereydiler. Fakat başlarında şarapçının bulunmasını istiyorlardı. Defarge olmadıkça, ortalarında dertli bir yüzle bekleyen gri paltolu, kırmızı nişanlı yaşlı askerin kaçacağına ve dökülen kanların intikamının alınamıyacağına inanıyorlardı.

Bu haykıran, feryat eden selin içinde bir tek sakin insan vardı. Bir kadın. Eliyle Şarapçıyı göstererek,

«İşte kocam Defarge,» diye seslendi. «İşte Defarge...»

Yaşlı askere sokulmuş, bekliyordu. Zavallı kumandanı sokaklardan muhakeme etmeğe götürürken de Therese Defarge onun yanındaydı. Son dakikaya kadar da ayrılmadı. Daha sonra yaşlı askeri arkadan kamalamağa, yumruklamağa başladı. Bedbaht adam aldığı yaraların tesiriyle yere yığılınca, ayağını boy-

nuna dayayarak kemerindeki hançeri çıkardı ve kumandanın başını gövdesinden ayırıverdi.

Saint Antoine'alıların beklediği saat gelmişti işte. Artık onlar lâmbaların yerindeki ipe adam çekmeğe başlamışlardı. Mahallenin kanı kaynıyordu. Çığrından çıkmışlardı. Kumandanın başsız cesedi Hotel de Ville'nin merdivenlerinde yatıyordu. Saint Antoine'liler çevrelerine öldürecek adam arar gibi bakıyorlardı. Sonunda,

«Şu lâmbayı indirin,» diye bağırıştılar. «Buraya kumandanı beklemesi için askerlerinden birini nöbetçi dikelim...»

Zavallı askeri lâmba direğine asan insan seli tekrar dalgalar halinde ilerlemeğe başladı.

Korkunç, karanlık, dehşet verici bir seldi bu. Derinliği, tahrip kudreti henüz biinmeyen bir sel. Şiddetle ilerleyen şekillerden, kindar seslerden ve ıstırap örsünde dövüle dövüle sertleşmiş, merhamet denilen şeyi unutmuş yüzlerden meydana gelen bir sel.

Bunların içinde yedişer kişilik iki grup vardı ki bunların ifadesi insan selini meydana getirenlerinkine hiç uymuyordu. Bu gruptan birincisinde zindanlardan çıkarılan yedi mahkûm bulunuyordu. Mezarlarını istilâ eden o çılgın dalgalar onları dışarı çıkarmıştı. Şimdi Saint Antoine'lıların sırtlarında taşınıyorlardı. Bu zavallılar korkmuş, dehşete düşmüş bir tavırla şaşkın şaşkın, bağırışan grubu seyrediyorlardı. Diğer grup ise yedi kesik baştan meydana gelmişti. Yedi mızrağın ucuna geçirilmiş yedi kafa. Bunlar yarı kapalı gözleri, kanlı gırtlakları ile kıyamet gününü bekliyorlardı. Hemen hepsinde de aynı ifade vardı... Sanki birden canlanıp, «Bunu siz yaptınız,» diye bağıracakmış gibi bir ifade...

Kurtarılan yedi mahkûm, mızraklara geçirilmiş yedi kanlı kafa, sekiz kuleli meşum zindanın anahtarları, çoktan ölmüş eski mahkûmlara ait vesikalar, mektuplar... İşte 1789 senesinde o Temmuz günü Saint Antoine'lılar Paris sokaklarında bunları ta-

sıyıp durdular. Ayak sesleri dinleyenlerde bir gök gürültüsü tesiri yapıyordu. Keşke bu coşkun, çılgın ve tehlikeli ayak sesleri, Londra'da şimşekli geceyi seyreden Lucie'nin hayatına karışmamış olsaydı.

22

DENİZ HÂLÂ KABARIYORDU

Saint Antoine, çılgın bir hafta geçirmişti. Bayan Therese Defarge o gün her zamanki gibi Şarapçı dükkânında, tezgâhın başında oturuyordu... Başında gül filan da yoktu. Hafiyeler mahallede adım atmaya bile korkuyorlardı. Çünkü mahallenin lâmba direkleri bomboştu.

Therese Defarge o sıcak yaz sabahı kollarını kavuşturmuş dükkânı ve mahalleyi dolduran halkı seyrediyordu. Bunlar grup grup toplanmışlar, heyecanla konuşuyorlardı. Yine sefalet içindelerdi, ama hepsine kendilerinden emin bir hal gelmişti. İşsiz, güçsüz sıska kollar artık kendilerine oyalanacak bir iş bulmuşlardı, yakmak, yıkmak, tahrip etmek, öldürmek. Örgü ören kadınların parmakları da artık atmacalarınkine benziyordu. Pençe halini almıştı bunlar. Saint Antoine'nin yüzü tamamiyle değişmişti.

Therese Defarge, gururla etrafını süzüp duruyordu. Saint Antoine'nın kadın şefine yaraşacak şekilde sakindi yine. Ahbaplarından biri, yanında harıl harıl örgü örmekteydi. Aç bakkalın kısa boylu tombul karısıydı bu. İki de çocuğu vardı. Therese Defarge'nin muavini olan bu kadına son olaylar yüzünden 'İntikam' adını takmışlardı.

İntikam,

«Dinle,» dedi. «Dinle... Kim geliyor acaba...?»

Sokakta telâşlı konuşmalar, haykırışmalar oluyordu. Therese Defarge,

«Gelen Defarge,» diye karşılık verdi. Sonra sesini yükselterek bağırdı,

«Vatandaşlar susun...!»

Defarge soluk soluğa dükkânın kapısından içeri girdi. Başındaki şapkayı çıkararak çevresine bakındı. Therese Defarge tekrar,

«Dinleyin,» diye haykırdı. «Hepiniz susun da, dinleyin.»

Şarapçı dükkânındakilerin hepsi ayağa fırlamıştı. Bunlar soluk soluğa gelen Defarge'nin çevresine toplanmış, merakla bekliyorlardı.

Therese Defarge,

«Ne var...?» dedi.

«Öbür dünyadan haber getirdim...»

Therese Defarge hiddetle kocasını süzdü,

«Ya...? Öbür dünyada ne var ne yok bakalım...?»

«Açlıktan inleyen halka ot yemelerini tavsiye eden Foulon'u hatırlıyor musunuz hepiniz...? Hani bir süre önce ölmüştü...»

Dükkândakilerin hepsi birden bağırıştılar,

«Tabiî...»

«Haberim onun hakkında... Foulon bizim aramızda...»

Yine dinleyenler bir ağızdan haykırdı,

«Bizim aramızda mı...? Ölü...?»

«Ölmemiş ki. Bizden o kadar korkuyormuş ki yalandan öldü haberini çıkartmış ve bir de uydurma cenaze töreni düzenletmiş. Ama elimize geçti. Paris dışında bir yerde saklanıyormuş, yakalayıp getirmişler. Demin kendisini Hotel de Ville'ye götürürlerken gördüm. Bizden korkması çok yerinde. Öyle değil mi...?»

Yetmiş yaşındaki Foulon, halkın kükreyişini duysaydı korkudan ölürdü mutlaka...

Bu gürleyişi derin bir sessizlik izledi. Defarge ile karısı birbirlerine bakıyorlardı. İntikam eğildi, ayağının altında duran trampeti düzeltti.

Sonunda Defarge kesin bir tavırla,

«Vatandaşlar,» dedi. «Hazır mıyız...?»

Ortalık birden karışıverdi. Therese Defarge kamasını kemerine sokmuştu. Trampet mahalleyi çınlatıyor, intikam kapı kapı koşarak kadınları çağırıyordu. Erkeklerin yüzleri korkunçtu. Bunlar bir an kinli yüzlerle pencereden dışarıya bakıyor, sonra silâhlarını kaparak sokağa fırlıyorlardı. Fakat en müthişi kadınların haliydi. Bunlar en cesur insanı bile korkutmaya kâfi gelecek haldeydiler. Ev işlerini, çocuklarını, çıplak döşemelere uzanmış, aç, çıplak, hasta büyüklerini bırakarak saçları başları karmakarışık garip çığlıklarla dışarı fırlıyorlardı.

«Alçak Foulon kız kardeşimin ölümüne sebep oldu...!»

«Hain Foulon annemi öldürdü..!»

«Namussuz Foulon kızımı mahvetti...!»

Bir kısmı da saçlarını başlarını yolup, göğüslerini döverek haykırıyorlardı,

«Foulon sağ ha...? Aç halka ot yemelerini söyleyen Foulon sağ ha...?»

«Ekmek bulamadığım babama ot yedirmemi emreden Foulon sağ demek...?»

«Babacığım, açlıktan ölüp giden yavrucuğum, bu taşların üzerine diz çöküp yemin ediyorum, sizin intikamınızı alacağım...»

«Erkekler, biz Foulon'un kafasını istiyoruz... Onun kanını akıtın...! Parça parça edin onu...!»

«Onu toprağa diri diri gömelim, belki üstünde ot yetişir o zaman...»

İşte böyle bağırıp, çığlıklar atan, kendi arkadaşlarının saçlarını yolan kadınlar, halsiz düşüp, bayılana kadar çırpınıp durdular. Onları ayak atlında çiğnemekten kocaları, kardeşleri kurtardı.

Bununla birlikte kalabalık, fazla zaman kaybetmemişti. Foulon, Hotel de Ville'deydi ve belki onu serbest bırakırlardı. Saint Antoine buna izin veremezdi. Vermeyecekti. İntikamını alacak,

çektiği ıstırapların acısını çıkaracaktı. İşte bu düşüncelerle kadınlar, erkekler çarçabuk Saint Antoine'den ayrıldılar. On beş dakika sonra koca mahallede bir kaç sakat ihtiyarla, ciyak ciyak ağlayan çocuklardan başka kimse kalmamıştı.

Koca deniz, Hotel de Ville'nin koridorlarına, yaşlı Foulon'un bulunduğu salona dolmuş, hatta yan sokaklara kadar da taşmıştı.

Karı, koca Defarge'ler, İntikam ve Jacques Üç, en önde, Foulon'un hemen yanı başındalardı.

Therese Defarge kamasıyla yaşlı adamı işaret etti,

«Bakın, bakın... Haini nasıl da iplerle bağlamışlar... Sırtında da bir demet ot var... Hah, hah, hay...! Bunu iyi akıl etmişler doğrusu. Bakalım kendi biraz ot yesin de görelim...»

Kamasını kolunun altına sıkıştırarak, ellerini çırpmaya başladı. Bayan Defarge'nin arkasındakiler, onun sevincinin sebebini arkadakilere, onlar da daha arkadakilere anlatmışlardı. Salonu dolduran halk, hatta sokaklardakiler bile alkışa katıldılar.

Bir kaç saat süren yargılama sırasında, Therese Defarge'nin sabırsızlığı gittikçe arttı.

Nihayet iyice yükselen güneşin ışıkları yaşlı mahkûmun üzerine düştü. Sanki o da Foulon'a yardım etmek ister gibiydi. Bu kadarı da fazlaydı doğrusu. Buna Saint Antoine'lılar tahammül edemezlerdi. Mahalleli mahkûmu ele geçiriverdi.

Kalabalığın en gerisindekiler bile bu müjdeyi saniyesinde aldılar. Defarge, Foulon'la aralarında bulunan parmaklığın üzerine atlayıvermiş ve onun sımsıkı yakalamıştı. Therese Defarge de kocasının arkasındaydı. Daha İntikam'la Jacques Üç onların yanına yaklaşmadan bütün şehir aynı haykırışla inledi,

«Dışarı çıkartın... Lâmba direğinin önüne getirin Foulon'u.»

Mahkûmu dışarı sürüklemeye başladılar. Yuvarlıyorlardı... Kâh kafası, kâh sırtı merdivenlere çarpıyor, kâh dizlerinin üstünde doğrulmaya çalışıyordu. Foulon yüzüne fırlatılan, ağzına, so-

kulmaya çalışılan otlardan da boğulmak üzereydi. Fakat hâlâ merhamet dilenmekten vazgeçmiyordu. Üstü başı parça parça ve kan içindeydi. Yüzü gözü çürümüştü. Nihayet onu sürükleye sürükleye köşelerden birinde bulunan lâmba direğinin önüne getirdiler. Therese Defarge onu serbest bırakıverdi. Kadında fareyle oynayan bir kedi hali vardı. Mahalleliler ipi hazırlarken sakin bir tavırla Foulon'u seyrediyordu. Adamcağız kadına durmadan yalvarıyordu. Arkada kadınlar çığlıklar atıyor, erkekler onu ağzında otla ipe çekmeği teklif ediyorlardı. Boynuna ipi geçirip çektiler. Tam yukarıda ip koptu. Zavallı feci bir feryat kopardı. Yere düşerken yakaladılar. İki defa çektiler, ikisinde de ip koptu. Nihayet üçüncü seferde onu asmayı başardılar. Ölümünden bir kaç dakika sonra ağzında ot bulunan kesik baş bir mızrağa takılmış, Paris sokaklarında dolaştırılıyordu.

İşleri bitmiş değildi. Çünkü Saint Antoine coşmuştu artık. Hele Foulon'un halk düşmanı damadının da beş yüz atlıyla Paris'e gelmekte olduğunu duyunca âdeta çıldırdılar.

Saint Antoine onun adını da suçlular listesine yazdı, kısa bir müddet sonra da yakalıyarak astı. Kafasını ve kalbini mızraklara takarak şehrin sokaklarında gezdirdiler.

Erkekler ve kadınlar ancak hava kararıktan çok sonra ağlıyan çocuklarının yanına dönebildiler. Ondan sonra da fırınlanların önüne dizilip ekmek için sıra beklemeye başladılar tabiî... Bununla birlikte vaktin geçmesi için günün zaferlerinden sözediyor, birbirlerinin boynuna sarılıyorlardı. Nihayet ekmeklerini alanlar da birer ikişer evlerine döndüler. Sokaklarda ateş yakıldı. Adet böyleydi. Komşular bu ateşlerde birlikte yemek pişirir, sonra kapılarının önüne oturarak bunları yerlerdi. Etle alâkası yoktu yemeklerinin. Zaten mahalleli eti unutmuştu bile. Fakat o akşam Saint Antoine'lıların neşesi yerindeydi. Günün hareketlerine katılan anneler ve babalar şefkatle çocuklarıyla oynadılar. Sevgililer ise, etraflarındaki dünyaya aldırmadan, yine hayallere daldılar.

Şarapçı dükkânının en son müşterisi ancak sabaha karşı buradan ayrıldı. Defarge kapıyı kilitlerken karısına,

«Nihayet istediğimiz oldu şekerim,» dedi.

Kadın,

«Tam anlamıyla değil,» diye cevap verdi. «Bu başlangıç daha...»

Bütün Saint Antoine ve Defargeler uykuya daldılar. İntikam da uyumuştu. Trampet'in sesi kesilmişti artık. Bütün mahallede sesinin tonu değişmeyen bir bu trampetti. Trampeti korumaya memur edilen İntikam, Bastille düşmeden, Foulon asılmadan önce de aynı sesleri çıkartabiliyordu. Ama Saint Antoine'lilerin sesleri böyle miydi?

23

YANGIN BÜYÜYOR

Yol amelesinin oturduğu çeşmeli köyde bir değişiklik olmuştu. Uçurumun tepesindeki zindan artık eskisi gibi dikkati çekmiyordu. Burasını korumakla görevlendirilen askerler artık subaylarının her emrini yapmaz olmuşlardı. Ve subaylar bunu endişeyle anlamışlardı.

Arazi bakımsız ve perişandı. Her yeşil yaprak, her ot ve başak, halk gibi kurumuş, büzülmüştü. Herşeyin boynu bükük, kırıktı. Bitkiler, çitler, hayvanlar, erkekler, kadınlar, çocuklar ve onları taşıyan toprak, her şey, her şey mahvolmak üzereydi.

Yol amelesi tozlar içinde oturmuş çalışıyordu. Topraktan geldiğini ve yine bir gün toz olacağını düşünmüyordu tabiî... Onun aklını meşgul eden bir tek düşünce vardı: Yemek. Yol amelesi öğle zamanı hiç bir şey yememişti. Akşam yemeği yemeğin azlığını, bulsa daha ne kadar çok yiyeceğini düşünüyordu. Bir an başını kaldırarak yola doğru baktı. İşte köyde sık sık görülen yabancılardan biri daha geliyordu. Yol amelesi yabancı yaklaşınca onun karışık saçlı, uzun boylu, esmer ve vahşî çehreli bir adam olduğunu gördü. Ayağında köylüye bile kaba gözüken tahta ayakkabılar vardı. Yine de yol amelesi onu burada gördüğüne

hiç şaşmamıştı. Uzun boylu adamın üstü toz toprak diken ve yaprak içersindeydi.

Yabancı önce yol amelesine, vadideki köye, yeldeğirmenine ve uçurumun tepesindeki zindana baktı. Sonra köylüye,

«Ne var ne yok Jacques...?» dedi.

Yarı anlaşılır bir şiveyle konuşuyordu.

Yol amelesi,

«Her şey yolunda,» diye cevap verdi.

«Ver elini öyleyse...»

El sıkıştılar. Sonra yabancı taşların üzerine oturdu:

«Yemek yok mu...?»

Yol amelesi yutkundu,

«Adet böyle mi şimdi... Her geçtiğim yerde öyle yapıyormuş bu domuzlar...»

Sonra cebinden kararmış bir çubuk ve tütün çıkardı. Bunu çakmakla yaktı. Birkaç nefes çekti. Elinde tuttuğu küçük bir cismi, yanan tütünün üstüne koydu. Bu koyu bir duman çıkararak bir anda yandı.

Yol amelesi onun hareketlerini dikkatle izliyordu. Cisim ya nar yanmaz,

«Uzat elini,» dedi.

Tekrar el sıkıştılar.

Yol amelesi,

«Bu akşam mı?» diye sordu.

«Bu akşam...?»

«Nerede?»

«Burada...»

Bir müddet sessiz sessiz birbirlerini süzdüler.

Sonra yabancı ayağa kalkarak tam tepeye çıktı,

«Bana göster bakalım...»

Yol amelesi parmağıyla işaret etti,

«Bak... Şuradan iner, dümdüz yürür, sokaktan geçer, çeşmenin önüne gelirsin...»

Yabancı gösterilen yere bakarak,

«Bırak bunları,» diye berikinin sözünü kesti. «Ben sokaklardan geçip, çeşmelerin önüne gelemem. Başka bir yer söyle!..»

«Pekâlâ... Köyün arkasındaki tepede...»

«Güzel...! Sen ne zaman paydos ediyorsun...?»

«Güneş batarken...»

«Buradan ayrılmadan önce beni uyandırır mısın...? Dinlenmeden iki gece yol yürüdüm. Çubuğumu bitireyim, yatıp uyuyacağım. Gitmeden önce beni uyandır...»

«Olur olur...»

Yabancı çubuğunu bitirdi.

Ayakkabılarını çıkararak, taş yığınına sırtını verdi. Bir iki dakika sonra uykuya dalmıştı bile.

Yol amelesi çalışmasına devam etti. Fakat aklı fikri taşların üzerine uzanmış olan adamdaydı. Yabancının esmer çehresi, karışık saçları ve sakalı, evde dokunmuş kumaş ve postlardan yapılmış elbisesi, açlıktan incelmiş kuvvetli vücudu, uykuda bile ıstırapla bükülen dudakları köylüde dehşet uyandırıyordu. Çok yol yürüdüğü hemen belli oluyordu. Ayakları su toplamış, bileklerinde yaralar meydana gelmişti. Kaba ayakkabılarının içine rahat etmek için ot doldurmuştu. Elbisesi delik deşik, vücudu de bere içindeydi. Yol amelesi yabancının gizli silâhlarını görebilmek için yanına yaklaşarak üzerine eğildi. Fakat nafile, adam kollarını kavuşturarak uyumuştu. Onu dikkatle süzen köylü, kaleler, kapılar, kuleler, hendekler ve köprülerle korunan şehirlerin bu adam için birer hiç olduğunu düşündü.

Yabancı saatlerce uyudu. Ne yaz güneşine, ne birdenbire yağmaya başlayan doluya aldırıyordu. Nihayet gökyüzü pembeleşmeye, güneş ufukta alçalmaya başlarken yol amelesi eşyalarını topladı Köye dönmeye hazırdı. En son iş olarak gidip yolcuyu uyandırdı.

Yabancı dirseğinin üzerinde doğrularak,

«Pekâlâ,» dedi. «Köyün arkasındaki tepede değil mi...?»

«Evet...»

«İyi... İyi...»

Yol amelesi, yolun tozlarına karışarak köye doğru ilerledi. Kısa zaman sonra köy çeşmesinin başındaydı. İnekleri su içmeye getiren köylülerin arasına karışarak onlarla dedikodu yaptı. Köy halkı, pek az olan yemeklerini yedikten sonra her zaman yaptıkları gibi uykuya çekilmedi. Hayır, bütün köylüler tekrar dışarı çıkarak kapıların önlerine toplaştılar. Aralarında fısıldaşıp duruyorlardı. Çeşmenin önünde de fısıldaşan başka bir grup vardı. Hepsi de bir şeyler beklermiş gibi başlarını havaya kaldırmış, bakınıyorlardı. Köyün en yüksek memuru olan Posta Müdürü Gabelle bir hayli telâşlanmıştı. Evinin en üst katına çıkarak, o da köylüler gibi gökyüzüne baktı. Sonra eğilerek, aşağıda çeşmenin başında toplanmış olan köylülerin karanlık çehrelerini seyretti. Sonra kilisenin anahtarını muhafaza eden papaza haber göndererek çanın başında bulunmasını emretti. Belki de tehlike çanlarının çalınması yakındı.

Karanlık daha arttı. Eski şatonun etrafını saran ağaçlar şiddetli rüzgârla, taş binayı tehdit edermiş gibi sallanıp duruyorlardı. Taş merdivenleri yağmur dövüyordu. İri damlalar, sanki bir haberci gibi, içeridekileri uyandırmak istermişçesine kapıya şiddetli şiddetli çarpıyorlardı. Rüzgâr holden, duvara asılı eski bıçakların arasından geçerek yukarıki kata kadar çıkıyor, Marki St. Evremonde'nin öldüğü yatağın perdelerini uçuruyordu. Doğu, Batı, Kuzey ve Güney'den gelen dört şahıs ağaçların arasından çıkarak şatonun avlusunda buluştular. Birden ellerinde dört meşale parladı. Adamlar tekrar ayrıldılar. Sonra binanın içinde alevler belirdi. Bunların ışığında kapıları, merdivenleri görmek gayet kolaydı. Yangın büyüdü. Yukarı katları sardı. Artık alevlerin kırmızı dilleri pencerelerden dışarı uzanıyordu. Binanın dışını süsleyen heykeller de canlanmış, yangını seyrediyorlardı sanki.

Şatoda yaşayan birkaç kişi telâşla dışarı fırladı. Bir tanesi acele bir ata atladı. Karanlıkta dört nala gidiyordu. Posta Müdürü Gabelle'nin evine geldiği zaman at, ter ve köpük içindeydi. Süvari telâşla,

«Yardıma koş Gabelle,» diye bağırdı. «Köylüler de yardıma gelsin...»

Kilisenin çanı acı acı çalmaya başlamıştı. Fakat yardıma koşan yoktu. Yol amelesi ve yüz elli köylü çeşmenin önünde durmuş, kollarını kavuşturmuşlardı. Göğe doğru yükselen alevleri seyrediyorlardı.

«Herhalde boyu on iki metre var,» diye kendi aralarında fısıldaştılar. Hiç kimse yerinden kımıldamamıştı...

Şatodan gelen atlı, yine dolu dizgin köy yolundan geçerek tepeye tırmandı. Uçurumun tepesindeki zindana gidiyordu bu defa. kapıda bir kaç subay yangını seyrediyorlardı. Biraz ileride de askerler gözlerini alevlere dikmiş, homurdanıyorlardı. Atlı, bağırmaya başlamıştı,

«Şato yanıyor, yardıma koşun... Belki içerdeki değerli eşyaları kurtarmaya muvaffak oluruz...»

Subaylar yangını seyreden askerlere şöyle bir baktılar. Hepsi de onlara emir vermekten kaçındı. Dudaklarını ısırıp, omuzlarını silktiler,

«Yanarsa yansın, ne yapalım...?»

Süvari dört nala tepeden aşağı inip, yoldan ilerlerken köy aydınlanmaya başlamıştı. Yol amelesi ve köylüler bayram yapmaya karar vermişlerdi. Hepsi evlerine koşarak lâmbalarını yaktılar ve bunları pencerelerinin önüne koydular. Her şey gibi köyde lâmba ve mum da azdı tabiî... Onun için köylüler biraz da kabaca bir tavırla Posta Müdürü Gabelle'den mum istediler. Adam onlara yüz vermeyecek oldu ama yol amelesi kendisine,

«Sizin araba da ne güzel yanar... Hele kızarmış at etine bayılırım,» deyince iş değişti...

Şato alevler içinde yanıyordu. Alevlerin hararet taş çehrelerde türlü yankılar yapıyor, uzaktan bakanlarda heykeller ıstırap içinde kıvranıyormuş gibi bir tesir uyandırıyordu. Keresteler, iç duvarlar yıkılınca burun kanatlarında iki çukur bulunan çehre de bir an gözden kayboldu. Sonra tekrar alevlerin arasında belirdi. Sanki hain Marki St. Evremonde ateşte yakılıyordu.

Şato tamamen yandı... Yakındaki ağaçlar da alevlerden kavrulmuş, büzülmüştü. Daha uzaklardaki ağaçları da yine o dört şahıs ateşe vermişlerdi. Bu suretle şatonun etrafında ateşten

bir çember meydana geldi. Mermer havuzun dibi, erimiş kurşun ve demirle dolmuştu. Fıskiyden su fışkırmıyordu artık. Dört gölge karanlıklara karışarak gözden kayboldu. Köylüler papazı kovmuş, çanın başına geçmişlerdi. Neşe içinde çan çalıp duruyorlardı.

Yalnız bu mu.? Köy açlık, yangın ve çan seslerinden sarhoş olmuştu âdeta. Vergi ve kiraların Posta Müdürü Gabelle tarafından toplandığını düşünerek ondan hesap sormaya kalktılar. Oysa Posta Müdürünün kira filan topladığı yoktu artık. Fakat köylüler hesap sormaya kalkmışlardı bir kere. Evini sararak aşağıya inip kendileriyle görüşmesini teklif ettiler. Gabelle derhal kapısının sürgülerini iyice sürerek, odasına çekildi. Kendi kendisiyle görüşmeyi tercih etmişti. Bu tek başına müzakereden sonra da Posta Müdürü evin damına çıkarak bacalarının arkasına yerleşti. Köylüler evinin kapısını açıp içeri girdikleri takdirde kendini yukarıdan atmaya, hiç olmazsa böylelikle bir kaç köylü öldürmeye karar vermişti. Gabelle, ufak tefek, hiddetli bir güneyliydi. Köylülerden hiç olmazsa bu suretle intikam almayı kuruyordu.

Bay Gabelle damın tepesinde herhalde kendine pek uzun gelen bir gece geçirdi. Işığı, uzaklarda yanan şato, müziği de evinin kapısını yumruklayan köylülerin sesi ve kilisenin çanlarıydı. İşin fenası posta binasının tam yanında bir fener direği vardı. Köylüler nedense bu direği kullanmak istiyorlardı o akşam. Gabelle her an için kendini aşağıya atmaya hazırlanıyordu. Fakat nihayet şafak söktü. Pencerelerdeki mumlar sönüyor, köylüler birer ikişer evlerine çekiliyorlardı. Nihayet Gabelle de damdan indi.

Daha ilerdeki köylerin memurları kendisi kadar şanslı değillerdi. Çünkü doğan güneş bu köylerin sokaklarındaki fener direğine asılmış bir çok cesedi aydınlatıyordu. Karanlıklara karışan dört meçhul şahıs işlerini iyi başarmışlardı.

24

KADER

Deniz hâlâ kabarmakta devam ediyordu. Üç yıl geçmişti aradan. Fakat korkunç denizin çekildiği, sükûnet bulduğu yoktu.

Monseigneur, uzun yıllar boyunca halkı soyduktan sonra, durumun aleyhine döndüğünü anlar anlamaz selâmeti soylu tabanlarını yağlamakta bulmuştu.

Saray ve saraylılar artık ortadan kalkmıştı. Kırallık da öyle.

1792 senesinin Ağustosu da gelmiş çatmıştı. Monseigneur Londra'ya yerleşmişti. Kalabalıktan, insanlar arasında bulunmaktan pek hoşlanan soylu, günlerinin büyük bir kısmını Tellson's Bankasında geçiriyordu. Hayaletlerin, sağken gezdikleri yerlerde sık sık dolaştıkları söylenir. Beş parasız Monseigneur da bu yüzden vaktiyle paralarını yatırdığı Bankadan ayrılamıyordu. Fransa'dan haberler önce Tellsons'a gelirdi. Bundan başka bu müessese eski müşterilerine kredi açacak kadar da cömertti. Üstelik fırtınayı önceden hisseden bazı Fransız soyluları, işin sonunda yağma ve el koyma gibi şeyler olacağını bildikleri için paralarını zamanında Tellsons'a yatırmışlardı. İşte bütün bu sebeplerden Tellsons Bankası memleketlerinden kaçmış soyluların ayrılmadığı bir yer haline gelmişti. Tellsons'un gerçekten iyi bir haber kaynağı olduğunu halk da bilirdi. Bu yüzden müesseseye durmadan sualler sorulurdu. Nihayet Banka son haberleri büyük levhalara yazarak pencerelerine asma usulünü çıkardı. Bu suretle yoldan geçenler son haberleri kolaylıkla öğrenir oldular.

*
**

Yağmurlu bir gündü. Tellson's Bankası dolup taşıyordu yine. Charles Darnay, masasının başında oturan Jarvis Lorry ile alçak sesle bir şeyler konuşmaktaydı. Bankanın kapanmasına yarım saat kalmıştı.

Charles Darnay tereddütle,

«Bence dünyanın en cesur adamı sizsiniz ama,» dedi. «Yine de size gitmemenizi tavsiye edeceğim...»

Jarvis Lorry,

«Yani beni yaşlı bulduğunu mu söylemek istiyorsun Charles,» diye cevap verdi.

«Onu demek istemedim. Fakat hava berbat. Yolculuk uzun sürecek. Ne bulursanız onunla seyahat edeceksiniz. Memleket karmakarışık, hele Paris altüst. Bence bu pek tehlikeli bir şey...»

Jarvis Lorry gülümsedi,

«Benim için hiç de tehlikeli değil Charles. Bana kimse dokunamaz, etrafta uğraşacakları o kadar genç varken sekseninde bir ihtiyarla neden ilgilensinler. Şehrin karmakarışık olmasına gelince, eğer ortada böyle bir şey olmasaydı, beni Paris'teki şubeye göndermezlerdi zaten. Ben hem Paris'i tanıyorum, hem de oradaki şubemizde çalışmıştım. Havanın fenalığına, yolun uzunluğuna, seyahat şartlarının güçlüğüne gelince, Tellson's için böyle bir fedakârlığa ben katlanmıyacağım da kim katlanacak..?»

Charles Darnay, yüksek sesle düşünürmüş gibi,

«Keşke ben gitsem,» dedi. Çok endişeliydi genç adam.

«Maşallah bana öğüt verene bakın. Benim için tehlikeli de senin için değil mi...? Üstelik sen Fransızsın. Başına gelecekleri bir düşün...»

«Zaten Fransız olduğum için keşke ben gitseydim diyorum ya... Bunu size açmak istemezdim ama, orada sefalet çeken vatandaşlarımı düşününce onlara acımıyor da değilim...»

Düşünceli bir tavırla ekledi,

«Kendilerine öğüt verecek biri çıksa onu dinlerlerdi, bu delice, pervasızca hareketlerden vazgeçerlerdi gibi geliyor bana. Daha dün akşam, siz bizden ayrıldıktan sonra bunu Lucie'ye anlatıyordum...»

Jarvis Lorry,

«Lucie'ye anlatıyormuş,» diye sözünü kesti. «Karının adını söylemekten utanmıyor musun. Daha demin onu ve çocuğunu bırakıp Paris'e gitmeyi düşünüyordun...»

Charles Darnay gülümsedi,

«Gittiğim de yok zaten. Bu seyahate niyetlenen sizsiniz... Ben değil...»

«Gitmem gerek Charles.»

Jarvis Lorry bir müddet Bankanın Genel Müdürünü süzdükten sonra sesini büsbütün hafifleterek,

«İşin doğrusunu söylemek lazım gelirse Charles,» dedi. «Benim gitmem muhakkak lâzım. Oradaki şubemizin işleri çok karıştı. Hele vesikalarımız, kâğıtlarımız müthiş bir tehlike içersinde. Kâğıtlarımızın yabancı ellere geçmesi veya ortadan kaldırılması Fransa'daki bir çok müşterilerimizin başını belâya sokabilir. Böyle bir olayın meydana gelmesi de imkân dahilinde Paris'in bugün veya yarın ateşe verilmiyeceğini kim tahmin eder...? Onun için vakit kaybetmeden vesikaların arasından en önemlilerini seçerek, yabancı ellerin erişemiyeceği bir yere götürmek, bir kısmını yakmak veya gömmek lâzım. Bu işi de ancak ben yapabilirim. Tellsons'un bana ihtiyacı varken, altmış yıldır ekmeğini yediğim bu müessesenin teklifini 'Artık yaşlandım,' diye reddedebilir miyim Charles? Şu etrafta çalışanlara bak, ben onlara oranla genç bir delikanlı sayılmaz mıyım...?»

«Ne kadar cesursunuz...?»

«Yok canım, onu da nereden çıkardın Charles...»

Lorry tekrar Genel Müdürü süzdükten sonra,

«Şu sırada Paris'ten dışarı herhangi bir şey çıkarmanın ne kadar güç olduğunu sen de biliyorsun,» diye fısıldadı. «Lâf aramızda bugün bile bankaya vesikalar getirdiler. Bunları bize kadar ulaştırmayı başaranların halini bir görseydin. Üstlerini bir aramış olsalardı, hepsi de idam edilirdi. Bu adamlar kellelerini koltuklarına alıp bu işi yaptılar...»

«Gerçekten bu akşam gidiyor musunuz...?»

«Evet... Vakit kaybetmek bizim aleyhimize olur...»

Charles Darnay,

«Yanınıza kimse almıyor musunuz...?» diye sordu.

Jarvis Lorry,

«Bir çok kimseleri teklif ettiler,» dedi. «Fakat onların hiç birini gözüm tutmadı. Jerry Cruncher'i yanıma almak niyetinde-

yim. Biliyorsun, bizim Bankanın kapıcısı... Geceleri sizden gelip beni o alır. Kendisine alıştım artık. Kimse ondan şüphelenmez de. Çünkü onda, sahibine hücum etmeye kalkanları ısırmaktan başka, düşüncesi olmayan bir buldog hali var.»

Charles Darnay yaşlı adamı hayran hayran süzüyordu:

«Gerçekten çok cesursunuz.»

«Yok canım... Ben cesur filân değilim Charles. Bu meseleyi halledeyim de belki artık çalışmaktan vazgeçer, bir köşeye çekilir rahatıma bakarım. İşte o zaman belki ihtiyarladığımı düşünebilirim.»

Charles Darnay'le Jarvis Lorry'nin biraz ilerisinde Monseigneur oturuyordu ve olanca sesiyle bağırarak Fransız halkından günün birinde intikam alacağını anlatıyordu. Tahammül edilmez bir adamdı. Hele o garip iddiaları dinleyenlerin sabrını taşırıyordu. Onun bu konuşmaları, zaten bir hayli endişeli olan Charles Darnay'ın büsbütün sinirlerini bozmuştu.

Monseigneurla konuşanlar arasında Avukat Stryver de vardı. Pek yakında terfi de görmek üzereydi. Neşesi yerindeydi. Stryver'in. O da Monseigneur'e halkı mahvetmek, topunu yeryüzünden silivermek hususunda bazı tavsiyelerde bulunuyordu. Charles Darnay özellikle kaba avukatın bu sözlerine tahammül edemiyordu. Bir an, daha fazla duymamak için oradan çıkıp gitmeyi düşündü. Fakat çıkamadı. Çünkü kaderi onun burada kalmasını Genel Müdürün Jarvis Lorry'nin masasına bıraktığı mektubu görmesini emrediyordu.

Jarvis Lorry'nin masasına bırakılan zarf kir içindeydi. Genel Müdür yaşlı Bankere,

«Mektubun sahibi daha bulunamadı değil mi...?» diye sordu. Mektup Charles Darnay'ın tam önünde duruyordu. Adresi ve ismi kolaylıkla okudu genç adam. Çünkü bu kendi adıydı. Zarfın üstünde:

«Son St. Evremonde Markisi'ne» diye yazılıydı. «Tellson's Bankası vasıtasiyle. Londra. İngiltere — Çok aceledir...

Lucie ile evlenecekleri sabah sırrını açtığı Doktor Manette de kendisinden adını saklamasını rica etmiş, hatta bu konuda söz

almıştı ondan. Adını, Doktor izin verdiği takdirde açıklayacaktı. Jarvis Lorry onun kim olduğunu bilmiyordu tabiî. Hatta karısının bile böyle bir şeyden haberi yoktu.

Yaşlı Banker Genel Müdürünün sorusuna cevap verdi:

«Maalesef bulunamadı. Buraya uğrayanlara mektuptan sözettim... Fakat hiç kimse St. Evremonde Markisinin nerede olduğunu bilmiyor. Onu tanıyan bile yok...»

Banka kapanmak üzere olduğu için kapıya doğru giden herkes Jarvis Lorry'nin önünden geçiyordu. Yaşlı Banker bunlara mektubu birer birer gösterdi. Monseigneur ve diğerleri, kimi İngilizce, kimi Fransızca, bu bulunamayan Marki'nin aleyhinde bin türlü lâf söylediler.

Bunlardan biri,

«Öldürülen Marki'nin yeğeni sanırım,» diye mırıldandı. «Dejenerenin biri olacak. Kendisini tanımadığıma memnunum doğrusu...»

Paris'ten bir saman arabasının içinde, ayakları havada, yarı boğulmuş halde kaçırılan bir soylu ise,

«Baba ocağını terkedip kaçan biri,» dedi.

Bir üçüncüsü gözlüklerini takmış ismi okuyordu,

«Marki St. Evremonde. Yeni fikirlere meraklı bir serseriydi. Amcası Markiye karşı cephe de almıştı. Marki ölünce miraştan vazgeçti, malını mülkünü oradaki serserilere bıraktı. Belki şimdi kendisine o serseriler bir mükâfat verirler.»

Kaba Stryver olanca sesiyle bağırdı,

«Ya öyle mi...? Demek herif böyle bir adam...? Şunun ismini okuyalım bakalım... Vay hayvan vay...»

Charles Darnay kendini tutamadı artık. Stryver'in omuzuna dokunarak,

«Ben Markiyi tanıyorum,» diye homurdandı.

«Ya öyle mi? Buna üzüldüm işte...»

«Nedenmiş o...?»

«Neden mi Bay Darnay...? Herifin ne yaptığını duymadınız mı? Böyle bir zamanda artık neden diye sorulur mu...?»

Charles Darnay Stryver'i tepeden tırnağa süzdü:

«Fakat soruyorum.»

«Anlatayım öyleyse. Onu tanıdığınıza gerçekten üzüldüm. Böyle garip sorular sorduğunuz için de çok üzgünüm. Bu herif dünyanın en aşağılık, en alçakça fikirlerine sahip, insanların malını mülkünü katliama meraklı iğrenç bir kütleye bırakmış. Sizin gibi masum çocuklara ders veren bir adamın böyle tehlikeli bir serseriyle tanışmasına üzüldüğümü söyleyince de kalkıp 'neden' diye soruyorsunuz. Nedeni var mı artık bunun...? Ama istediniz, cevap verdim. Böyle tehlikeli fikirler bulaşıcıdır, size, oradan da, ders verdiğiniz çocuklara geçebilir. Anlaşıldı mı şimdi hoca efendi...?»

Charles Darnay sırrının anlaşılmaması için kendini tutuyordu. Hiddetten boğuklaşan bir sesle,

«Fakat Markiyi tanımıyorsunuz ki,» dedi. «Onu tanımadan kendisi hakkında nasıl hüküm verebilirsiniz...?»

Stryver küstah küstah güldü,

«Markiyi tanımıyorum ama, sizi tanıyorum. Size ders vermek de hoşuma gidiyor doğrusu. Eğer o herif kibar bir insansa bu benim anladığım anlamda bir kibarlık değil. Kendisine söyleyin. Malını mülkünü, mevkiini o kasap güruhuna terkettiğine göre, belki kendisi de onlarla birlik, hatta belki de onların elebaşısı...»

Sonra etrafına toplanıp bu tartışmayı dinleyenlere bakarak parmaklarını şaklattı,

«Yok yok zanettemem ki o elebaşılık yapsın. Ben insanları gayet iyi tanırım. Bu herif de malını mülkünü bağışladığı serserilere herhalde canını emniyet edecek derecede cesur değil. Hayır, hayır. Eminim ki bu Marki denen korkak en ufak bir gürültü duyunca kurtuluşu tabanları yağlamakta bulanlar cinsinden.»

Parmaklarını tekrar şıkırdatarak Bankadan çıktı. Yanındakiler de onun arkasından. Memurlar da gidiyorlardı artık. Jarvis Lorry ile Charles Darnay koca binada hemen hemen yapayalnızdılar.

Yaşlı Banker,

«Mektubu sen alıver bari,» dedi. «Markinin nerede oturduğunu biliyor musun?»

Charles Darnay,

«Biliyorum,» diye mırıldandı.

«İyi öyleyse. Bu mektubun bizimle iş yaptığını ve adresini bildiğimizi sandıkları için, buraya gönderilmiş olduğunu da kendisine izah ediver olur mu? Mektup geleli çok olduğunu da söylemeyi unutma Charles.»

«Olur... Paris'e buradan mı hareket edeceksiniz?»

«Evet, tam sekizde,»

«Ben sizi geçirmek için tekrar gelirim. Şimdilik Allahaısmarladık.»

Charles Darnay hiddetinden boğulacak gibiydi. Fakat kim olduğunun anlaşılmaması için de sesini çıkarmamıştı. Bankadan çıkar çıkmaz ilk işi tenha bir köşe bularak mektubu okumak oldu.

Abbaye Hapishanesi, Paris
21 Haziran 1792

«Marki cenapları,

«Köyde tehlikeli günler geçirdikten sonra nihayet tutuklandım. Bana çok kötü davrandılar. Yürüte yürüte ta Paris'e kadar getirdiler beni. Yolda çektiğim azabı anlatamıyacağım. Bu da yetmiyormuş gibi evimi yaktılar.

«Şimdi hapishanedeyim, yakında yargılanacağım ve yardım etmediğiniz takdirde de hayatımı kaybetmem ihtimal dahilinde. Buraya sığınan birinin emirlerine uyarak halkın menfatlerine aykırı hareket ettiğim iddia olunuyor. Onlara, sizin emirlerinize uyarak özellikle kendilerinin menfaatlerini gözettiğimi, menfaatlerine uygun olarak hareket ettiğimi söylemem bir fayda vermedi. Mülteci mallarının kanuna göre haczedilmesinden önce alınan vergileri kendilerine

iade ettiğimi, kira toplamadığımı, hiç bir kanunî muameleye kalkmadığımı hatırlatmamın da bir tesiri olmadı. Bana sadece 'bir mülteci namına hareket ettiğini söylüyorsun, nerede o mülteci' diyorlar.

«Ah, Marki cenapları nerede o mülteci? Uykumda bile 'nerede o' diye inliyorum. Allah'a o mülteciyi göndermesi ve beni kurtarması için yalvarıyorum. Bu mektubu Londra'ya Tellson's Bankasına yollayacağım. Belki onlar bunu size ulaştırabilirler.

«Allah ve adalet aşkına, büyük adınızın şerefi namına beni gelip kurtarınız Marki cenapları. Yalvarırım. Benim bütün günahım size sadaketle hizmet etmek ve emirlerinizi yerine getirmek. Başka suçum yok benim. Marki cenapları bu hizmetkârınızın yardımına koşun, ne olur.

«Gün geçtikçe ölüme daha yaklaştığım bu hapishaneden size hürmetlerimi gönderiyorum, efendimiz.

Ebedî hizmetkârınız
Gabelle»

Charles Darnay'ın endişesi iyice artmıştı. Kendisine ve ailesine sadakatla hizmet etmiş olan Gabelle'nin tehlikeli durum onu çok üzmüştü. Sokakta bir aşağı bir yukarı yürüyor, ne yapacağını düşünüyordu. Adamın düştüğü durumdan kendisini sorumlu buluyor ve müthiş ıstırap çekiyordu. Yüzünü gelip geçenlerden utanmışçasına saklıyordu.

Ailesinin zalimane hareketlerinin ve feci şöhretinin onda uyandırdığı dehşet, amcasına karşı hissettiği nefret ve şüphe. St. Evremonde'lerin zulmünün doğurduğu vidan azabı yüzünden lâyıkiyle hareket etmediğinin farkındaydı. Lucie'ye karşı beslediği çılgınca aşk sebebiyle malından mülkünden vazgeçerken son derece acele hareket etmiş olduğunu da biliyordu. Bu işi sistematik bir şekilde yapması, hatta nezaret etmesi lâzım geldiğini acı acı anlıyordu şimdi. Böyle hareket etmeyi istemiş, fakat başaramamıştı.

Bunlara sebep, aile saadeti, onları geçindirmek için durmadan çalışma zorunluğu ve süratle meydana gelen değişikliklerdi. Zaman öyle acaipleşmişti ki bugün yapılan plânlar, yarının olayları karşısında unutuluyor, herkes bu defa başka başka hazırlıklar yapmak zorunda kalıyordu. İşte bu hızla değişen hayat onu, Fransa'daki işlerini doğru dürüst izlemekten alıkoymuştu. Fakat genç adam bu yüzden de devamlı üzülmemiş değildi. Zaman zaman memleketine dönerek işlerini yoluna koymak için fırsat aramıştı. Fakat durum büsbütün bozulmuş ve soylular Fransa'dan kaçmaya başlamışlardı. Charles geç kalmıştı artık. Soyluların emlâkine el konmaya, isimleri kayıtlardan silinmeye başlanmıştı bile. Artık kendisi St. Evremonde'lerin emlâkiyle uğraşamazdı. Onu uğraştırmazlardı da.

Bütün bunlara rağmen genç Marki ne halkı baskı altında tutmuş, ne de hapse attırmıştı. Halktan vergi toplamak şöyle dursun, haklarından da vazgeçmiş, İngiltere'de sırf kendi çalışması sayesinde bir mevki sahibi olabilmişti. Kısırlaşmış araziyi Gabelle, onun yazılı emirlerine uygun olarak idare etmiş, halkı himayeye çalışmış, eksiklerini mümkün olduğu kadar da sağlamıştı. Ama çok geçti artık...

Charles Darnay çaresiz kalmıştı. Paris'e gitmeye karar verdi.

İşte böylece kaderi genç adamı Fransa'ya çekmiş oldu. Charles Darnay görevlerini tam olarak yapamadığına kanaat getirmişti. Jarvis Lorry'i düşünüyor, yaşlı Bankerin vazife uğruna hayatını tehlikeye attığını anlıyordu. O gün sinirleri de iyice bozulmuştu genç adamın. Monseigneur'un St. Evremonde hakkındaki lâfları, Stryver'in kabalığı ve nihayet Gabelle'nin mektubu onu iyice sarsmıştı. Gabelle masumdu. Fakat kendisi yardıma gitmediği takdirde de onu asacaklardı tabiî. Zavallı adam adalet ve şeref adına ondan yardım istiyordu. Evet, Charles Paris'e girecekti. Buna karar vermişti artık.

Memleketinde büyük bir tehlikeyle karşılaşacağını sanmıyordu. Malından mülkünden halk adına vazgeçtiğini öğrenince ona fenalık etmezlerdi herhalde. Genç adam kendini bir an ihtilâlcilere öğüt verirken gördü. Belki de bu çığırından çıkmış

adamlar onun sözlerini dinler, daha da düzenli ve idareli hareket ederlerdi.

Sokakta bir aşağı bir yukarı yürürken,

«Lucie ile Doktor Manette'nin Fransa'ya gittiğimi ben hareket ettikten sonra öğrenmeleri daha iyi olur,» diye düşündü.

Lucie'yi üzmemeliydi. Vedalaşma genç kadını üzerdi muhakkak. Fransa'dan, eski günlerden sözetmekten daima çekinen babasının da, işi sonradan öğrenmesi, önceden duyup heyecanlanmaması daha yerindeydi. Bu meseleyi Manette ile konuşmak çok iyi olurdu fakat genç adam Doktoru üzmekten çekindiği için meseleyi açmaktan vazgeçti.

Charles Darnay uzun müddet sokaklarda dolaştı durdu. Nihayet Tellson's Bankasına gitme zamanı gelmişti. Jarvis Lorry'e verdiği kararı şimdilik söylemiyecek, fakat Paris'e gider gitmez bu vefakâr dostunu bulacaktı.

Yol arabası banka kapısının önünde bekliyordu. Jerry Cruncher de ayaklarında çizmeleri, hazırdı.

Charles Darnay, Jarvis Lorry'e,

«Mektubu Markiye götürdüm,» dedi. «Okudu. Yazılı bir cevap verip sizin başınızı belâya sokmak istemedi tabiî. Fakat ağızdan bir haber götürürseniz çok memnun olacak.»

«Haber götürmek bir şey değil, tabiî yaparım bu işi. Yalnız tehlikeli bir şey olmasın. Çünkü o zaman Tellson's Bankasının işi yarım kalır.»

«Telikeli bir şey değil. Fakat haberi götüreceğiniz kimse Abbaye Hapishanesinde yatıyor.»

Jarvis Lorry,

«Pekâlâ,» dedi. Sonra cebinden defterini çıkararak,

«İsmi nedir mahkûmun?» diye sordu.

«Gabelle.»

«Gabelle. Peki, hapishanede yatan bu zavallı Gabelle'ye ne haber götüreceğim?»

«Sadece 'mektubu okudu, geliyor' dersiniz.»

«Ne zaman?»

«Yarın akşam yola çıkıyor deyin.»

«İsim filan yok mu?»

Charles Jarvis Lorry'nin kat kat atkılara sarınmasına yardım etti. Birlikte sıcak bankadan, sisli geceye çıktılar.

Genç adamla yaşlı Banker vedalaştılar. Araba hareket ederken Jarvis Lorry,

«Lucie ile küçüğü benim için öp,» diye seslendi. «Ben dönünceye kadar da onlara iyi bak.»

Charles Darnay garip garip gülerek başını salladı.

O akşam, Ağustosun on dördüydü, oturup iki mektup yazdı. Bunlardan biri hâlâ deli gibi sevdiği karısı Lucie'yeydi. Ona Paris'e gitmek zorunda kaldığını, fakat bu yolculuğun hiç de tehlikeli bir şey olmadığını anlatmaya çalıştı. İkinci mektup ise Doktor Manette'yeydi. Karısını ve kızını ona emanet ediyor, Paris'e gider gitmez de sıhhatte olduğuna kanaat getirmeleri için mektup yazacağına dair söz veriyordu.

Ertesi günü Charles Darnay ıstırap dolu saatler geçirdi. Karısı ve Doktor onun o akşam aralarından ayrılacağını bilmiyorlardı tabiî. Genç adam garip bir hal olduğunu onlara belli etmemek için elinden geleni yaptı. Bir ara karısına açılmayı düşünmedi de değil. Çünkü, ismi ve ailesi dışında Lucie'den hiç bir şeyi gizlememişti. Fakat onun mutluluktan büsbütün güzelleşmiş yüzünü, şefkat dolu mavi gözlerini görünce bu fikrinden caydı. Karanlık basarken karısını kucaklayarak öptü. Ona bir yere kadar gitmesi gerektiğini, gece yarısı döneceğini söylemişti. Gizlice hazırladığı bavulunu da önceden göndermişti. Karısının yüzünü hafızasına işlemek ister gibi, uzun uzun süzdükten sonra sisli geceye çıktı.

Kaderi onu Paris'e çekiyordu artık. Hiç bir kudret de bunun önüne geçemezdi. İki mektubu güvendiği adamlarından birine vererek gece yarısına yarım saat kala evine götürmesini tembih etti. Sonra kiraladığı ata atlıyarak Dover yolunu tuttu. Üzüntüsünü gidermek için mahkûmun sözlerini hatırlamaya çalışıyordu.

Gabelle,

«Allah ve adalet aşkına, büyük isminizin şerefi için, beni kurtarın,» diye yazmıştı. Genç Marki St. Evremonde de onu kurtarmaya gidiyordu işte.

İKİNCİ KİTABIN SONU

ÜÇÜNCÜ KİTAP

FIRTINA

1

GİZLİ

1792 yılında Londra'dan Paris'e gitmeye kalkan yolcular, çok ağır seyahat etmek, bin türlü güçlük ve hatta tehlikeye göğüs germek zorundaydılar. Bu yolculuk önceden de çok zordu zaten. Bahtsız Kral tahtında olduğu zamanlarda bile yollar berbat, arabalar kötü, atlar yorgundu. Şimdi devrin değişmesiyle ortaya başka engeller de çıkmıştı. Her kasabanın kapısında, her köyün posta binasında vatandaşlar bekliyordu. Bunların silâhları patlamaya her an hazırdı. Bu vatandaşlar gelip geçen bütün yolcuları durduruyor, sorguya çekiyor, kâğıtlarını tetkik ediyor, adlarını ellerindeki listelerle karşılaştırıyorlardı. Sonra da isterlerse geri çeviriyor, isterlerse yoluna devam etmelerine izin veriyor, bazan da hapse tıkıyorlardı.

Charles Darnay Fransa'ya ayak basalı pek az olmuştu. Fakat genç adam bu yollardan geri dönmenin kendisi için pek kolay olmayacağını anlamakta gecikmedi. Tekrar İngiltere'ye dönebilmek için onu da Paris'in iyi bir vatandaşı olarak ilân etmeleri gerekiyordu. Ne geçtiği yollara arkasından barikat yapmışlar, ne de küçük köylerin kapılarını kapamışlardı. Buna rağmen genç adam kendisi ile İngiltere arasında koskocaman bir duvarın yükseldiğini hissediyordu. Kendisini gözaltında bulundurduklarının da farkındaydı. Onu bir ağa düşürmüş veya bir kafese koymuş olsalardı, kendini bu kadar kötü hissetmezdi. Genç adam hürriyetini tam anlamıyla kaybettiğini anlıyordu.

Kendisini gözleyenler geceleri bindiği posta arabasını belki yirmi defa durduruyorlardı. Gündüzleri ise durum daha kötüydü. Charles Darnay'i bazan arabasından indirip biraz önce geçtiği köye getirip sorguya çekiyorlardı. Bazan da atlılar arabanın yanıbaşında ilerliyor, dikkatle kendisini süzüyorlardı.

Yola çıkalı günler olmuştu. Fakat daha Paris'e yaklaşmamıştı bile. Oraya kadar da ancak Gabelle'nin mektubunu göstermesi sayesinde gelebilmişti. Geceyi uğradıkları küçük bir kasabada geçirmeye karar vererek handa kendine ayrılan odaya çıktı. O gün kasabada kendisine türlü güçlükler çıkarmışlardı. Genç adam işin sonunun pek iyiye varmayacağını anlamıştı artık. Bu yüzden gece yarısı kendisini uyandırmalarına hiç şaşmadı.

Kendisini uyandıran kasabanın memurlarından biriydi. Adamın yanında da kırmızı şapkalı üç vatandaş vardı. Bunlar yatağa oturmuşlar, sakin sakin çubuklarını içiyorlardı. Silâhları da yanlarındaydı tabiî.

Memur,

«Mülteci,» dedi. «Seni Paris'e muhafaza altında göndereceğim.»

Charles Darnay bir süre onu ve üç arkadaşını süzdükten sonra,

«Vatandaş,» diye karşılık verdi. «Zaten benim bütün arzum da Paris'e gidebilmek. Fakat muhafıza ihtiyacım yok...»

Kırmızı şapkalılardan biri, tüfeğinin dipçiği ile yatağa vurarak haykırdı.

«Sus... Kes sesini pis asılzade.»

Memur söze karıştı,

«Vatandaşın söylediği gibi sen bir asılzadesin. Onun için seni Paris'e kadar muhafaza altında göndermek zorundayım.»

Charles Darnay,

«Pekâlâ, ne yapalım,» diye karşılık verdi. «Madem zorunlu, muhafaza altında giderim.»

Kırmızı şapkalı, dipçiği ile tekrar hiddetle yatağa vurdu,

«Lâfa bak... Bizim sana yaptığımız bir lûtuf. İşin ucunda fener direğine asılmak da var, bunu unutma.»

Memur da,

«Vatandaşların uygun gördüğü şekilde hareket etmen yerinde olur,» dedi. «Mülteci, kalk giyin!»

Charles Darnay söylenenleri yerine getirdi. Onu karakola götürdüler. Bir sürü kırmızı şapkalı vatandaş burada içki, tütün içiyor, kimisi de ocağın önünde uyuyordu. Genç adama muhafız ücreti olarak da bir hayli para ödettiler.

Charles Darnay ve iki muhafızı tam üçte yola çıktılar. İnce ince yağmur yağıyordu. Üçü de ata binmişlerdi. Kırmızı şapkalı iki vatandaş, genç adamı ortalarına almışlardı. Charles Darnay atını kendisi idare ediyordu ama dizginlere bir ip bağlamayı ihmal etmemişlerdi. İpin diğer ucunu muhafızlardan biri bileğine sarmıştı. Saatlerce dört nala ilerlediler. Sadece konaklarda durup at değiştiriyorlardı. Güneş doğuncaya kadar kilometrelerle yol katettiler. Muhafızlar, gündüz seyahat etmek niyetinde değillerdi. Bunun için yolun kenarına çekilerek tekrar akşam olmasını beklemeye karar verdiler. Muhafızların elbiseleri o kadar parça parçaydı ki yağmur geçmemesi için omuzlarını, göğüslerini samanla örtmeye çalışıyorlardı. Charles Darnay'ın fazla endişe ettiği yoktu. Yalnız bu kadar sıkı göz hapsinde tutulmaktan sıkılmıştı. Bir de muhafızlardan birinin tüfeğinin tetiğini çevirmesinden korkuyordu, işte o kadar. Yoksa Paris'te meseleyi anlatıp

Abbaye'de yatan Gabelle'nin tanıklığına başvurulunca serbest bırakılacağından emindi.

Fakat hava kararırken yola çıkıp da Beauvais şehrine gelince endişelenmeğe başladı. Çünkü sokaklar tıklım tıklım doluydu. Posta binasının önünde duran halk onu görünce haykırışmağa başladı,

«Mel'un mülteci! Gebertin şunu.»

Charles Darnay hayretle baktı. Atından inmek üzereydi, fakat bunun tehlikeli olacağını anlayınca yerinden kımıldamadı. Bir nalbant, elindeki çekicini tehditkâr bir tavırla sallayarak yanına yaklaştı,

«Mel'un mülteci.»

Genç adam, etrafa toplanmış olanlara,

«Neden böyle söylüyorsunuz?» diye bağırdı. «Görüyorsunuz ki ben Fransa'ya kendi isteğimle geldim.»

Nalbant,

«Sen hain bir mültecisin,» dedi. «Üstelik asilsin de.»

Posta müdürü nalbant'ın önünü kesmeye çalışıyordu,

«Canım bırakın adamın yakasını. Onu Paris'te nasıl olsa yargılayacaklar.»

Nalbant yine çekicini salladı.

«Tabiî hem yargılanacak ve hem de mahkûm edilecek. Onu vatanına ihanet ettiği için asacaklar.»

Halk onun bu sözlerini tasdik anlamında avaz avaz bağırdı.

Charles Darnay atının başını içeriye doğru döndüren Posta Müdürüne elini çekmesini işaret ederek halka döndü. Gürültü yatışınca da duyulabilecek bir şekilde,

«Arkadaşlar,» diye bağırdı. «Aldanıyorsunuz. Veya sizi aldatmışlar. Ben vatan haini değilim.»

Nalbant haykırdı,

«Yalan söylüyor, inanmayın. Yeni kanun çıkalı beri o da vatan haini sayılıyor artık. Bu suçunu kanıyla ödeyecek. Onu Paris'te yargılayıp, bir direğe çekiverecekler.»

Charles Darnay halkın, üstüne saldırmaya hazırlandığını farketmişti. Posta Müdürü atının başını içeri doğru çevirdi. Mu-

hafız da genç adamın yanına yaklaştı. Posta Müdürü koşarak avlunun kapılarını kapadı ve arkasına payanda koydu. Nalbant çekiciyle deli gibi kapıya darbeler indiriyor, halk korkunç çığlıklar atıyordu. Ancak sağlam kapıları kırarak içeri girmeye ve Charles Darnay'ı oracıkta öldürmeye kalkmadılar.

Genç adam Posta Müdürüne,

«Çok teşekkür ederim,» dedi. «Sözünü ettikleri yeni kanun hangisi?»

Müdür,

«Haberiniz yok mu?» diye cevap verdi. «Mültecilerin emlâklarının satılması hakkında yeni bir kanun çıkartıldı.»

«Ne zaman?»

«Ayın onbeşinde...»

«Yani benim İngiltere'den ayrıldığım gün.»

«Herkes bunun birinci kanun olduğunu, arkasından birkaç tane daha çıkartılacağını söylüyor... Belki şimdiye kadar bunları da resmen ilan etmişlerdir. Duyduğuma göre yeni kanunla mülteciler vatan haini addedilecek ve Fransa'ya döndükleri takdirde ölüm cezasına çarptırılacaklarmış. Nalbant sizin idam edileceğinizi söylediği zaman bunu kastediyordu.»

«Ama bu kanunlar daha çıkmamış ki...»

Posta Müdürü omuzunu silkti,

«Ben ne bileyim...? Belki çıkmıştır veya çıkmak üzeredir. Sonunda hepsi bir. Siz sonuca bakın.»

Charles Darnay ve muhafızları gece yarısına kadar samanlıkta dinlendiler. Yola ancak bütün şehir uyuduktan sonra çıktılar.

Genç adam memleketin müthiş bir değişiklik geçirmiş olduğunu görüyordu. Dikkatini çeken diğer bir şey de halkın pek az uyuması oldu. Uzun, karanlık yollardan geçtikten sonra küçük, fakir köylere geliyorlardı. Bunlar karanlıkta uyuklayacakları yerde meşalelerle gündüz gibi aydınlanmış oluyorlardı. Halk elele verip, Hürriyet şarkısını söylüyor, hora tepiyordu. Neyse ki o akşam Beauvais'liler uyumaya karar vermişlerdi. Yoksa genç adamın şehirden sağ salim çıkması imkânsız olacaktı. Üç atlı ve-

rimsiz tarlalardan, yanmış, harabeye dönmüş köylerden geçti. Zaman zaman vatandaşlardan oluşmuş devriyeler yollarını kesip onları sorguya çekiyordu.

Sonunda şafak sökerken Paris şehrinin kapılarına gelmişlerdi. Kapıya engeller konulmuş, iki tarafa da silâhlı nöbetçiler dizilmişti.

Karakol binasına gönderilen nöbetçilerden biri, yanında ciddi suratlı, sert tavırlı bir adamla yolcuların yanına geldi. Adam,

«Mahkûmun kâğıtları nerede?» diye sordu.

Kullandığı 'mahkûm' kelimesi Charles Darnay'ın garibine gitmişti.

«Bu kelimeyi kullanmayın,» dedi. «Ben hür bir Fransız vatandaşıyım. Yanımdaki muhafızları da rahatça seyahat etmem için verdiler. Üstelik bunun ücetini de ödedim.»

Beriki onun bu sözlerini duymamış gibi bir tavırla tekrarladı,

«Mahkûmun kâğıtları nerede?»

Muhafız bunları şapkasının içine koymuştu. Çıkartarak adama uzattı. Beriki bunlara bir göz atar atmaz şaşırdı. Charles Darnay'a yaklaşarak onu tepeden tırnağa kadar süzdü. Sonra hiç sesini çıkarmadan geri dönerek karakola girdi. Genç adamla, muhafızları, atlarının üstünde beklemeye koyuldular. Charles Darnay çevresine şöyle bir baktı. Kapıyı asker ve silâhlı vatandaşlar koruyordu. Halkın sayısı, askerlerden bir hayli kabarıktı. Arabalarıyla şehre yiyecek getiren köylüler kapıdan içeri kolayca girebiliyorlardı. Fakat çıkış fevkalâde zordu. En basit köylüler bile nöbetçiler tarafından uzun uzadıya sorguya çekiliyorlardı. Kapının yanında dışarı çıkmak için bekleşen bir sürü kadın, erkek, at ve araba birikmişti. Bu bekleyenlerden sıralarının pek geç geleceğini bilenler, yerlere uzanmış kestiriyor veya tütün içiyorlardı. Bir kısmı ise gruplar halinde toplanmış, gevezelik ediyordu. Hem kadınların ve hem de erkeklerin başında üç renkli kokardlı kırmızı şapkalar vardı.

Charles Darnay atının üstünde yarım saat kadar onları sey-

retti. Sonunda ciddî tavırlı adam tekrar karşısına dikildi, Charles Darnay'a dönerek,

«İn bakalım,» dedi.

Genç adam yere atladı. Muhafızlar geri dönerek, geldikleri yoldan dört nala uzaklaştılar.

Ciddî tavırlı adam Charles Darnay'ı karakola götürdü. Burası tütün ve şarap kokuyordu. Şuraya buraya sarhoş ve ayık, vatandaş ve askerler uzanmışlardı. Üstelik bina bir hayli karanlık ve kasvetliydi de. Köşedeki masada bir memur oturuyor ve önüne açtığı büyük defteri karıştırıyordu. Charles Darnay'ı içeri getiren adama,

«Vatandaş Defarge,» dedi. «Bu mülteci Evremonde mi?»

«Evet tâ kendisi.»

Masadaki memur küçük kâğıda bir şeyler yazdı. Sonra Charles Darnay'a dönerek,

«Kaç yaşındasın Evremonde?» diye sordu.

«Otuz yedi.»

«Evli misin Evremonde?»

«Evet.»

«Nerede evlendin?»

«İngiltere'de.»

«Şüphesiz... Karın nerede Evremonde?»

«İngitlere'de.»

«Şüphesiz... Evremonde, sen La Force hapishanesinde yatacaksın.»

Charles Darnay,

«Aman Yarabbi» diye bağırdı. «Hangi suçtan dolayı hapse atılıyorum. Beni hangi kanuna göre suçlu buluyorsunuz?»

Adam yazmakta olduğu kâğıttan bir an başını kaldırarak garip garip güldü,

«Sen buradan ayrılalı yeni kanunlar ve yeni suçlar ortaya çıktı Evremonde.»

Sonra yazısına devam etti.

Charles Darnay,

«Şu mektubu okuyun rica ederim,» dedi. «Ben buraya bir

vatandaşıma yardım etmek için geldim. Hiç olmazsa müsaade edin de onu kurtarmaya çalışayım. Bu kadar hakkım var zannederim.»

Memur soğuk soğuk cevap verdi,

«Mültecilerin hiç bir hakkı yok.»

Yazısını bitirdi. Bir kere okudu. Sonra katlayarak Defarge'ye uzattı,

«Gizli'dir.»

Defarge, Charles Darnay'a kendisiyle beraber gelmesi için bir işaret yaptı. Birlikte dışarı çıktılar. Arkalarından da iki vatandaş muhafız olarak geliyordu.

Karakolun merdivenlerinden inip yola çıkarken Defarge gayet alçak bir sesle,

«Vaktiyle Bastille zindanında yatan Doktor Manette'nin kızıyla evlenen sen misin?» diye sordu.

Charles Darnay irkildi. Hayretle adamı süzdü,

«Evet.»

«Adım Defarge. Saint Antoine Mahallesinde şarapçı dükkânım var. Adımı duymuşsundur.»

«Zannedersem karım Lucie babasını almak için senin evine gelmişti. Öyle değil mi?»

«Lucie»nin ismi Defarge üzerinde fena bir tesir yapmıştı.

Adam sabırsız, hatta hiddetli bir tavırla,

«Yeni doğan Gıyotin namına söyle,» diye bağırdı. «Neden Fransa'ya geldin?»

«İçerde anlatırken sen de vardın. Yoksa sözlerime inanmadın mı?»

Defarge'nin kaşları çatılmıştı. Önüne bakarak,

«Başın belâya girecek,» dedi.

«Ne yapacağımı şaşırdım Defarge. Her şey o kadar değişmiş ki... Beni de durup dururken yakaladılar. Hem de haksız yere. Ne yapacağımı, nereye başvuracağımı bilmiyorum. Bana yardım eder misin?»

Defarge, yine gözleri yerde sert sert cevap verdi,

«Asla.»

«Bir tek soru soracağım. Cevap verir misin?»

«Belki. Soracağın soruya bağlı. Söyle bakalım.»

«Haksız yere beni tıktıkları o hapishanede dışarıya haber göndermem veya mektup yazmam mümkün olacak mı?»

«Oraya gidince görürsün.»

«Kendimi müdafaa etmek, derdimi anlatmak fırsatı vermeden beni oraya gömüp, unutacaklar mı yoksa?»

«Oraya gidince görürsün. Hoş öyle de olsa ne çıkar. Öncekileri de haksız yere hapse atılıp, unutulanlar yok muydu?»

«Ama onları hapse ben attırmadım vatandaş Defarge.»

Defarge bir an onu garip garip süzdü. Sonra tekrar başını önüne eğerek yürümesine devam etti. Charles Darnay, onu yumuşatmak çareleri arıyordu. Hele Defarge'nin böyle susması hiç de hayırlı değildi. Onun için telâşla,

«Hiç olmazsa La Force zindanına atıldığımı Tellson's Bankasının Paris şubesinde bulunan Bay Jarvis Lorry'e haber veremez misin?» diye sordu. «Benim için hayat memat meselesi bu. Bunu sen benden de iyi biliyorsun.»

Defarge homurdandı,

«Senin için hiç bir şey yapmam. Benim görevim, sadece vatanıma ve vatandaşlarıma karşı. Senin gibilere karşı çarpışmak için yemin ettim. Sana hiç bir surette yardım etmem.»

Charles Darnay ona yalvarmanın faydasızlığını anlamıştı. Üstelik gururuna da dokunmuştu bu hâl. O da başını önüne eğerek sessiz sedasız yürümeye başladı. Halkın sokaktan geçen mahkûmları görmeye alışık olduğu belliydi. Çocuklar bile onlarla ilgilenmiyorlardı. Bir kaç kişi onu şöyle bir süzdü, bir ikisi de,

«Pis aristokrat,» diye parmaklarını salladı, işte o kadar. İyi giyinmiş adamların hapishaneye götürülmesi, iş elbiseleri giymiş amelelerin çalışma yerlerine gitmesi kadar tabiî bir şey olmuştu artık.

Karanlık, dar bir sokaktan geçerken, bir taburenin üstüne çıkmış bir hatibin, Kıral ve Kıraliçenin suçlarını saydığını duydu. Ve işte ancak o zaman Kıralla Kıraliçenin hapsedilmiş olduklarını, yabancı elçilerin de Paris'ten ayrıldıklarını öğrendi.

Tahmin edemediği kadar büyük bir tehlikeye düştüğünü anlamıştı artık. Tehlikenin daha artacağının da farkındaydı. Bütün bunları önceden tahmin etmiş olsaydı belki de yola çıkmazdı. Fakat Gabelle'yi kurtarmak onun görevi değil miydi? Genç adam durumun bütün fenalığına rağmen yine de ümidini kaybetmiyordu. Yarın başka bir gündü ve kimbilir belki de kendisini serbest bırakırlardı. Bir kaç gün sonra başlayacak genel katliamı tahmin edemiyordu tabiî. Hele «yeni doğan Giyotin»in ne olduğundan hiç haberi yoktu.

Kendisine iyi davranmayacaklarını haksız yere hapse atılacağını, karısından ve çocuğundan bir süre ayrı kalacağını biliyordu. Fakat ölüm cezası, idam, aklından bile geçmiyordu. Böyle bir şeye ihtimal vermiyordu.

Sonunda La Force Hapishanesinin kasvetli avlusuna girdiler.

Kapıyı şiş suratlı bir adam açtı. Defarge,

«Mülteci Evremonde'yi getirdim,» dedi.

Adam,

«Allah Allah,» diye bağırdı. «Bunlar da ne çok böyle.»

Defarge hiç cevap vermedi. Adamın uzattığı makbuzu alarak muhafızlarla birlikte hapishaneden ayrıldı.

Şiş suratlı gardiyan bu defa karısına döndü,

«Hay Allah kahretsin! Bunlar da ne çok böyle.»

Zindancının karısı cevap vermedi tabiî. Onun yerine,

«Sabretmek gerek şekerim,» diye mırıldandı. Kadının çaldığı çıngırağa cevaben koşarak gelen diğer üç gardiyan da onun bu fikrine katıldılar. Hatta bir tanesi,

«Hürriyet adına sabırlı olmamız gerek,» diye de ekledi.

Bu karanlık, korkunç hapishanede hürriyetten söztemek pek garip oluyordu doğrusu.

La Force kapkaranlık, kasvetli, havasız, pis kokulu bir yerdi.

Gardiyan, Defarge'nin kendisine verdiği kâğıda bakarak homurdandı,

«Üstelik gizliymiş! Sanki hapishane tıklım tıklım dolu değilmiş gibi.»

Kâğıdı dosyalardan birinin içine koydu. Kaşlarını çatmış, suratını aşmıştı. Charles Darnay tam yarım saat onun keyfini bekledi. Kâh yüksek tavanlı taş odada bir aşağı bir yukarı yürüyor, kâh, bir sandalyeye oturuyordu. Zindancıyla üç gardyan dikkatle onu süzüyorlardı.

Sonunda gardiyan anahtarları alarak,

«Gel,» dedi. «Gel bakalım mülteci.»

Karanlık koridorlardan geçtiler, merdivenlerden çıktılar. Gardiyan önlerine çıkan kapıları açıyor, sonra arkalarından kitliyordu. Alçak tavanlı, geniş mahzen gibi bir yere gelince durdular. Burada kadınlı erkekli bir sürü mahkûm toplanmıştı. Kadınlar uzun bir masanın başında oturuyorlardı. Kimisi yazıyor, kimisi okuyor, bazıları da örgü örüyordu. Erkeklerin çoğu onların arkalarında ayakta duruyordu. Bikaç mahkûm da odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaktaydı. Charles Darnay kapıdan içeri girip onları görünce irkilerek bir adım geriledi, fakat mahkûmların hepsi de ayağa kalkınca iş değişti. Çünkü mahkûmlar gayet kibar ve zarif hareketlerle kendisini selâmladılar. Hepsinde de resmî bir ziyarete gelmiş gibi bir tavır vardı.

Fakat hapishane, damgasını onlara da vurmuştu tabiî. Halleri, tavırları, kılıkları, görünüşleriyle öyle taban tabana zıttı ki... Charles Darnay bir an onları hayalet sandı. Sanki ölülerin arasına karışmıştı genç adam. Evet, evet bunların hepsi de birer hortlaktı. Kimisi güzelliğin, kimisi kibarlığın, kimisi zarifliğin, kimisi gururun, kimisi de gençliğin hortlağıydı. Gözlerindeki ifadelerde Charles Darnay'ı dehşete düşürdü. Ölü gözleriydi bunlar. Bu zavallılar, hapishaneye getirilmeden ölmüşlerdi sanki.

Charles Darnay olduğu yerde kalakalmıştı. Biraz ötede bekleyen gardiyanlar, bu zavallı kadınların, genç kızların, bahtsız erkeklerin yanında büsbütün kaba duruyorlardı. Onlara bakan Charles Darnay bir hayalet dünyasına düştüğüne büsbütün kanaat getirdi. Belki de o uzun korkunç yolculuk da bir kâbustu. O bunları düşünürken kibar tavırlı bir adam kendisine yaklaştı,

«Burada toplanmış olan zavallıların adına sizi selâmlarız

efendim,» dedi. Adam gayet güzel ve tatlı bir sesle konuşuyordu.

«Buraya düşmek şanssızlığına uğramış olmanız hepimizi üzüyor. İnşallah yakın bir zamanda felâketiniz iyi bir şekilde sona erer. Başka bir yerde olsaydık, size adınızı sormak küstahlığında bulunmazdık tabiî. Fakat burada bu terbiyesizliği göze alıyoruz. Kiminle tanışıyoruz acaba?»

Charles Darnay kendini toplayarak adama cevap verdi,

«Marki St. Evremonde.»

Adam gözleriyle odada dolaşan gardiyanı izleyerek,

«Ümit ederiz ki siz de 'gizli'lerden değilsiniz,» dedi.

«Bu sözün anlamını henüz bilmiyorum. Fakat benden böyle sözettiklerini duydum.»

«Vah, vah, pek yazık. İşte buna üzüldüm. Fakat cesaretiniz kırılmasın. İçimizden bir kaçı da önce sizin gibi 'giz'liydi. Sonradan unutuldu...»

Sesini yükselterek,

«Çok üzgünüm arkadaşlar,» diye ekledi. «Maalesef o da 'gizli'.»

Hayalete benzeyen mahkûmlar birşeyler mırıldandılar. Charles Darnay gardiyanın işareti üzerine onunla birlikte odayı geçerek arkadaki parmaklıklı kapıya gitti. Odadaki kadınlar ve erkekler kendisini teselli edici lâflar söylüyorlardı. Charles Darnay odadakilere teşekkür etmek için döndü, fakat gardiyan kapıyı kapamıştı bile. Charles Darnay şiş suratlı zindancıyla birlikte dar, karanlık bir merdivenden çıkmaya başladı. İçinden basamakları sayıyordu. Nihayet kırkıncı basamaktan sonra ufak bir sahanlığa çıktılar. Zindancı alçak, siyah bir kapıyı açtı. Eğilerek ufak bir hücreye girdiler. Burası soğuk ve rutubetliydi. Ama oldukça aydınlıktı.

Zindancı,

«İşte burası senin,» dedi.

«Beni neden böyle ayırdılar?»

«Ben ne bileyim.»

«Kâğıt ve kalem aldırabilir miyim?»

«Hayır. Bana bu konuda bir emir verilmedi. Ama bir müd-

det sonra seni görmeye gelecekler, onlara bir sor. Şimdiki halde sadece yiyecek alabilirsin.»

Hücrede bir saman yatak, bir masa ve sandalye vardı.

Gardiyan etrafı iyice inceledikten sonra çıkıp gitti. Charles Darnay tek başına kalmıştı...

«Yapayalnızım artık,» dedi. «Sanki ölüymüşüm gibi...»

Ot yatağa bakarak tiksintiyle geriledi.

«Yatakta dolaşan böcekler de cesedimi yiyip bitirecekler...»

Odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı,

«Bu duvardan şu duvara dört buçuk adım... Şuradan şuraya dört buçuk adım... Dört buçuk adım.»

Şehrin gürültüsü hücreye kadar geliyordu. Sanki bu uğultu hücrede bir aşağı bir yukarı yürüyen Charles Darnay'a,

«O durmadan ayakkabı yapardı... Durmadan ayakkabı yapardı... Durmadan ayakkabı yapardı,» diyor gibiydi.

Genç adam bu sözleri duymamak istermişçesine sesini yükseltti,

«Bu duvardan şu duvara dört buçuk adım... Dört buçuk adım... Demin kapı kapandığı zaman gözümün önünde silinen o kibar hayaletlerin arasında siyahlı bir kadın vardı... Pencerenin önüne dayanmış duruyordu... Işık sarı saçlarına vurmuştu... Benzeyiş bu kadar olurdu... Hayır, hayır bunları düşünmemeli... Geçtiğim yolları hatırlıyayım daha iyi... O küçük han.. Uyumayıp dans eden insanlar.»

Sonra şehrin uğultusunun arasından duymamaya çalıştığı o ses yükseliyordu,

«Durmadan ayakkabı yapardı... Durmadan ayakkabı yapardı... Durmadan ayakkabı yapardı.»

Mahkûm çılgın gibi yürüyor, sayıyor, sayıyordu,

«Dört buçuk adım... Dört buçuk adım... Dört buçuk adım...»

2

BİLEY TAŞI

Tellson's Bankası'nın Paris Şubesi Saint Germaine Mahallesinde bulunuyordu. Bankanın içinde bulunduğu bina eski fakat sağlamdı.

Bu bina, uzun süre Fransa'yı soyup sovana çeviren, sonra işler sarpa sarınca aşçısının kılığına girip kaçan, bir soylunundu. Kakaosunun hazırlanması için aşçıdan başka dört uşak kullanan meşhur Monseigneur'un. Monseigneur kaçtıktan sonra, malına mülküne el konmuştu. Her şey o kadar hızla cereyan ediyor, kanunlar o kadar arka arkaya çıkarılıyordu ki daha Eylülün üçü olmasına rağmen bina Cumhuriyetin üç rengiyle işaretlenmişti.

Şube, Londra'daki merkeze benzemiyordu. Bina temiz ve bakımlıydı. Memurlar da merkezdeki gibi yaşlı değillerdi. Tersine hepsi gençti. En ufak teşvikle halkın arasına girip dansetmeye meraklıydılar. Bütün bunlara rağmen Tellson's yine de iyi çalışıyordu. Müşteriler paniğe kapılıp paralarını almaya kalkmadıkça da çalışmaya devam edecekti.

Mahzenlerdeki mücevherlerin sahiplerinden çoğu hapislerde çürüyordu. Kimbilir kaç kişinin hesabı adamın ortadan kaybolmasından dolayı kapatılamıyacaktı...? İşte o akşam Jarvis Lorry Paris şubesinin bu güzel binasında oturmuş, bunları düşünüyordu. Havalar erkenden soğuduğu için şömineyi yaktırmış, koltuğunu çekerek ateşin karşısına oturmuştu. Yaşlı Banker'in yüzünde dehşet ifadesi de vardı.

Jarvis Lorry, Tellsons'a o kadar sadıktı ki, kendine Bankada bir oda hazırlatmış, gece gündüz müesseseden ayrılmaz olmuştu. Sütunlu bir yer vardı. Hatta Monseigneur'un arabalarından bir kaçı hâlâ burada duruyordu. Sütunlardan ikisine fenerler takılmıştı, bunların arasında da civardaki bir dükkândan getirilmiş ve bir sehpanın üstüne yerleştirilmiş kocaman bir biley taşı duruyordu.

Jarvis Lorry ayağa kalkarak pencereye gitti, fakat gözü bu bileyi taşına ilişir ilişmez korkuyla ürperdi. Panjurları ve perdeleri sıkı sıkı kapayarak şöminenin önündeki koltuğa attı kendini.

Yüksek duvarın arkasından şehrin sesleri yankılanıyordu. Boğuk bir uğultuydu bu. Yalnız ara sıra garip, korkunç bir çınlama oluyordu.

Jarvis Lorry parmaklarını birbirine kenetleyerek,

«Allaha şükür,» dedi. «Bu korkunç şehirde sevdiğim bir tek kişi bile yok. Allah, tehlikede olanların sonunu hayreylesin.»

Avludaki kapının çanı çaldı. Yaşlı Banker,

«Yine biley taşına geldiler,» diye düşündü. Fakat beklediği gürültü yükselmedi. Sadece kapı gıcırdayarak kapandı, o kadar.

Bankaya hücum edilmesinden korkarak ayağa kalktı. Binayı güvenilir adamlar gayet iyi koruyorlardı. Jarvis Lorry,

«Bari onlarla gidip konuşayım,» diyerek kapıya doğru yürüdü. Kapı da aynı anda ardına kadar açılmıştı. İçeri girenleri gören Jarvis Lorry donmuş gibi yerinde kala kaldı. Gözlerine inanamıyordu.

İçeri girenler Lucie ile babasıydı. Genç kadının yüzünde insanın içini altüst eden bir ıstırap ifadesi vardı. Ellerini yaşlı Bankere doğru uzatarak,

«Jarvis amca,» diye inledi.

Yaşlı Banker haykırdı,

«Ne var, ne oluyor? Lucie! Manette! Ne oldu? Neden geldiniz buraya? Bir şey mi oldu?»

Lucie, Jarvis Lorry'nin boynuna sarıldı. Yüzü sapsarıydı. Mavi gözlerinin altı morarmıştı. Ağlamamaya çalışarak,

«Jarvis amca,» dedi. «Kocam...»

«Kocan mı?»

«Charles...»

Jarvis endişeyle sordu,

«Ne oldu Charles'e?»

«Burada o!»

«Burada mı?»

«Evet Paris'te... Bir kaç gündür burada... Üç mü dört mü...

Bilmiyorum... Kafam o kadar karışık ki... Birine yardım için buraya gelmiş... Ne olduğunu bize açmadı... Kendisini Paris kapısında tutuklayıp hapishaneye göndermişler...»

Jarvis Lorry dehşetle,

«Aman Yarabbi,» diye bağırdı,

Aynı anda, avlu kapısının çanı çalındı. Ayak sesleri duyuldu. Bir kaç kişi konuşarak avluya girmişlerdi.

Doktor pencereye doğru giderek,

«Bu gürültü de nedir...?» dedi.

Jarvis Lorry haykırdı,

«Bakma...! Sakın bakma Doktor... O panjurları da açayım deme, yoksa hayatın tehlikeye girer.»

Manette sakin bir tavırla gülümseyerek Bankere döndü,

«Dostum, bana bu şehirde hiç kimse dokunamaz. Benim Bastille'de yatmış olduğumu unutuyorsun galiba...? Bu şehirde, hatta bütün Fransa'da benim vaktile Bastil'de yattığımı duyup da boynuma sarılmayan adam yok gibi bir şey. Bana sarılıyorlar, öpüyorlar veya sırtlarına alıp sokak sokak dolaştırıyorlar. O eski felaketin ilk defa bize bir faydası dokundu. Ancak o sayede uzun yollar aşıp Paris'e geldik, kolaylıkla içeri girdik. Charles'in akibetini de yine aynı sebepten öğrenebildik... Bana böyle davranacaklarını biliyordum, Lucie'de söyledim. Charles'i de belki bu sayede kurtarabiliriz...»

Yine pencereye döndü,

«Bu gürültü de nedir...?»

Jarvis Lorry yine,

«Allah aşkına bakma,» diye bağırdı. «Hele sen Lucie, sakın pencereye yaklaşayım deme...»

Sonra sevgiyle genç kadına sarıldı,

«O kadar üzülme. Charles'in başına bir felaket gelmediğinden eminim. Yoksa ben duyardım. Onun tutuklandığından da haberim yoktu. Hangi hapishaneye göndermişler...?»

«La Force

«La Force ha...? Lucie sen cesur ve soğukkanlı bir kadın-

sın. Seninle birlikte en büyük tehlikelere göğüs gerdik... Şimdi de kendini topla ve benim sana söyliyeceğim şekilde hareket etmeye çalış. Çünkü kocanın kurtuluşu senin hareket tarzına bağlı. Senin bu akşam yapabileceğin bir şey yok, hatta sokağa çıkman bile doğru değil. Sana bütün bunları söylememin sebebi, istediğim şeyin bir hayli zor oluşundan. Fakat dediğim gibi Charles'in geleceği de buna bağlı. Seni arka taraftaki odalardan birine yerleştireyim. Beni babanla bir iki dakika kadar yalnız bırak... Bunun bir ölüm kalım meselesi olduğunu sen de biliyorsun tabiî...»

Lucie,

«İstediğiniz şekilde hareket edeceğim,» diye hıçkırdı. «Benim ona hiç bir yardımım olmıyacağını elimden hiç bir şey gelmiyeceğini biliyorum, kocama hiç olmazsa sizin istediklerinizi yerine getirerek faydalı olmaya çalışacağım.»

Yaşlı Banker genç kadını sevgiyle öpükten sonra koluna girerek arkadaki odaya götürdü. Öndeki odaya döndüğü zaman Doktor hâlâ penceredeydi. Panjuru aralamış dışarıya bakıyordu. Jarvis Lorry de elini Manette'nin koluna dayayarak avluyu seyre koyuldu.

Büyük avluda kadınlı erkekli elli kişi toplanmıştı. Binanın diğer kısmında oturanlar kapıyı açmışlar onlar da biley taşında çalışmak üzere içeri doluşmuşlardı. Taşın araba mahalline onlar tarafından yerleştirildiği anlaşılıyordu.

Fakat çalışanlar da, işleri de korkunçtu doğrusu.

Bileği taşının iki kolu vardı. Bunları çeviren karmakarışık uzun saçlı iki erkeğin yüzü belki dünyanın en vahşi hayvanlarınınkinden daha korkunçtu. Vahşet ve hainlik akıyordu çehrelerinden. Üstelik kaşları, bıyıkları kan içindeydi. Alınlarından damla damla ter sızıyordu. Gözleri vahşice heyecan, sevinç ve uykusuzluktan hummalı gibi parlıyordu. Kolları çevirdikçe kâh kirli saçları gözlerini kapatacak şekilde öne düşüyor, kâh kadınların uzattığı şarabı içerken arkalarından sallanıyordu. Şarap yüzlerindeki kana karışıyor, biley taşından çıkan kıvılcımlar bu garip çehrelere daha korkunç bir hal veriyordu. Grupta üstü başı kan

içinde olmayan bir tek kişi bile yoktu. Biley taşında nöbet bekleyen erkeklerden bazılarının belden yukarısı çıplaktı. Bunların kolları, çıplak göğüsleri kandan kıpkızıldı. Giyinik olanların ise elbiseleri... Kimisi de kimbilir hangi bahtsız kadının kurdele ve dantellerini üstlerine takmışlardı. Bu zarif şeylerin üstünde de kan pıhtıları vardı. Bilenmek için getirilen baltalar, bıçaklar, süngüler, kılıçlar da kan içerisindeydi. Erkeklerden birkaçı silâhlarını kurdele veya kumaş parçaları ile bileklerine bağlamışlardı. Bağladıkları şeyin cinsi ne olursa olsun, bunların hepsi de aynı renkteydi. Kan renginde... Bu silâhların çılgın sahipleri, biley taşında işlerini bitirdikten sonra deli gibi dışarı koşuyorlardı. Gözlerini de kan bürüyordu o zaman. Bu gözlerdeki anlam en merhametli insanın çileden çıkması, bu kanlı bakışların sahibini öldürmek arzusuna kapılması için yeterliydi.

Bütün bunları Doktor Manette ile Jarvis Lorry bir dakika içerisinde görüvermişlerdi. Pencereden çekilirken Doktor, merakla arkadaşının sapsarı yüzüne baktı. Dışardakilerin ne olduğunu sorar gibi bir hali vardı Manette'nin. Jarvis Lorry kurumuş dudaklarını ıslatarak korkuyla etrafına baktı. Sonra,

«Bunlar, mahkûmları öldürüyorlar,» dedi. «O zavallıları birer birer doğruyorlar. Eğer söylediklerin doğruysa, bu halk üzerinde iddia ettiğin gibi bir tesirin varsa, kendini onlara hemen tanıt ve La Force Hapishanesine git. Belki de çok geç kaldık. Ama ne olursa olsun bir saniye kaybetmemek lâzım.»

Doktor Manette arkadaşının omzuna vurduktan sonra haydi öyleyse, der gibi telâşla odadan çıktı. Jarvis Lorry tekrar pencerenin önüne geldiği zaman o da avludaydı.

Manette'nin beyaz saçları, anlamlı yüzü ve kendinden emin tavırları avludakilerin ilgisini çekmişti. Doktor uzanan silâhları eliyle şöyle bir itiverdi. Gayet korkusuz bir hali vardı. Onu biley taşının önüne götürdüler. Uzun bir sessizlik oldu. Sonra bir telâş, bir mırıldanma. Doktor konuşmaya başladı... Tekrar ani bir sessizlik ve nihayet bir bağırışma,

«Yaşasın Bastille'li mahkûm...! Bastille'linin La Force'deki

akrabasına yardıma koşun...! Bastille'li mahkûm sen öne geç... La Forcedeki mahkûm Evremondeyi kurtaralım...!»

Avludakiler ellerini birbirinin omuzlarına koyarak uzun bir sıra olmuşlardı. Başlarında da Doktor vardı.

Jarvis Lorry titreyen elleriyle panjuru ve pencereyi kapayarak Lucie'nin yanına koştu,

«Lucie, Lucie... Baban kendine yardımcı buldu. Hep birlikte Charles'i aramaya çıktılar...»

Lucie'nin yanında Pross'la küçük kızı da vardı. Jarvis Lorry onu telaş içinde hiç farketmemişti. Ancak bir iki saat sonra onları sessiz sedasız seyrederken hayrete düştü.

Lucie yere, Jarvis Lorry'nin dizlerinin dibine oturmuştu. Elini sıkı sıkı tutmuş bırakmıyordu. Pross küçük çocuğu yatağa yatırmış kendisi de onu uyutmak için yanına uzanmıştı. Bir müddet sonra onun başı da yastığa düştü, ikisi birlikte mışıl mışıl uyumaya başladılar.

Jarvis Lorry'e o gece asırlar kadar uzun gelmişti. Zavallı Lucie zaman zaman acı acı inliyordu. Saatler geçiyor, ne Manette geliyordu, ne de bir haber.

Avlunun kapısı iki kere daha açılıp kapanmış, avluya halk grupları dolmuştu. Biley taşı kıvılcımlar çıkararak çalıştı durdu.

Lucie bu seslerden çok korkmuştu,

«Bu sesler nedir...? Ne oluyor...?»

Korkma yavrucuğum... Askerlerin silâhları orada bileniyor. Bu bina artık halkın malı oldu...»

İkinci seferki çalışma daha kısa sürdü. Halkın uykusu gelmişti herhalde. Hava kararmaya başlarken Jarvis Lorry, elini usulca Lucie'nin parmaklarından kurtararak kalktı. Ön tarafa geçerek dışarıya baktı. Bileyi taşının yanında yere uzanmış bir adam vardı. Üstü başı öylesine kana bulaşmıştı ki, insan onu kolayca savaşta yaralanmış bir asker sanabilirdi. Bu yorgun katil ayağa kalkarak boş gözlerle etrafa baktı. Sonra kararını vermiş bir tavırla Monseigneur'un yıldızlı arablarından birinin içine girerek uykuya daldı.

3

BÖLGE

Jarvis Lorry'nin zihnini kurcalayan önemli bir mesele vardı. Bu bina, bir banka yani para yatağıydı. Yaşlı banker Lucie ve kızının burada pek de güvenli bir şekilde uzun süre kalamıyacaklarından emindi. Ayrıca Charles Darnay'ın karısı ile kızının burada olduğu duyulursa bir çok istenmiyen olaylar ortaya çıkabilirdi.

Aklına Defarge geldi. Saint Antoine'ye giderek şarapçıyı bulmayı ve ondan Manette'lerin oturması için güvenilir bir yer istemeyi düşündü. Fakat iyice düşününce bundan da vazgeçti. Defarge Paris'in en korkunç, en tehlikeli semtinde oturuyordu. Adamın orada büyük nüfuzu olması, hatta belki de en tehlikeli işlerde elebaşılığı yapması mümkündü.

Öğle oldu. Doktor hâlâ ortalarda yoktu. Çaresiz kalan Jarvis Lorry Lucie ile konuştu. Genç kadın ona.

«Baban burada, Bankanın yakınlarında kısa bir müddet için bir kat kiralamak niyetindeydi,» dedi.

Jarvis Lorry'nin de arzusu buydu zaten.

Bunları düşünerek sokağa çıktı. Manette'lere uygun bir kat aramaya başladı. Kısa bir zamanda da istediği gibi bir yer buldu. Burası tenha bir sokakta küçük bir evdi. Evin arka tarafı küçük bir meydanlığa bakıyordu.

Yaşlı Banker burasını derhal kiralıyarak Lucie, küçük kızı ve Pross'u oraya yerleştirdi. Rahat etmeleri için elinden geleni yapıyordu. Kapıya da nöbetçi olarak Jerry Cruncher'i diktikten sonra Bankaya döndü.

Doktordan yine bir haber çıkmamıştı. Jarvis Lorry oldukça üzüntülü saatler geçirdi. Ne yapacağını bilemiyor, bir taraftan da üzüntüsünü belli etmemeye, her zamanki gibi işleriyle meşgul olmaya çalışıyordu. Nihayet Banka kapandı. Jarvis Lorry de odasına çekilerek ne yapması lâzım geldiğini düşünmeye başladı. Lucie'nin yanına mı gitmeli, yoksa burada oturup Doktor'u

mu beklemeliydi...? O böyle dalmış düşünürken merdivenlerde bir ayak sesi oldu. Yaşlı Banker ayağa fırladı. Kapı açılarak içeriye esmer bir adam girdi. Dikkatle Jarvis Lorry'i süzüyordu.

«Jarvis Lorry sen misin...?»

«Evet... Beni tanıyor musun...?»

Kırk beş, elli yaşlarında, siyah, kıvırcık saçlı, güçlü kuvvetli bir adamdı. Cevap olarak, Jarvis Lorry'nin sözlerini tekrarladı,

«Beni tanımadın mı...?»

«Bir yerde gördüm galiba. Yüzün yabancı gelmiyor.»

«Şarapçı dükkânında olmasın?»

Yaşlı Banker telâşlı ve endişeliydi. Merakla,

«Yoksa seni Doktor Manette mi gönderdi,» diye sordu.

Adam,

«Evet,» dedi. «Beni Doktor Manette gönderdi.»

«Ne istiyor? Ne diyor? Anlatsana...»

Adam onu bir müddet süzdükten sonra küçük bir pusula uzattı. Jarvis Lorry'nin telâşla okuduğu mektupta şunlar yazılıydı,

«Charles emniyette. Fakat ben buradan hemen ayrılamıyacağım. Yoksa kendimizi büyük tehlikeye atmış oluruz. Bu pusulayı getirene, Charles, Lucie için de bir mektup verdi. Adamı al, Lucie'ye götür...»

Pusulanın üzerindeki tarihten bunun bir saat kadar önce La Force Hapishanesinde yazılmış olduğu anlaşılıyordu.

Jarvis Lorry rahat bir soluk aldı. Sonra sevinçle adama,

«Benimle gelir misin?» dedi. «Seni Charles'in karısının yanına götüreyim.»

Defarge,

«Gelirim,» diye mırıldandı.

Jarvis Lorry onun ne kadar çekingen ve düşünmeden konuştuğunun henüz farkında değildi. Şapkasını giyerek Defarge'yle beraber çıktı. Avluda iki kadın oturmuş örgü örüyorlardı. Tam on yedi yıl evvel kadını aynı vaziyette şarapçı dükkânının önünde bırakmış olan Jarvis Lorry, Therese Defarge'yi tanımakta gecikmedi.

«Bayan Defarge değil mi...?»

Adam kısaca cevap verdi,

«Evet.»

Kadının da onlarla beraber yürümeye başladığını gören yaşlı Banker,

«O da mı bizimle geliyor...?» diye sordu.

«Evet... Onları iyice tanımak, ileride yüzlerini hatırlayabilmek için Therese de bizimle gelecek... Bu onların selâmeti için lâzım...»

Defarge'nin garip hali Jarvis Lorry'nin dikkatini çekmişti. Bir müddet şarapçıyı şüpheyle süzdü. Fakat yapacak bir şey yoktu. Avlunun kapısından çıktılar. Arkalarından Defarge ile örgü ören ikinci kadın geliyordu. İntikam'dı bu.

Sokaklarda hızlı hızlı yürüyerek Manette'lerin yeni evine geldiler. Merdivenlerden telâşla çıktılar. Dairenin kapısında Jerry Cruncher bekliyordu. İçeri girdiler. Zavallı Lucie yatağına kapanmış hüngür hüngür ağlıyordu. Haberi duyar duymaz yaşlı gözleri sevinçle parladı. Mektubu uzatan Defarge'nin eline sarılarak minnetle sıktı. Bu ellerin o gece ne kanlı işler yaptığını hatta belki Charles'in kanını dökecek kadar ileri gidebileceğini bilmiyordu tabiî.

Charles Darnay,

«Sevgilim,» diye yazmıştı. «Üzülme. Ben iyiyim. Babanın da burada büyük bir nüfuzu var. Her şey yolunda. Yavrumuzu benim için öp. Sevgiler. Bu mektuba cevap vermeye kalkma.»

Pusula kısacıktı ama Lucie'nin ümitlenmesine bu bir kaç cümle yetmişti. Sevinçle Defarge'ye teşekkür ettikten sonra eğilerek Therese Defarge'nin elini öptü. Bu kadınca, minnet, şükran ve sevgi dolu bir hareketti. Fakat kadın en ufak bir karşılıkta bile bulunmadı. Soğuk soğuk örgüsünü örmeye devam etti.

Lucie şaşırmıştı. Elini ağzına götürerek hayret ve hatta biraz korkuyla Therese'ye baktı. Kadın hâlâ onu soğuk soğuk süzüyordu. Lucie kocasının mektubunu göğsüne koyarak endişeyle Jarvis Lorry'e baktı. Yaşlı Banker durumu açıklamaya çalışarak,

«Lucie'ciğim,» dedi. «Sokaklar karmakarışık. Arada sırada ayaklanmalar oluyor... Tabiî kimsenin seni rahatsız edeceği yok ama, ne olur ne olmaz diye Therese Defarge seni görüp tanımaya geldi. Böyle bir şey olursa seni koruyacak...»

Jarvis Lorry bunları biraz kekeliyerek söylemişti. Çünkü Defarge ve iki kadının buz gibi tavırları onu da gitgide telâşlandırmaya başlamıştı. Dayanamıyarak Defarge'ye döndü.

Şarapçı somurtkan bir tavırla karısına baktı. Sonra evet anlamında başını sallıyarak belli belirsiz bir şeyler homurdandı.

Jarvis Lorry vaziyeti idareye çalışıyordu.

«Lucie'ciğim,» dedi. «Küçükle Pross'u da buraya getir, onları da görsünler bakalım.» Sonra tekrar şarapçıya döndü,

«Defarge, Pross İngilizdir, Fransızca bir kelime bile bilmez.»

Pross, yabancıların kendisine zarar veremiyeceklerinden, onların hepsine bedel olduğundan gayet emindi. Odaya girerek kollarını kavuşturdu ve gözüne ilk çarpan İntikam'a İngilizce,

«Buraya bak muşmula suratlı,» dedi. «Buradakilere parmağının ucuyla dahi dokunmaya kalkma. Yoksa yapacağımı bilirim.»

Sonra Therese Defarge'yi de tepeden tırnağa kadar süzerek,

«Hım,» diye homurdandı.

Ama kadınların ona aldırdıkları yoktu. Therese Defarge gözlerini Lucie'nin küçük kızına dikmişti. Şişi ile yavrucağı işaret ederek sert sert,

«Çocuk bu mu?» diye sordu.

Jarvis Lorry,

«Evet... Zavallı mahkûmun biricik çocuğu bu küçük Lucie işte...» dedi.

Sanki oda birdenbire kararmıştı. Therese Defarge'nin tehditkâr halinden büsbütün korkan Lucie, eğilerek kızını göğsüne bastırdı. Şarapçının karısı hâlâ buz gibi gözlerle onları süzmekte devam ediyordu. Kadından hem genç anneyi hem de küçük çocuğu tehdit edermiş gibi bir hal vardı.

Sonra kocasına döndü ve kendinden emin bir halde,

«Artık gidelim. Onları iyice gördüm. Yüzlerini unutmam artık,» dedi.

Kadının tavırlarından dehşetle irkilen Lucie, Therese Defarge'ye yaklaşarak elini kadının göğsüne koydu, yalvarırcasına,

«Kocama iyi davranacaksınız değil mi...?» diye fısıldadı. «Ona bir fenalık yapmıyacaksınız değil mi...? Ne olur bana gösterin onu artık...!»

Therese Defarge genç kadını tepeden tırnağa süzerek homurdandı,

«Ben kocanla ilgilenmiyorum. Beni ilgilendiren doktor Manette'nin kızı... Yani sen...»

Lucie gözleriyle yalvararak kadına baktı,

«Öyleyse Charles'i benim için koruyun. Çocuğumun hatırı için koruyun. Yavrucuğumun adına size yalvarıyorum... Buradakilerin içinde insanda en kudretli etki yapan sizsiniz. En çok sizden korkuyoruz.»

Kadın sanki kendisini methediyorlarmış gibi gururlanmıştı. Memnun bir tavırla kocasına baktı. Defarge endişeyle tırnaklarını kemiriyor, gözlerinde anlaşılmaz bir ifadeyle Therese'yi süzüyordu. Karısı bakar bakmaz ciddî ve korkunç bir tavır takınmaya çalıştı.

Therese Defarge, Lucie'yi aşağı gördüğünü belli eden bir gülümsemeyle,

«Kocan mektupta ne yazıyordu...?» diye sordu. «Nüfusdan bahsediyordu galiba...?»

Onun gülümsemesi odadakileri buz gibi dondurmuştu. Lucie kendini toplamaya çalışarak Charles Darnay'ın mektubunu göğsünden çıkardı. Fakat korku dolu gözleri hâlâ Therese'deydi.

«Babamın orada büyük bir nüfuzu olduğunu yazmış...»

Bayan Defarge tekrar gülümsedi,

«İyi ya... Babanın nüfuzu sayesinde kocan hapishaneden kurtulsun bakalım...»

Lucie,

«Yalvarırım,» diye feryat etti. «Yalvarırım size... Bana acı-

yın ve elinizdeki kudreti kocamın aleyhine kullanmayın... Ne olur yardım edin Charles'e. Onun masum olduğunu biliyorsunuz... Yalvarırım beni düşünün. Benim bir anne ve eş olduğumu hatırlayın. Bunun ne demek olduğunu siz de bilirsiniz herhalde.»

Therese Defarge onu yine buz gibi bakışlarla tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra İntikam'a döndü,

«Ta çocukluğumuzdan beri kadınlara ve eşlere önem verilmediğine tanık olmadık mı...? Onlara aldıran olur muydu...? Babalarını ve kocalarını hapisten eve atıp, karılarından, annelerinden ve kızlarından ayırmazlar mıydı...? Ta çocukluğumuzdan beri kadınların ıstırap çektiğini görmedik mi...? Açlık, fakirlik, çıplaklık, hastalık, sefalet ve ihmal... Bundan başka ne gördük ki..?»

İntikam,

«Doğru,» diye cevap verdi. «Bundan başka bir şey görmedik.»

Therese Defarge tekrar Lucie'yi süzmeye başlamıştı,

«Bütün bunlara uzun yıllar boyunca göğüs gerdik. Şimdi söyle bana: bir tek anne ve eşin derdi bize tesir eder mi, ha...? Söyle, eder mi...?»

Örgüsü elinde dışarı çıktı. İntikam da arkasından. Odadan en son Defarge çıkarak kapıyı arkalarından kapadı.

Jarvis Lorry yerde, çocuğunun yanında hâlâ diz üstü duran Lucie'yi kaldırırken,

«Cesaret yavrucuğum,» diye mırıldandı. «Cesaret, cesaret! Başkalarının haline bakacak olursak bizim işlerimiz yolunda. Öyle değil mi...? Neşelen biraz, Allaha da şükret...!»

«Jarvis amca, belki nankörlük ediyorum ama o korkunç kadın bütün ümitlerimi kırdı. O girince sanki bütün oda karanlığa gömüldü...»

Jarvis Lorry zorla gülümsemeye çalıştı,

«Bunları da nereden çıkardın Lucie'ciğim. Senin gibi cesur bir kadına yaraşır sözler mi bunlar... Sinirlerin bozulmuş senin.»

Fakat Defarge'lerin kara gölgesi onun ruhunu da karartmıştı. Jarvis Lorry de derin bir endişe içerisindeydi.

4

SÜKÛNET

Doktor Manette gidişinin ancak dördüncü günü eve dönebildi. O günlerde olup biten faciaları Lucie'den saklamayı binbir güçlükle başardılar. Genç kadın halkın bin yüz mahkûmu kıtır kıtır doğradığını, Fransa'yı terkettikten sonra öğrendi. Babasının dört günlük yokluğu esnasında masum mahkûmların kanlarının akıtıldığını ona aradan uzun zaman geçtikten sonra anlattılar. Genç kadın sadece hapishaneye hücum edildiğini, siyasî mahkûmların tehlikeli saatler geçirdiğini, bunlardan bir kaçının dışarı çekilerek öldürüldüğünü biliyordu.

Doktor Manette, Jarvis Lorry'e Bankanın avlusunda bulduğu grubun kendisini La Force Hapishanesinin mezbahaya dönen koridorlarından geçirerek içeriye soktuğunu gizli olarak anlattı. Doktor hapishanede bir halk mahkemesinin kurulduğunu görmüştü. Bu, mahkûmları muhakeme ediyor, çoğunu katledilmek üzere dışarı gönderiyordu. Bahtsız mahkûmlardan pek azı serbest bırakılmış, bir kaçı da tekrar hücrelerine kapatılmışlardı. Doktorun yanındakiler, onu mahkeme heyetine tanıtmış, Manette de muhakeme edilmeden Bastille'e atıldığını ve orada on sekiz yıl yattığını anlatmıştı. Halk mahkemesinin üyelerinden biri de Doktoru tanımıştı. Defarge'den başkası değildi bu...

Halk mahkemesi üyeleri devrilen sistemin kurbanı kabul ettikleri Doktoru takdirle alkışlamışlardı. Manette de bu arada masanın üstündeki kayıtlardan Charles Darnay'ın yaşayan mahkûmlar arasında olduğunu öğrenmişti. Zavallı Charles, hayatı ve hürriyeti için heyete ne kadar yalvarmıştı. Fakat heyettekiler, uyuklayan, etrafını süzen, sarhoş veya yarı ayık üyeler karar veriyordu tutuklular hakkında. Yaşatmak onların elindeydi. Nihayet Bastille zindanında ıstırap çekmiş Doktora lütuf olarak Charles Darnay'ı tekrar muhakeme etmeye karar verdiler. Hatta genç adamı tam serbest bırakmak üzereydiler de. Fakat sonadan Manette'nin anlıyamadığ bir takım fısıltılar olmuş ve heyet gizli bir

toplantı yapmıştı. Ondan sonra Doktora Charles Darnay'ın nezaret altında bulundurulacağını, fakat hayatının dikkatle korunacağını bildirmişlerdi. Reisin verdiği bir işaret üzerine zavallı genç, tekrar hücresine kapatılmıştı. O zaman Doktor, damadıyla birlikte bulunmak için izin istemişti. Adamcağızın sözleri zaman zaman dışarıdaki katillerin çıkardığı gürültüden duyulmaz oluyor, o zaman da korkunç çığlıklarla doluyordu. Nihayet Manette, heyeti ikna edebilmiş ve tehlike geçinceye kadar hapishanede kalmıştı.

Doktorun o korkunç yerde gördükleri anlatmakla bitecek gibi değildi. Halkın serbest bırakılan mahkûmları neşeyle alkışlayışı ile ölüme gönderilenleri korkunç bir vahşetle parça parça doğrayışı akıl almaz bir şeydi. Serbest bırakılan mahkûmlardan biri sokağa çıktığı zaman, halktan bir vahşi, onu da öldürülecek zavallılardan sanarak şişleyivermişti. Yanlışlık anlaşılınca hemen Doktor Manette'ye gelip adamı tedavi için çağırmışlardı. Doktor, aynı kapıdan çıkmış ve yaralıyı, kurbanlarının cesetlerinin üstüne oturmuş birkaç kişinin kucağında bulmuştu. Doktor bir an korkunç bir kâbus gördüğünü sanmıştı. Çünkü bu kanlı cesetlerin üstüne oturmuş katiller, yaralıya büyük bir şefkatle yardım etmişler hatta onu katliama sahne olan yerden salimen çıkararak yatmaya göndermişlerdi. O gözden kaybolur kaybolmaz da yine silâhlarına sarılarak kasaplığa başlamışlardı tabiî.

Jarvis Lorry bunları dehşetle dinliyordu. Dikkatle arkadaşının yüzüne bakıyor, onun yeniden kriz geçirip geçirmiyeceğini kendi kendine sorup duruyordu. Fakat Doktor geçirdiği felâketin damadına yardım edeceğine inanmıştı. Artık zindanda yattığı o on sekiz yılı büyük bir kayıp saymıyordu. Jarvis Lorry'e bu konuda,

«On sekiz yıl süren ıstırabın bir faydası olacak artık,» dedi. «Yavrucuğum kendime gelmem için bana nasıl yardım ettiyse ben de onun çok sevdiği Charles'ına kavuşması için elimden geleni yapacağım. Bu işte de bana o felâketin büyük yardımı dokunacak tabiî...»

Jarvis Lorry, arkadaşının ümitle parlayan gözlerine, kararlı çehresine ve kendinden emin haline memnuniyetle baktı. Doktor Manette, amacı olan bir insandı artık.

Manette, Paris'te Doktorluk yapmaya başlamıştı. Serbest veya hapis, zengin veya fakir, iyi veya kötü, her insanın yardımına koşmak göreviydi. Bunu yaparken bir taraftan da nüfuzunu akıllıca kullanıyordu. Nihayet istediğini elde etti. Kendisini La Force de dahil olmak üzere üç hapishanenin doktorluğuna tayin ettiler. Artık Lucie'ye Charles'ten bol bol haber getirebiliyordu. Bu arada genç adamı tek başına yattığı hücreden çıkartıp, diğer mahkûmların yanına koymuşlardı. Doktor damadını haftada bir görmek için izin almakta da gecikmedi. Artık her hafta Charles Darnay'ı ziyaret edip, onunla konuşuyor ve kızına en yeni haberleri ulaştırıyordu. Arada sırada Charles'in karısına mektup gönderdiği de oluyordu ama Doktorla değil. Fakat genç kadının ona mektupla cevap vermesini katiyen yasak etmişlerdi. Çünkü hapishanedeki mahkûmların içinde en fazla şüphe edilenler dışarıyla ilişkisi olan mültecilerdi.

Doktorun bu yeni hayatı muhakkak ki endişe ve üzüntülerle doluydu, fakat Manette bunları sükûnet ve hatta biraz da gururla karşılıyordu. Doktor, o zamana kadar mahkûmiyetinin kızı ve arkadaşı tarafından kendisinin ıstırap, hastalık ve zayıflığıyla ilgili bir olay olarak kabul edildiğini biliyordu. Fakat Charles hapsedilir edilmez durum değişmişti. Artık Lucie ile Jarvis Lorry onun on sekiz yıllık mahkûmiyetini, Charles Darnay'ı kurtaracak bir kudret sayıyorlardı. Evvelce zayıf olan Doktor, kuvvetli ise Lucie'ydi. Şimdi durum tamamiyle tersine dönmüştü. Kuvvetli olan Doktordu artık. Bu fevkalâde iyi ve değerli adam da, kudretini, kızına karşı beslediği minnet ve şükranı göstermek için kullanıyordu.

Jarvis Lorry bütün bu değişikliğin farkındaydı. Memnun memnun,

«Ne garip değişiklik,» diyordu. «Ama çok iyi oldu... Doktorun eski kudretine kavuşması fevkalade bir şey...»

Doktorun bütün uğraşmasına çalışıp didinmesine rağmen

Charles Darnay'ı ne serbest bırakıyor ne de yeniden muhakeme etmeye razı oluyorlardı. Çünkü olaylar başka türlü gelişiyordu. Yeni devir başlamıştı artık. Kıral muhakeme edilmiş ve idam olunmuş, Birinci Cumhuriyet ilân edilmişti. Siyah bayrak gece gündüz Notre Dame'n yüksek kulelerinde dalgalanıyordu. Toprağın söz sahiplerine karşı ayaklanmaya davet edilen üç yüz bin insan coşmuş, taşmıştı. Hürriyetin bu birinci yılında başlayan tufana karşı bir tek kişi ne yapabilirdi ki.

Ne bir sükûn, bir duraklama, acıma dinlenme, ne de zaman ölçüsü vardı artık. Evet geceler gündüzleri, sabahlar akşamları kovalıyordu ama o kadar. Zaman kavramını kaybetmişti halk. Millet hummaya tutulmuş, hummalı bir hasta gibi zamanı unutmuştu. İşte cellât anî bir sükûnete kavuşmuş şehrin ahalisine kıralın başını gösteriyor, kısa zaman sonra da Kıraliçenin kesik kafasını tutuyordu. Aradan sekiz uzun ay geçmiş, kıraliçenin saçları ağarmıştı ama sanki bu iki idam arka arkaya oluvermiş gibi geliyordu herkese.

Paris'te bir İhtilâl Mahkemesi kurulmuştu, diğer mıntıkalarda da İhtilâl Komiteleri. Şüpheliler hakkında çıkarılan kanun, hayat ve hürriyeti tehlikeye sokmuştu. Bütün bunlar suçluyu olduğu kadar masumu da mahvediyordu. Hapishaneler hiç bir suç işlemeyen bahtsızlarla doluydu. Üstelik bunlar muhakeme de edilmiyorlardı. Fakat hepsinden fecisi, halk bir kaç yıl öncesine kadar duyulmamış korkunç bir alete, Giyotin'e aşinaydı artık.

Bunun hakkında türlü türlü nükteler de yapıyordu: baş ağrısına en iyi gelen şey Giyotindi. Bayan Giyotin saçların ağarmasına da mani oluyor, cilde garip bir saydamlık veriyordu. Giyotine millî berber ismi de vermişlerdi. Halk Giyotine tapıyordu âdeta.

Giyotin o kadar çok kafa uçurmuştu ki hem kendisi hem de durduğu saha kıpkırmızıydı. Bu cehennemî alet iyi konuşanları susturuyor, kudretliye boyun eğdiriyor, güzeli ve iyiyi ortadan kaldırıyordu.

Fakat artık bu korkunç şeylerin ve halkın arasında Doktor korkusuz bir tavırla dolaşıyordu. Kudretinden emindi. Lucie'nin

kocasını günün birinde muhakkak kurtaracağına inanıyordu. Fakat zaman o kadar şiddetle akıp gidiyordu ki... Charles Darnay hapse atılalı tam bir yıl üç ay olmuştu. İhtilâl de çığrından çıkmıştı artık, içinde bulundukları o Aralık ayında, nehirler geceleri boğulan zavallıların cesetlerinden tıkanmıştı. Mahkûmlar durmadan kurşuna diziliyordu. Bütün bunlara rağmen Doktor yine güvenini, ümidini kaybetmiyordu. Onu Paris'te herkes tanıyordu artık. Sessiz, az konuşan, şefkatli, merhametli bir insan. Hastanelerde ve hapishanelerde çalışan, katil ve öldürülenlere mesleği bakımından aynı derecede yardım eden bir doktor. O, herkesten ayrı, kimseye benzemiyen bir kişilikti. Ustalığı, Bastille Hapishanesindeki mahkûmiyeti dolayısiyle kendisinden kimse şüphe etmiyor, kimse onu sorguya çekmeye kalkmıyordu. Sanki Doktor faniler arasında dolaşan bir hayaletti.

5

BIÇKICI

Bir yıl üç ay. Bu süre içinde Lucie'nin kalbini korku kemirip durmuştu.

«Ya Charles'i bugün Giyotine gönderirlerse... Ya yarın...»

Her gün, taş sokaklardan içleri idam mahkûmlarıyla dolu arabalar geçiyordu. Güzel genç kızlar, kibar hanımlar... Sarı saçlı, siyah saçlı, ak saçlı... Delikanlılar... Gençler ve yaşlılar... Soylular ve köylüler... Giyotinin şarabıydı bunlar. Her gün karanlık, izbe zindanlardan çıkarılarak, sokaklardan geçiriliyor, doymak bilmeyen Giyotine götürülüyorlardı.

Eğer felâketin aniliği Lucie'yi sersemletmiş olsaydı, genç kadın bir kenara çekilerek sonunu şuursuz bir halde bekleseydi, yine de kimse onu ayıplıyamazdı. Fakat Lucie çok metindi. Yıllar önce Saint Antoine mahallesindeki tavan arasında babasının ak saçlı başını göğsüne dayayalıdan beri bir gün olsun evlâtlık görevlerini ihmal etmiş değildi.

Yeni daireye taşınır taşınmaz, eskisi gibi idareyi hemen üzerine almıştı. Babası Doktorluk yapıyor, Lucie de evde sanki kocası Charles de ordaymış gibi didinip duruyordu. Herşey yerli yerindeydi. Yemekler tam zamanında hazırlanıyordu. Küçük kızı Lucie'ye sanki İngiltere'deki mutlu yuvalarındaymışlar gibi her gün ders vermeyi de asla ihmal etmiyordu. Her gün Charles'in koltuğunu hazırlıyor, kitaplarını düzeltiyor, geceleri ise kalbinin bütün temizliğiyle, ölümün gölgesinde bekleşen bütün mahkûmlar ve onların arasında bulunan kocası Charles için dua ediyordu.

Genç kadının görünüşü de fazla değişmemişti. Yalnız artık sırtına matem elbiselerini hatırlatan koyu renkli şeyler giyiyordu. Fakat bunlar daima tertemiz ve ütülüydü. Lucie'nin rengi de bir hayli solmuştu. O ıstıraplı ifade yüzünden eksik olmuyordu artık. Güldüğü pek enderdi. Fakat bütün bunlara rağmen eskisi kadar güzel, eskisi kadar cazipti.

Derdini fazla söylemez, fakat bazı akşamlar uykuya yatmadan önce babasıyla öpüşürken dayanamıyarak,

«Babacığım, babacığım,» diye inlerdi... «Sen olmasaydın ne yapardım ben...? Sana ne kadar güveniyorum bir bilsen...»

Doktor Manette kızının saçlarını okşardı,

«Kendini üzme yavrucuğum... Benim haberim olmadan Charles'e bir şeyler yapamazlar... Ben onu kurtaracağımdan eminim.»

Daha apartmana ilk yerleştikleri günlerde babası ona,

«Yavrucuğum» demişti. «Hapishanede yukarılarda bir pencere var. Charles bazı günler tam üçte oraya çıkabiliyor. Tabiî her zaman değil. Bu iş için bir hayli tehlikeyi göze alması gerek. Sen sokağın işaret edeceğim bir noktasında durduğun takdirde seni görebileceğinden emin. Fakat sen onu göremiyeceksin Lucie'ciğim. Zaten görsen bile işaret yapman veya el sallaman çok tehlikeli olur.»

«Babacığım bana orasını göster, hergün gideyim...»

İşte o günden sonra hemen hergün babasının kendisine

gösterdiği noktaya gidip bekler olmuştu. Yağmur, fırtına demiyor, o köşeye koşuyordu. Saat tam ikide orada olur, iki saat de beklerdi. Kuledeki çan dördü vururken de üzüntüyle içini çekerek evin yolunu tutardı. Hava iyi olduğu zamanlar küçük kızını da yanına alıyordu.

Beklediği yer dolambaçlı, dar bir sokağın karanlık ve pis bir köşesiydi. Bir uçta bıçkıcı'nın kulübesi bulunuyordu. Başka ev yoktu zaten burada. Genç kadının o köşeyi ziyarete başlayışının üçüncü günü bıçkıcı da onunla ahbaplığa başlamıştı.

«Günaydın vatandaş...»

«Günaydın vatandaş...»

Halkın birbirine böyle söylemesi için kanun çıkarılmıştı. Daha ihtilâlin başında bile bazı kimseler böyle seslenmeye başlamışlardı, fakat şimdi herkesin kullanması şarttı. Kanun böyle emrediyordu.

«Yine burada mı dolaşıyorsun vatandaş.»

«Gördüğün gibi vatandaş.»

Bıçkıcı, bir zamanlar yol ameleliği yapmıştı. Konuşurken el hareketleri yapmaktan hoşlanan kısa boylu bir adamdı. Yan gözle genç kadını süzdükten sonra hapishaneyi işaret etti ve on parmağını gözünün önüne parmaklık gibi getirerek güldü. Sonra,

«Benim üstüme vazife değil,» diyerek tahtaları bıçkı ile kesmeye başladı.

Ertesi günü Lucie'yi aynı saatte beklemeye başladı. Genç kadını görür görmez de yanına yaklaşarak,

«Ne o vatandaş? Yine yürüyüşe mi çıktın?» diye sordu.

«Evet vatandaş...!»

«Oh, bir de çocuk var yanında. Senin annen değil mi, küçük vatandaş...»

Küçük kızcağız korkuyla annesine sokularak,

«Evet diyeyim mi anneciğim?» diye fısıldadı.

«Evet yavrucuğum.»

Küçük Lucie bıçkıcıya döndü,

«Evet vatandaş...!»

«Ya...? Hoş bu benim üstüme vazife değil... Benim işim,

tahta kesmek... Bu bıçkıya bak. Ben buna 'Küçük Giyotinim' diyorum. İşte, kafasını kestim... Tamam...»

Böyle konuşurken kestiği küçük tahta parçası yere yuvarlanmıştı. Adam bunu alarak sepetin içine fırlattı.

«Ben kendime de tahtaların cellâdı Samson adını verdim. İşte bak...! İşte kadının kafasını kestim... Şimdi sıra çocuğunkinde... Bütün aileyi idam edeceğim...»

Lucie şiddetle irkildi. Adamın konuşması onu dehşete düşürmüştü. Fakat bıçkıcıya görünmeden köşede beklemek de imkânsızdı. Adamı kızdırmamak için mecburen her gün onunla konuşmaya, içki parası da vermeye başladı. Adam parayı memnuniyetle, nazlanmadan alıyordu.

Bıçkıcı çok meraklı bir adamdı. Bazan Lucie onu unutur, uzun müddet dalgın dalgın hapishanenin damına, tepedeki pencereye bakar, kocasına sevgisini göndermeye çalışırdı. Sonra kendini toplayıp da başını çevirince bıçkıcının sessiz sessiz kendisini seyrettiğini farkederdi. O zaman adam,

«Fakat benim üstüme vazife değil,» diye telâşla tahtaları kesmeye devam ederdi.

Kışın kar ve donunda, baharın soğuk rüzgârlarında, yazın kızgın güneşinin altında, sonbahar yağmurlarında ve tekrar ikinci kışın soğuğunda Lucie burada hergün iki saat bekledi. Evine dönerken de usulcacık yaklaşıp hapishanenin duvarını öperdi.

Babasından, kocasının kendisini bazan haftada bir iki kere, bazan da hiç göremediğini öğreniyordu. Çünkü Charles Darnay için pencereye çıkmak çok zordu. Fakat genç kadın için bu yeterliydi. Kocasının kendisini görmesi için sabahtan akşama kadar bile beklemeye razıydı zavallı.

Aralık ayında, hafif hafif kar yağan bir günde yine her zamanki köşesine gitti. Bir bayram günüydü. Halk deli gibi eğleniyordu. Evler mızraklara geçirilmiş kırmızı şapkalar, üç renkli kurdeleler ve Birinci Cumhuriyet yazılarıyla süslenmişti. Bunlar da yine üç renkliydiler.

Bıçkıcının dükkânı o kadar küçüktü ki, adam bu yazıları camına zorlukla sığdırabilmişti. Kulübesinin damında da iyi bir va-

tandaşa yakışacak şekilde bir mızrak ve ucunda kırmızı şapka vardı. Tam camın önüne de artık «Küçük Azize Giyotin» dediği bıçkısını koymuştu. Çünkü diğer Giyotine de Azize lâkabı verilmişti. Bütün Fransa bu korkunç aleti Azize Giyotin diye tanıyordu. Dükkân kapalıydı. Bıçkıcı da ortalarda yoktu. Lucie rahat bir soluk aldı.

Fakat adam pek uzaklarda değildi. Çünkü bir kaç dakika sonra Lucie bir takım bağrışmalar duydu. Sesler ona doğru yaklaşıyordu. Genç kadının benliğini müthiş bir korku sarmıştı. Dudaklarını ısırarak bekledi. Bir iki saniye sonra kalabalık köşeyi döndü. Beş yüz kişi vardı... En önden bıçkıcı ile İntikam elele yürüyorlardı. Arkadan gelenler ise yerlerinde duramayıp zıplıyorlar, dansediyorlardı. Bağıra bağıra şarkı söyleyenler de vardı. Geçenler kaba kırmızı şapka ve kaba yün elbiselilerden ibaret bir kalabalıktı. Yaklaşıp da Lucie'nin etrafında dansetmeye başlayınca genç kadın yüzlerindeki garip ifadeyi daha iyi görmeye başladı. Kanı donmuştu genç kadının. Yaptıkları Carmagnola dansıydı. İlerliyor, geriliyor, birbirlerinin ellerine vurduktan sonra yanındakilerin kafalarını yakalıyorlardı. Sonra çılgın gibi dönüyorlar, içlerinden çoğu düşüp bayılıyordu. Onlar yerde yatarken ayaktakiler elele tutuşup bir halka meydana getiriyorlardı. Sonra halka tekrar dağılıyor, bu defa ikişer üçer kişi bir arada dönüyorlardı. Derken hepsi birden oldukları yerde duruyordu. Sonra başlar öne eğiliyor, eller havaya kalkıyor, birbirlerinin üstüne doğru koşuyorlardı. Hiç bir kavga bu acayip dans kadar dehşet verici olamazdı. Vahşetle zarafetin karışmasından meydana gelmiş feci bir şeydi bu.

Lucie bıçkıcının kapısına sığınmış, orada kalmıştı. Kalabalık çığlık ata ata uzaklaşıp gitti. Kar, yine sessiz sessiz yağıyordu. Genç kadın elleriyle yüzünü kapadı.

Ellerini indirdiği zaman babası karşısındaydı. Lucie,

«Babacığım,» diye feryat etti. «Ne korkunç, ne feci şey o.»

«Biliyorum yavrucuğum, biliyorum. Belki bunu bin defa gördüm. Korkma, onlar sana zarar vermezler.»

Genç kadın,

«Kendim için korkmuyorum,» dedi. «Fakat bu halkın gaddarlığını, onların elinde bulunan Charles'i düşününce...»

«Merak etme Charles'i yakında onların elinden kurtaracağız. Hapishaneden geliyorum. Ben oradan ayrılırken, Charles de pencereye tırmanıyordu. Sana haber vereyim dedim. Etrafta görecek kimse yok. Elinle ona bir buse gönderebilirsin...»

Lucie elini dudaklarına götürdü,

«Ona sevgimi, kalbimi, ruhumu gönderiyorum.»

«Onu görebiliyor musun yavrucuğum.»

Genç kadın ağlayarak babasının elini öptü,

«Hayır babacığım... Ah, bir kere görebilseydim...»

Karda ayak sesleri duyuldu. Therese Defarge'ydi gelen. Doktor,

«Merhaba vatandaş,» dedi.

Kadın da soğuk soğuk Manette'nin selâmını aldı,

«Merhaba vatandaş...»

Sonra ağır ağır yürüyerek gözden kayboldu.

Doktor kızına kolunu uzattı,

«Koluma gir yavrucuğum. Charles'in üzülmemesi için gülümse, zavallı ağladığını anlamasın... Hah şöyle, aferin... Boş yere de gülmüyorsun. Sana müjdem var: Charles yarın tekrar yargılanacak...»

Lucie,

«Yarın mı?» diye bağırdı.

«Evet. Kaybedecek zamanımız yok. Ben hazırlıklıyım ama daha yapılacak bir sürü iş var... Bunları o mahkemeye çağırılmadıkça halledemezdim... Karar daha Charles'e bildirilmedi. Biraz sonra haber verecekler ve onu La Force'dan alıp Conciergeri'ye götürecekler. Haberi tam zamanında aldım. Bana güveniyorsun değil mi yavrum...?»

Genç kadın kurumuş dudaklarını yaladı. Güç duyulur bir sesle,

«Sana inanıyorum babacığım,» dedi.

«İnanmalısın Lucie'ciğim. Artık çektiğin ıstırabın sonu geldi. Bir kaç saat sonra Charles'e kavuşacaksın. Onu koruyabilmek

için de bütün çarelere başvurdum. Şimdi gidip Jarvis'le konuşayım.»

Durdu. Biraz ilerilerinden ağır bir araba sesi geldi. Bunun ne olduğunu ikisi de biliyordu. Bir... İki... Üç araba, içlerindeki bahtsızlarla karın üzerinden ilerleyip gidiyordu.

Doktor Lucie'yi başka bir yöne çevirerek,

«Jarvis Lorry'i görmeliyim,» diye tekrarladı.

Yaşlı Banker her zamanki gibi en güvendiği, inandığı dostu ve sırdaşıydı. Emlâklere halk adına el konulurken de. Bununla birlikte ünlü Banker mümkün olduğu kadar uğraşarak bu malların sahiplerine de bir şeyler ayırıyordu.

Kirli sarı bir gökyüzü ve Sen nehrinden yükselen sisi, gecenin yaklaştığını haber veriyordu. Bankaya yaklaştıkları zaman hava kararmıştı bile. Monseigneur'un eski muhteşem konağı şimdi berbat bir haldeydi. Duvara da «Millî Emlâk - Birinci Cumhuriyet» yazılmıştı.

Jarvis Lorry'nin yanında kim vardı acaba...? Bu koltuğa atılmış, ceketin sahibi kimdi? Görünmemek için içerdeki odaya kim saklanmıştı...?

Jarvis Lorry, Lucie'yi kucaklıyarak, ateşin karşısına oturttu. Fakat genç kadının inleyerek söylediği sözleri odada gizlenen şahsa duyurmak istermiş gibi sesini yükseltmişti,

«Conciergeri'ye götürülmüş... Yarın muhakeme edilecek!» diye tekrarlayıp duruyordu.

6

ZAFER

Beş Hâkim, Halk Savcısı ve Jüriden oluşan mahkeme kurulu, her gün sabahtan akşama kadar çalışırdı. Herkesin korktuğu bir kuruldu bu. Her gece hazırladıkları listeler hapishanelere gönderilir ve zindancılar da bunu mahkûmlara okurlardı. Gardiyanların en ünlü şakası da,

«Haydi bakalım toplanın da Akşam haberlerini dinleyin,» dedi.

La Force'de de Akşam haberlerinin okunmasına başlanmıştı,

«Charles Evremonde...! Namı diğer Charles Darnay!»

İsmi okunan mahkûm, muhakeme edilecekler için ayrılan köşeye geçerdi. Charles Darnay bu töreni çok seyrettiği için artık ezbere biiylordu. Adı okunur okunmaz o köşeye geçti. Listeyi okuyabilmek için gözlüklerini takmış olan şiş suratlı zindancı, onun yerini alıp almadığını anlamak için başını kaldırıp baktı. Sonra diğer isimleri okumaya devam etti. Her adın sonunda bir an durup, mahkûmun köşeye geçmesini bekliyordu. Listede yirmi üç kişi vardı. Fakat köşede toplananlar yirmi mahkûmdan ibaretti. Çünkü yirmi üçten biri hapishanede ölmüş unutulmuş, diğer ikisi de Giyotinde can vermiş ve tabiî onlar da unutulmuştu... Liste Charles Darnay'ın soylularla karşılaştığı o mahzen gibi odada okunuyordu. Bu odada onu karşılayan zavallıların hepsi de katliamda parça parça edilmiş, genç adamın daha sonra ahbaplık ettiği bedbahtlar ise darağacında can vermişti.

Yirmi mahkûm, geride bıraktıklarıyla vedalaştılar. Bu pek kısa sürdü. Çünkü her gün olup biten şeylerdendi. Parmaklıklara toplanarak ağladılar. Fakat vakit dardı ve yirmi kişinin yerini doldurmak gerekiyordu. Biraz sonra umumî odalar boşaltılacak, buralara nöbetçiler dikilecekti...

Conciergerie'ye çabucak götürdüler. Böcek, haşarat dolu hücrelerde geçirilen gece hepsine çok uzun gelmişti.

Ertesi gün Charles Darnay'dan önce on beş mahkûm yargılandı. Hepsi de idam cezasına çarptırıldı. Bu on beş kişinin davası bir buçuk saat içinde bitirilivermişti.

Nihayet genç adamı çağırdılar,

«Charles Evremonde...! Diğer adıyla Charles Darnay!»

Hâkimler başlarında tüylü şapkaları, kürsüde oturuyorlardı. Fakat diğerlerinin hepsi de üç renkli korkartlı kırmızı şapkalar giymişlerdi. Genç adam Jüriye ve kaynaşan halka bakınca,

«Her şey tersine dönmüş,» diye düşündü. «Katiller masumları yargılıyor.»

İşleri idare eden; şehrin en aşağı, en hain, en alçak halkı idi. Yüksek sesle fikir beyan ediyor, alkışlıyor, hoşnutsuzluğunu gösteriyor ve neticede verilen kararlara tam manasiyle tesir ediyordu. Erkeklerin hepsinde çeşitli silâhlar vardı. Kadınların bir kısmı bıçak, bir kısmı da kama taşıyordu. Kimisi yemek yiyip, şarap içiyor, kimisi de örgü örüyordu. Bunların arasında koltuğunun altına büyük bir örgü sıkıştırmış bir kadın vardı. Elindeki başka bir örgüyü kadın, en ön sırada, Charles Darnay'ın şehre ilk girdiği zaman gördüğü Defarge'nin yanında oturuyordu. Genç adam kadının bir kaç defa Defarge'nin kulağına bir şeyler fısıldadığını da farketi. Defarge'nin karısıydı herhalde... Charles'in en çok dikkatini çeken şey de şarapçıyla karısının kendisine çok yakın olmalarına rağmen bir kere olsun yüzüne bakmamalarıydı. Karı koca inatla, ısrarla bir şeyler bekliyorlardı. Gözlerini de Jüriden bir an olsun ayırmıyorlardı. Reis kürsüsünün altında Doktor Manette oturuyordu. Her zamanki kılığındaydı. Yanında da Banker Jarvis Lorry vardı. Salonda gündelik elbiseleriyle olan yalnız o ikisiydi. Diğerleri Carmagnola kılığındalardı.

Halk Savcısı,

«Charles Evremonde, diğer adıyla Charles Darnay'ı mültecilikle suçluyorum,» diye söze başladı. «Onun hayatı halkındır. Konulan kanuna göre de idam edilmesi lâzımdır. Bu kanunun Fransa'ya geldikten sonra çıkarılması önemli bir mesele değil. İşte karşımızda suçlu, işte elimizde kanun. Onu Fransa'da tutukladılar... Halk adına onun başını istiyorum.»

Halk haykırdı,

«Kafasını uçurun... Cumhuriyet düşmanına ölüm!»

Reis halkı susturmak için çıngırağını çaldı. Sonra mahk»-ma dönerek sordu,

«Uzun yıllar İngiltere'de yaşadığın doğru mu?»

«Evet efendim.»

«O halde sen bir mültecisin! Kendine başka bir isim mi veriyorsun yoksa?»

Charles Darnay,

«Kanunun belirtiği anlamda bir mülteci değilim,» diye cevap verdi.

Reis,

«Sebep,» dedi.

«Çünkü istemediğim, uygun buimadığım bir mevkii, bir ismi kendi arzumla terkedip İngiltere'ye gittim. Orada da bir mülteci sıfatıyla, Fransa ahalisinin sırtından geçinmedim. Hayatımı kendi gayretimle, çalışarak kazandım. Bu yüzden kanunun belirttiği anlamda bir mülteci değilim.»

«Bu iddianı neyle isbat edersin?»

«İki tanığım var.»

«Kimmiş bunlar?»

«Doktor Alexander Manette ve Theophile Gabelle!»

Reis,

«Fakat İngiltere'de evlenmişsin,» diye homurdandı.

«Evet. Fakat bir İngilizle değil, bir Fransızla evlendim.»

«Bir Fransız vatandaşıyla mı?»

«Evet!»

«İsmi ve ailesi?»

«Doktor Manette'nin kızı Lucie Manette!»

Bu cevabın halk üzerinde iyi bir tesiri oldu. Bağırarak, haykırarak meşhur Doktoru selâmladılar. Çoğunun düşünceleri, hisleri de değişmişti. Biraz önce Charles Darnay'a onu hemen sokağa çıkarıp parça parça etmek ister gibi bakan vahşi gözler, yaş doluydu şimdi.

Charles Darnay'ın vereceği cevapları Doktor Manette hazırlamıştı. Genç adam Doktorun tavsiyelerini harfi harfine izliyordu.

Reis,

«Fransa'ya neden daha önce dönmeyip de tutuklandığın tarihte geldin?» diye sordu.

«Daha önce dönemezdim, çünkü demin de söylediğim gibi Fransa'da kendimi geçindirmek için param yoktu. İngiltere'de ise öğretmenlik yaparak hayatımı kazanıyordum. Fransa'ya dönmemin sebebine gelince: O tarihten bir kaç gün önce bir mek-

tup almıştım. Bir Fransız vatandaşı hayatının tehlikede olduğunu ve kendisini ancak benim kurtarabileceğimi yazıyordu. Bir insanın göz göre ölmesine müsaade edemezdim. İşte Fransa'ya bu vatandaşın hayatını kurtarmak, kendimi tehlikeye atmak bahasına da olsa hakikati söylemek için geldim. Bir vatandaşı kurtarmaya çalışmak ve hakikati ortaya koymak, Cumhuriyet nazarında bir suç mudur?»

Halk heyecanla,

«Hayır,» diye bağırdı. «Hayır, hayır.»

Reis onları susturmak için çıngırağını çalmaya başlamıştı. Fakat kimsenin aldırdığı yoktu. Boğazları ağrıyıncaya kadar, «Hayır,» diye bağırdılar.

Salon sakinleşir sakinleşmez Reis sorgusuna kaldığı yerden devam etti,

«Bu vatandaşın adı nedir?»

«Theopile Gabelle efendim. Onun bana gönderdiği mektubu Paris kapısında tutuklandığım zaman aldılar. Fakat bunu sakladıklarından eminim. Herhalde önünüzdeki kâğıtların arasında bahsettiğim mektubu bulacaksınız.»

Doktor, mektubun mahkemede okunacağı hususunda söz vermişti. Yaşlı adam, el altından da durmadan çalışmış, mektubun Reisin önündeki kâğıtların arasına konması sağlanmıştı. Reis, Gabelle'nin mektubunu çıkardı. Bunu yüksek sesle okudular.

Sonra şahit Theopile Gabele çağrıldı. Zavallı eski Posta Müdürü, atıldığı Abbaye Hapishanesinde unutulmuş gitmiş, yargılanmadan aylarca zindanda yatmıştı. Onu da ancak Charles Darnay'ın davasına bakılmadan üç gün önce hatırlamışlardı. Bunun üzerine de hemen muhkeme etmişlerdi. Sonunda Jüri onu suçsuz bulmuş asıl suçlu olan Marki St. Evremonde'nin tevkifi ile meselenin hallolduğuna kanaat getirmişti. İşte posta Müdürü Gabelle hürriyetine kavuşalı ancak üç gün olmuştu. Theopile, Gabelle'yi, Charles Darnay'a yazdığı mektup hakkında sorguya çektiler. Posta Müdürü mektubu yazdığını doğruluyordu.

Gabelle'den sonra Doktor Manette sorguya çekildi. Şöhreti

bütün Fransa'ya yayılmıştı. Tavırlarındaki pervasızlık, korkusuzca konuşması da halkın pek hoşuna gitmişti.

Manette önce kendi mahkûmiyetini ve kızı tarafından İngiltere'ye götürülüşünü anlattı. Bastille'den çıktıktan sonra edindiği gerçek dostlardan biri ve belki de birincisi Charles Darnay'dı. Genç adam bir müddet sonra kızıyla evlenmiş, Doktorun ve karısı Lucie'nin mutluluğu için çalışmıştı.

Doktor,

«İngiltere'deki aristokrat hükümetle arasının gayet iyi olduğu iddia ediliyor,» dedi. «Bu çok yanlış. Çünkü o Hükümet Charles Darnay'ı İngiltere'nin düşmanı olarak muhakeme etti.»

Manette bunları gayet sakin, fakat karşısındakileri ikna edecek bir tavırla anlatıyordu. Halk zaman zaman onun sözünü kesip çılgınlar gibi bağırıyor, alkışlıyordu. Jüri'nin de halkın fikririne katıldığı belliydi.

Doktor,

«İngiltere'deki muhakemenin bir tanığı daha şu anda Fransa'da bulunuyor. Jarvis Lorry. Arzu edildiği takdirde İngiltere'de yıllarca önce görülen davayı anlatabilir.»

Jüri, Reise yeteri kadar tanık dinlediğini ve bir karara varmış olduklarını bildirdi.

Jüri üyeleri teker teker, yüksek sesle kararlarını bildiriyorlardı. Halk çılgınca bağırmaya başlamıştı.

«Yaşa... Varol,» sesleri salonu çınlatıyordu.

Jüri genç adamın suçsuz olduğuna kanaat getirmişti. Reis,

«Charles Evremonde, diğer ismiyle Charles Darnay, beraat ettin,» dedi.

İşte o zaman insan hislerinin ne kadar çabuk değiştiğini pek güzel gösteren gayet garip bir cereyan etti. Muhakemenin ilk dakikalarında gözlerini mahkûma dikerek bekleyen, ufak bir işaretle onu parça parça ederek kanını dökmeye hazırlanan halk, hüngür hüngür ağlamaya başladı Gözyaşları da kan gibi kolayca akıyordu. Kadınlı erkekli herkes Charles Darnay'ın üstüne koşuyor, ona sarılıp yanaklarından öpüyordu. Zavallı genç uzun müddetten beri hapiste kaldığı, sağlığı da bir hayli bozulduğu için,

yorgunluktan bayılacak hale gelmişti. Yüzü bembeyaz, bu coşkun insanların sevinç naraları atarak üstüne hücumunu seyrediyordu. Endişeliydi de. Çünkü bu kendisini sevip okşayan halkın, başka bir cereyana kapılınca yine aynı şekilde üstüne hücum edeceğini fakat boynuna sarılacak yerde boğazını sıkıp, cesedini parçalayarak sokaklara atacağını gayet iyi biliyordu.

Sıra Charles'ten sonraki mahkûmlara gelince onu dışarı çıkardılar. Charles Darnay da coşkun halk kitlesinin elinden kurtulmuş oldu. Genç adamdan sonraki mahkûmların hepsi beşi bir arada muhakeme edilecekti. Bu zavallılar Birinci Cumhuriyetin düşmanı sayılıyorlardı. Oysa zavallıların böyle bir şeyden haberleri bile yoktu. Mahkeme beraat eden Charles Darnay'ın acısını onlardan çıkardı. Genç adam az sonra bu beş zavallının da ölüme mahkûm edildiğini öğrendi. Hüküm yirmi dört saat içinde infaz edilecekti.

Halk, Charles Darnay'ı görmek için salonu terketmişti. Genç adam yanında Doktor Manette'yle kapıdan çıkınca kalabalık bir grubun kendisini beklemekte olduğunu gördü. Salondakilerin hepsi oradaydı. Yalnız iki kişi müstesna: Defarge ve karısı. Genç adam etrafı gözleriyle aradı, fakat o garip çift görünürlerde yoktu. Charles Darnay gözükür gözükmez de halk haykırmaya, hıçkırarak ağlamaya başlamıştı. Yine onun üstüne hücum ediyor, boynuna sarılıp öpüyorlardı.

Halk, Charles Darnay'ı mahkeme salonundan aldıkları geniş bir koltuğa oturttu. Koltuğun arkasına kırmızı bir bayrak örtmüşler, bir mızrağa da kırmızı bir şapka geçirmişlerdi. Doktorun bütün yalvarmaları boşunaydı... Onu dinleyen yoktu. Genç adamın oturduğu koltuğu tahtaravan gibi havaya kaldırarak omuzlarına aldılar. Zavallı Charles kaynaşan kırmızı şapka denizine ve bunların gizlediği korkunç yüzlere bakıyor ve dehşetle irkiliyordu,

«Acaba bir yanlışlık mı oldu... Yoksa beni serbest bırakmadılar mı...? Bana sanki Giyotine gidiyormuşum gibi geliyor...»

Genç adam rüyada gibiydi. Çılgın bir topluluk onu sırtında taşıyor, rastladıklarına sarılıp öperek Charles Darnay'ı gösteriyordu. Karla örtülü sokakları, kırmızı şapkalarıyla renklendiri-

yorlardı. Neyse ki sokakları kırmızılaştıran sadece şapkalarıydı bu sefer, insan kanı değil. Nihayet oturduğu evin avlusuna kadar geldiler. Babası, Lucie'yi hazırlamak, ona müjdeyi vermek için önden gitmişti. Genç adam, kollarını uzatarak karısının yanına koşunca, Lucie düşüp bayıldı.

Charles Darnay, karısını göğsüne bastırır, Lucie'nin gözyaşlarını dudaklarıyla kuruturken, halkın arasından bir kaç kişi dansetmeye başlamıştı bile.

Tabiî diğerleri de onlara uymakta gecikmediler. Avluda çılgın bir eğlence başlamıştı. Dansın sonuna doğru, Charles Darnay'ın boş bıraktığı sandalyeye genç bir kadını oturttular. O, çılgın kütlenin Hürriyet ilâhesi ilân edildi. Sonra sokaklara taştılar. Dans ederek, bağırıp çağırarak nehrin kenarından ilerlemeye koyuldular. Rastladıklarını da aralarına alıyor, onları da dansa zorluyorlardı.

Charles Darnay evin kapısında bekleyen Doktorun ellerini minnetle öptü. Jarvis Lorry de insan kasırgasının elinden güç kurtulmuştu. Soluk soluğa merdivenleri aşarak genç adamın boynuna sarıldı. Pross da küçük Lucie'yi getirmişti. Yavrucuk babasının boynuna sıkı sıkı sarıldı. Uzun müddet ayrı kalmanın acısını bütün küçüklüğüne rağmen o da hissetmişti. Charles, Pross'la da kucaklaştı. Sonra Lucie'yi kucağına alarak odalarına götürdü.

«Lucie, sevgilim... Kurtuldum artık...»

«Charles, Charles...! Senin için Allah'a ne kadar yalvardım bir bilsen.»

Başını kocasının göğsüne dayayarak rahat bir soluk aldı. Genç adam,

«Babana tekrar tekrar teşekkür etmeliyiz,» diye mırıldandı. «Eğer o olmasaydı ben imkânı yok kurtulamazdım. Fransa'da bir tek kişi bile onun yaptığını başaramazdı.»

Genç kadın, babasına koşarak başını onun göğsüne dayadı. Vaktiyle Manette beyaz saçlı başını Lucie'nin göğsüne daya-

mıştı. Şimdi sıra genç kandındaydı. Yaşlı doktor, kızının saadetini görebildiği için memnundu. Çektiği ıstırapların mükâfatını görmüştü artık. Kudretini hissettikçe de için için seviniyordu.

Kızının altın gibi saçlarını okşayarak,

«Titreme öyle yavrucuğum,» diye mırıldandı. «Korkunç günler geçti artık... Charles'i kurtardım işte...»

7

KAPİ VURULDU

«Charles'i kurtardım işte.»

Gerçekten şu anda Charles, Lucie'nin yanındaydı. Bu uzun gecelerde gördüğü, ağlayarak uyandığı rüyalardan biri değildi. Hayır hayır, sevgili Charles'i onunla beraberdi artık. Fakat buna rağmen Lucie, sebebini bilmediği bir korkunun altında eziliyor, dehşetle titriyordu.

Şehrin havası ağır ve karanlıktı. Halk kin ve intikam doluydu. Kana susamış, insan öldürmeye alışmıştı. Bir çok masum, her gün ufak bir şüphe veya feci bir iftira yüzünden Giyotine gönderiliveriyordu. Lucie, başka kadınların kocalarının boş yere can verdiklerini unutamıyordu. O gün, yeteri kadar sevinemiyordu Lucie nedense. Kalbi müthiş bir ağırlık altında ezilir gibiydi.

Hava kararmak üzereydi. Gölgeler uzamaya, arabalar sokaklardan gümbürdeyerek geçmeye başlamıştı. Genç kadın hayalinde mahkûm dolu bu arabaları görüyor, bunların arasında kocasını arıyordu. Sonra feci bir kâbustan uyanır gibi kocasına sarıldı. Onun yanında olduğuna hâlâ inanamıyordu.

Babası Lucie'yi neşelendirmeye çalışıyordu. Yaşlı Doktor demir gibi iradeli bir adam olmuştu artık.

Ne tavan arası, ne ayakkabı yapmak, ne de Kuzey Kulesi vardı onun için. İdealine kavuşmuş, kendi kendine bir kıymeti olduğunu ispat etmişti. İşte Charles serbest bırakılmıştı.

Manette'ler Paris'te basit bir hayat sürüyorlardı. Zaten böy-

le yaşamaya da mecburdular, çünkü fazla paraları yoktu. Charles Darnay hapishanedeyken yiyeceğine, gardiyanlara ve diğer fakir mahkûmlara da bir hayli para harcamıştı. Jarvis Lorry, Jerry Cruncher'i onların emrine vermişti.

Birinci Cumhuriyet yeni bir emirname de yayımlamıştı. Buna göre her evin kapısına tayin edilen bir yüksekliğe, belli boyda harflerle orada oturanların adı yazılıyordu. Bu sebeple Jerry Cruncher'in adı da oraya geçirilmişti. Bir akşam üzeri de Jerry isimlerin önünde durmuş, kapıdaki listeye Charles Evremonde-Darnay adının eklenişini merakla seyrediyordu.

Yapılan her harekete, her işe korku hâkimdi. Bundan ötürü yaşayış tarzlarında da değişiklik yapmak zorunda kalmışlardı. Doktorun küçük ailesi de, Paris'te her ailenin yaptığı gibi, alış verişi akşamları yapıyordu. Muhtelif küçük dükkânlardan, azar azar miktarlarda yiyecek alıyorlardı. Böylelikle dikkati çekmemeye, halkın haset ve şüphesini uyandırmamaya çalışıyorlardı.

Birkaç aydan beri Pross'la Jerry Cruncher alım satım işlerini üzerlerine almışlardı. Jerry sepeti, Pross da parayı taşırdı. Her akşam üzeri, sokak fenerleri yakılırken, gerekli şeyleri almaya giderlerdi. Pross, uzun süreden beri bir Fransız ailesinin yanında oturduğu için istemiş olsaydı Fransızca'yı gayet rahat öğrenirdi. Fakat kadının böyle bir niyeti yoktu. Onun için bu «saçma» lisanın tek kelimesini bilmiyordu. Jerry Cruncher de öyle. Bu yüzden alış veriş tarzları da acaipti.

O akşam da gözleri sevinç yaşlarından kıpkırmızı olan Pross, Jerry Cruncher'i yukarı çağırdı,

«Bay Cruncher ben hazırım.»

Kapıcı merdivenlerden ikişer üçer yukarı çıkarak,

«Ben de,» diye cevap verdi.

Pross,

«Alınacak bir sürü şey var,» dedi. «Bir hayli vakit kaybedeceğiz. Bir kere muhakakk şarap almamız lâzım... Bu kırmızı şapkalıların şarabı ne kadar güzel oluyor...»

«Öyle...»

«Şarap içip içip coşuyor, sonra da önlerine geleni kesiveriyorlar.»

Charles'le ateşin karşısında oturan Lucie endişeyle,

«Aman Pross'cuğum dikkatli ol,» dedi. «Böyle şeyler söyleme. Birinin kulağına giderse mahvoluruz.»

Pross,

«Merak etme, merak etme dikkatli olurum yavrucuğum,» diye cevap verdi. «Burada yabancı yok diye böyle rahatça konuşuyorum. İnşallah bu akşam da o soğan ve tütün kokan halkla sokaklarda sarmaş dolaş olmayız... Öööö!. Şimdi yavrucuğum ben dönünceye kadar sen şöminenin başında otur. Charles'ciğimle meşgul ol. Başını da şimdiki gibi onun omuzundan ayırma. Ben bütün işleri hallederim.»

Sonra kızıyla damadının karşısında oturan Doktor Manette'ye döndü,

«Doktor, gitmeden önce bir şey sorabilir miyim?»

Manette gülümsedi,

«Ee... Tabiî... Hakkındır artık...!»

Kadın haykırdı,

«Aman bana haktan, hürriyetten sözetmeyin... Onun uğruna neler yapıldığını görüyorsunuz.»

Lucie yine endişeyle atıldı:

«Pross'cuğum, Allahaşkına böyle konuşma.»

Pross kesin bir tavırla başını sallayarak homurdandı,

«Hepsi vız gelir bana. Ben Majeste Üçüncü George'nin tabaasındanım.»

Kıralın adını söylerken reverans da yapmıştı.

«Bu sebeple, hepsinin Allah belâsını versin, diyorum,» diye sözlerine devam etti. «Allah ayaklarına dolaştırsın inşallah. Bizim Kıralımız da çok yaşasın. Yaşasın Kıral George!»

Jerry Cruncher de sadık bir tavırla kadının sözlerini tekrarladı.

Pross, Jerry'i takdirde süzdü,

«Aferin.. Gerçek bir İngilizsin sen. Fakat keşke o kadar soğuk almasaydın, sesin pek fena çıkıyor.»

Tekrar Manette'ye döndü,

«Soracağım sual şu Doktor: Buradan ne zaman gidiyoruz?»

Doktor içini çekti,

«Bunun kolay olduğunu sanmıyorum Proscuğum. Buradan hemen ayrılmaya kalkmamız Charles için çok tehlikeli olur.»

Pross, üzüntüsünü belli etmemeye çalışarak gülümsedi. Sevgili Lucie'ciğinin sarı saçlı başına bakarak,

«Ne yapalım,» dedi. «Biz de sabrederiz. Sabrın sonu selâmet. Haydi bakalım Bay Cruncher, gidelim.»

Lucie ile kocasını, küçük kızı ve Doktor Manette'yi ateşin başında bırakarak apartmandan çıktılar. Jarvis Lorry de biraz sonra gelecekti. Küçük Lucie büyükbabasına sokulmuştu. Doktor ona bir masal anlatıyordu. Hafif bir sesle gayet iyi bir perinin hapishane kapılarını açtığına ve kendisine vaktiyle çok iyilik etmiş bir mahkûmu dışarı çıkarıp serbest bıraktığına dair bir hikâyeydi bu. Derin bir sükûnet ortalığı kaplamıştı. Lucie'nin içini kemiren endişe de biraz yatışmış gibiydi. Sonra birdenbire başını kaldırarak,

«Ne oluyor?» diye bağırdı.

Babası masalı yarıda bırakarak kızının elini tuttu,

«Yavrucuğum kendine hâkim ol biraz... Sinirlerin ne kadar bozulmuş. Sen hiç bir şeyden korkmaz, hiç bir şeyden yılmazdın. Ne oldu sana böyle?»

Lucie'nin yüzü bembeyazdı. Titrek bir sesle fısıldadı,

«Merdivenlerde ayak sesleri duyar gibi oldum babacığım. Her halde yanıldım... Ama o anda kalbimi öyle bir korku kapladı ki...»

«Yavrucuğum merdivenlerde çıt bile yok.»

Fakat daha sözlerini tamamlamadan kapı şiddetle vurulmaya başlamıştı,

Lucie bir çığlık attı.

«Babacığım, babacığım! Kim geldi acaba? Charles'i sakla. Onu koru babacığım. Yalvarırım!»

Doktor ayağa kalkarak kızının omuzunu okşadı,

«Yavrucuğum, boş yere telâşlanıp duruyorsun. Charles'i

kurtardık ya. İşte şimdi yanında değil mi? Kendine gel biraz canım. Ben de kapıya bakayım, ne istiyorlar?»

Lâmbayı eline alarak dışarı çıktı, holden geçerek kapıya gitti. Dışarıda kırmızı şapkalı dört adam bekliyordu. İriyarı, tepeden tırnağa kadar silâhlı dört adam. Bunlar hemen içeri dalıverdiler.

Aralarından biri,

«Vatandaş Charles Darnay'ı istiyorum,» diye homurdandı.

Ocağın başında oturan Charles ayağa kalktı,

«İsteyenler kim?»

«Ben istiyorum... Arkadaşlarım istiyor... Seni tanıyoruz Evremonde. Bugün mahkemede gördük seni.»

Derin bir soluk alarak ekledi:

«Seni tekrar Birinci Cumhuriyet adına tutukluyoruz.»

Dört adam da karısı ile çocuğuna sarılmış olan Charles'in etrafını sarıverdiler.

«Beni neden tekrar tutukluyorsunuz? Sebep nedir?»

«Bunu sonra öğrenirsin. Yarın sabah muhakeme edileceksin.»

Doktor Manette kapının yanında taş gibi kalmıştı. Elinde lâmba, bir heykel gibi duruyordu. Bu sözleri üzerine kendini toparlayarak adamların yanına yaklaştı. Elebaşı olduğu anlaşılan kırmızı şapkalıyı gömleğinden yakaladı,

«Onu tanıdığını söylüyordun. Ya beni? Beni tanıyor musun?»

«Evet vatandaş Doktor seni de tanıyorum.»

Üç arkadaşı da,

«Seni tanıyoruz vatandaş Doktor,» dediler.

Doktor bir müddet dört adamı da teker teker süzdü. Sonra güç duyulur bir sesle,

«O halde,» dedi. «Onun sorduğu sualin cevabını bana verin. Onu neden tekrar tutukluyorsunuz?»

Elebaşı, istemeye istemeye,

«Vatandaş Doktor,» diye cevap verdi. «Charles Evremonde'yi Saint Antoine mahallesi itham ediyor... Bu vatandaş...»

«Bu vatandaş Saint Antoine Mahallesinden.»
İşaret ettiği adam da başını salladı,
«Evet... Evremonde'yi bizim mahalle itham ediyor.»

Doktor,
«Ne suçuyla?» diye sordu.
Elebaşı yine o isteksiz tavrıyla,
«Vatandaş Doktor,» dedi. «Fazla sual sorma. Eğer Cumhuriyet senden bir fedakârlık istiyorsa, iyi bir vatandaş olarak bunu severek yapacaksın. Cumhuriyet her şeyden üstündür. Halkın menfaati her şeyden önce gelmelidir. Evremonde, haydi... İşimiz acele...»

Doktor yalvarırcasına,
«Bir dakika,» diye atıldı. «Bir dakika... Onu itham edenin adını söylemez misiniz?»

Elebaşı sert bir tavırla cevap verdi,
«Bu kurallarımıza aykırıdır. Fakat istersen, Saint Antoine'liye bir sor.»

Doktor bu sefer ona döndü. Adam bir iki adım gerilemişti. Sakalını karıştırıp duruyordu. Güç duyulur bir sesle,
«İtham edenlerin adlarını söylemek kurallara aykırı,» diye mırıldandı. «Ama madem istiyorsun vatandaş Doktor söyliyeyim: Evremondeyi, Vatandaş Defarge ile karısı Vatandaş Therese itham ediyor. Üçüncü bir şahıs daha var.»

«Kimmiş o?»
«Bunu sen mi soruyorsun Doktor Vatandaş.»
Doktor şidetle bağırdı,
«Evet, ben soruyorum.»

Saint Antoine'li adam onu garip garip süzdükten sonra,
«O halde yarına kadar sabret,» dedi. «Bunu muhakemede öğrenirsin. Bana sual sorup, durma.»

8

KUMAR

Evdeki felâketten haberdar olmayan Pross, dar sokaklardan ilerleyerek, Pont Neuf Köprüsünü geçti. Kendi kendine alacağı şeylerin listesini tekrarlayıp duruyordu. Jerry Cruncher de elinde sepet yanı sıra ilerliyordu. Geçtikleri yerlerde bulunan dükkânların içini dikkatle süzüyor, kalabalık olup olmadığını anlamaya çalışıyorlardı. Hele yolları üzerine, heyecanlı bir grup çıktı mı hemen başka sokağa sapıyorlardı.

Hava bir hayli soğuktu. Nehir baştan aşağı manavlarla doluydu. Işıkları yanmıştı bunların ve içlerinden müthiş gürültüler aksediyordu. Bu mavnalarda Cumhuriyet ordusuna harıl harıl silâh yapılıyor, ustalar durmadan çalışıyordu.

Bakkaldan bazı şeyler ve bu arada lâmba için de gaz aldıktan sonra Pross'un aklına şarap geldi. Bir kaç şarapçıya baktıktan sonra, Millî Saray civarında bir dükkânı gözü tuttu. Kapının üstünde Cumhuriyetçi Brutus yazılıydı. Burada da bir kaç kırmızı şapkalı vardı ama diğer şarapçılar kadar kalabalık ve gürültülü değildi. Jerry Cruncher'le de durumu iyice müzakere etti. O da Pross'la aynı fikirdeydi. Nihayet Cumhuriyetçi Brutus' un dükkânına girmeye karar verdiler.

İçersi bir hayli dumanlıydı. Ağızlarında çubukları bir kaç kişi kirli iskâmbil kâğıtları veya sararmış dominolarla oynayıp duruyorlardı. Kolları, göğsü çıplak, yüzü gözü kurum içinde bir adam yüksek sesle gazete okuyor, etrafına toplanmış olan bir kaç kırmızı şapkalı da merakla onu dinliyordu. İki üç müşteri de bir köşede sızmış kalmıştı. Bunlar sırtlarındaki tüylü ceketlerle ayıya benziyorlardı. Bir masaya da müşteriler silâhlarını yığmışlardı. Çıkarken bunları alacaklardı tabiî. Pross'la Jerry Cruncher tezgâha yaklaştılar. Kadın işaretlerle istediği şeyi anlattı.

Şarapçı içkiyi büyük bir şişeye doldururken, köşedeki masada oturan bir müşteri arkadaşı ile vedalaşarak ayağa kalktı. Kapıya doğru gidebilmek için Pross'un yanından geçmesi lâzım-

dı Kadın onu görür görmez bir çığlık atarak ellerini birbirine vurdu.

Pross'un çığlığı herkesin yerinden fırlamasına sebep olmuştu. Çünkü böyle yerlerde ufak bir tartışmanın sonunun cinayetle bittiği çok görülmüştü. O günlerde karşısındakini ikna için en çok kullanılan şey bıçaktı. Müşteriler yerde kıvranan maktulü iyice görmek için merakla döşemeye baktılar. Fakat görünürde ceset filan yoktu. Sadece bir kadınla bir erkek karşılıklı durmuş hayretle birbirlerini süzüyorlardı. Adam, görünüşüne bakılırsa bir Fransız Cumhuriyetçi vatandaştı. Kadının ise İngiliz olduğu belliydi.

Pross'un çığlık atmasına sebep olan adam gayet hafif bir sesle ve İngilizce olarak,

«Ne var?» dedi. Fena halde sinirlendiği de belliydi.

Pross tekrar ellerini birbirine vurarak,

«Solomon... Solomon,» diye hıçkırdı. «Kardeşim, canım kardeşim. Uzun yıllar sonra seni böyle karşımda görünce şaşırdım kaldım.»

Adam korkuyla fısıldadı,

«Bana Solomon deyip durma... Etraftan duymasınlar... Yoksa beni de parça parça etmelerini mi istiyorsun?»

Pross ağlamaya başladı,

«Kardeşim... Kardeşim... Neden böyle şeyler söylüyorsun? Ben şimdiye kadar senin fenalığını istedim mi?»

Solomon,

«Öyleyse dilini tut,» diye homurdandı. «Benimle konuşmak istiyorsan dışarı gel. Haydi bekleme, çabuk ol. Şarabın parasını ver de dışarı çık... Yanındaki herif kim?»

Pross, kendisini görmekten hiç de memnun olmadığı halinden anlaşılan kardeşine sevgiyle bakıyordu. Sonra tekrar hıçkırmaya başladı,

«O mu? O Bay Jerry Cruncher.»

Solomon homurdandı,

«Söyle o da dışarı gelsin... Yoksa o beni hortlak filan mı sandı?»

Gerçekten Jerry Cruncher'in haline bakılırsa o Pross'un kardeşini hayalet veya hortlak sanıyor olmalıydı. Küçücük gözleri yerinden uğramıştı. Fakat bir tek kelime söylemedi. Pross da gözyaşları arasında çantasını bin güçlükle açarak para çıkardı. Şarabın parasını verirken, Solomon da müşterilere dönmüş, onlara Fransızca bir şeyler söylemişti. Uydurduğu yalan akla yakın olacaktı ki, kırmızı şapkalılar hiç ses çıkarmadan tekrar yerlerine oturdular. Kendisi de onları selâmlıyarak sokağa çıktı. Arkasından da Jerry Cruncher'le Pross. Bir müddet hiç konuşmadan yürüdüler.

Nihayet Solomon karanlık bir köşede durdu. Yanına yaklaşan kardeşine kaba bir tavırla,

«Söyle bakalım,» dedi. «Ne istiyorsun?»

Pross yine hıçkırmaya başlamıştı,

«Ben sana ne yaptım Solomon? Bana niye böyle fena davranıyorsun? İnsan, kendisini bu kadar çok seven ablasını böyle mi karşılar? Ablacığını biraz olsun sevmiyor musun? Beni biraz olsun özlemedin mi?»

Solomon, Pross'un yanağından hafifçe öptü. Sonra,

«Oldu mu gönlün?» diye homurdandı. «Allah kahretsin, ne acaip kadınsın? Memnun oldun mu?»

Pross sadece başını sallayarak hıçkırmasına devam etti.

Kardeşi Solomon hâlâ homurdanıyordu,

«Seni burada görünce şaşmamı beklediysen pek yanıldın. Hiç hayrete düşmedim çünkü senin burada olduğunu biliyordum. Ben Paris'e gelen bütün yabancıları haber alırım... Ama başımı belâya sokma benim; yanımdan hemen ayrılıp git. Ben de kendi yoluma gideyim. İşlerim yolunda. Bütün istikbalimi yıkacaksın!

Pross yaşlı gözlerini havaya kaldırarak inledi,

«Biricik kardeşim kendi memleketinde kalıp çalışacağı yerde bu memlekete gelmiş. Yabancı bir memlekette, yabancılar arasında çalışıyor. Keşke bu günleri görmez olaydım. Onun burada çalıştığını görmektense mezarında yattığını, öldüğünü öğrenmem daha iyiydi. Aman Allahım...»

Kardeşi haykırarak onun sözlerini kesti,

«Anlamıştım zaten...! Biliyordum...! Sen benim başımın derde girmesini ve öldürülmemi istiyorsun. Benim ölümüme sen sebep olacaksın. Beni, kendi öz kardeşim 'Şüpheliler' listesine kendi eliyle sokacak. Seni görür görmez anlamıştım bunu. Oysa tam da ilerlemeye, yükselmeye başlamıştım. Ne talihsizlik yarabbi...!»

Pross tekrar hıçkırmaya başladı. Bir taraftan da,

«Solomon, Solomon'cuğum bunları nereden çıkartıyorsun,» diyordu. «Allah korusun, ölümüne sebep olmaktansa seni bir daha görmem daha iyi. O kadar çok özlememe, hasretini çekmeme rağmen bir daha seni aramam. Burada birbirimizden ayrılırız olur biter. Ama ayrılmadan önce bana aramızda dargınlık, kırgınlık olmadığını söyle. Bana biraz sevgi ve muhabbet göster Solomon'cuğum!»

Zavallı Pross. Sanki kardeşine fena bir şey yapmışçasına, sanki bütün bu olaylara sebep olan kendisiymiş gibi bir de özür diliyordu. Oysa Jarvis Lorry bile Solomon'un onun elinde avucunda olanı yiyip bitirdiğini ve günün birinde ablasına «Allahaısmarladık,» bile demeden sırra kadem bastığını biliyordu.

Fakat Solomon bunlara aldırmıyordu. Sanki kabahatli ablası, kendisi de dünyanın en iyi, en hayırlı insanıymış gibi bir tavır takınmıştı. Gayet yüksekten atarak, kurumlu bir tavırla Pross'u affettiğini söylüyordu. Solomon homurdanarak, Pross'a dilediği sözleri söylerken, Jerry Cruncher omuzuna dokundu. O kısık sesiyle şu beklenmeyen suali soruverdi Jerry,

«Bir dakika... Sana bir şey sormak istiyorum: İsmin John Solomon mu, yoksa Solomon John mu?»

Solomon ona doğru dönerek, şüpheyle yüzüne baktı. Jerry Gruncher o ana kadar ağzını açıp bir tek kelime söylememişti. Jerry, yüzünü adamın suratına doğru yaklaştırarak,

«Haydi, haydi,» dedi. «Cevap ver bakalım. Ne susuyorsun? İsmin John Solomon mu, yoksa Solomon John mu? Bir kere Solomon olduğu muhakkak, çünkü kız kardeşin seni böyle çağırdı. O bilmeyecek de ben mi bileceğim? Ama benim bildiğim bir şey

de var. O da öbür adının John olduğudur. Yalnız hangi adı önce, hangisini sonra kullanıyorsun, onu merak ettim. Söyle bakalım? Sonra bildiğime göre sen Pross soyadını da kullanmıyorsun. Öyle değil mi? İngilteredeyken başka bir soyadın vardı. Ha, öyle değil mi?»

Solomon,

«Ne demek istediğini anlamıyorum,» diye homurdandı.

Jerry Cruncher bir kahkaha attı,

«Ne demek istediğimi ben de bilmiyorum ya! Senin İngiltere'de kullandığın soyadı şimdi aklıma gelmiyor.»

«Ya?»

«Ya! Yalnız İngiltere'deyken kullandığın ad, bana iki heceymiş gibi geliyor?»

«Bak hele.»

«Bak hele ya! Oysa Pross ismi bir hece. Öyle değil mi? Evet.. Ben seni tanıyorum. Sen Bailey mahkemesinde tanıklık eden hafiyesin! Hay Allah kahretsin, oradayken kullandığın isim neydi? Dilimin ucunda ama bir türlü bulamıyorum. Neydi o isim yahu?»

Bir ses,

«John Barsad,» dedi.

Sydney Carton'du konuşan. Ellerini cebine sokmuş, Jerry Cruncher'in yanında duruyordu. Öylesine rahat bir hali vardı ki, sanki Paris'in göbeğinde değil de, Londra'da Bailey mahkemesindeydi.

Bir gece önce Jarvis Lorry'nin evindeki meçhul misafir de Sydney Carton'du. Kendisini hayalet görmüş gibi korkuyla seyreden Pross'un yerinden uğramış gözlerine bakarak hafifçe gülümsedi,

«Korkmayın Bayan Pross. Ben Paris'e dün akşam geldim. Doğru Jarvis Lorry'e gidip kendisine müthiş bir sürpriz de yaptım. Onunla meseleleri konuştuk, durum düzeldikten sonra, ancak bir faydam dokunacağı zaman Doktor'a gözükmemin yerinde olacağına kanaat getirdik. Onun için Manette'lere gelmedim. Şimdi kardeşinizle biraz görüşmek istiyorum. John Barsad'dan

daha iyi işlerle uğraşan bir kardeşinizin olmasını temenni ederdim Bayan Pross.»

«Hapishane kuzusu» gardiyanlar tarafından hafiyelere verilen bir isimdi. Rengi atmış olan hafiye bu söz üzerine büsbütün sarardı. Fakat yiğitliği de elden bırakmak, istemiyordu tabiî. Dikleşmeye çalışarak,

«Bu ne cüret?» diye homurdanmaya başladı.

Sydney Carton, hafif bir el işaretiyle onu susturuverdi.

«Barsad,» dedi. «Seni az önce hapishaneden çıkarken gördüm. Ben de orada dolaşıyor, hapishanenin o pek ilgi çekici duvarlarını inceliyordum. Senin unutulamayacak bir suratın var. Üstelik ben de bir defa gördüğüm bir çehreyi bir daha unutmam. Senin hapishaneden çıktığını görünce merakım uyandı. Sonra başı bin türlü belâya giren bir dostumun, felâketiyle yakından ilgili olduğunu da biliyordum. Peşini bırakmamaya karar verdim. Bir müddet arka arkaya sokaklardan geçtik. Sen şarapçı dükkânına girince, ben de peşinden içeri koştum ve yakınlarında bir masaya oturdum. Benim varlığımdan haberin bile yoktu. Yüksek sesle konuşuyor, öğünüyordun. Etraftaki hayranlarının dedikodularından da, tahminimde yanılmadığımı anladım.»

Hafiyeyi tepeden tırnağa kadar süzdü, «Ne işle meşgul olduğunu biliyorum artık. Şimdi bundan faydalanmak sırası bende Bay John Barsad! Anlaşıldı mı?» John Barsad dudaklarını yaladı:

«Ne demek istiyorsun?»

Sydney Carton,

«Maksadımı sokakta anlatmak hem güç ve hem de tehlikeli,» diye cevap verdi. «Bana bir kaç dakikanı vermeni istiyorum. Benimle, kimseye haber vermeden Tellson's Bankasına kadar gelir misiniz? Tabiî gelmezsen de yine sen bilirsin.»

Hafiye korkuyla genç avukatın yüzüne baktı:

«Tehdit mi ediyorsunuz?»

Sydney Carton gülümsedi,

«Tehdit mi? Bunu da nereden çıkardın? Ben böyle şey söylemedim ki canım. Böyle bir şeyi ağzıma bile almadım.»

«O halde Tellson's Bankasına neden gidiyormuşum?»

Sydney Carton hafif bir kahkaha attı:

«Vallahi Barsad, buna sen cevap vermezsen, ben hiç veremem. Senin bunu benden daha iyi bilmen lâzım.»

Hafiye korkuyla,

«Yani beni oraya götürmenizin sebebini söyleyemiyeceğinizi mi anlatmak istiyorsunuz?» dedi.

Sydney Carton yine alaycı alaycı güldü:

«Ne demek istediğimi hakikaten iyi anlıyorsun Barsad. Evet, söylemiyeceğim.»

John Barsad gibi kurt hafiyelerle ancak Sydney Carton çapında bir insan başa çıkabilirdi. Genç avukatın küstahlığı, zekâsı ve biraz da korkutucu tavrının bu işte ona çok faydası dokunmuştu. Sydney Carton aşağı tabakadaki insanlarla ne suretle konuşulması gerektiğini pek iyi bildiği için bu tavrı takınmıştı. Hafiye, Pross'a dönerek onu fena fena süzdü. Sonra gayet hiddetli bir tavırla,

«Başımı belâya sokacağını biliyordum,» diye homurdandı. «Eğer bir derde girersem, buna sen sebep olacaksın.»

Sydney Carton,

«Haydi, haydi,» dedi. «Kardeşine kabahat bulup durma. Eğer Bayan Pross'a saygım olmasaydı seninle böyle konuşur muydum sanıyorsun? Şimdi söyle bakalım, benimle Bankaya geliyor musun, gelmiyor musun?»

Hafiye yiğitliği elden bırakmıyordu:

«Ne söyliyeceğinizi merak ediyorum. Onun için geleceğim tabiî.»

Sydney Carton güldü:

«Ha şöyle! Önce kardeşini evinin bulunduğu sokağın köşesine kadar götürelim. Koluma girer misin Bayan Pross? Şehir karmakarışık, bu saatte sizi yalnız bırakmamız doğru olmaz. Barsad'ı tanıdığı için Jerry Cruncher'i de Tellson's Bankasına

götürmek niyetindeyim de... Hepimiz hazır mıyız?. Haydi bakalım öyleyse...»

Pross, çok sonraları, İngiltere'ye sağ salim döndüğü zaman, Sydney Carton'un o günkü halini hatırladı. Genç avukatın eline sarılıp, kardeşi Solomon'a, bir fenalık yapmaması için yalvarırken Sydney'in yüzünde çok önemli bir şeye karar vermiş insanların ifadesi vardı. Bu karar onu memnun ediyor olmalıydı ki genç avukatın gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Bu iradeli ve kendinden emin tavır, onun o müstehzi ve hattâ lâkayt haliyle taban tabana zıttı. Eski Sydney Carton gitmiş, yerine başka, daha kudretli ve kuvvetli bir adam gelmişti sanki. Bununla birlikte Pross, şefkat ve merhametine hiç de lâyık olmayan nankör Solomon'a o kadar üzülmüştü ki, o anda Sydney Carton'un bu haline fazla ehemmiyet vermedi. Bunun üstünde durmadı bile. Fakat ileride bütün bunları hatırlıyacak ve sebebini anlıyacaktı.

Erkekler, Pross'u evinin sokağının köşesinde bıraktılar. Sydney Carton onunla samimî bir şekilde vedalaştı. Sonra genç avukat, bir kaç sokak ileride olan Tellson's Bankasına doğru süratle ilerlemeye başladı. John Barsad veya asıl adıyla Solomon Pross da yanındaydı. Bir kaç adım gerilerinden de Jerry Cruncher geliyordu.

Jarvis Lorry yemekten yeni kalkmıştı. Şöminenin önündeki koltuğuna yerleşmiş, dalgın dalgın alevleri seyrediyordu. Belki de yıllar önce Dover'deki otelin ocağının önünde oturup, Lucie Manette'yi bekleyişini düşünüyordu. Yıllar ne çabuk geçiyordu böyle.

Küçük gurup kapıdan girince başını kaldırdı. Sydney Carton'un yanındaki yabancıyı görmekten şaşırmışa benziyordu. Merakla genç adamın yüzüne baktı.

Sydney Carton,

«Bayan Pross'un kardeşi,» dedi. «Bay John Barsad...»

Yaşlı Banker,

«John Barsad, John Barsad,» diye tekrarladı. «Bu isim bana hiç yabancı gelmiyor. Zaten kendisini de gözüm ısırıyor gibi.»

Sydney Carton, sert bir tavırla hafiyeye baktı.

«Unutulmayacak bir suratın olduğunu söylemiştim... Haydi otur bakalım!...»

Kendisi de bir koltuğu şöminenin önüne çekip otururken, hâlâ merakla John Barsad'ı süzen Jarvis Lorry'e izahat verdi.

«İngiltere'deki muhakemede aleyhimize tanıklık yapmıştı.»

Sydney Carton,

«Kendisi kim biliyor musunuz?...» dedi. «Bayan Pross'un erkek kardeşi Solomon. Kendisiyle demin karşılaştılar. Neyse şimdi bunu bir tarafa bırakalım... Size çok fena bir haberim var: Charles Darnay'ı tekrar tutukladılar...»

Yaşlı Banker hayretle yerinde doğruldu. Bir an Sydney Carton'un yüzüne baktıktan sonra,

«İmkânı yok,» diye haykırdı. «Yanından iki saat önce ayrıldım. Serbestti. Hepsi de ne kadar memnunlardı bir bilseniz. Biraz sonra tekrar Manette'lere gidecektim... İnanılacak şey değil!...»

«Öyle... Ama gerçek bu. Kendisini biraz önse tutuklamışlar.» Sonra hafiyeye dönerek sordu, «Charles Darnay'ı yeniden tutuklamışlar,» değil mi Barsad?...»

«Evet... Bir saat kadar önce...»

Sydney Carton'un kaşları çatılmıştı. Jarvis Lorry'e:

«Barsad'ın sözleri doğru. Çünkü ben de bunu arkadaşları ile Şarapçıda konuşurken duydum. Kendisi gibi bir 'hapishane kuzusu' ile şarap içiyor, bir taraftan da anlatıyordu. Hattâ tevkife gidenleri evin kapısına kadar götürmüş, onları bırakıp dönmüş. Charles Darnay'ın tekrar tutuklandığına şüphe yok...»

Jarvis Lorry genç avukatın çehresindeki ifadeden, fazla vakit kaybetmemek istediğini anlamıştı. Şaşkınlığını, telâşını ve üzüntüsünü yenmeye, aklını toplamaya çalışıyordu. Arkadaşlarına yardım edebilmesi için soğukkanlı olmak gerektiğini biliyordu. Öne doğru eğilerek Sydney Carton'u dinlemeye koyuldu.

Sydney Carton,

«Doktor Manette'nin yarınki muhakemede de tesiri olacağını ve Charles Darnay'ı tekrar kurtaracağını umuyorum,» di-

yordu. Hafiyeye dönerek, sordu. «Davaya yarın bakılacak, değil mi Barsad?...»

Sessiz sedasız bir koltuğa büzülmüş olan hafiye,

«Evet,» diye cevap verdi. «Yarın sanıyorum.»

Sydney Carton yine Jarvis Lorry'e bakarak sözlerine devam etti,

«İnşallah Doktorun bir tesiri olur. Fakat ya olmazsa?... Lâf aramızda Bay Lorry, Doktor Manette'nin bu tutuklamaya engel olamaması beni oldukça endişelendiriyor.»

Jarvis Lorry başını salladı:

«Öyle... Ama belki de damadının tutuklanacağından haberi yoktu; bu yüzden önüne geçememiştir.»

«Fakat artık herkes Charles Darnay'ın onun damadı olduğunu biliyor. Bu niyetlerini hiç olmazsa Doktora açmış olmaları gerekirdi. Beni endişeye düşüren de zaten bu ya...»

Yaşlı Bankerin yüzünde müthiş bir üzüntü ifadesi belirdi. Eliyle çenesini kaşıyarak,

«Hakkın var,» diye mırıldandı.

Sydney Carton,

«Ortalık çok karışık,» dedi. «Bu şehirde sağ kalabilmek, kumar oynamak gibi birşey. Ben de böyle bir kumara girişmek niyetindeyim. Doktor Manette oynayacağı kumarın sonunda belki kazanır, ama benimki başarılı olsa bile, insanı kayıba uğratacak bir kumar. Fakat zaten burada kayıba uğramıyan yok gibi. Hiç kimsenin hayatı emniyette değil. Bu gün halkın sırtında evine dönen bir insanın, yarın idama mahkûm edilmesi işten bile değil. Benim de kumarda ortaya koyacağım, şu anda hapishanede bulunan bir dostum. Hem de kıymet verdiğim bir dost. Kumarda ilk elde yenmek istediğim de John Barsad...»

Hafiye bu sözler üzerine başını kaldırarak Sydney Carton'u süzdü ve pis pis gülerek,

«Bunun için elinizde iyi kozlar olması gerek...» diye homurdandı.

«Meraklanma... Biraz sonra elimdeki kozları bir bir açaca-

ğım.» Jarvis Lorry'e döndü, «Bay Lorry benim ne mal olduğumu bilirsiniz. Bana biraz konyak verebilir misiniz?...»

Yaşlı Banker Sydney Carton'un yanındaki küçük tabureye bir şişe ve bir kadeh koydu. Genç avukat arka arkaya iki kadeh içtikten sonra düşünceli bir tavırla bardağı hemen itti. Sonra hafiye John Barsad'a dönerek konuşmaya başladı. Üzerinde gerçekten kumar oynayan ve o anda elindeki kozları hesaplayan bir kumarbaz hali vardı.

«Elimdeki kozlardan birincisi: John Barsad!... Hapishane kuzusu, Cumhuriyet Komitelerinin temsilcisi, kâh gardiyan, kâh tutuklu, fakat daima ve daima casus... Usta bir hafiye, fakat İngiliz. Zaten İngiliz olduğu için hafiyelik ödevlerini daha iyi görüyor. Fakat... Fakat önemli bir nokta var: John Barsad âmirlerinden gerçek adını saklamış. Takma bir adla dolaşıyor etrafta... Bu iyi bir koz değil mi Bay Solomon Pross?... John Barsad şimdi Fransa'da Cumhuriyetçi Hükûmet adına çalışıyor. Ama önceden Fransa Cumhuriyetinin düşmanı, İngiliz Hükümetinin adamıydı. Aristokrat bir hükûmetin!... Bu da fevkalâde bir koz Bay Solomon Pross!... Bu işle ilgilenen makamlar senin hâlâ aristokrat İngiliz hükûmetinin hesabına çalıştığını, arayıp da bulamadıkları o hain ve ahlâksız casusun tâ kendisi olduğunu fısıldayıvermek yeterli. Hım, ne dersin Bay Solomon Pross?... Hele bu kozla hiç başa çıkılmaz değil mi? Kozlarımı görebildin mi bari? Bu gidişle kumarı kazanabileceğim herhalde...»

Hafiye onu garip garip süzüyordu. Endişeyle,

«Pek iyi göremedim,» «Hangi kozu oynamak niyetindesiniz Bay Carton? Onu açıklarsanız belki bir şeyler anlarım.»

Sydney Carton kaşlarını kaldırarak gülümsedi:

«Elimde as var, Barsad, as. Bu da ne demek biliyor musun? John Barsad'ı en yakındaki Kısım Komitesine ihbar edivermek. Şimdi sen de elindeki kozlara bir bak bakalım. Acele etme, uzun uzun düşün.»

Konyak şişesini yanına çekerek kadehini ağzına kadar doldurdu ve sonra bir yudumda içiverdi. Hafiyenin, onun içip sarhoş olmasından ve böyle kafası dumanlıyken koşup kendisini

ihbar etmesinden korktuğunu farketmişti. John Barsad'ın bu endişesinden de istifade etmeye karar verdiği için, kadehini tekrar doldurup başına dikti. Sonra yine gülümseyerek hafiyeye baktı:

«Acele etme dostum, acele etme. İyice bir düşün bakalım.»

John Barsad'ın elinde hiç koz yoktu. Hattâ hafiye Sydney Carton'un tahmin ettiğinden de fena durumdaydı. İngiltere'de hafiyelere ihtiyaç olmadığı için değil de, fazla yalancı tanıklık yaptığından dolayı o şerefli görevinden atılmıştı. Memleketinde istediğini elde edemeyince mecburen Manş'ı aşarak Fransa'ya gelmiş ve orada kendisine teklif edilen işi kabul etmişti. Onu önce kendi vatandaşları arasında dolaşarak hafiyelik etmesi ve onları kandırması için tutmuşlardı. O da çalışarak mevkiinde yükselmesini bilmişti. Yani artık yalnız İngilizler arasında değil, Fransızlar arasında da hafiyelik ediyor, onları kandırıp ağızlarından lâf almaya çalışıyordu. John Barsad devrilen hükûmetin emrinde de çalışmış, özellikle Saint Antoine Mahallesi ve Defarge'nin dükkânında hafiyelik etmişti. Defarge'lerle ahbaplık kurabilmesi için Polis Müdüriyetindekiler de ona yardımcı olmuş, Doktor Manette'nin mahkûmiyetini, hapisten çıkarılmasını ve bu olayla ilgili herşeyi etraflıca anlatmışlardı. John Barsad bu bilgiye dayanarak Bayan Defarge'ye sokulmuş, fakat başarısızlığa uğramıştı. John Barsad, Bayan Defarge'yi hatırladığı zaman hâlâ titrerdi. O korkunç kadın, John Barsad konuşurken örgüsünü örmesine devam etmiş, parmakları çalışıp dururken hafiyeyi iliklerini donduracak kadar soğuk bakışlarla süzmüştü. John Barsad kadını o uğursuz günden sonra tekrar görmüş, onun özellikle örgü halindeki kayıtları okuyarak bazı bahtsızları suçladığını kendi kulaklarıyla duymuştu. Kadının suçladığı zavallıların hepsi de Giyotin'de can vermişlerdi. Hafiye, bu işle meşgûl olan bütün arkadaşları gibi canının hiç de emniyette olmadığını pekâlâ biliyordu. Kaçmasının imkânsız olduğunun da farkındaydı. O, bu şehre bağlıydı artık. Giyotinin gölgesi de üstüne çökmüştü. Nüfuzunu kuvvetlendirmek için bütün çabalamalarına ve dönekliğine rağmen bir tek kelimenin kendisini Giyo-

tine göndermeye yeterli olduğundan da haberdardı. Sydney Carton'un söylediği şekilde kendisini bir defa ihbar etmek, hayatına malolurdu. Son anda o korkunç Bayan Defarge, örgülü kaydı çıkarıp, hayatına son verdirtecekti. Kadının merhamet bilmeyen, af tanımayan bir canavar olduğunu da biliyordu. Zaten John Barsad gibi gizli işlerle ilgili olan adamlar çok çabuk korkarlar. İşte, Sydney Carton'un elindeki kozlar da hafiyenin ödünü patlatmaya yetmişti. Endişe içinde kıvranıyordu şimdi.

Onu dikkatle süzen Sydney Carton, gayet sakin bir tavırla,

«Elindeki kâğıtları pek beğenmişe benzemiyorsun,» dedi. «Hiç kozun yok galiba? Kumardan vaz mı geçtin yoksa?...»

Hafiye, küstah bir tavırla Jarvis Lorry'e döndü. Onu kandırmaya çalıştığı belliydi,

«Beyefendi, siz yaşça Bay Sydney Carton'dan çok büyüksünüz. Merhametli ve iyi kalpli bir insan olduğunuzu da biliyorum. Ona söyleyiniz, o sözettiği kozu oynaması kendisine yakışır mı, yakışmaz mı? Evet, itiraf ediyorum, ben bir hafiyeyim. Bu iş gerçekten iddia edildiği gibi hoşa gider bir şey de değildi. Evet, şerefsiz bir vazife bu, ama bu işi de birisinin yapması lâzım... Fakat bu bey hafiye değil o halde beni ihbar edecek bir casus mevkiine düşmeği neden istiyor?... Bu yakışır mı ona?...»

Jarvis Lorry'nin yerine cevabı Carton verdi:

«Bay Solomon Pross, az sonra elimdeki kozu oynayacağım.» Saatine baktı ve, «Birkaç dakika sonra bu işi yapacağım,» diye ekledi.

John Barsad hâlâ Jarvis Lorry'i de söze karıştırmaya uğraşıyordu.

«Sizin gibi kibar iki beyin zavallı kızkardeşime saygısı olacağını sanıyorum...»

Genç avukat onun sözünü kesiverdi:

«Kızkardeşine çok büyük saygım var. Zaten kendisini hayırsız ve ahlâksız bir kardeşten kurtarmakla da ona karşı beslediğim saygının derinliğini ispat etmek niyetindeyim...»

«Demek başka türlü ispat edemiyeceksiniz.»

Sydney Carton güldü:

«Hayır... Bundan daha iyi şekilde ispat edebileceğimi sanmıyorum. Kesin kararımı verdim artık...»

Kaba elbiselerine ve garip tavırlarına rağmen John Barsad da bir hayli kurnaz ve hattâ cüretkâr bir adamdı. Fakat o akşam Sydney Carton'un hali onu çok şaşırtmıştı. Anlıyamıyordu genç avukatı. Hoş Sydney Carton, John Barsad'dan çok daha akıllı ve namuslu insanlar için de bir sırdı ya. İşte bu yüzden hafiye o her zamanki girginliği ve kurnazlığı ile düştüğü kötü durumdan kurtulamadı. Paniğe kapılmıştı bir kere. O böyle ne yapacağını bilmez bir halde bakınıp dururken, Sydney Carton konuşmaya başladı. Yine elindeki iskambil kâğıtlarını inceleyen bir kumarbaz tavrı takınıvermişti.

«Şimdi farkına vardım... Benim elimde bir koz daha var... Evet, evet hem de müthiş bir koz... Seninle Şarapçıda konuşan kimdi?... Hani kendinden 'hapishanelerde otlayan bir kuzu' diye bahseden arkadaşın... Kimdir o?...»

Hafiye telâşla atıldı:

«Onu tanımazsınız... Fransızdır arkadaşım.» korkusundan çabuk çabuk konuşuyordu.

Sydney Carton,

«Fransız ha,» diye tekrarladı. Kendi kendine düşünür, hafiyenin telâşını farketmezmiş gibi de bir tavır takınmıştı. Bir an durduktan sonra, «Olabilir,» diye mırıldandı.

John Barsad,

«Emin olun Fransızdır,» dedi. «Buralı o. Hoş bunun sizin için bir ehemmiyeti yok ya...»

Sydney Carton yine dalgın dalgın onun sözlerini tekrarladı.

«Bir ehemmiyeti yok ya...» Dalgın dalgın konuşuyordu, «Bir ehemmiyeti yok ya... Gerçekten de ehemmiyeti yok bunun... Hayır, hayır... Fakat adamın çehresi bana hiç de yabancı gelmedi.»

Hafiye dudaklarını yaladı. İyice korkuya kapıldığı belliydi.

«Sanmam,» diye âdeta bağırdı. «Onu tanımadığınızdan eminim. Biliyorum bunu.»

Sydney Carton kadehini tekrar doldurarak homurdandı.

«Sanmıyorsun demek... Hımm... Olabilir... Belki de haklısın. Adam gerçekten çok güzel Fransızca konuşuyordu. Bu dili bir Parisli kadar biliyor diyebilirim. Fakat bana biraz yabancı şivesiyle konuşuyor gibi geldi.»

John Barsad hemen atıldı,

«Parisli değil de ondan... Taşralı. Bu lisanı da çok iyi bilmesine rağmen bir taşralı gibi konuşuyor tabiî...»

Sydney Carton birdenbire bir şey hatırlamış gibi elini masaya vurdu,

«Hayır, hayır,» diye bağırdı. «O adam yabancıydı... Şimdi hatırladım. İsmi Roger Cly'dı onun. Kılığını değiştirmiş olmasına rağmen tanıdım. O da Bailey mahkemesinde tanıklık etmişti.»

John Barsad güldü. Bu gülümseme çarpık burnunu büsbütün eğri gösteriyordu. Sydney Carton'u büyük bir iş başarmış gibi süzerek,

«İşte bunda yanıldınız,» dedi. «Bu kozunuzu oynayamıyacaksınız. Evet, itiraf ederim, uzun yıllar önce Roger Cly benim arkadaşımdı. Kendisiyle beraber çalışırdık. Fakat o öleli çok oldu. Hattâ hastalığı sırasında ona ben baktım. Fakat kendisini kurtarmak mümkün olmadı. Onu Londra civarındaki eski bir kilisenin yanındaki mezarlığa gömdüler. Cenazesinin peşi sıra mezarlığa kadar gidemedim, çünkü kendisini sevmeyen Londra halkı cenaze alayını sardı. Arkadaşımı da onlar gömdü zaten. Fakat son nefesinde Roger Cly'ın yanındaydım. Hattâ tabuta da ben yatırdım onu.»

Bu anda Jarvis Lorry'nin gözü duvardaki çok garip bir gölgeye ilişti. Bu bir cine benziyordu. Merakla başını çeviren yaşlı Banker, bunun Jerry Cruncher'in gölgesi olduğunu anladı. Kapıcının diken gibi saçları daha da dikenleşmişti. Jerry Cruncher'in tam tepesinde bir kirpi oturuyordu sanki.

John Barsad hâlâ muzafferane bir tavırla gülüyordu.

«Biraz mantıkî olmak gerekmez mi?... Haksızlık yapacağınızı da düşünemem. İddianızda yanıldığınızı ispat için size Cly'ın defin ruhsatını göstereyim. Bunu Londra Belediyesinden al-

mıştık. O zamandan beri de bir hatıradır diye yanımda taşırım. İddialarınızın yersizliğini siz de anlayacaksınız...»

Elini cebine atarak, cüzdanının içinden sözünü ettiği vesikayı çıkarttı. Bunu Sydney Carton'a uzatarak, «İyice inceleyin bakalım,» diye gülümsedi. «İyice bakın. İçiniz rahat etsin, sahte filân değildir.»

Jarvis Lorry duvardaki cine benzer gölgenin uzandığını farketti. Jerry Cruncher ayağa kalkmıştı. Kirpi saçlı adam bir iki adımda John Barsad'ın yanına geliverdi. Fakat o kadar sessizce yürümüştü ki, hafiye onun yanına dikildiğinin farkına bile varmamıştı. Jerry Cruncher bir an onu süzdükten sonra, eliyle omuzuna vuruverdi.

«Demek arkadaşın Roger Cly öldü ha,» diye homurdanıyordu. Gözleri garip garip parlıyordu Jerry'nin. «Demek onu tabuta yerleştiren de sensin?...»

John Barsad onu hayretle süzdü. Ne demek istediğini anlamamış gibi bir hali vardı.

«Evet, benim.»

Jerry Cruncher John Barsad'ın yanına iyice sokularak:

«Peki onu tabuttan kim çıkardı öyleyse?»

John Barsad sandalyesinde büzüldü âdeta. Geri geri çekilerek başını iskemlenin arkalığına dayadı. Kekeliyerek,

«Ne... Ne demek istiyorsun,» dedi.

Jerry Cruncher tehditkâr bir tavırla elini salladı,

«Ne demek isteyeceğim? Roger Cly tabutta yoktu, onu demek istiyorum. Tabutta kimse yoktu... Zaten Roger Cly o tabuta konulmuşsa, ben de kafamı keserim...»

John Barsad telâşla Sydney Carton ve Jarvis Lorry'e baktı. İkisi de şaşırmış, Jerry Cruncher'i süzüyorlardı.

Jerry Cruncher ateş saçan gözlerini hafiyenin yüzüne dikerek olanca sesiyle bağırdı,

«Bir de 'ne demek istiyorsun?' diye soruyor. Ne demek istediğim meydanda! O tabutun içinde Roger Cly değil, taş ve toprak yığını vardı. O cenaze bir düzendi zaten. Bunu hem ben biliyorum, hem de benden başka daha iki kişi.»

John Barsad kendini toplamaya çalışıyordu.

«Sen nereden biliyorsun?...»

Jerry Cruncher haykırdı:

«Nereden biliyorsam biliyorum, sana ne? Ama o olaydan dolayı diş biliyordum ve şimdi elime geçirdim seni. Vallahi şuracıkta elimle boğuveririm. Benim gibi namuslu işçilerin ekmeği ile oynarsın ha?...»

Sydney Carton da, Jarvis Lorry de olayın böyle bir şekil almasına pek şaşmışlardı. İşin içinden de bir türlü çıkamıyorlardı. Nihayet genç avukat dayanamıyarak,

«Jerry,» dedi. «Ne demek istiyorsun? Bize de anlat da, işin içinden çıkalım.»

Jerry Cruncher kendini toplamaya çalıştı. Birbirine yakın gözlerini yere dikerek çekingen bir tavırla,

«Şimdi anlatamam efendim,» diye mırıldandı. «Buna yer uygun değil. Bu olayı size bir başka zaman açıklarım.» Sonra eliyle John Barsad'ı işaret ederek homurdandı. «Fakat Roger Cly'ın Londra'da gömüldüğü yalan. O pis casus tabuta filân da girmiş değil. Eğer bu serseri ağzını açıp onun gömüldüğünü iddiaya kalkarsa, onu şuracıkta boğazlayıveririm. Veya hemen koşar, onu ihbar ederim.» Bunu zevkle de yapacağı belliydi Jerry'nin. Sandalyesine büzülmüş olan John Barsad'ı fena fena süzdü.

Sydney Carton, kapıcının açıkladığı olaydan da pekâlâ faydalanabileceğinin farkındaydı. İçkisini içerek,

«Durum anlaşılıyor,» diye gülümsedi. «Bu son koz müthiş bir şey. Müthiş!... Bunu sen de kabul edersin Barsad. Havanın şüpheyle zehirlendiği bu Paris şehrinde ihbar edildiğin takdirde kurtulamıyacağını sen de biliyorsun. Hele senin vaktiyle aristokrat bir hükûmete hafiyelik eden, o hükûmet için çalışan, diğer bir İngilizle daimî bağlantı halinde olduğun da meydana çıkarsa!... Hele üstelik arkadaşına uydurma bir cenaze hazırlatmış, ismi böyle dalavereli bir işe karışmış eski bir hafiye olursa...! İşin sonunu sen tahmin et artık. Herkesin ne düşüneceğini tabiî biliyorsun. 'Hapishanede çevrilen bir entrika!...'

'Cumhuriyet aleyhine çalışan ecnebi ajanlar!...' Bu koz gerçekten müthiş! Bu kozdan ben Giyotini görüyorum Barsad. Ne dersin?... Kumara devam edelim mi?...»

Hafiye çıkar yolu olmadığını çok iyi anlamıştı. İçini çekerek,

«Ben oyundan vazgeçtim,» dedi. «Siz kazandınız... Gerçekten hem benim, hem de Roger Cly'ın İngiltere'de vaziyetimiz çok fenaydı. Halk bulsa bizi bir kaşık suda boğacaktı. Ben ancak son dakikada kaçabildim. Her an yakalanmam ve müthiş surette de cezalandırılmam işten bile değildi. Roger Cly'ı ise günlerce takip ettiler. Oradan oraya kaçıp saklandı. Baktık ki onun kaçması daha güç, bunun üzerine bu yalancı cenazeyi tertip etmekten başka çare bulamadık. Bu adamın söylediği gibi tabutun içinde taş, toprak vardı. Fakat o bunu nereden biliyor, bu sırrı nereden öğrenmiş, şaştım doğrusu.»

Jerry Cruncher,

«Bunu nereden öğrendiğim senin üstüne vazife değil,» diye homurdandı. «Ben biliyorum ya bunu yeter... Sen beni bırak da Bay Carton'u dinle. Onun elinden kurtulabilecek misin bakalım?» Sonra kendini tutamıyarak tekrar haykırdı, «Şunu da aklından çıkarma!... Ufak bir hareket yap, seni elceğizimle şuracıkta boğarım. Anlaşıldı mı?...»

'Hapishane kuzusu,' «Anladım...» der gibi başını salladıktan sonra bu sahneyi alaylı bir tavırla seyretmekte olan Sydney Carton'a döndü.

«Şimdi sadede gelelim... Benim biraz sonra işimin başında bulunmam gerek. Geç kalamam. Demin sokakta bana bir teklifte bulunacağınızı söylemiştiniz. Nedir o? Fakat benden hayatımı tehlikeye atmama sebep olacak, imkânsız bir şey istemeyin sakın. Çünkü yapmam, yapamam. O zaman gider beni ele verirsiniz. Herhalde kendimi tehlikeye atmaktansa, ihbar edilmeyi tercih ederim. Bu ikinci şık benim için daha tehlikesiz olur o zaman. Ümitsiz bir durumda olduğunuzdan sözediyorsunuz. Kim değil ki?... Bu şehirde yaşayanların hepsi ümitsiz. Bunu da unutmayın, işime gelirse ben de gider sizi ihbar ederim. Ya-

lanlar ve yalan yere yeminlerle hapisten kurtulanlar çok görülmüş. Belki ben de kendimi böylelikle kurtarabilirim. Bakın sizinle açık konuştum. Şimdi söyleyin ne yapmamı istiyorsunuz?.»

«Senden pek önemli bir şey istemiyoruz. Sen Corciergerie'de gardiyanlık yapıyorsun değil mi?...»

Hafiye kendinden pek emin bir tavır takınmıştı:

«Boş yere çenenizi yormayın...! Corciergerie'den kimse kaçamaz. Buna imkân ve ihtimal yok...»

Sydney Carton sabırsızlıkla homurdandı,

«Sana mahkûm kaçırmaktan sözeden oldu mu?... Sen sorduğum sorulara cevap ver, ötesine karışma. Sen Corciergerie'de gardiyansın değil mi?...»

Hafiye,

«Her zaman değil,» diye cevap verdi. «Ben arada sırada gardiyanlık yapıyorum.»

Genç avukat öne doğru eğildi:

«İstediğin zaman gardiyanlık yapabilir misin?...»

«Evet... Hapishaneye de istediğim zaman girip çıkarım...»

Sydney Carton bardağına tekrar konyak doldurdu. Sonra içkiyi ağır ağır şömineye döktü. Konyak damlalarının küllerin üzerine düşüşünü dalgın dalgın seyrediyordu. Kadeh boşalınca içini çekerek ayağa kalktı. John Barsad'a:

«Şimdiye kadar Bay Jarvis Lorry ile Jerry Cruncher'in önünde konuştuk. Kozları onların da bilmelerini istiyordum da ondan. Fakat bundan sonra konuşacaklarımızı onların bilmesi gerekli değil. Yandaki karanlık odaya gel de seninle görüşelim.»

9

OYUN HAZIR

Sydney Carton'la, «Hapishane Kuzusu» John Barsad yandaki küçük odaya geçmiş konuşuyorlardı. O kadar alçak sesle konuşuyorlardı ki, dışardakilerin bir şey duymalarına imkân yok-

tu. Jarvis Lorry hâlâ ocağın önünde oturuyor ve dikkatle kapıyı süzüyordu. Adamcağızın yüzünde müthiş bir güvensizlik ve şüphe ifadesi vardı. Namuslu işçi'nin bu bakışlar karşısında takındığı tavır da karşısındakinde güven uyandıracak gibi değildi. Hayır hayır, Jerry'nin çok sinirli ve hattâ endişeli olduğu belliydi. Durmadan kıpırdıyor, ayaklarının yerini değiştiriyordu. Sanki eli ayağı vardı Jerry'nin... Sandalyesine büzülmüştü. Arada sırada da elini yüzüne doğru kaldırarak tırnaklarını muayene eder gibi davranıyordu. Fakat parmaklarını gözüne o kadar yaklaştırıyordu ki... Hele zaman zaman Jarvis Lorry'e kaçamak bir bakış fırlatıp, yaşlı Bankerle göz göze gelince kıpkırmızı kesiliyordu. O zaman da yalandan öksürür gibi yaparak yine parmaklarıyla yüzünü kapıyordu. Hani mümkün olsa kapıcı, kalkıp odadan çıkıverecekti.

Nihayet Jarvis Lorry,

«Jerry,» dedi. «Buraya gel.»

Kapıcı istemeye istemeye kalktı. Yaşlı Banker'e doğru ilerledi. Fakat garip bir şekilde yan yan yürüyordu.

Jarvis Lorry onu tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra sert bir tavırla sordu:

«Sen kapıcılıktan başka ne yapıyorsun?»

Jerry Cruncher yan gözle âmirine baktıktan sonra başını önüne eğdi. Bir süre düşündükten sonra şu parlak cevabı verebildi.

«Ziraatle meşgul oluyorum efendim.»

Jarvis Lorry çok hiddetliydi. Tehditkâr bir tavırla parmağını sallıyarak,

«Beni aptal mı sanıyorsun sen,» diye haykırdı. «Senin bir takım işler karıştırdığın belli... Şimdiye kadar Tellson's Bankasında herkesin gözünü boyamak için çalıştın değil mi? Bankanın şerefinden istifade ettin, oysa aslında karanlık, tiksinti verici bir iş yapıyordun... Üstelik kanuna aykırı bir işle! Şimdi anlıyorum bunu. Bu hususta seninle İngilteer'ye döndüğümüz zaman konuşuruz. Benden de hiç yardım bekleme. Bunu aklından çıkar! Sırrını saklıyacağımı sanıyorsan da yanılıyorsun. Bu-

nu Müdüre anlatacağım. Bankanın şerefini lekelemene dayanamam ben.»

Jerry Cruncher fena halde üzülmüştü.

«Beyefendi,» diye yalvardı. «Beni yıllardan beri tanırsınız. Banka kapandıktan sonra da sizin emrinizde çalışır, misafirlikten dönerken size refakat ederdim. Bana zarar vermek isteyeceğinizi, bana fenalık yapacağınızı sanmam. Ben öyle işler yapmış olsam bile, ama 'yapmış olsam bile', diyorum, 'yaptım', demiyorum... Böyle bir suç işlemiş olsam bile, siz bana merhamet edersiniz... Bana acıyın... Zaten her şeyin olduğu gibi bu hikâyenin de içyüzü var... Sözgelimi doktorları, tıplı öğrencileri düşünün. Şu saatte onlar kimbilir kaç altın kazanıyorlar. Fakat namuslu işçiler öyle mi ya?... Altın nerede; onlar meteliğe kurşun atıyor... Tellsonss'da sabahtan akşama kadar çalışılıyor da eline ne geçiyor. Oysa doktorlar... Kendi arabalarına kurulup bir aşağı, bir yukarı dolaşıyorlar... Üstelik Bankaya para yatıracak kadar da zenginler. Kapıdan girip çıkarken de 'namuslu işçi'ye gizliden işaret yapıyorlar. 'Çalışmalısın' der gibi... Onlar Tellson's'un itibarından istifade etmiyorlar mı sanki?... Siz olsanız ne yaparsınız?.. Sonra karıma bir bakın... Yani İngiltere'de olsaydık da kendisini bir görseydiniz demek istiyorum... Aklına estikçe *dua eder. Duası hiç bitmez* onun. Oysa doktorların karılarını asla dua ederken yakalıyamazsınız. Hattâ dua etmesini bilmezler bile. Bilenleri de herhalde Allah'a, kocalarına daha fazla hasta göndermesi için yalvarıyorlardır. Hasta olunca o öteki iş de olur tabiî. Hoş bunu da kârlı bir iş sanmayın... İşin içine cenaze levazımatçıları, papazlar, rahipler, kilise işçileri karışır. Bekçileri de unutmayın... Bu saydıklarımın hepsi de aç gözlüdür. Bir insan o işle uğraşsa bile eline fazla bir şey geçmez. Bu işten zengin olunur mu sanıyorsunuz? Ne münasebet!... Sonra insan bu mesleğe bir kere girdi mi, ne kadar uğraşırsa uğraşsın, çıkamıyor. Sonunda kurtuluş yok... Yani 'ben böyle bir iş yapsaydım bir daha kurtulamazdım' demek istiyorum. Böyle bir şey yaptığım yok...»

Jarvis Lorry bağırdı:

«Öööö! Midemi bulandırıyorsun! Sana baktığım zaman iğreniyorum âdeta Jerry.» Buna rağmen yaşlı banker'in biraz yumuşadığı da belliydi.

Jerry Cruncher sözlerine devam etti.

«Size haddim olmayarak bir şey teklif edeceğim. Daha doğrusu şüphelendiğiniz işi yapsaydım, böyle bir teklifte bulunurdum demek istiyorum...»

Jarvis Lorry,

«Kaçamak sözlerden hoşlanmam,» diye adamın sözünü kesti.

«Benim de kaçamak, sözler söylemek âdetim değildir efendim... Evet; eğer o şüphelendiğiniz işi yapsaydım size şu teklifte bulunurdum: Biliyorsunuz ben Bankadan ayrıldığım zamanlarda yerime oğlumu bırakırım. Çok iyi ve çalışkan bir çocuktur. İstediğiniz gibi çalışır. Haberleri götürür, getirir. Sizi kızdırıp incitmez. Eğer ben şüphelendiğiniz işi yapıyorsam, ama yapıyorum demiyorum, bırakın oğlum benim yerime geçsin. Annesine o baksın! Ben de eğer sandığınız gibi suçluysam mezarcılığa başlıyayım. Bu suretle ölüleri çıkaracağıma gömeyim. Hem de kanunî yoldan. Üstelik bu suretle onların çalınmasını da önlemiş olurum. Böylece yaptığım günahı da öderim efendim. Tabiî eğer şüphelendiğiniz işle meşgul olmuş ve böyle günahlar işlemişsem, demek istiyorum.» Bir an durarak derin bir soluk aldı. Alnında ter taneleri belirmişti. Bunları ceketinin koluyla sildikten sonra o kısık sesiyle konuşmasına devam etti: «Şu Paris'e geleli neler gördüm neler! Her gün ne felâketlere tanık oluyor insan. Hele o kafası uçmuş zavallıları, o başsız cesetleri görünce içim fena oluyor doğrusu. Size anlattığım sonuca vardım... Dediğim gibi o fena işle meşgûl olsaydım böyle hareket ederdim. Beni cezalandırmadan önce bu anlattıklarımı düşünün. Sizden düşüncelerimi saklıyabilirdim, fakat böyle bir şey yapmadım. Size fikrimi açıkça anlattım.»

Jarvis Lorry,

«Hakkın var,» diye mırıldandı. «Hiç olmazsa yalan söylemedin... Neyse bu konuyu kapatalım artık. Belki sana yine es-

kisi gibi muamele ederim. Tabiî önce yaptığın şeylere pişman olduğuna kanaat getirmeliyim. Bunu da bana sözlerle değil, hareketlerinle ispat eedbilirsin. Onun için bu konuda konuşmayalım artık.»

Jerry Cruncher başını hafifçe öne eğerek geri çekildi. Sydney Carton'la Hafiye odaya girdikleri zaman da eli şakağında, düşünceli düşünceli bir kenarda oturuyordu.

Sydney Carton hafiyeye,

«Güle güle Barsad,» dedi. «Artık anlaştığımıza göre korkacak bir şey kalmadı. Kararlaştırdığımız şekilde hareket et.»

Sonra tekrar şöminenin önündeki yerine oturdu. John Barsad ve arkasından da Jerry Cruncher dışarı çıkıp; onları yalnız bıraktıkları zaman Jarvis Lorry merakla genç avukata döndü:

«Ne oldu Sydney?»

«Maalesef fazla bir şey yapamadım. İşler ters gittiği takdirde Barsad beni mahkûmun yanına sokabilecek. O kadar...»

Jarvis Lorry üzüntüyle yüzünü buruşturdu.

Genç avukat,

«Başka yapacak bir şey yoktu ki,» dedi. «John Barsad'dan daha fazla bir şey istemek, onu Giyotine göndermek demek. Bunu Hafiyenin kendisi de söyledi, siz de duydunuz. Hattâ ihbar edilmeyi, buna tercih ediyor. Çünkü o zaman hiç olmazsa kendini kurtarması ümidi var. Elimizden başka bir şey gelmiyor...»

Jarvis Lorry mırıldandı:

«İdamına karar verilirse, Charles Darnay'ın yanına girmek hiç bir şey ifade etmez ki. Zavallıyı kurtaramayız!...»

Sydney Carton içini çekti,

«Ben de zaten böyle kurtarabileceğimizi iddia etmedim Bay Lorry.»

Yaşlı Banker dalgın dalgın ateşi seyrediyordu. Sevgili Lucie'sini düşündü. Charles Darnay'ın ikinci defa tutuklanması Jarvis Lorry'i çok üzmüş, sanki bir kat daha ihtiyarlatmıştı. Böyle üzüntülere, dertlere gelemiyordu artık. Gözleri doldu... Yaşlar yanaklarından aşağı yuvarlanmaya başladı.

Onun ağladığını gören Sydney Carton'un tavrı da değişi-

vermişti. O kayıtsız halini bir tarafa bırakarak, üzüntüden titreyen bir sesle.

«Çok iyi bir insansınız,» diye mırıldandı. «Çok da sadık bir dostsunuz. Affedersiniz, sizi böyle üzgün görünce dayanamadım... Babamın ağladığını görünce bir kenarda, hiç bir şey yapmadan, aldırmazmış gibi bir tavır takınamazdım... Babam olsaydınız, üzüntünüze ancak bu kaadr saygı duyabilirdim... Neyse ki babam olmak bahtsızlığına uğramamışsınız...»

Bu son sözleri yine o her zamanki küstah ve kayıtsız tavrını takınmaya çalışarak söylemişti. Fakat buna rağmen sesinde ve halinde o kadar samimî bir saygı ve takdir vardı ki, onun şimdiye kadar bu tarafını hiç görmemiş olan Jarvis Lorry, üzüntüsü arasında şaşmaktan geri kalmadı. Uzanarak genç avukatın elini tuttu. Sydney Carton gerçek bir sevgiyle bu yaşlı eli sıktı.

Bir müddet sessiz sadasız ateşin başında oturdular. Nihayet Sydney Carton yine o soğukkanlı halini takınarak,

«Zavallı Charles Darnay meselesine gelelim,» dedi. «Lucie'ye bu görüşmeden, yaptığımız hazırlıktan sözetmeyin. Çünkü Lucie'nin Conciergerie'ye girip, kocasını görmesi ihtimali yok... Bizim verdiğimiz kararı duyarsa bu hazırlığı Charles Darnay'ın kararın uygulanmasına meydan vermeden hayatını sona erdirmesi için gerekli şeyleri kendisine götürmek için yaptığımızı sanar.»

Bu ihtimâl Jarvis Lorry'nin aklına gelmemişti. Başını kaldırarak Sydney Carton'un yüzüne, bu hazırlığı anlattığı sebepten dolayı yapıp yapmadığını anlamak ister gibi uzun uzun baktı. Genç adamın kafasından böyle bir şeyler geçtiği belliydi. O da hiç ses çıkarmadan yaşlı Bankerin yüzüne baktı. Sonra,

«Lucie'nin aklına bin türlü ihtimâl gelebilir,» diye mırıldandı. «Bunlar da onun ıstırabını büsbütün arttırır tabiî. Bunun için onu daha fazla üzmeye hiç bir sebep yok. Ona sakın benden sözetmeyin. Buraya ilk geldiğim zaman size anlattığım gibi kendisini görmemem çok daha iyi. Ben ona yardım etmek için elimden geleni yapacağım. Kendisini görmeden daha kolay yardım edebilirim... Siz bu akşam Manette'lere gidecek misiniz?

Onları görseniz daha iyi olur, Lucie herhalde çok üzgündür, onu biraz teselli edersiniz.»

Jarvis Lorry başını salladı:

«Biraz sonra gideceğim.»

Sydney Carton,

«Buna memnun oldum,» dedi. «Lucie size çok bağlıdır, çok da güvenir. Yanında olursanız biraz teselli bulur belki... Nasıl o?»

«Çok üzüntülü ve mutsuz. Fakat yine eskisi gibi çok güzel.»

«Ah!»

Bu, uzun, acıklı bir iç çekmesine, hattâ bir hıçkırığa benziyordu. Jarvis Lorry merakla genç avukatın yüzüne baktı. Fakat Sydney Carton başını şömineye doğru çevirmiş, dalgın dalgın alevlere bakıyordu. Yüzünde de çok garip, yaşlı Banker'in içini burkan bir ifade vardı. Fakat hemen geçiverdi. Sydney Carton da o kayıtsız tavrını takındı. Ayağıyla dışarıya yuvarlanmak üzere olan alevli bir kütüğü hafifçe itti. Sırtında o zamanlar moda olan beyaz bir seyahat paltosu ve ayağında da uzun çizmeler vardı. Yüzü ocağın alevinde gayet renksiz duruyordu, kahverengi saçları pırıl pırıl parlıyordu. Ayağını dayadığı alevli kütüğü unutmuştu bile. Jarvis Lorry,

«Sydney,» dedi. «Çizmen yanacak.»

Genç avukat hafifçe irkilerek başını kaldırdı. Ayağını ateşten çekerken,

«Dalmışım,» diye mırıldandı.

Jarvis Lorry yine dikkatle onu süzüyordu. Yakışıklı bir gençti Sydney Carton. Fakat zevk ve eğlenceye olan düşkünlüğü, yüzünün düzgün hatlarını biraz bulandırmıştı sanki. Hapishaneden yeni çıkan Charles Darnay'a da mahkûmiyet hayatı aynı tesiri yapmıştı. Jarvis Lorry o anda iki gencin birbirlerine ne kadar çok benzediklerini düşündü.

Sydney Carton derin derin içini çektikten sonra yaşlı Bankere döndü,

«Artık buradaki işlerinizi bitirdiniz değil mi?»

Jarvis Lorry,

«Evet,» diye cevap verdi, «Dün akşam Lucie gelmeden ön-

ce sana bunu anlatıyordum, konuşmamız yarım kaldı. Yapılması gereken her şeyi yaptım. İşleri mümkün olduğu kadar halletttim. Önemli kâğıtları da emniyetli bir yere gönderdim. Artık gitmeye hazırım. Hattâ Paris'ten çıkmak için izin kâğıdımı bile aldım. Yarın da hareket etmeye niyetliyim...»

Bir müddet hiç konuşmadan oturdular. Nihayet Sydney Carton sesinde belirli bir üzüntüyle,

«Şeref dolu, uzun bir hayat sürdünüz değil mi?» dedi.

«Öyle... Yetmiş sekiz yaşındayım...»

Sydney Carton yaşlı adamın haline haset edermiş gibi onu süzüp duruyordu:

«Hayatınızda daima faydalı oldunuz değil mi? Daima çalıştınız. Size her zaman saygı duydular ve güvendiler.»

«Çocukluktan kurtulduğum günden beri çalışıyorum Sydney. Hattâ daha çocukken çalışmaya başladım da diyebilirim.»

Genç avukat,

«Ne iyi,» diye mırıldandı. «Bu gün de fevkalâde bir mevkiiniz var. Bu dünyadan ayrıldığınız zaman yeriniz bomboş kalacak. Orasını kimse dolduramıyacak.»

Jarvis Lorry başını salladı:

«Yok canım... Ben artık köşesine çekilmiş, yaşlı bir bekârım. Arkamda kimseyi bırakmıyacağım. Ölümüme ağlayacak da yok.»

Sydney Carton kaşlarını kaldırdı:

«Böyle söylemeyin. Arkanızdan ağlıyacaklar pekâlâ var. Meselâ Lucie sizin için ağlamaz mı sanıyorsunuz. Ya onun küçük kızı?»

Jarvis Lorry içini çekti:

«Haklısın Sydney. Allah'a şükür ki arkamdan ağlayacak Lucie, yavrusu ve hattâ babası var.»

Genç avukat acı acı güldü,

«Gerçekten Allah'a şükredilecek bir şey değil mi, bu? Lucie'nin insanın arkasından sevgiyle gözyaşı dökmesi...»

Yaşlı Banker başını salladı:

«Öyle, öyle...»

Sydney Carton dalgın dalgın konuşmaya başlamıştı:

«Sözgelimi bu akşam kalbinizin derinliklerine baksaydınız ve 'ben bütün ömrüm boyunca hiç bir insanın sevgisini, minnet ve saygısını kazanamadım,' deseydiniz... Kendi kendinize 'beni hatırlamaları için hiç bir iyilikte bulunmadım, kimseye hizmet etmedim, hemcinslerimin saygısını kazanamadım,' diye itiraf etseydiniz, o zaman bu yetmiş sekiz yılın ağırlığı altında ezilirdiniz değil mi? Geçirdiğiniz yıllar sizin için bir işkence olurdu.»

Jarvis Lorry,

«Evet, Sydney,» dedi. «Çok doğru söyledin.»

Genç avukat tekrar başını çevirmiş ve gözlerini, çatırdıyarak yanan kütüklere dikmişti. Derin derin düşünüyordu. Sonunda,

«Size bir şey sormak istiyorum Bay Lorry,» diye mırıldandı. «Çocukluğunuz size çok uzaklarda kalmış gibi geliyor mu? Annenizin dizlerinde oturduğunuz günler gerilerde, sisler arasında mı kaldı? Yoksa o zamanları gayet kolaylıkla hatırlıyabiliyor musunuz?»

Jarvis Lorry, Sydney Carton'un bu kadar yumuşadığını hiç görmemişti. O da hafif bir sesle cevap verdi,

«Yirmi yıl önce çocukluğum bana pek gerilerde kalmış gibi geliyordu, bugün ise durum tam tersi. Çünkü bana kalırsa insanlar hayatları boyunca bir daire üzerinde hareket ediyorlar. Böylece gitgide sona yaklaştıkça, ilk başladıkları noktaya da sokulmuş oluyorlar. Bu, insanı o uzun yolculuğa hazırlamak için pek hoş bir usûl. Tatlı bir şey bu! Çoktan beri unutmuş olduğum hatıralar yavaş yavaş canlanıyor. Sık sık gözümün önüne pek genç ve pek güzel bir kadın olan annem geliyor. Ne tuhaf değil mi, ben ondan yaşlıyım şimdi! O dünyayı büyük bir bahçe sandığım, yaptığım hareketlerin, işlediğim suçların cezalandırılmadığı o çocukluk günlerini daha dünmüş gibi hatırlıyorum.»

Sydney Carton'un yüzü birdenbire kıpkırmızı olmuştu.

«Neler duyduğunuzu çok iyi anlıyorum,» diye âdeta haykırdı. «Bütün bu düşünceler sizi mutlu ediyor mu?»

«Ediyor ya..»

Genç avukat hiç cevap vermedi. Ayağa kalkarak Jarvis Lorry'nin paltosunu getirdi. Onun giyinmesine yardım etti. Ama yaşlı Banker bu konuyu kolay kolay bırakmak niyetinde değildi.

«Fakat, sen Sydney,» dedi. «Sen henüz çok gençsin. Senin sonun uzaklarda daha.»

Sydney Carton hafifçe omuzunu silkti,

«Genç olmasına gencim,» diye cevap verdi. «Ama benim tuttuğum yol zaten insanı ihtiyarlatmaz ki... Neyse, beni bir tarafa bırakalım...»

Jarvis Lorry hafifçe gülümsedi,

«Beni de öyle... Sen de sokağa çıkmıyor musun Sydney?»

Genç adam yine omuzlarını silkti,

«Niyetim var... Sizi Lucie'nin evine kadar götürürüm... Benim ne içi içine sığmaz bir adam olduğumu bilirsiniz Bay Lorry. Eğer sabaha kadar sokaklarda dolaşırsam sakın endişelenmeyin. Yarın sabah yine karşınıza dikilirim. Siz mahkemeye gidecek misiniz?»

Jarvis Lorry içini çekti:

«Evet... Fakat çok korkuyorum.»

«Ben de mahkemeye geleceğim, ama kalabalığın arasına karışacağım tabiî. Bizim 'hapishane kuzusu' bana oturacak bir yer bulur herhalde... Koluma girer misiniz?»

Jarvis Lorry, Sydney Carton'un koluna girdi. Birlikte merdivenlerden inerek sokağa çıktılar.

Bir iki dakika sonra Manette'lerin apartmanının önüne gelmişlerdi. Carton kapının önünde Jarvis Lorry'den ayrıldı. Fakat oradan hemen uzaklaşmadı. Bir köşeye gizlenerek yaşlı Bankerin içeri girmesini bekledi. Jarvis Lorry gözden kaybolur kaybolmaz karanlıkların arasından sıyrılarak tekrar kapıya geldi. Elini uzatarak kapanmış olan kapıyı okşadı, okşadı...

Lucie'nin her gün hapishanenin karşısına gittiğini de öğrenmişti. Kendi kendine,

«Bu kapıdan çıkardı herhalde,» diye mırıldandı. Sonra etrafına bakındı, «bu tarafa sapardı... Her gün bu taşlara basardı... Ben de onun geçtiği yoldan gideyim bari... Ah Lucie! Lucie!...»

Sydney Carton, Lucie'nin La Force Hapishanesinin karşısında aylarla beklediği köşeye geldiği zaman, saat on olmuştu. Dükkânını kapamış ve kapısının önünde çubuğunu tüttürmeye başlamış olan kısa boylu bir bıçkıcıdan başka kimse yoktu sokakta.

Sydney Carton onun merakla kendisini süzdüğünü görünce durarak selâm verdi,

«Merhaba Vatandaş!»

«Merhaba Vatandaş!»

«Cumhuriyet ne alemde »

Bıçkıcı bir kahkaha attı,

«Giyotini soruyorsun galiba..? Bayan Giyotinin sağlığı yerinde doğrusu. Hasta filan değil. Bugün tam altmış üç kişinin kafasını uçurdu. Yakında yüz baş kesmeye başlayacak... Cellât Samson'la yamakları fazla yorulduklarından şikâyet ediyorlar... Hah, hah, hay! Çok komik adam şu Samson. Ama öyle iyi bir berber ki, bir görsen!»

Sydney Carton,

«Onu her gün görmeye gidiyor musun?» diye sordu,

«Mahkûmları tıraş edişini görmeye mi? Tabiî. Hiç kaçırır mıyım? Her gün gidiyorum. Usta berber ama! Kafaları hemen uçuruveriyor. Sen hiç onu çalışırken gördün mü?»

Genç avukat,

«Hayır,» dedi. «Hiç görmedim.»

Kısacık boylu bıçkıcı dirseğiyle Sydney Carton'un göğsüne dostça vurdu,

«Tavsiye ederim git. Ama mahkûmların çok olduğu zaman onu seyretmen daha iyi olur. Bak hesap et Vatandaş. Samson bugün altmış üç kafayı ben çubuğumu içinceye kadar uçuruverdi. Şerefsizim, namussuzum! Eli bu kadar çabuk herifin!»

Bu sırıtkan, kısa boylu bıçkıcı, cellâdın çabukluğunu, zamanı çubuğu ile nasıl hesapladığını anlatırken Sydney Carton arkasını döndü. Çünkü o anda bu sırıtkan varlığın boğazını sıkarak, öldü-

rüvermek gelmişti içinden. Kendini tutamıyacağından korktuğu için kurtuluşu uzaklaşmakta buldu.

Bıçkıcı arkasından seslendi.

«İngiliz elbiseleri giymişsin ama sen İngiliz değilsin.»

Sydney Carton omuzunun üzerinden bakarak cevap verdi.

«İngilizim.»

Bıçkıcı buna pek şaşmıştı,

«Ama fransızcayı bir Parisli gibi konuşuyorsun.»

Genç avukat hafifçe gülümsedi,

«Paris'te okudum da ondan.»

«Ya... Şimdi anlaşıldı... Güle güle İngiliz Vatandaş!»

«Allahaısmarladık Vatandaş!»

Bıçkıcı ısrar ediyordu,

«Samson'u görmeyi unutma,» diye bağırdı. «Git o keratayı gör. Ne komik herif bilsen... Yanına çubuk almayı unutma.»

Sydney Carton cevap vermeden uzaklaştı. Köşeyi döndükten sonra bir an durup düşündü. Cebinden çıkardığı küçük bir kâğıda bir şeyler karaladı. Sonra gideceği yeri pek iyi bilen bir adamın kendinden emin ifadesiyle dar bir sokağa saptı. Bir süre yürüdü. Bu sokaklar o görmeyeli daha da pis olmuştu. Zaten Törer devri başlıyalı Paris'in sokakları temizlenmez olmuştu artık. Genç avukat karanlık, dar ve pis sokaklardan geçerek küçük bir eczanenin önüne geldi. Küçük dükkânın sahibi kepenklerini indirmek üzereydi. Sydney Carton.

«Merhaba vatandaş,» diyerek içeriye girdi. Eczacı da peşinden. Ufak tefek, kamburu çıkmış bir adamdı. Hemen tezgâhın arkasına geçti. Genç avukat biraz önce sokakta yazmış olduğu kâğıdı çıkararak eczacının önüne bıraktı. Adam buna şöyle bir göz attıktan sonra hafifçe ıslık çaldı,

«Vay, vay, vay!»

Sydney Carton adamın bu haline aldırmadı bile. Eczacı,

«Bunlar senin için mi Vatandaş?» diye sordu.

Genç avukat tabiî bir tavırla cevap verdi,

«Evet, benim için.»

«Bu ilâçları ayrı ayrı saklayacaksın değil mi Vatandaş? Karıştırdığın takdirde neler olacağını herhalde biliyorsun?»

«Tabiî, tabiî...»

Eczacı ufak ufak paketler hazırlayıp tezgâhın üzerine dizdi. Sydney Carton da bunları birer birer paltosunun iç cebine, dikkatle yerleştirdi. Adamın parasını verdikten sonra ağır ağır dükkândan çıktı.

Sokakta derin bir soluk aldıktan sonra başını kaldırarak karanlıkta parlayan aya baktı,

«Artık yapacak bir şey yok... Sabahı beklemek gerek. Hiç de uykum yok.»

Bunları o eski kayıtsız ve küstah tavrıyla söylemiyordu artık... Hayır...! Gözleri gökte birbirini kovalayan bulutlarda olan genç adamın halinde meydan okurmuş gibi bir şey de yoktu. O bu sözleri daha çok, yolunu kaybedip, karanlıklarda, çamurlarda yuvarlanan fakat en sonunda doğru yolu bularak neticeyi bütün açıklığıyla gören yorgun bir adam edasıyla söylemişti.

Uzun yıllar önce, daha pek gençken arkadaşları arasında istikbalin büyüklerinden biri olmaya namzet gösterildiği sıralarda, babasının tabutu arkasından mezara kadar gitmişti. Annesi çoktan ölmüştü. İşte Sydney Carton gökte bulutların uçuştuğu, ayın garip bir ışıkla şehri aydınlattığı o gece, karanlıkta sokaklardan geçerken babasının mezarında okunan duaları düşünüyordu. Bu, o zamanlar çocuğun üzerinde o kadar büyük bir tesir bırakmıştı ki...

«Allah, 'Ben hayat verenim ve yeniden diriltenim,' buyurdu. Bana inananlar, ölmüş olsalar bile, tekrar yaşayacaklardır. Yaşayan ve bana inananlar ise asla ölmeyeceklerdir.»

Giyotin'in gölgesi altında yaşanılan bu şehirde, gece tek başına dolaşan ve o gün kafaları uçurulmuş altmış üç bahtsıza bütün kalbiyle acıyan genç adamı bu sözler teselli ediyordu sanki. Yarının kurbanları su anda hapishanelerinde sonlarını bekliyorlardı. Ya diğerleri, öbür gün, daha öbür gün Bayan Giyotin'e teslim edilecek olanlar...

Sydney Carton kendi kendine babasının mezarı başında oku-

n duayı tekrarlıyarak süratle ilerledi. Bazı evlerin ışıkları ya-
ordu. Bunların sakinleri herhalde sabaha kadar, bir kaç saat
n de olsa, şehirde cereyan eden faciaları unutmak niyetindey-
er. Kiliseler bomboştu. Dua eden yoktu artık. Yıllardan beri
paz kisvesi altında kendilerini soyan sahtekârlardan halk o ka-
r bıkmıştı ki, ihtilâl dine kadar sirayet etmişti. Sydney Carton
ezarlıkların önünden de geçti. Bunların kapılarında «Ebedî uy-
yeri» yazılı levhalar vardı. Genç avukat ağzına kadar tıklım
lım dolu olan hapishanelere yaklaştı, arabaların tutukluları
otine taşıdığı yollarda dolaştı. Fakat halk bu dehşete o kadar
şmış, bunu o kadar kanıksamıştı ki... O akşam da bir kaç saat
n istirahat edecek, sonra sabah olunca facialar tekrar başlı-
caktı.

Ortalıkta tek tük araba vardı. Çünkü arabaya binenler he-
en halkın ilgi ve şüphesini çekiyorlardı. Bu yüzden kimse ara-
ların semtine uğramaz olmuştu. Kibarlar ise başlarına kırmı-
birer şapka, ayaklarına kaba pabuçlar giyerek yürümeyi, bu
retle halkın gözünden kaçmayı tercih ediyorlardı.

Tiyatrolar ise tıklım tıklım doluydu. Sydney Carton bunlar-
n birinin önünden geçerken kapılar açıldı ve neşeli bir kala-
lık sokağa taştı. Sonra küçük gruplara ayrılıp, güle konuşa ev-
inin yolunu tuttular. Başka bir tiyatronun kapısında küçük bir
la annesi bekliyor, ikisi de çamur deryası halini almış sokak-
karşıdan karşıya geçmek çarelerini arıyorlardı. Genç avukat
cuğu kucağına alıp karşıya taşıdı. Küçük kız yere inmeden ön-
de hizmetine karşılık onun kendisini öpmesini istedi...

«Allah, 'Ben hayat verenim ve yeniden diriltenim' buyurdu.
na inananlar, ölmüş olsalar bile tekrar yaşayacaklardır. Yaşa-
n ve daima buna inananlar ise asla ölmeyeceklerdir.»

Sokaklar derin bir sessizliğe bürünmüştü artık. Bu dua, genç
amın ayak seslerinin yankılarından doğuyor, dalgalar halinde
ceye yayılıyordu sanki. Sydney Carton gayet sakin ve soğuk-
nlıydı.

Gece ilerledi. Genç avukat köprüde durmuş, nehir sularının
ris adasının duvarlarına çarpmasını dinliyordu. Ay ışığında

Katedral ve şehrin uzaktan üst üste gibi duran evleri pırıl pırıl parlıyordu. Hava ağarmak üzereydi. Gece, ay ve yıldızlar yavaş yavaş soldular. Sanki ölüm onlara kadar yaklaşmıştı. Sanki her yerde, her şeyde ölüm vardı artık.

Fakat yeni doğan güneş parlak ışıklarını etrafa serpmeye başlayınca, bu kasvetli düşünceler de gece gibi uçup gitti. Elini gözlerine siper alarak ufukta yükselen güneşi seyretmekte olan Sydney Carton, bu ateşten küreyle kendi arasından ışıklı bir yolun uzandığını görür gibi oldu. Nehir, bu ışıklı yolun altından sırıldayarak akıyordu.

Sabahın sessizliğini yırtan nehrin sesi, Sydney Carton'a pek dostane gelmişti. Evlerin bulunduğu mahalleden uzaklaşarak bir süre nehir boyunda yürüdü. Sıralardan birine oturdu. Güneşin hararet ve ışıkları rahatlatmıştı onu. Derin bir uykuya daldı.

Bir iki saat sonra tekrar ayaktaydı. Yine bir süre nehrin kenarında dolaştı. Bir ara nehrin ortasındaki bir girdaba gözü ilişti. Bu noktada sular karışıyor, dönüyor dönüyordu. Nihayet kuvvetli cereyan girdabı açıklara doğru sürükleyip götürdü. O zaman,

«Bu girdap da tıpkı bana benziyor,» diye içini çekti.

Biraz ileriden bir yelkenli gözüktü. Yelkenleri, kurumuş yaprak rengindeydi. Kayar gibi nehrin üzerinde ilerledi. Sydney Carton'un önünden geçti ve uzaklaşıp gitti. Yelkenlinin suda bıraktığı hatalar, işlediği suçlar ve ileriyi göremeyişi için Allah'dan af diliyordu. Duasını, şu sözlerle bitirdi, «Ben hayat verenim ve yeniden diriltenim.»

Ağır ağır yürüyerek Tellson's Bankasının yolunu tuttu. Jarvis Lorry odasında yoktu. Yaşlı Banker sabahleyin erkenden çıkıp gitmişti. Sydney Carton onun gittiği yeri kolayca tahmin etti tabiî. Eve döndüğünde içki şişelerine elini bile sürmedi. Biraz kahve içti, ekmek yedi. Sonra yıkanıp temizlenerek, elbisesini değiştirdi... Mahkemeye gitme zamanı gelmişti artık.

Mahkeme binası hıncahınç doluydu. Her kafadan bir ses yükseliyor, uğultu kulakları sağır ediyordu. Halkın, önünden korkuyla kaçtığı «Hapishane Kuzusu» John Barsad, Sydney Carton'u bir köşeye oturttu. Jarvis Lorry ile Doktor Manette de salonda-

lardı. Ve... Ve aralarında Lucie oturuyordu. Sydney Carton onu uzaktan seyretmeye başladı. Kalbindeki kan çekilivermişti sanki.

Bir kaç dakika sonra Charles Darnay'ı da içeri soktular. Genç kadın kocasına uzun uzun baktı. Bakışlarında öyle derin bir sevgi ve şefkat vardı ki... Lucie bakışlarıyla kocasına cesaret ve dayanma gücü aşılamak da ister gibiydi. Lucie ile göz göze gelen Charles Darnay'ın hali de birdenbire değişti. Sapsarı çehresi renklendi, feri kaçmış gözleri parladı. Genç adam canlanıvermişti. Bu bakışın Sydney Carton üzerindeki etkisini merak eden olsaydı, o anda genç avukatın haline pek şaşardı. Çünkü Sydney Carton da Charles Darnay gibi canlanmış, zindeleşmişti âdeta... Onun da gözleri parlıyordu artık.

Bu Halk mahkemesi hiç bir zaman belirli bir usule göre hareket etmez, yargılanan zavallıları kimse dinlemezdi. Davalara gelişi güzel, halkın ve Jürinin arzusuna göre bakılıverirdi. Zaten eğer evvelce kanunlar, nizamlar ve kurallar alt üst edilmemiş olsaydı, böyle bir ihtilâl de cereyan etmezdi. İhtilâlin, intihar derecesini bulan coşkunluğu da, bu kanunları rüzgârın önüne düşmüş yapraklar gibi sürükleyip götürmesiydi.

Salondaki bütün gözler jüriye dikilmişti. Dün ve önceki gün de jürilik yapan, yarın, öbür gün ve daha gelecek günlerde yine bu görevi yapacak olan haşin, vatansever vatandaşlardan kuruluydu. Bunların arasında sinirli parmaklarını durmadan yanaklarında dolaştıran, yüzünde yiyeceğe değil de, başka şeylere karşı müthiş bir açlık okunan biri, dikkati hemen üstüne çekiyordu. Onun bu hali seyircileri de çok memnun ediyordu doğrusu. Bu cana kıymak isteyen, kana susamış, gözlerini kin bürümüş yamyam suratlı zavallı jüri üyesi Jacques Üç'tü. Zaten bütün jüri ona benziyordu. Zavallı ve suçsuz bir ceylanı muhakeme etmeye hazırlanan bir sürü vahşi kurt.

Halk bir süre jüriyi süzdükten sonra, bu defa başlar beş hâkime ve Halk Savcısı'na doğru döndü. Bunların çehrelerinde de hiç merhamet ifadesi yoktu doğrusu. Bakışlarında da ölüm arzusu okunuyor, suçluya hiç acımıyacakları, onu dinlemiyecekleri anlaşılıyordu. Hâkimler ve Savcının tetkikinden sonra seyirciler

birbirlerine baktılar. gülümseyerek jüri ve mahkeme üyelerinin görünüşlerinden duydukları sevinç ve takdiri belirttiler. İşler yolundaydı doğrusu. «Tamam» der gibi başlarını da salladıktan sonra öne doğru eğilerek dinlemeye başladılar.

«Charles Evremonde, diğer adıyla Charles Darnay... Dün serbest bırakılmıştı. Dün akşam yeni suçlamalarla tekrar tutuklandı,» diyordu Halk Savcısı. «Kendisine ithamname dün akşam okundu. O, Cumhuriyetin şüphe edilen düşmanlarından biridir. Aristokrattır. Herkesi boyunduruğu altına alan bir aileye mensuptur. İmkânlarını halka baskı yapmak için kullanan ve Cumhuriyet tarafından bütün haklarından yoksun edilerek, ortadan kaldırılmasına karar verilen bir sınıfdandır bu adam. İşte Charles Evremonde, diğer adıyla Charles Darnay da son kararlara göre ortadan kaldırılmalıdır...»

Reis,

«Mahkûm açıkça mı, yoksa gizli olarak mı suçlandırılıyor?» diye sordu.

«Açıkça.»

«Kimler tarafından?»

Halk Savcısı kükredi,

«Üç vatandaş tarafından. Bunların birincisi Saint Antoine'de şarapçılık yapan Ernest Defarge.»

Reis başını salladı.

«Güzel...»

Halk Savcısı devam etti,

«İkincisi karısı Therese Defarge.»

Reis memnun olmuştu.

«Bu da iyi.»

Halk Savcısı bir an susarak etrafına bakındı sonra,

«Üçüncüsü ise Doktor Alexander Manette.»

Halk çılgınlar gibi bağırışmaya başladı. Doktor Manette oturduğu yerden ayağa fırlamıştı. Yüzü sapsarıydı, tir tir titriyordu. Elini kaldırarak halkı susturdu. Sonra Reise döndü,

«Bunu reddediyorum. Benim Charles Darnay'ı suçladığım

büyük bir yalan ve sahtekârlıktan başka bir şey değil. Ben böyle bir şey yapmadım, yapmaya da niyetim yok. Siz de itham edilenin kızımın kocası olduğunu pek iyi biliyorsunuz. Onu ben de çok severim. Üstelik kızıma yakın kimseler bana da yakın sayılır. Hatta Charles Darnay benim için hayatımdan da değerlidir. Çocuğumun kocasını itham ettiğimi söyleyen ahlâksız, yalancı ve sahtekâr kimdir? Bunu bilmek istiyorum.»

Reis tehditkâr bir tavırla kürsüye vurdu,

«Vatandaş Manette sakin ol! Halk Mahkemesinin selâhiyetine önem vermemek, ona karşı gelmek, senin de kanun nazarında suçlu sayılmana sebep olabilir. Kendini topla biraz, Charles Darnay'ın hayatından değerli olmasına gelince, hiç bir şey senin için Cumhuriyetten daha değerli olamaz. Bunu unutma!»

Reisin tekdiri halk tarafından alkışlar ve çığlıklarla karşılandı. Halk biraz yatışınca Reis çıngırağını çaldı ve hararetle konuşmasına devam etti. O da coşmuştu artık,

«Vatandaş Manette! Eğer Cumhuriyet senden çocuğunu feda etmeni isterse bunu memnuniyetle yapmalısın. Görevin budur. Cumhuriyet için her fedakârlığı yapmak zorundasın. Şimdi sus ve dinle. Bak neler göreceksin!»

Seyirciler yine vahşi çığlıklar atarak Reise karşı duydukları takdir hissini belirttiler. Doktor Manette yavaş yavaş yerine oturdu. Gözlerini etrafta dolaştırdı. Dudakları titriyordu zavallı adamın. Lucie babasına sokuldu. Jüri üyelerinden Jacques Üç'ün gözleri parlıyor, tırnaklarıyla yanaklarını yolup duruyordu.

Defarge'yi tanık yerine çağırdılar. Halk bu Vatandaşı da çılgınlar gibi alkışladı tabiî. Nihayet ortalık yatışınca Saint Antoine'li Şarapçı konuşmaya başladı. Doktorun zindana atılmasını, kendisinin o sıralarda Manette'nin yanında uşaklık yapmakta olduğunu anlattı. O zamanlar pek gençti Defarge... Doktorun yıllarca hapiste yattığını, nihayet serbest bırakılarak kendisine teslim edildiğini söyledi. Manette'nin zindandan çıktığı zamanki halini de tarif etti. Bütün bunları halk da bildiği için, bu kısmı kısa geçtiler. Ondan sonra Defarge'nin sorgusu başladı.

«Vatandaş, Bastille'in ele geçmesinde sen çok mühim bir rol oynadın, değil mi?»

«Sanırım.»

Halk arasından heyecanlı bir kadın sesi yükseldi,

«Bastile'e hücum edenlerin en cesuru, en vatanseveri sendin. Bunu neden açıkça söylemiyorsun Defarge? O gün saatlerce topçuluk yaptın. O lânetli kale düştüğü zaman içeriye ilk girenlerin arasında da sen vardın. Öyle değil mi Vatandaş Defarge? Vatandaşlar, ben gerçeği söylüyorum.»

Böyle ciyak ciyak bağıran Therese Defarge'nin yardımcısı İntikam'dı. Kadın etraftakilerin alkışları arasında muhakemenin seyrine yardıma başlamıştı işte. Reis çıngırağını çaldı. Fakat büsbütün cesaret bulmuş olan İntikam ona aldırmayarak feryat etti,

«Bu çıngırağa meydan okuyorum, bir diyeceğiniz var mı bakalım?»

Halk tekrar alkışlamaya başladı. Gürültü, uğultu bir kaç dakika devam etti. Seyirciler sükûnet bulduktan sonra Reis Defarge'ye döndü,

«Bastille'e girdiğin gün neler olduğunu, neler yaptığını mahkemeye anlat bakalım.»

Defarge tanık mevkiine çıkan merdivenlere oturmuş ve gözlerini kendisine dikmiş olan karısına bakıyordu. Therese Defarge taş gibi oturuyor, gözlerini de bir an olsun kocasından ayırmıyordu. Şarapçı,

«Doktor Manette'nin, demin macerasını anlattığım Doktor Manette'nin Bastille'de Kuzey Kulesinde, Yüz Beş numaralı hücrede yatmış olduğunu biliyordum,» dedi. «Bunu kendisinden öğrenmiştim. Çünkü Doktor kendisinin kim olduğunu unutmuştu. Benim nezaretim altında ayakkabı yaparken de kendisinden 'Kuzey Kulesi, Yüz Beş' diye sözederdi. O günü topumun başında mücadeleye katılırken, Bastille'e girdiğimiz zaman bu Kuzey Kulesindeki Yüz Beş numaralı hücreyi incelemeye karar vermiştim. Bir süre sonra Bastille düştü... İçeri girdim. Şu anda Jüri üyelerinin arasında bulunan bir arkadaşım ve zindancı ile Kuzey Ku-

lesine çıktım. Hücre küçüktü. Her köşesini, her tarafını aradım. Ocağın bacasındaki taşlardan biri yerinden oynuyordu. Bunu çıkardım ve... Ve altında yazılı birtakım kâğıtlar buldum...»

Elinde tuttuğu kâğıtları havaya kaldırdı,

«İşte sözünü ettiğim kâğıtlar bunlar... Doktorun el yazısını sonradan inceleme fırsatını buldum... Bu kâğıttakilerin aynıydı. Yani bunları da Doktor Manette hücrede yattığı sıralarda yazmıştı... Buyurun Bay Reis, izin verin de bu kâğıtlar okunsun...»

Reis emir verdi,

«Kâğıtlar okunsun.»

Herkes soluğunu tutmuştu sanki. Koca salonda çıt çıkmıyordu. Giyotinin gölgesindeki mahkûm, sevgi dolu gözlerle karısına bakmaktaydı. Lucie ise sevgi ve şefkat dolu bakışlarını kâh Charles Darnay'a, kâh yanında tir tir titreyen babasına çeviriyordu. Doktor Manette üzüntüden âdeta buğulanmış gibi olan gözlerini kâğıtları okuyan adama dikmişti. Therese Defarge ise pek gururlu bir tavırla mahkûmu süzüyordu. Kocasının da hali bir tuhaftı. Adam, gözlerini yüzünde korkunç bir memnuniyet ifadesi okunan karısından alamıyordu. Diğerleri ise, yani bütün seyirciler, sadece Doktoru seyrediyorlardı. Oysa yaşlı adamcağız onların farkında bile değildi.

Şunlar yazılıydı kâğıtta...

10

MAZİNİN GÖLGESİ

«Ben, Beauvais'li Alexander Manette, bu satırları 1767 senesinin son ayında Bastille'deki hücremde yazıyorum. Zindana atılmadan önce Paris'in en tanınmış doktorlarındandım... Bu yazıyı yazmak o kadar da güç ki. Ele geçmemek, kâğıtla yakalanmamak için çok dikkatli davranmam gerekiyor. Yazımı bitirdikten sonra bu mektubu ocağın bacasına saklıyacağım. Aylarca uğraşıp çalıştım, bacadaki taşlardan birini yerinden oynattım.

Kâğıtları gizlemek için iyi bir yer yapabildim. Kimbilir belki günün birinde ben ve ıstıraplarım yok olup gittikten sonra, merhametli bir el bu mektubumu bulur ve benim intikamımı alır.

«Kalem yerine, paslı bir çivi kullanıyorum. Pek güç yazılıyor bununla... Çiviyi kâh bacanın kurumlarına, kâh kömür tozlarına batırıyorum. Hatta bazan kanımla da yazdığım oluyor... Zindana atılalı tam on yıl oldu. On uzun yıl... Artık ümit diye bir şey tanımıyor, bilmiyorum. Kendimde teşhis ettiğim korkunç belirtilerden aklımı, hafızamı kaybetmemin pek yakın olduğunu anlıyorum... Fakat şu anda, yani bu satırları yazarken aklımın başımda olduğuna, hafızamın gayet berrak bulunduğuna bütün kutsal şeyler üzerine yemin ederim. Burada anlattıklarımın hepsinin doğru olduğuna, gerçekten başka bir şey olmadığına da Allah tanığımdır. Bunların hesabını sağ kaldığım takdirde insanlara, öldüğüm zaman da Allah'a vermeye hazırım...

«1757 senesinin Aralık ayının üçüncü haftasında (galiba yirmi ikinci günü) bulutlu bir gece Sen nehri kıyısında dolaşıyordum. Tıp fakültesi sokağında bulunan evimden bir saat kadar uzaktaydım. Bomboş rıhtımda yürüyor, hava alıp, biraz başımı dinlemeye çalışıyordum. Çok yorulmuştum o gün... Arkamdan son süratle bir araba yaklaştı. Beni çiğnemesinden korkarak yana kaçtım. Fakat kupa tam yanımdan geçerken pencereden bir baş uzandı ve bir ses arabacıya durmasını emretti...

«Arabacı çılgınca koşan atların dizginlerine yapıştı ve kupayı binbir güçlükle durdurdu. Ona emir veren ses beni de adımla çağırınca hayretle irkildim doğrusu. Yavaş yavaş kupaya doğru ilerledim. Araba benden bir hayli uzakta durabilmişti çünkü. Yaklaştığım zaman içerdekinin de yere atlamış ve beni beklemekte olduğunu gördüm. Yanında biri daha vardı. Her iki adam da geniş pelerinlere bürünmüşler, şapkalarını kaşlarına kadar çekmişlerdi. Yüzlerini gizlemeye çalıştıkları belliydi. Arabanın kapısında yanyana durmuş beni bekliyorlardı. Yanlarına iyice sokulunca her ikisinin de benim kadar, hatta benden de küçük olduklarını gördüm. Yani her ikisi de gençti ve birbirlerine de

müthiş benziyorlardı. Duruşları, tavırları, sesleri ve görebildiğim kadar yüzleri birbirinin aynıydı.

Gençlerden biri,

«Siz Doktor Manette'siniz değil mi?» diye sordu.

«Evet...» diye cevap verdim; diğeri,

«Beauvais'li Doktor Manette,» dedi .«Son bir iki yıl içinde Paris'e yerleşerek kendine büyük bir şöhret yapan, operatör ve dahiliyeci sizsiniz demek?»

«Hafifce güldüm.»

«Adım Manette... Benden böyle sözettiğiniz için de çok teşekkür ederim. Çok naziksiniz.»

Birincisi yanıma sokuldu,

«Biraz önce evinize gittik. Fakat sizi bulamadık tabiî... Fakat bu rıhtımda dolaşmanız ihtimalinden sözettiler, biz de belki size rastlarız diye hemen buraya koştuk. Neyse şansımız varmış ki sizinle karşılaştık. Arabaya biner misiniz lütfen!»

«Hallerinden hiç bir şey anlıyamıyordum. Hayretle onlara bakarken beni ortalarına alıverdiler. Yanlarında silâhları da vardı. Oysa benim silâh taşımak âdetim değildi.

«İkisini de ayrı ayrı süzerek,

«Affedersiniz,» dedim. «Bir hastaya gitmeden önce yardımımı isteyenlerin kim olduklarını öğrenmek isterim. Hastayı tedavi etmeyi üzerime almadan önce hastalığın ne olduğunu sorarım. Bana bu hususta bilgi vermenizi rica edeceğim.»

Bu sözlerimi, ikincisi cevaplandırdı,

«Sizin yardımınızı rica edenler soylu kimselerdir Doktor. Hastalığa gelince: sizin iyi bir doktor olduğunuzdan eminiz. Onun için hastayı görür görmez durumu anlıyacaksınız. Bunu bizim daha önce açıklamamıza hiç gerek yok. İşi daha fazla uzatmıyalım. Arabaya biner misiniz lûtfen Doktor Manette!»

«Yapacak bir şey yoktu. Emreder gibi bir tavırla söylenen bu sözleri yerine getirmeye mecbur oldum. Hiç sesimi çıkarmadan arabaya bindim. İki kardeş de benim arkamdan arabaya girdiler. İkincisi merdiveni katladıktan sonra içeri atlamıştı. Araba

döndü ve yine eskisi gibi son süratle karanlık sokaklardan ilerlemeye başladı.

«İki kardeşle olan konuşmamı kâğıda olduğu gibi yazıyorum. Bunu kelimesi kelimesine tekrarladığımdan hiç şüphem yok... Aklımın diğer konulara takılmaması için bu olaydan başka şeyleri düşünmemeye gayret ediyorum... Neyse bu günlük bu kadar yeter... Bu satırların altına yıldız işareti koyup, kâğıtları bacadaki deliğe saklıyacağım. Fırsat bulduğum zaman tekrar devam ederim...

***

«Araba süratle Paris sokaklarından geçti. Şehri arkada bıraktık. Kuzey kapısından çıkarak kırlar arasında uzanan bir yola saptık. Aşağı yukarı iki kilometre ötede (bu yolu giderken ölçmemiştim, ancak dönüşte hesaplıyabildim), asıl şoseden ayrıldık ve bir kaç dakika ilerledikten sonra ıssız kırların ortasındaki bir evin önünde durduk. Arabadan önce iki kardeş, arkalarından da ben indim. Islak, havuzun yanından geçtik ve nihayet evin kapısına geldik. Kardeşlerden biri çıngırağı çaldı. Fakat nedense kapıyı hemen açmadılar. Yanımdakiler bu işe fena halde kızmışlardı. Hatta biri, kapıyı açan uşağın yüzüne elindeki kalın seyahat eldiveniyle vurdu. Uşak korkuyla geriledi.

«Bu olaya fazla ehemmiyet vermedim. Çünkü soyluların halkı bir köpek gibi dövdüklerine çok tanık olmuştum. Fakat ikinci kardeş de çok hiddetliydi. Birincisinin eldivenini uşağın suratına indirmesinden sonra, o da zavallıya şiddetli bir tekme attı. O anda iki kardeşin halleri, tavırları ve yüzlerindeki ifade birbirinin o kadar eşiydi ki, onların ikiz olduklarını anladım. Evet, beni gecenin bu saatinde bir hastaya getiren kardeşler ikizdiler...

«Dış kapıda indiğimiz zaman kulağıma acı feryatlar çalınmıştı. Bunlar binanın ikinci katından geliyordu. Kilitli olan dış kapıyı kardeşlerden biri açar ve biz içeri girerken de bu acı haykırmalar devam ediyordu. İkinci kardeş dış kapıyı kitlerken canhıraş feryatları insanın tüylerini diken diken eden bir inilti halini almıştı. İçeriki kapıda uşağı dövdükten sonra ikizler beni ala-

rak bu iniltilerin geldiği odaya çıkardılar. Basamaklardan çıkarken iniltiler yine yükseliyordu. Hastayı bir yatağın üzerinde, perişan bir halde gördüm. Şiddetli bir beyin humması geçirmekte olduğu belliydi.

«Hasta, harikulâde güzel ve çok genç bir kadındı. Henüz yirmisine bile gelmemiş olduğu belliydi zavallının. Saçları karmakarışık ve perişandı. Kolları mendiller ve kemerlerle karyolanın yanlarına bağlanmıştı. Bu mendil ve kemerlerin erkeklere ait olduğunu da farkettim. Bunlardan biri törenlerde kullanılmak için hazırlanmış sırma püsküllü bir eşarptı. Köşesindeki soyluluk arması ve 'E' harfi dikkatimi çekti.

«Bunu daha hastaya ilk bakışımda görüvermiştim. Çünkü genç kadın çırpınıp dururken yan dönmüş ve eşarbın ucu ağzına girmişti. Neredeyse boğulacaktı zavallı. Tabiî ilk işim eşarbı ağzından çekmek oldu. İşte armayı da bu işi yaparken gördüm.

«Sonra onu incitmemeye, canını acıtmamaya çalışarak sırt üstü çevirdim. Kendisini yatıştırmak için ellerimi göğsüne dayayarak gözlerinin içine baktım. Genç kadının gözleri yerinden uğrayacak gibi büyümüştü. Çırpınıp, debeleniyor ve durmadan,

«Kocam, babam, kardeşim,» diye haykırıyordu... Bir an susuyor, sonra birden on ikiye kadar sayıyordu. On ikiden sonra da parmağını dudaklarına götürüp, fısıldıyordu, «Hişşt... Sus...»

«Yine susuyor ve uzun müddet etrafı dinliyordu. Sonra tekrar o acı feryatlarla çırpınıp bağırmaya başlıyordu,»

«Kocam, babam, kardeşim... Bir... İki... Üç... Dört... Beş... Altı... Yedi... Sekiz... Dokuz... On... On bir... On iki... Hişt... Sus...»

«Ne tavrı, ne de bu sözleri söyleyiş sırası değişiyordu. Hep arka arkaya bunları tekrarlamaktaydı bahtsız...

«İkiz kardeşleri birbirinden ayırmak için birine büyük, diğerine de küçük diyeceğim. 'Büyük'den kastım, daha otoriter tavırlı olanı, daha selâhiyetle konuşanı...

«Soylulara dönerek,

«Ne zaman başladı bu...?» diye sordum.

«Büyük cevap verdi,

«Dün akşam bu saatlerde...»

«Hastanın kocası, babası ve kardeşi mi var?»

Yine büyük,

«Sadece kardeşi var,» dedi.

«Siz misiniz?»

«Müthiş bir hor görüşle homurdandı,

«Ne münasebet... Onun kardeşi olur muyum ben...?»

«Ben hastanın durumunu aydınlatmak için sorguma devam ettim tabiî,

«Hastanın on iki sayısıyla ilgisi var mı...?»

«Küçük kardeş sabırsızca atıldı,

«Evet... Saat on ikiyle...»

«Ellerimi genç kadının göğsüne dayamış duruyordum,

«Buraya bakın beyler,» dedim. «Görüyorsunuz ya, hastaya hiç bir faydam dokunamıyor. Eğer durumu bana açıklasaydınız, hastanın halinden biraz sözetseydiniz, hiç olmazsa hazırlıklı gelirdim. Oysa bu hususta beni hiç aydınlatmadınız ve bir sürü vakit kaybettik. Bu ıssız yerde ilâç bulunabileceğini de hiç sanmıyorum.»

«Büyük, küçüğe manalı bir şekilde baktı. Genç adam da gayet kibirli ve gururlu bir tavırla,

«Şurada bir yerde bir ecza çantası var,» diye homurdandı. Dolaba doğru ilerliyerek kapağını açtı. İçinden sözünü ettiği ecza çantasını çıkararak masanın üstüne koydu.

*
**

«Ecza çantasını açtım. İçi şişelerle doluydu. Birer birer kapaklarını açarak kokladım. Bir kısmını da tattım. Bir yanlışlığa sebep olmak istemiyordum tabiî. Niyetim hastaya yatıştırıcı bir ilâç içirmekti.

«Küçük beni merakla süzüyordu,

«Ne o Doktor, ilâçlardan şüpheleniyorsunuz galiba...?»

«Ben de onu şöyle bir süzdüm. Sonra kısaca,

«Kullanacağıma göre emin olmam lâzım değil mi...?» diye cevap verdim. O omuzlarını silkmekle yetindi.

«İlâcı hazırladım. Zavallı hasta binbir güçlükle yutabiliyordu. Ancak uzun uğraşmalardan sonra istediğim dozda ilâcı içirebildim. Bir kaç dakika sonra genç kadına tekrar ilâç vermek, bu tedaviyi tekrarlamak niyetindeydim. Aynı zamanda dozun etkisini de görmek zorundaydım. Onun için yatağın yanına oturdum. Odada bizden başka, kapının önünde dayak yiyen uşağın karısı da vardı. Zavallı sessiz sedasız; gayet çekingen ve korkak bir mahlûktu. İkizler içeri girer girmez bir köşeye büzülmüştü. Ev gayet rutubetli ve karanlıktı. Şuraya buraya, atılmış sandalye ve koltuklardan burasının son zamanlarda tutulduğunu ve ancak geçici bir zaman için kullanılacağını anlamıştım. Genç kadının feryatlarının fazla duyulmaması için pencerelere kalın kumaşlar da çivilenmişti. O zavallı hâlâ feryat ediyor, yüreğimi parçalıyordu,

«Kocam, babam, kardeşim... Bir... İki... Üç... Dört... Beş... Altı... Yedi... Sekiz... Dokuz... On... On bir... On iki... Hişst... Sus...!»

«Genç hasta o kadar çok çırpınıyor, kendini oradan oraya o kadar şiddetle atıyordu ki, bu yüzden kollarındaki bağları çözmemiştim. Fakat yine de genç kadının bileklerini acıtmamaları için biraz gevşetmiş, rahat bir hale getirmiştim. Cesaretimi arttıran tek şey, genç kadının göğsüne dayadığım elimin zaman zaman onun çırpınmalarını durdurması, bir dereceye kadar yatıştırmasıydı. Ama, onun feryatlarına engel olamıyordum. Kurulmuş gibi, zamanı gelince haykırmaya, çığlıklar atıp, inlemeye başlıyordu.

«Yatağın yanında yarım saat kadar oturdum. Elimi zaman zaman zavallı hastanın göğsüne koyup, onu yatıştırmaya çalışıyordum. İkizlerse odanın bir köşesine çekilmiş, dikkatle benim hareketlerimi takip ediyorlardı. Nihayet büyükleri,

«Bir başka hasta daha var,» dedi.

«Buna çok şaşmıştım tabiî. Hayretle yüzüne bakarak,

«Onu da hemen muayene etmem lâzım mı?» diye sordum.

Kayıtsız bir tavırla omuzunu silkti,

«Kendisini gördüğünüz zaman bunu anlarsınız.» Sonra eline bir şamdan alarak bana yol gösterdi.

⁂

«Dar bir koridordan geçtik. Karanlık merdivenlerden çıktık. İkinci hastanın odası, ahırın üstünde, aralık gibi bir yerdeydi. Bu aralığın bir kısmını alçak, sıva kaplı bir tavan örtüyordu. Diğer tarafın üstü ise açıktı. Buradan kalın kirişler ve tuğla örtülü bir dam gözüküyordu. Aralığa ot ve saman yığılmış, bir köşedeki kum yığınının içine elmalar konulmuştu. Bir kenarda da çıra demetleri duruyordu. İkinci kısma geçebilmek için bunların arasından ilerledim. Aradan on yıl geçti... Fakat bugün Bastille zindanındaki bu feci hücrede, gözümü kapadığım zaman o odayı bütün ayrıntıları ile görebiliyorum. Buraya yazdığım tarif tamamiyle doğrudur. Sanki o geceyi yaşıyorum şu anda.

«Yerdeki samanların üstünde yatıyordu ikinci hasta. Başının altına da bir yastık koymuşlardı. On yedi yaşlarında ya var ya yoktu zavallı. Gayet yakışıklı, güçlü kuvvetli bir köylü çocuğuydu. Arkası üstü uzanmıştı. Dişleri birbirine kenetlenmişti âdeta. Sağ elini göğsüne koymuş ve yumruğunu sıkmıştı. Garip garip parlayan gözleri tavana dikiliydi. Yere diz çökerek üzerine eğildim. Bir bakışta yarasının nerede olduğunu görmek mümkün değildi. Fakat sivri uçlu bir aletle yaralandığı ve ölümünün çok yakın olduğu belliydi.

Kulağına doğru eğilerek,

«Ben doktorum,» diye fısıldadım. «Yaran nerede? Bana göster seni iyileştirmeye çalışayım.»

Kenetlenmiş dişleri aralandı. Dudaklarını yalayarak cevap verdi.

«Muayene olmak istemiyorum... Bırak beni.»

«Yarası göğsünde, yumruk halinde sıktığı elinin altındaydı. Kendisini güçlükle ikna ettim. Elini kaldırdı. Göğsünde derin bir yara açılmıştı zavallının. Bunun bir kılıçla yapıldığı belliydi. Yarayı yirmi dört saat kadar önce almış olduğunu anladım. Zavallı-

ya kılıcın göğsüne girdiği anda bile bir doktor getirmiş olsalardı, kendisini kurtarmak yine de mümkün olmazdı. Başımı kaldırarak, yanıma yaklaşan büyük kardeşe baktım. Yüzünde pek garip bir ifade vardı. Yaralı köylü çocuğunu bir insan değil de, can çekişen bir tavşan, bir kuş veya bir köpekmiş gibi vurdum duymaz bakışlarla süzüyordu.

«Bu mesele nasıl oldu?» diye sordum.

«Aşağı gören bir tavırla homurdandı,

«Bu budala, kudurmuş bir köpek. Basit bir köylü...! Bir esir...! Kardeşimi kılıcını çekmek zorunda bıraktı. Sonunda da kardeşim tarafından yaralandı tabiî... Bir soylu olarak kardeşim böyle hareket etmek zorundaydı...»

Bu cevapta ne üzüntü, ne merhamet ve ne de insanî bir his vardı. Köylünün ölümüne aldırmıyordu bile. Onun canını sıkan, böyle adi pis bir yaratığın evlerinde ölmesiydi. Onun, kendisi gibi diğer aşağılık yaratıklar gibi göze gözükmeden, kimseyi sıkmadan ıssız bir köşede can vermesini isterdi herhalde. Bu adam ne çocuğun haline acıyor, ne ölümünün yaklaşmış olmasına üzülüyordu. Böyle hisler duyacak yetenekte de değildi zaten.

«Büyük kardeş konuşurken, can çekişen köylü çocuğun gözleri ona dikilmişti. Susunca bu defa zavallı bana döndü,

«Doktor, bu soylular çok gururlu, çok... Ama biz, adî köpeklerin de gururu oluyor bazan... Bizi soyuyor, malımızı mülkümüzü yağma ediyor, dövüyor ve hatta öldürüyorlar... Ama bizim yine de gururumuz var... Bunu anlamıyorlar bizden... Onu... Onu... gördünüz mü Doktor...?»

Genç kadının feryatları, iniltileri oraya kadar geliyordu. Arada mesafe vardı ama yine de zavallının sesini duymak mümkündü. Köylü çocuğu da, sanki genç kadın yanımızdaymış gibi ondan sözetmişti.

Başımı sallıyarak,

«Evet,» dedim. «Gördüm onu.»

Zavallı çocuk inledi,

«O benim ablam Doktor... Ablam... Bu soyluların korkunç feci hakları vardır... Bunları yerine getirirler de... Kız kardeşle-

rimizin namus ve erdemleri de onların sayılır... Fakat aramızda o kadar iyi, namuslu kızlar vardı ki... Bunu ben biliyorum, babam da öyle söylerdi... Kız kardeşim de çok iyi, çok namuslu, erdemli bir kızdı... Genç bir köylüyle de nişanlıydı. Şu soylunun kiracılarından bir gençle... Zaten biz hepimiz, şu ayakta duranın kiracılarıyız. Öbürü de onun ikiz kardeşidir. Kötü bir ailenin en kötü kişisi... Feci bir adamdır o...

Köylü genci, bütün kuvvetini, gücünü toplamaya ve konuşmaya çalışıyordu. Fakat konuşan onun ruhuydu da diyebilirim. Genç çocuk olayı bana anlatmaya kararlıymış gibiydi. «İşte bizi şurada ayakta duran adam soydu,» diye sözlerine devam etti. «Biz basit köpekleri bu soylular daima soyar zaten... Bizden korkunç vergiler keser... vicdanı birazcık olsun sızlamaz... Hiç bir ücret almadan onun yanında çalışmak zorunluluğundayız... Buğdayımızı da yine onun değirmeninde öğütürüz... Emir böyledi çünkü, bunu yerine getirmezsek olmaz... Keyfi için büyüttüğü yüzlerce kuşu da yine biz binbir güçlükle elde ettiğimiz azıcık buğdayla beslemek zorundayız... Fakat bizlerin bir tek kuş bile beslememize izin yoktur... Bizi o derece ezer, öylesine soyarlar ki, elimize bir yerden bir lokma et geçirdiğimiz zaman kapıları kitler, pencereleri örter, odalarımızın kuytu köşelerinde bunu bir nefeste yiyiveririz... Çünkü adamları görürlerse hemen elimizden alırlar... O kadar feci, o kadar aşağılık, o derece acınacak durumdayız ki, babam dünyaya çocuk getirmenin büyük bir günah olduğunu söylerdi... Kadınların kısır olmaları, çocuk doğurmamaları için dua etmemiz gerektiğine inanıyordu zavallı babacığım... 'Çocuk dünyaya gelmezse bu zavallı, hor görülen ırk yeryüzünde silinir, temizlik olur,' diye düşünüyordu...

Hiç bir köylünün bu şekilde isyan ettiğini, derdini bu şekilde açıkladığını şimdiye kadar duymamıştım. Onların çok ıstırap çektiklerini biliyordum... Fakat o zamana kadar isyanın alev alev fışkırdığı ilk defa bu can çekişen köylü çocuğunda görüyordum.

O zavalı devam ediyordu,

«Sonunda ablam evlendi Doktor... Kocası, zavallı genç o

zaman bir hayli hastaydı... Ablam bizim kulübemizde... Şurada duran soylu ona 'Köpek yuvası' diyecektir... Evet ablam, kulübemizde sevgilisine bakabilmek, iyileştirmek için o gençle evlendi. Daha nikâhları kıyılalı bir kaç hafta olmuştu ki bu adamın kardeşi onu gördü... Ablam çok güzeldi... Şu soylunun kardeşi onu beğendi, hayran oldu... Gidip kardeşimin kocasına, karısını kendisine bir kaç geceliğine ödünç vermesini istedi... Biz köpekler arasında evlenmenin, kocalık şeref ve haysiyetinin lâfı mı olur.? Ablamın kocası da bizler gibi esirdi tabiî... Soylunun bu arzusuna boyun eğmekten başka çare bulamadı... Karısını ona bir kaç geceliğine ödünç vermeye razı oldu... Fakat ablam çok namuslu ve şerefli bir kadındır... Üstelik bu soylunun kardeşinden de son derece nefret ediyordu... Tıpkı benim gibi... Ondan delice, çılgınca nefret ediyor, hatta tiksiniyordu... İşte o zaman bu ikisi, kardeşimin kocasına, karısını etkilemesi, onu iknaya çalışması için ne yaptılar biliyor musunuz...?»

Zavallı çocuk kuruyan, çatlayan dudaklarını yaladı. Gözlerini gözlerime dikmişti. Yavaş yavaş başını çevirerek yanımızda ayakta duran ikiz kardeşlerden büyüğüne baktı. İşte o zaman soylunun çehresindeki ifadeden köylü gencinin söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu anladım. Şu anda gözlerimi kapadığım zaman, birbiriyle çarpışan, birbirinin zıddı iki gururu görür gibi oluyorum. Soylunun çehresinde kayıtsızlık ve ihmal okunuyordu. Genç çocuğunkinde ise müthiş bir acı ve delice bir kin. Zavallı köylü genç intikam arzusuyla yanıyor, kavruluyordu âdeta.

Zavallı derin derin içini çekti,

«Biliyor musunuz soyluların hakları arasında daha neler vardır...? Biz aşağılık köpekleri arabalara koşmak... Çala kamçı koşturmak bizleri... İşte onlar da ablamın kocasını arabaya koşarak, bütün gün ağır kupayı çektirip durdular... Sonra onların bir hakkı da, esirlerden herhangi birini şatonun civarında gece vakti bekletip, soyluların iyi uyuması için kurbağaları kovalatmak. Zavallı gence, sisli, buz gibi gecelerde bu'işi yaptırdılar... Gecelerin ayazından sonra sabahleyin, hiç uyumamış, gözünü kırpmamış olan biçareyi tekrar arabaya koşuyorlardı... Fakat

ablamın kocası da karısını haklı buluyordu artık... Ablamı ödünç vermemeye azmetmişti... Bir öğle vakti koşumlarını çıkararak, bulduğu takdirde, bir şeyler yemesini emrederek kulübeye gönderdiler... Fakat bitkin haldeydi zavallı... Başını karısının göğsüne dayadı ve orada öksüre öksüre öldü... Kuledeki saat de tam on ikiyi vuruyordu o zaman... Ablamın kocası saatin her darbesinde bir kere öksürdü... Tam on iki kere öksürdü zavallı... Ve karısının kucağında öldü...»

«Genç köylü ölümle mücadele ediyordu. Sanki feci hikâyesini anlatmadan ruhunu teslim etmemeye karar vermişti zavallıcık. Yumruğunu sıkarak yarasının üstüne koydu. Bütün kuvvetini toplayarak hikâyeye devam etti. Bahtsızın alnında iri ter taneleri belirmişti.

«Ondan sonra, şu ayakta duran soylunun izni ve hatta yardımıyla kardeşi, ablamı zorla kulübeden çıkararak aldı götürdü... Bunu, ablamın ona anlattığı şeye rağmen yaptı... Bunun ne olduğunu yakında siz de anlayacaksınız... Belki de anladınız bile... İşte bu adamın kardeşi, ablamı birkaç gecelik zevki ve eğlencesi için alıp şatolarına götürdü... Ah... Yolda ablamı yanımdan geçirdiler, bir bakışta olanı anladım... Hemen koştum, felâketi babama haber verdim... Zavallının yüreğine indi... Zavallı babacığım... Sonra küçük kız kardeşimi buradan kaçırdım... Benim bir kız kardeşim daha var... Onu bu adamların erişemiyecekleri bir yere götürdüm... Hiç olmazsa o bu soylulara kölelik etmeyecek... Onu olsun kurtarabildim... Sonra bu soylunun kardeşinin izini aradım... Buraya gelmişti o... Dün gece de pencereden tırmanıp içeri girdim. Ben, adi köpek, yaptım bu işi... Ama elimde kılıcım da vardı... Samanlığın penceresi nerede...? Şurada bir köşede olacak...»

«Ölüm zavallının gözlerini karartmaya başlamıştı bile. Artık etrafını iyi göremiyordu... Şöyle bir bakındım. Ot ve samanlar yere iyice dağılmıştı. Orada şiddetli bir mücadele olduğu belliydi.

Çocuk,

«Ablam benim buraya girdiğimi duymuştu, koşarak geldi,»

diye inledi. «Ona, soylunun kardeşini öldürmedikçe yanımıza sokulmamasını söyledim... Bu, bu ahlâksız önce bana bir kaç altın fırlattı... Sonra beni kamçıyla dövmeye kalktı... Nihayet kardeşini, benim gibi alçak bir köpekle düello etmeye mecbur ettim... Kılıcım altında ölmek istemiyordu tabiî... Benim aşağılık kanımla kirlettiği kılıcını isterse bin parça etsin... O silâhını, kendisini benim gibi bir köpekten korumak için çekti... Sonra bütün ustalığını kullanarak kılıcını göğsüme sapladı...»

Benim de gözüm bir kaç dakika önce yerde, saman parçalarının arasında yatan kırık bir kılıca ilişmişti. Bu silâh bir soylunundu... Biraz ileride ise eski - püskü, paslı bir kılıç duruyordu. Bir askere aitti herhalde. Zavallı çocuk bunu nereden bulmuştu kimbilir...?

Köylü birdenbire,

«Beni kaldır Doktor,» diye bağırdı. «Beni kaldır...! Nerede o...?»

«Zavallıyı omuzlarından tuttum. Küçük kardeşini aradığını sandığım için,

«Burada yok o,» dedim.

İnledi,

«Yok mu? Bu soylular çok gururlu ama beni görmekten korktu değil mi...? Benden çekiniyor... Demin burada duran adam nerede Doktor? Yüzümü ona doğru çevir.»

Zavallı gencin başını dizime dayayarak, yüzünü soyluya doğru çevirdim. Fakat sanki birdenbire tabiat üstü bir kuvvete sahip olmuştu. Dizime dayanarak yerden kalktı. Ben de yerimden fırladım. Elimi koltuğunun altına koyarak düşmesine engel olmaya çalışıyordum.

Köylü çocuğu gözlerini açmış, bakıyordu. Sağ elini de kaldırmıştı,

«Marki,» dedi. «Bütün bu hareketlerin hesabının verileceği kıyamet gününe seni, aileni ve senin ırkından herkesi çağırıyorum... Bütün bunların hesabını o zaman vereceksiniz... Seni, o kaçınılmaz sorguya davet ettiğimin anlaşılması için de kanımla işaretliyorum... Evet kanımla...»

Elini göğsündeki yarasına bastırdı. Kan içinde kalan parmağıyla havada bir haç işareti çizdi. Sonra, «Bütün felâket ve cinayetlerinin hesabının verileceği o güne, ailenizin en ahlâksız kişisi olan kardeşini de davet ediyorum,» diye mırıldandı. «O bütün bunların hesabını teker teker verecek... Onu da davet ettiğimin anlaşılması için kanımla işaretliyorum...»

Yine elini yarasına koydu. Titreyen kanlı parmağıyla ikinci bir haç işareti daha çizdi... Sonra eli havada bir an durdu... Derin bir soluk aldı. Eli yanına düştü... Kendisi de yere yığıldı... Ölmüştü zavallı...

*
* *

Genç kadının yanına döndüğüm zaman onun hâlâ aynı şekilde inleyip bağırmakta olduğunu gördüm... Hâlâ çırpınıp duruyordu. Bunun belki saatlerce devam edeceğini ve en sonunda mezarın derin sessizliği ile sonuçlanacağını biliyordum.

İlâcını hazırladım. Bir saat önce yaptığım gibi yine türlü güçlüklerle içirdim. Yatağın yanına oturdum. Saatler ilerledi. Gece yarısını geçmişti artık. Genç kadının feryatları azalmadı tabiî. Aynı şekilde, aynı sırayla bağırıp duruyordu. Hep aynı şeyleri tekrarlıyordu zavallı,

«Kocam, babam ve kardeşim... Bir... İki... Üç... Dört... Beş... Altı... Yedi... Sekiz... Dokuz... On... On bir... On iki... Hişşt... Sus...»

«Bu, onu gördüğüm dakikadan itibaren tam yirmi altı saat devam etti. Yirmi altı uzun saat... Yanına iki defa girip çıkmış, sonra yatağına oturarak tekrar beklemeye başlamıştım... Sonunda sesi kesilmeye başladı zavallının. Bu fırsattan yararlanıp elimden geleni yaptım. Nihayet kadın bitkin bir halde gözünü kapattı. Ölü gibi yatıyordu artık.

«Sanki müthiş, korkunç bir fırtınadan sonra rüzgâr ve yağmur durmuş. Tabiat sükûnet bulmuştu. Zavallı genç kadının kollarını çözdüm. Hizmetçiyi yardıma çağırarak onun daha rahat yatmasını sağladım. Birlikte yırtılmış elbisesini de düzelttik.

İşte ancak o zaman köylü gencinin, «Ablamın anlattığı şeye rağmen asilzadenin kardeşi onu götürdü... Onu görünce vaziyeti siz de anlıyacaksınız,» demekle neyi kasdettiğini anladım. Zavallı genç kadın gebeydi... Çaresiz ana... Bu halini görünce ufak da olsa canlanmaya başlayan ümidim yeniden söndü.

«Yine kendisinden büyük kardeş diye sözetmeye devam edeceğim Marki, bu arada odaya girdi. Atla gezintiden dönüyordu herhalde. Ayaklarında çizmeleri vardı. Merakla yüzüme bakarak,

«Öldü mü bari?...» diye sordu.

«Hissettiklerimi belli etmemeye çalışarak cevap verdim,

«Hayır... Fakat kendisini kurtarabileceğimi sanmıyorum...»

Genç kadının yüzünü belirli bir hayret ve merak ifadesi ile süzmeye başlamıştı,

«Bu aşağılık köpeklerin bünyeleri de ne sağlam oluyor!...»

O zaman dayanamadım,

«Bahtsızlık ve ümitsizlik insanlara fevkalâde bir kuvvet ve kudret verir...»

Önce bu sözlerime kahkahalarla güldü. Fakat hemen sonra kaşlar çatıldı. Ayağını uzatarak yanına bir sandalye çekti. Hizmetçi kadını da dışarı gönderdikten sonra gayet alçak bir sesle,

«Doktor, kardeşimin başının bu köylülerle dertte olduğunu görünce sizi çağırmak zorunda kaldık,» diye söze başladı. «Hattâ sizi ben tavsiye ettim ona... Paris'in en ünlü doktorusunuz... Gençsiniz de... Yakında çalışmalarınız sayesinde büyük bir servet sahibi olacağınız meydanda. Cıkarlarınızı korumanızı bildiğinizi umuyorum. Burada gördüğünüz şeyler, sadece görülmek içindir, anlatılmak, şuna buna tekrarlanmak için değil.»

Hastanın üzerine eğilerek zavallının soluğunu dinlemeye başladım. Ona da cevap vermedim tabiî.

Hiddetlenerek sesini yükseltti:

«Beni dinlemek şerefini veriyor musunuz bana Doktor?...»

O zaman başımı kaldırarak cevap verdim,

«Bizim mesleğimizde hastaların sırrına saygı duyulur beyefendi. Bu konuda bana ihtarda bulunmanız gereksiz...»

Onunla gayet dikkatli ve ihtiyatlı bir şekilde konuşuyordum. Çünkü gördüğüm ve duyduğum şeyler beni üzmüş ve korkutmuştu. İsyanla dolup taşıyordum.

«Tekrar hastanın üzerine eğildim. Zavallının soluk alıp almadığı bile belli değildi. Dikkatle kalbini dinledim, nabzını yokladım. Belli belirsiz bir hayat belirtisi vardı, o kadar. Biçare hâlâ yaşıyordu. Yerime otururken etrafıma şöyle bir göz attım. Hafifçe de irkildim doğrusu. Zira iki kardeş de yüzlerinde gayet garip bir ifade ile beni süzüyorlardı.

«Bu satırları o kadar güçlükle yazıyorum ki... Çünkü burası buz gibi. Kâğıtlarla yakalanıp, aşağıdaki mahzenlerden birine atılmaktan ve ömrümün son günlerini zifiri karanlıkta ışıksız, güneşsiz geçirmekten de çok korkuyorum. Bu yüzden bu hikâyeyi kısaltmaya karar verdim... Hafızam da o kadar açık seçik ki her şeyi bütün ayrıntılarıyla hatırlıyabiliyorum. O iki kardeşin sözleri hâlâ kulaklarımda. Bütün hareketlerini, hallerini, tavırlarını, o facianın cereyan ettiği evi, gözlerimi kapayınca karşımda bütün canlılığıyla görüyorum.

«Hasta genç kadın bir hafta daha yaşadı. Sonuna doğru kulağımı iyice ağzına yaklaştırmak suretiyle bana söylediklerinin bir kısmını anlamaya başlamıştım. Zavallı önce bana nerede olduğunu sordu. Söyledim tabiî. Daha sonra benim kim olduğumu öğrenmek istedi. Ağır ağır anlattım... Ona aile adını sormamın bir faydası olmadı. Bu konuda hiç cevap vermiyordu bana. Başını yastığın üzerinde sallıyarak bu sualimi sonuna kadar cevaplandırmadı. O da kardeşi gibi bu sırrını sakladı.

«Zaten onunla fazla da konuşamıyordum. Çünkü hizmetçi kadınla benim başımda muhakkak kardeşlerden biri nöbetçi gibi bekliyor, hasta biraz kendine gelince kendisiyle konuşmamam için ta yatağa kadar sokuluyordu. Fakat son gün artık onun ölmek üzere olduğunu en fazla yirmi dört saat daha yaşayabileceğini söyleyince bu dikkatli nöbetçilikten vazgeçtiler. Onunla konuşup konuşmadığıma pek aldırmıyorlardı artık. Kardeşlerin bu hallerine bakıp kendi kendime,

«Belki de beni de ölü sayıyorlar,» diye düşünmedim değil.

«Onların, küçük kardeşinin bir köylü çocuğu ile düello etmesini gururlarına yediremediklerinin pekâlâ farkındaydım. Bunu affetmiyorlardı bir türlü. Bütün üzüntüleri, bu olayın aile şerefini lekelediği ve şimdi bunun nasıl temizleneceğiydi. Başka şey düşünmüyordu ikizler. Zaten küçük kardeşle göz göze geliyor ve onun bakışlarında bana karşı duyduğu düşmanlığı okuyordum. O köylü çocuktan şereflerini lekeliyecek olayı öğrenmiş olmama dayanamıyorlardı. Benden nefret ettiğinin farkındaydım. Fakat o, büyükten daha sinsi ve daha kibardı. Bana yine de büyük bir incelikle davranıyorlardı. Fakat onun kibar çehresinin altında köpüren kini pekâlâ görüyordum. Büyük kardeşin de benden hoşlanmadığını, güvenmediğini hissediyordum. O beni ne yapmaları gerektiğini düşünüyordu.

«Hastam gece yarısına iki saat kala öldü. Sanırım, onu yine ilk defa o saatte görmüştüm. Odada ikimizden başka kimse yoktu. Güzel başı yastığın üzerine düştü. Artık bu dünyada çektiği ıstıraplar sona ermişti zavallının.

«İki kardeş aşağıda bir odadaydılar. Beni bir an önce oradan uzaklaştırmak için acele ediyorlardı. Zavallı genç kadının gözlerini kaparken, onların aşağıda durmadan dolaştıklarını, kamçılarıyla çizmelerine sabırsızca darbeler indirdiklerini duyuyordum.

«Sonunda ben aşağı inince büyük kardeş,

«Nihayet ölebildi mi?» diye sordu.

«Başımı salladım,

«Evet...»

«Başını çevirerek kardeşine baktı,

«Kutlarım kardeşim... Kurtuldun artık...»

«Daha önce de bana para vermeye kalkmış, ben onu başımdan atlatabilmek için sonra alacağımı söylemiştim. Büyük, cebinden kesesini çıkararak bana bir altın uzattı. Parayı elinden alarak masanın üzerine koydum. Bu meseleyi düşünmüş ve onlardan asla para almamaya karar vermiştim.

«Markinin garip garip yüzüme baktığını görünce,

«Affedersiniz,» dedim. «Bu parayı ne yazık ki kabul edemiyeceğim...»

İki kardeş bir an bakıştılar. Başımla selâmladım. Onlar da hiç seslerini çıkarmadan selâmıma karşılık verdiler. İşte böylece hiç bir şey konuşmadan birbirimizden ayrıldık.

*
* *

«O kadar yorgun ve bitkinim ki... Beni yoran ıstırap oldu. Bu yorgun, dermansız elimle yazdığım şeyleri okuyamıyorum bile.

«Evime döndüm tabiî... Ertesi sabah kapının önünde bir kutu buldum. Üstünde adım yazılıydı. İçine de o reddettiğim altın konmuştu. O uğursuz eve gittiğim ilk dakikadan beri ne yapmam gerektiğini düşünüp durmuştum. O gün Bakana gizlice bir mektup yazmaya karar verdim... Çağrıldığım iki hastayı anlatacak, gittiğim yeri tarif edecektim. Kısaca bütün olup bitenleri yazmak niyetindeydim. Saray nüfuzunun ne olduğunu biliyordum tabiî. Soyluların haklarından da haberim vardı. Belki de mektubuma aldırmayacaklar, mesele de kapanıp gidecekti. Ama yine de durumu açıklamak kararındaydım. Vicdanım bunu emrediyordu bana. Bu işi kimseye söylememiştim. Hattâ sevgili karımın bile bundan haberi yoktu. Bunu mektubumda anlatmaya karar verdim. Başımın derde gireceğini, bunun tehlikeli bir şey olduğunu hiç sanmıyordum. Fakat başkalarının da başına buna benzer olayların gelmesinden ve bu yüzden bir felâkete uğramalarından korkuyordum.

«Mektuba o gün başladım... Fakat işlerim çoktu. Bunu o gün hemen bitiremedim. Ertesi sabah her zamankinden erken kalkarak bu çok önemli mektubu tamamladım. Çok iyi hatırlıyorum, yılın son günüydü. Mektubu katladım. O sırada uşağım yanıma gelerek beni bir hanımın görmek istediğini söyledi.

*
* *

«Bu işi galiba bitiremiyeceğim. Burada yazı yazmak o kadar güç ki... Hücre iyice loş, hem de çok soğuk. Bana sanki bütün hislerim uyuşmuş gibi geliyor...

«Beni görmek isteyen hasta çok genç, güzel ve zarif bir kadındı. Fakat onu daha ilk görüşte çok hasta olduğunu ve uzun süre yaşıyamıyacağını anladım. Genç kadın büyük bir üzüntü içindeydi. Kenidisinin Marki St. Evremonde'nin karısı olduğunu söyledi. O zaman ölen genç köylü çocuğunun büyük kardeşe bu adla seslendiğini hatırladım. Sonra gözümün önüne yataktaki eşarbın ucuna işlenmiş olan E harfi geldi. Genç kadın bir iki gün önce gördüğüm büyük kardeşin karısıydı demek.

«Konuşmamızı gayet iyi hatırlıyorum. Fakat bunu buraya uzun uzun yazamıyacağım. Eskisinden daha fazla gözetlendiğimden şüphe ediyorum. Beni hangi saatlerde kontrol edeceklerini de bilmiyorum tabiî... Onun için yakalanmadan bu işi bitirmeliyim.

«Genç Markiz o fecî hikâyenin bir kısmını öğrenmiş, geri kalanını da tahmin etmişti. Bu olayda kocasının da oynadığı rolü, hastaları benim tedavi etmeye çalıştığımı da biliyordu. Fakat genç kadının öldüğünden haberi yoktu. Bana gizli bahtsız köylü kızına yardım etmek istediğini, kayınbiraderinin ve kocasının zalimliğini biraz olsun hafifletmeye çalışacağını söyledi. Lânetlenmiş ailenin daha fazla fenalık yapmasını önlemeye çalışıyordu. Genç kadının öldüğünü öğrenince çok üzüldü.

«O zaman genç kadının bir kardeşi olduğunu hatırladı. Hiç olmazsa ona yardım edebilmesi için kendisine yol göstermemi rica ediyordu. Fakat bu konuda ona bir yardımım dokunamadı tabiî. Ben o iki bahtsız gencin bir kız kardeşleri olduğunu biliyordum, o kadar. Onu nereye kaçırmış, hain derebeyinin eline geçmemesi için nereye saklamışlardı, bundan haberim yoktu. Ona istediği adresi veremedim. Şu ana kadar da üçüncü kardeşin nerede olduğunu bilmiyorum.

*
* *

«Bu kâğıtlar da bitmek üzere. Dün de de gardiyan bunlardan birini yerde bulup aldı. Maceramı kısa kesip bu sayfaya sığdırmalıyım.

«St. Evremonde Marki'nin karısı iyi kalpli, ve alçak gönül-

lü bir kadındı. Mutlu da değildi tabiî... Nasıl olabilirdi zaten?... Kocasının kardeşi onu hiç sevmiyor ve güvenmiyordu. Üstelik adam Marki'yi de etkiliyor, onu karısının aleyhine kışkırtıyordu. Zavallı kadıncağız, kocasından ve kayınbiraderinden de öylesine korkuyordu ki...

«Kendisini kapının önüne kadar da geçirdim. Dışarıda bir araba bekliyordu. İçinde de iki üç yaşlarında güzel bir oğlan çocuğu vardı. Marki'nin oğluydu bu.

«Genç kadın gözyaşları içinde oğlunu işaret ederek,

«Doktor,» diye hıçkırdı. «Onun için elimden geleni yapmaya çalışacağım. Kocamın, kayınbiraderimin ve bütün ailenin günahlarını affettiremezsem bu lânetli isim günün birinde oğlumun başına müthiş bir belâ getirecek... Öyle sanıyorum... Bana sanki Evremonde ailesinin işlediği günahların hesabını ondan, zavallı yavrucuğumdan soracaklarmış gibi geliyor. Elimde avuçumda kalan bir kaç mücevheri ona bırakacağım. O da büyüyünce bunu, kocamla kardeşimin mahvettiği aileye veya bulabilirse o iki bahtsızın kızkardeşine verecek. Bunu onlara ölen anneciğinin bıraktığını, Evremonde'leri affetmesi için de yalvardığını da söyliyecek tabiî...»

«Arabaya yaklaşarak oğlunu öptü. Sonra onu okşayarak,

«Bunu senin iyiliğin için istiyorum Charles,» dedi. «Sen de dediğim gibi yapacak, anneciğinin arzusunu yerine getireceksin değil mi?...»

O zaman küçük Charles ciddî bir tavırla,

«Evet,» diye cevap verdi.

«Genç kadın oğlunu kucağına alarak arabaya bindi. Araba uzaklaşırken o hâlâ küçük Charles'ini okşayarak ağlıyordu.

«Kendisini bir daha görmedim.

«Genç kadın, bildiğimi sandığı için bana kocasının adını söylememişti. Bu yüzden masamın üzerinde duran mektuba Marki St. Evremonde adını eklemedim. Kâğıdı katlıyarak, mühürledim. Başka kimseye vermekten de çekiniyordum. Bunu kendim götürerek yerine teslim ettim.

«O akşam, yılın son gecesiydi, saat dokuza doğru siyah el-

biseli bir adam kapımı çaldı. Beni görmek istiyordu. Uşağım Ernest Defarge'nin peşi sıra yukarı çıktı. Defarge adamın kapıda beklediğini söylerken yabancı da içeri girivermişti bile. Sakin sakin bekliyordu. Bana,

«Saint Honore Sokağında bir hasta var,» dedi. «Kendisini acele görmeniz gerek. Merak etmeyin sizi çabucak da geri getiririm. Araba kapıda bekliyor...»

«İşte o araba beni buraya, bu mezara getirdi. Evimin kapısından çıkar çıkmaz, arkamdan siyah bir atkı atarak ağzımı iyice bağladılar. Kuvvetli eller de kollarımdan sımsıkı tutuyordu. İkiz kardeşler karanlık arasında sıyrılarak yanıma yaklaştılar. Ufak, bir işaretle sözünü ettikleri adamın ben olduğumu da anlatıverdiler. Marki elini cebine atarak bir kâğıt çıkardı. Benim yazdığım mektuptu bu. Bana gösterdikten sonra, adamlarından birinin uzattığı meşalede mektubumu yakıp, kül etti. Külleri de yere atıp, ayağının altında ezdi. Yüzünde garip, korkunç bir ifade vardı. Fakat bana tek kelime bile söylemedi. Beni buraya getirip, canlı canlı mezara gömdüler.

«Eğer, uzun yıllar boyunca, Allah o iki kardeşin taş kalplerine biraz merhamet duygusu verseydi ve onlar bana sevgili karımdan ufacık olsun bir haber gönderselerdi, o Tanrısal Kudretin onları tamamiyle terketmediğine yine de inanırdım. Karımın sağ olup olmadığını bile bilmiyordum. Zavallı karımdan bu mezarda ufacık bir haber alamadım. Onun için artık St. Evremonde'lerin lânetlendiğine, o kanlı parmakların çizdiği haç işaretinin onları Cehenneme götüreceğine inanıyorum. Ve ben Alexander Manette, bu bahtsız mahkûm, Yerin ve Göğün ve Allahın huzurunda o ikiz kardeşleri ve onların bütün fertlerini 1767 yılının bu son akşamında itham ediyorum. Onlarla Kıyamet gününde hesaplaşacağımdan eminim.»

*
* *

Mektubun okunması bitince bütün salonu korkunç bir uğultu kapladı. Bu kana susamış, cana kıymak için tutuşan kalaba-

lığın feryadı; vahşi çığlığıydı. Dinleyicilerin hepsi de intikam arzusuyla yanıyorlardı. Onların bu delice arzusunu ancak Giyotin yatıştırabilirdi artık. Kana susayanların doyabilmesi için başların uçurulması şarttı.

Mahkemede, Defarge'lere bu mektubu neden daha önce açıklamadıkları, bunu saklayarak neden fırsat kolladıkları sorulmadı. Therese Defarge silâhını iyi saklamış, yerinde ve zamanında kullanmıştı işte. Bu fecî aile adının Saint Antoine'lilerin hafızalarına kazıldığı Evremonde'lerin o korkunç örgü deftere çoktan geçtiniği söylemeye gerek yok tabiî. O günü Charles Darnay Evremonde'yi fecî sondan kurtaracak, bu coşkun halka ve Mahkemeye söz geçirecek bir tek kimse de yoktu. Genç adam için kurtuluş yoktu artık.

İşin kötüsü, Charles Darnay'ı itham edenlerin en başında gelenin halk tarafından tanınılan ve sevilen bir insan, mahkûmun kayınpederi olmasıydı. Zavallıyı karısının babası yıllar önce bıraktığı bir mektupla ölüme gönderiyordu işte. Halkın o zamanlarda en hoşuna giden şeylerden biri de vatandaşların Birinci Cumhuriyet uğruna yaptıkları fedakârlıklardı. Halk, İhtilâl uğruna kurban edilenlere hayran oluyordu âdeta. İşte bu sebeple de Reis, Doktor Manette'ye dönerek,

«Doktor Manette Cumhuriyet düşmanı aristokrat bir ailenin son değerli kişisini de ortadan kaldırmaya çalışmakla, Birinci Cumhuriyetin en değerli Vatandaşlarından biri olduğunu gösterdi,» dedi. «Kendisinin kızını bir dul ve torununu da yetim bırakmaktan kutsal bir zevk duyacağından, bu fedakârlığın onu mutlu edeceğinden eminim».

Zaten bu sözleri Reis söylemese, halk ona zorla söyletir, yoksa Reisi de Giyotine gönderiverirlerdi.

Reisin sözlerini de alkışlar ve çığlıklar izledi. Herkes bağırıp çağırarak vatanseverliğini ispata çalışıyordu. Ama insanca hislere sahip olduğunu gösteren bir tek kimse bile yoktu. Halk coşmuştu artık.

Therese Defarge kahkahalar atarak, İntikam'ın kaburgalarına dirseğiyle vurdu,

«Doktorun da nüfuzu çok büyük değil mi İntikam?...» Sonra elini boru gibi ağızna götürerek bağırdı, «Doktor Manette, kurtarsana onu. Charles Evremonde'yi kurtarsana Doktor!...»

Jüri üyeleri kararlarını yüksek sesle, teker teker söylemeye başlamışlardı. Her üyenin konuşmasından sonra çılgınca bir alkış tufanı başlıyordu.

«Doğuş ve inanış bakımından bir aristokrat. Birinci Cumhuriyetin can düşmanı. Halka eziyet eden bir hain. Derhal hapishaneye gönderilsin. Yirmi dört saat içinde idam edilsin!...»

11

ALACA KARANLIK

Böylelikle idamına karar verilen masum gencin karısı haberi duyar duymaz can evinden vurulmuşa döndü. Olduğu yerde donmuş kalmıştı sanki. Fakat tek kelime söylemedi. İçinden gelen ses o kadar kuvvetliydi ki... Genç kadına,

«Bu dünyada onun derdine ortaklık edebilecek bir sen varsın... Ayılıp bayılarak zavallı kocanın derdini büsbütün arttırma,» diyordu sanki.

Genç kadın kendini topladı. Salon yavaş yavaş boşalıyordu. Hâkimler dışarıdaki gösterilere katılacakları için mahkeme tatil olunmuştu. Hâkimler ve Savcı çoktan kürsülerinden inmişlerdi. Koridorlardan uzaklaşan halkın gürültüsü dalga dalga salona aksederken Lucie de ellerini kocasına doğru uzatarak ilerledi. Yüzünden ıstırabını okumak imkânsızdı. Genç kadının çehresine duyduğu büyük aşk ve merhamet vurmuştu, o kadar.

Lucie mahkûmun yanında bekleyen nöbetçilere yalvardı,

«Ne olur bırakın hiç olmazsa ona bir kerecik olsun dokunayım. Bir defa sarılayım ona... Vatandaşlar, ne olur biraz merhamet edin. Onu son defa göreyim...»

Charles Darnay'ın yanında bir gardiyan ve gece kendisini tutuklayan Vatandaşlardan ikisi kalmıştı. Bir de John Barsad

vardı. Diğerleri sokaktaki gösterilere katılmak için kendilerini dışarı atmışlardı. John Barsad onlara döndü,

«Bırakın zavallıyı, kocasına son bir defa sarılsın. Fazla sürmez zaten. Bir dakikadan da ne çıkar?...»

Adamların da bu teklifi kabul edecekleri tutmuştu nedense. Belki de John Barsad'dan çekiniyorlardı. Sessizce genç kadına yol açıp, onu, kocasının yanına bıraktılar. Charles Darnay parmaklıkların üzerinden eğilerek karısını kucakladı.

«Allahaısmarladık sevgili, hayatım... Aşkımı ve yavrumu sana emanet ediyorum... Bir gün elbet yine buluşacağız. O zaman asıl mutluluk bizim olacak, buna inan sevgilim...»

Lucie de üzüntüsünü belli etmemeye, gözyaşlarını göstermemeye çalışarak,

«Senin yokluğuna dayanmaya çalışacağım Charles,» dedi. «Benim için üzülme. Allah bana elbet sabır verecektir...»

Charles Darnay içini çekti,

«Kızımızı benim için öp Lucie... Ona babasının, kendisini ve seni ne kadar çok sevdiğini de anlat olur mu?...»

Genç kadının kollarından sıyrılmaya çalışıyordu. Lucie feryat etti,

«Charles!... Charles!... Gitme... Bir dakika daha... Birbirimizden fazla ayrı kalacağımızı sanmıyorum sevgilim. Senin yokluğun benim kalbimi yavaş yavaş kırıp, sana yaklaştıracak... Yakında kavuşacağız hayatım...»

Lucie'nin arkasından babası da mahkûmun bulunduğu yere yaklaşmıştı. Damadının önüne gelince Doktor Manette yere diz çökmeye çalıştı. Fakat Charles Darnay eğilerek elini uzattı ve,

«Hayır, hayır,» diye bağırdı. «Babacığım, sakın ha!... Bizim önümüzde diz çöküp af dileyecek bir şey yapmadınız ki... Asıl bizim yüzümüzden siz çok acı çektiniz. Eski günlerde geçirdiğimiz ruhsal mücadelenin büyüklüğünü şimdi daha iyi anlıyorum. Ailemden şüphelendiğiniz ve benim bir Evremonde olduğumu öğrendiğiniz zaman neler hissettiğinizi ancak şimdi anlıyorum. Evremonde'lere karşı duyduğunuz pek haklı nefret ve kini, Lucie'nin hatırı için yendiğinizi ve beni kendinizi zorlayarak sevdi-

ğinizi de biliyorum artık... Bu fedakârlığınızı asla ödeyemiyeceğim... Size bütün kalbimle teşekkür ediyorum Doktor... Size minnettarım... Sizi çok sevdiğimi de biliyorsunuz değil mi?... Allahaısmarladık babacığım... Allah sizi korusun.»

Doktor Manette cevap verecek halde değildi. Sadece acı acı inliyor, parmaklarını saçının arasından geçiriyor, ellerini uğuşturuyordu.

Charles,

«Üzülmeyin,» dedi. «Bunun böyle olması kaderimizmiş. Alın yazısının önüne geçilmez ki... Anneciğimin bana vasiyet ettiği şeyi yerine getirmeye çok uğraştım, fakat boşuna... O bahtsız ailenin izini bulamadım... Zavallı anneciğim, Evremonde'lerin üzerine çöken lânet bulutlarını sıyıramamıştı... Zaten her şeyin böyle olacağı belliydi. Bu kadar bahtsızlık ve felâketle başlayan bir macera, mutlulukla sona eremezdi ki... Üzülmeyin ve beni affedin babacığım... Ben hakkımı helâl ediyorum, siz de ederseniz memnun olurum...»

Nihayet gardiyan Charles Darnay'ın yanına yaklaşarak kolundan tuttu. Genç kadın o zaman kocasının elini bırakabildi. O kapıya doğru ilerlerken ellerini dua eder gibi kaldırmış arkasından bakıyordu. Yüzünde sevgi ve şefkatle karışık, insanın içini paralayan garip bir gülümseme vardı. Charles Darnay mahkûmlara ait kapıdan çıkarıldı. O zaman genç kadın babasına döndü, elini sevgiyle yaşlı adamın göğsüne koydu, son bir şeyler anlatmaya çalıştı. Fakat sadece boğuk bir inilti çıkararak, Doktorun ayakları dibine düşüp bayıldı.

Sydney Carton o dakikaya kadar salonun köşesindeki yerinden hiç kımıldamamıştı. Lucie bayılır bayılmaz ileri atıldı. Baba kızın yanına yaklaşarak genç kadını kucağına aldı. Jarvis Lorry de Charles Darnay'la kapıdan çıkarken vedalaşmış, Manette'lerin yanına gelmişti. Lucie'yi kaldırırken genç avukatın yüzü sapsarı kesilmişti. Elleri titriyordu. Fakat Sydney Carton'a dikkatlice bakanlar onun yüzünde sadece sevgi ve merhamet ifadesi olmadığını anlarlardı. Hayır, Sydney Carton'un hareketlerinde vazifesini yapmış insanların gurur ve rahatlığı da vardı.

Genç avukat Jarvis Lorry'e döndü:

«Onu arabaya kadar taşıyayım mı?... O kadar da hafif ki, bana hiç ağırlık vermiyor...»

Genç kadını kapıya kadar getirdi. Sonra binanın önünde bekleyen arabaya sevgi ve şefkatle yatırtı. Doktor Manette ile Jarvis Lorry Lucie'nin yanına bindiler. Sydney Carton da arabacının yanına geçti.

Bir kaç dakika sonra evlerine gelmişlerdi. Genç avukat Lucie'yi tekrar şefkatle kollarına alarak odadan çıkardı. Genç kadını oturma odasındaki büyük kanepenin üstüne yatırdı. Küçük Lucie ile Bayan Pross da onun yanına yaklaşmış, hüngür hüngür ağlamaya başlamışlardı.

Sydney Carotn, Porss'a hafif bir sesle,

«Onu kendine getirmeye çalışmayın,» dedi. «Böyle kendini bilmeden yatması daha iyi... Bırakın, uyusun!...»

Küçük Lucie de ağlayarak Sydney Carton'un kucağına tırmandı. Küçücük kollarını genç adamın boynuna sararak,

«Sydney Amca,» diye hıçkırdı... «Sydney Amcacığım benim... Buraya geldiğinize öyle sevindim ki, artık babamı kurtaracağınızı, anneme yardım edeceğinizi biliyorum... Babamı serbest bıraktıracaksınız değil mi Sydney Amca?...»

Sydney Carton da küçük kıza sarılarak, yanağını onun pembe yanağına dayadı. Birkaç dakika onu okşadı. Sonra çocuğu yere bıraktı. Gözleri hâlâ baygın yatan Lucie'deydi.

Kendi kendine mırıldanır gibi,

«Gitmeden önce,» dedi. Bir an duraksadı. Sonra içini çekerek ekledi. «Gitmeden önce onu öpebilirim değil mi?...»

Lucie'nin üzerine eğilerek dudaklarını genç kadının yüzüne değdirdi. Sonradan onun genç kadını öperken bazı sözler söylemiş olduğunu da hatırladılar. Genç avukat yüzünde garip bir ifade ile bir şeyler mırıldanmıştı. Onu gerçekten çok seven çocuk sonradan ailesine ve çok ilerde de ihtiyarlayıp pek sevimli bir büyük anne olduğu zaman da torunlarına bu olayı anlatırken Sydney Carton'un,

«Mutluluk dolu bir hayat,» diye mırıldandığını işittiğini söyledi...

Genç avukat her şeyden çok sevdiği kadını öptükten sonra doğruldu ve yan odaya geçti. Jarvis Lorry ile Doktor Manette de Lucie'nin yanına girmek üzereydiler. Sydney Carton Manette'ye yaklaştı, elini yaşlı Doktorun omuzuna koydu:

«Charles'i kurtarmaya çalışın yine... Yarın akşam üzerine kadar vaktiniz var. Bu pek kısa bir müddet ama belki bir şeyler yapabilirsiniz...»

Doktor başını kaldırdı,

«Evet... Onu kurtarmaya çalışacağım... Bir dakika bile duracak değilim!...»

Genç avukat başını salladı,

«Enerjiniz ve zekânız sayesinde büyük işler başaracağınızı biliyorum.» İçini çekerek hafifçe gülümsedi, bu her zamankinden zor bir iş... Fakat elinizden gelen her şeyi yapın. Hayatımızı boşuna harcar ve onun değeri olmadığını söyleriz, ama ne de olsa uğraşmaya değer hayat...»

Doktor Manette de kendini toplamıştı biraz,

«Hemen Reis'e ve halk savcısına gideceğim,» dedi. «Hattâ bazı önemli kimselere mektup da yazacağım... A!... Hay Allah... Bu gün yine gösteri var, sözünü ettiğim kimselerin bu saatlerde yanlarına yaklaşılmaz. Onları ancak bu gece görebilirim...»

Sydney Carton da elini dizine vurdu:

«Hay Allah... İyi hatırladınız... Gösteri geç vaiktlere kadar devam edecek. Bizimki zaten zayıf bir ümit. Karanlığa kadar beklemekle de fazla bir şey kaybetmiş olmayız. Fakat ne yaptığınız, nasıl hareket ettiğinizi bilmek isterim doğrusu. Ama doğrusu benim ümidim yok. Bu korkunç adamları ne zaman göreceksiniz Doktor?»

Doktor Manette,

«Karanlık basar basmaz,» diye cevap verdi. «Yani bir iki saat sonra yapacağım bu işi...»

Sydney Carton saatine baktı,

«Dörtten sonra hava kararıyor. Biz de işi emniyete alabil-

mek için buna iki saat ekleyelim... Hımm... Demek oluyor ki ben saat dokuzda Bay Jarvis Lorry'e gittiğim zaman sonucu sizden veya ondan öğrenebileceğim. Öyle mi?...»

Doktor başını salladı:

«Evet...»

Sydney Carton yaşlı adamın elini sıktı:

«Allah yardımcınız olsun.»

Jarvis Lorry, Sydney Carton'u kapıya kadar geçirdi. Tam ayrılacakları sırada genç adamın omuzuna dokunarak,

«Hiç ümidim yok,» diye fısıldadı. Yüzünün rengi iyice uçmuştu.

Sydney Carton da içini çekerek cevap verdi,

«Benim de öyle...»

Jarvis Lorry devam etti:

«Bu adamlar kimsenin hayatına değer vermiyorlar. Eğer Charles Darnay'ı kurtarmak isteseler bile mahkemedeki feryatlardan sonra buna pek cesaret edemezler... Neydi o feryatlar, neydi o alkışlar?.. Hiç ümidim yok, hiç.»

«Benim de öyle... Halkın feryatları arasında Giyotin bıçağının düşüşünü duyar gibi oldum.»

Jarvis Lorry kapının kenarına dayanarak başını önüne eğdi. Ağlıyordu zavallı.

Sydney Carton bir an ona baktı. Sonra gayet sevecen ve nazik bir tavırla,

«Üzülmeyin Bay Lorry,» diye fısıldadı. «Kendinizi bu kadar yiyip bitirmeyin... Ben Doktoru bu harekete özellikle teşvik ettim. Hiç olmazsa Lucie ileride 'Onu kurtarmak için hiç bir şey yapmadık, bir yere bile başvurmadık' deyip vicdan azabı çekmez..»

Jarvis Lorry gözlerini kuruladı:

«Doğru, doğru, çok doğru... Fakat hiç ümit yok. Giyotinde ölüp gidecek zavallı.»

«Hiç ümit yok... Giyotinde ölüp gidecek zavallı...»

Sonra dönerek azimli bir tavırla Jarvis Lorry'den ayrıldı. Sokağın karanlıklarına karışıp, kayboldu.

12

KARANLIK

Sydney Carton sokağın köşesinde durdu. Ne yapması, nereye gitmesi gerektiğini düşünüyordu. Kendi kendine,

«Saat dokuzda Tellson's Bankasında bulunmam gerek,» dedi. «Bu arada kendimi şurada burada göstermem iyi olur mu acaba?.. Herhalde fena olmaz sanırım. Buradaki halkın şehirde benim gibi birinin bulunduğunu bilmesi yerinde olur. Evet, evet gözükmeliyim ki, herkes Charles Darnay'a benzeyen birinin de Paris'te bulunduğunu anlasın... Fakat çok ihtiyatlı davranmam lâzım... Bu işi iyice bir düşünmeli.»

Bir iki adım atıp durdu. Derin derin düşünüyordu. Sokağın köşesinde bir aşağı bir yukarı yürüdü. Yanlış bir adım atmaktan, işin son dakikada bozuluvermesinden korkuyordu. Nihayet kararlı bir tavırla,

«Tamam,» diye mırıldandı... «Buradakilerin benim Paris'te olduğmu gözleriyle görmeleri gerek. Özellikle Saint Antoine' lilerin...»

*
* *

O gün Defarge Mahkemede ifade verirken Saint Antoine Mahallesinde Şarapçılık yaptığını söylemişti. Sydney Carton gibi Paris'i gayet iyi tanıyan birinin, Defarge'nin evini bulması hiç de güç olmadı. Genç avukat dükkânın yerini iyice öğrendikten sonra, o berbat, dar ve pis sokaklı mahalleden ayrıldı. Büyük lokantalardan birinde güzel bir yemek yedi. Arkasından da derin bir uykuya daldı. Hayatında ilk defa o akşam içki içmiyordu. Bir gece önce Jarvis Lorry'nin evinde konyak içmiş, ondan sonra da ağzına böyle içki koymamıştı. Zaten o gece şişedeki son içkiyi de Jarvis Lorry'nin şöminesine dökmekle, artık içkiden el çektiğini hiç olmazsa kendi kendisine anlatmak istemişti.

Uyandığı zaman saat yediye gelmişti. Sydney Carton kendini gayet zinde hissediyordu. İyice dinlenmişti genç adam.

Saint Antoine'ye doğru ilerlerken bir dükkânın vitrininin önünde durdu. Kendine çeki düzen verdi. Karışmış saçlarını taradı, kravatını yeniden bağladı, paltosunun yakasını düzeltti. Sonra,

«Bu iş de oldu,» diye gülümsiyerek doğru Defarge'nin şarapçı dükkânına gitti ve sakin bir tavırla içeriye girdi.

Dükkânda kısık sesli Jacques'ten başka müşteri yoktu. Sydney Carton'un mahkemede jüri heyeti arasında gördüğü bu adam tezgâha dayanmış şarap içiyor, Defarge ve karısıyla konuşuyordu. Arada sırada yanlarında bulunan İntikam da söze karışıyordu. Hepsinin de yüzlerinde sevinçli bir ifade vardı.

Sydney Carton köşedeki masalardan birine geçip oturdu. Gayet bozuk bir Fransızcayla şarap ısmarladı. Bu dili ana dili gibi konuşmasına rağmen hepsinin kendisinin İngiliz olduğunu anlamalarını istiyordu. O böyle konuşurken, Therese Defarge, şöyle gelişigüzel baktı. Sonra gözleri büyüdü, âdeta yerinden uğradı. Sydney Carton'u merakla süzüp duruyordu. Hattâ dayanamayarak tezgâhın arkasından çıktı ve genç adamın yanına gelerek,

«Ne ısmarlamıştınız?» diye sordu.

«Şarap... Ufak bir şişe şarap...»

Therese Defarge merakla siyah kaşlarını kaldırdı:

«İngiliz misiniz?»

Genç avukat Fransızca'yı güçlükle anlıyor ve zorlukla konuşuyormuş gibi bir süre etrafına bakındı. Sonra yine kuvvetli bir İngiliz aksanı ve bozuk Fransızcayla cevap verdi,

«Evet Madam... Evet... İngilizim ben...»

Therese Defarge Sydney Carton'un şarabını getirmek için tekrar tezgâhın başına geçti. Bu arada genç avukat da yanda duran masadan bir Fransızca gazete almış, bunu sökmeye uğraşıyor gibi gayet ciddî bir tavır takınmıştı. Kaşları da iyice çatıktı. Therese Defarge'nin kocasına,

«Sen de iyi bak,» dediğini duydu. «Vallahi tıpkı Charles Evremonde'ye benziyor!»

Defarge şarap şişesini karısının elinden alarak Sydney Carton'un yanına yaklaştı. Kibar bir tavırla şişeyi masaya koyarken,

«Hoş geldiniz,» dedi.

Genç avukat başını kaldırdı. Anlamamış gibi yüzünü buruşturdu:

«Efendim?»

«Hoş geldiniz...»

Sydney Carton gülümsedi:

«Ha! Hoş bulduk..»

Kadehini şarapla doldurarak bir yudum aldı,

«Pek güzel şarap bu... Birinci Cumhuriyetin şerefine içiyorum.»

Defarge tekrar tezgâhın başına dönerek karısına,

«Hakikaten Charles Evremonde'ye biraz benziyor,» diye fısıldadı.

Therese Defarge sinirlenmişti:

«Biraz mı benziyor... Deli misin sen?... Adam Charles Evremonde'nin tıpkısı ayol.»

Jacques. Üç onu yatıştırmak için araya girdi:

«Aklın senin hep Charles Darnay Evremonde'de Therese. Onun için herkesi ona benzetiyorsun.»

İntikam da neşeli bir kahkaha attı:

«Öyle, öyle... Onun için Therese yarını iple çekiyor. Charles Darnay Evremonde'yi son bir defa görecek.»

Sydney Carton dalgın dalgın gazeteyi okumaya çalışıyordu. Kelimelerin üzerine bir bir parmağını koyuyor, bunları heceleye heceleye söküyordu. Aslında kulağı tezgâhın önündekilerdeydi. Onların söylediklerinin tek kelimesini bile kaçırmıyordu. Saint Antoine'liler tezgâha dirseklerini dayamış, birbirlerine iyice sokulmuşlardı. Bir süre hiç ses çıkarmadan Sydney Carton'u süzdüler. O bunların farkında değilmiş, bütün arzusu gazeteyi okumakmış gibi bir tavır takınmıştı. Nihayet tezgâhtakiler tekrar konuşmaya başladılar.

Jacques,

«Therese'in hakkı var, diyordu. «Neden duralım artık. Bu işte müthiş bir kudret var... Neden duralım?»

Defarge onunla aynı fikirde değildi,

«Fakat bu hareketin de bir yerde durması gerek. Bu böyle devam edemez... Bütün mesele nerede durmamız gerektiği.»

Karısı atıldı:

«Hepsini ortadan kaldırdıktan sonra dururuz.»

Jacques,

«Fevkalâde,» diye haykırdı. «Fevkalâde.»

İntikam da arkadaşının sözlerini alkışlıyordu.

Defarge'nin canının sıkıldığı belliydi,

«Fakat karıcığım,» dedi. «Ortadan kaldırma usulü muhakkak iyi bir şey. Benim de buna bir itirazım yok. Fakat bu Doktor çok ıstırap çekti. Onu mahkemede gördünüz bugün. Yazdığı kâğıt okunurken yüzüne dikkat ettiniz mi?»

Therese Defarge hiddetle cevap verdi:

«Dikkat ettim tabiî... Hiç öyle şeyleri kaçırır mıyım? Evet, Doktor Manette'nin yüzüne bu gün çok dikkatli baktım. Onun çehresi Birinci Cumhuriyetin dostu olan bir insanın yüzü değildi. Ben bunu bilir, bunu söylerim. Ben Doktorun yüzünü beğenmiyorum.»

Defarge hâlâ karısını iknaya çalışıyordu,

«Zavallı kızın halini gördün mü? Ne kadar ıstırap çekiyordu... Onun bu hali babasını üzüyor elbette.»

Therese Defarge,

«Kızının hali de hoşuma gitmedi,» diye cevap verdi. «Lucie'yi bu gün de seyrettim, başka zamanlar da. Onu bu gün mahkemede iyice inceledim, hapishanenin karşısındaki köşede de... Benim bir tek parmağımı kaldırmam yeter.»

Kadın parmağını kaldırdı, sonra süratle elini tezgâhın üstünde duran deftere indirdi. Sanki Giyotinle Lucie'nin başını kesiyordu. Tezgâhın yanındakiler onun hareketlerini izliyorlardı. Sydney Carton ise bu korkunç sözleri pekâlâ duymakla beraber kendini tutmuş, gözlerini elindeki gazeteden kaldırmamıştı.

Jacques bir kahkaha attı:

«Therese çok hoşsun vallahi!»

İntikam da arkadaşını kucakladı:

«O bir melektir, bir melek...»

Therese Defarge sakin bir tavırla sözüne devam etti:

«İş sana kalsa şu anda bile Charles Evremonde'yi kurtarırsın. Ama neyse ki iş senin elinde değil.»

Şarapçı itiraz ediyordu:

«Hiç de öyle değil... Onu kurtarmam için küçük parmağımı bile kaldırmam. Fakat artık bu meseleyi onun idamıyla kapatırım. Bu işe devam edip, diğerlerini de Giyotine yollamam. Benim bütün dediğim, işi burada bırakalım.»

Therese Defarge'nin hiddetten yüzü morarmıştı,

«Buraya bak Jacques, buraya bak İntikam,» diye homurdandı. «İkiniz de dinleyin beni. Ben bu aileyi hainliklerinden dolayı kaydıma çok zaman önce geçirmiştim. O aileyi son kişisine kadar ortadan kaldırmaya da karar vermiştik. Doğru mu, değil mi, bunu kocama sorun.»

Defarge, berikilerin sormasına meydan bırakmadan çabucak cevap verdi:

«Evet, doğru.»

Therese Defarge konuşmasına devam ediyordu,

«Bu güzel günlerin ilk başladığı Bastille zaferi sırasında kocam zindanı araştırıp bugün mahkemede okunan kâğıtları buldu. Bunları eve, bana getirdi. O mektubu, burada, dükkândan herkes çıkıp gittikten sonra, gece yarısı, kapıyı, pencereleri kapayıp okuduk. Hattâ şurada, bu tezgâhın üzerinde, bu lâmbanın ışığında... Öyle mi değil mi, kendisine sorun.»

Defarge yine doğruladı.

«Evet, öyle.»

Therese Defarge'nin hali korkunçtu doğrusu:

«Mektubun okunması bittiği zaman lâmbanın ışığı hafiflemiş, hava ağarmaya başlamıştı. Sabah ışıkları şu aralıklardan, pencerenin parmaklıklarından süzülüyordu. O zaman kendisine bir sırrımı açacağımı söyledim. Böyle bir şey oldu mu, olmadı mı kocama sorun bunu.»

Defarge yine,

«Evet, oldu,» diye cevap verdi.

Karısı kükredi:

«Ona bu sırrımı açtım da... Onun göğsünü bu ellerimle yumruklayarak, kimsenin bilmediği bir şeyi anlattım ona. Dedim ki, Defarge ben sahilde bir balıkçı köyünde, denizciler arasında büyüdüm. Ama Bastille'de bulduğun bu kâğıtta anlatılan o ikiz Evremonde kardeşlerin zulüm ve işkenceyle katlettikleri aile, benim ailemdi. Benim asıl ailem onlardı... Beni Evremondeler'in elinden ağabeyim kaçırıp, o balıkçı köyüne teslim etti. Samanlar arasında ölen zavallı erkek kardeşimdi benim. Evremonde'nin bir kaç gecelik zevki için kaçırdığı genç kadın da ablam... O arabaya koşulan, esirler arasında kurbağa kovalayan bahtsız, eniştemdi... O doğmamış çocuğun teyzesi olacaktım ben... Yüreğine inip ölen zavallı köylü de babacığımdı benim. O ölenler benim ölülerimdi. Bütün bu günahların hesabını Evremonde'lerden soracak olan da yine benim.» Sorun ona, sorun kocama, doğru değil mi bu sözlerim?»

Defarge başını salladı:

«Evet, doğru.»

Therese Defarge içini çekti,

«O halde intikamımı burada durdurmamı isteme. Rüzgârla ateşe durmalarını söyle, ama bana değil.»

Onun bu konuşması, İntikam'la Jacques'in hoşuna gitmişti. Her ikisi de kadına baktılar. Sydney Carton başını kaldırmamakla beraber, Therese Defarge'nin korkunç halini, yüzünün aldığı dehşetli anlamı tahmin edebiliyordu.

Defarge karısını yatıştırmaya boş yere çalıştı. Şarapçı, Marki St. Evremonde'nin iyi kalpli karısından sözetti ama boştu. Kadın ona aldırmıyordu bile. Kocasının sözlerini şiddetli bir el hareketiyle kesiyor ve homurdanıyordu.

«Rüzgârla ateşe durmalarını söyle, ama bana değil.»

Bu sırada içeri bir kaç müşteri girdi. Avukat tezgâha yaklaşarak içtiği şarabın parasını ödedi. Tabiî hesabını görürken de sanki Fransız paralarını pek iyi tanımıyormuş gibi şaşkın bir tavır takınmayı ihmâl etmemişti. Yabancı olduğuna iyice kanaat getirmelerini istediği için,

«Bana Millî Sarayın yolunu tarif eder misiniz?» dedi.

Therese Defarge onu kapıya kadar götürdü. Elini genç avukatın koluna koyarak yolu tarife başladı. Sydney Carton dişlerini sıkmış, ilgisiz bir tavırla dinlemeye çalışıyor, kadını oracıkta boğuvermemek için kendini tutuyordu.

Nihayet kadını selâmlıyarak ayrıldı. Bir süre sonra karanlıklar arasında kaybolmuştu.

*
* *

Saat tam dokuzda Tellson's Bankasındaydı Sydney Carton. Jarvis Lorry'i odasında bir aşağı bir yukarı yürürken buldu. Çok endişeliydi yaşlı Banker. Genç avukatı görünce telâşla yanına yaklaşarak,

«Biraz önce Lucie'den ayrıldım,» dedi. «Sana yetiştirmek için koşa koşa geldim Sydney! Doktor Manette saat dörtte Bankadan ayrıldı, o zamandan beri de ortalarda yok. Lucie babasının, kocasını kurtaracağını sanmıyor ama ne de olsa ümidi var. Doktor gideli beş saat oldu, nerede acaba?»

İki adam karşılıklı şöminenin önüen oturarak saat ona kadar beklediler. Fakat Doktor Manette ortalarda yoktu. Nihayet Jarvis Lorry genç kadının yanına döndü. Sydney Carton Doktoru bekleyecek, Jarvis Lorry de gece yarısı tekrar Bankaya gelecekti.

Genç adam gözlerini şöminenin alevlerine dikerek, bekledi, bekledi... Saatler geçti. Fakat Doktor hâlâ ortada yoktu. Nihayet gece yarısı oldu. Jarvis Lorry telâşla geldi. Doktor Manette evine de dönmemişti. Neredeydi adamcağız acaba?

Onlar konuşurlarken merdivende ayak sesleri duydular. Doktor odaya girdi... Onu görür görmez Sydney Carton'la, Jarvis Lorry dehşetle irkildiler. Hiç ümit kalmadığını anlamışlardı doktorun yüzünden...

Kapının önünde durmuş, yüzünde garip bir ifadeyle bakan Doktora iki adam da hiç bir şey sormadılar. Halinden ne olduğu belliydi.

Nihayet Doktor Manette boğuk bir sesle,

«Nerede o,» «Onu bulmam gerek. Nerede o?»

Başı ve göğsü açıktı. Şaşkın şaşkın etrafına bakınarak ceketini çıkarttı ve yere atıverdi.

«Nerede benim ayakkabı aletlerim, taburem?... Her tarafı aradım ama bulamadım... Nerede taburem?... Ayakkabıları ne yaptılar?... Vakti çok az, o ayakkabıları bitirmem gerek artık.»

Sydney Carton'la Jarvis Lorry bakıştılar. İkisinin de rengi atmış, kalpleri burkulmuştu.

Doktor Manette ağlar gibi yalvardı,

«Ne olur, işimi verin bana... Çalışmam gerek. Verin benim takımlarımı.»

Hiç cevap alamayınca bir çocuk gibi saçlarını yolarak, tepinmeye başladı. Sonra taş gibi hareketsiz duran diğerlerine döndü,

«Beni üzmeyin artık,» diye acı acı bağırdı. «Benim gibi bir zavallıdan ne istiyorsunuz? Eğer o ayakkabıları bitiremezsem sonumuz fena olur. Yalvarırım verin onları bana?»

Zavallı Doktor yine hafızasını kaybetmişti!

İki adam da sanki anlaşmışlar gibi Doktora yaklaştılar. Ellerini zavallının omuzuna dayayarak kendisini yatıştırmaya çalıştılar. Nihayet zorlukla Manette'yi şöminenin önüne oturtabildiler. Kendisine taburesini, âletlerini ve ayakkabıları da biraz sonra getireceklerini vaad ediyorlardı. Zavallı adam gözlerini ateşe dikerek ağlamaya başladı.

Hem Jarvis Lorry ve hem de Sydney Carton, Doktorun bu feci haline çok üzülmüşlerdi tabiî. Fakat acımakla, üzüntüyle vakit geçirmenin zamanı değildi. Yapılacak bir sürü işleri vardı. Zavallı Lucie her ikisinin de aklından çıkmıyordu. Hiç konuşmadan birbirlerine baktılar ve anlaştılar. Söz gereksizdi zaten.

Uzun sessizliği sonunda Sydney Carton bozdu:

«Son ümit de kayboldu. Fazla bir şey de beklemiyorduk zaten... Evet, Doktoru alıp Lucie'ye götürmemiz gerek. Fakat ondan önce beni dikkatle dinler misiniz? Bana ileri sürdüğüm şartların sebeplerini, neden sizden söz vermenizi rica ettiğimi sakın sormayın. Bunu da yarın anlayacaksınız ancak. Sizden bu ricalarda bulunmamın çok önemli bir nedeni var.»

Jarvis Lorry,

«Bundan şüphen olmasın,» diye cevap verdi. «Anlat, dinliyorum.»

Aralarındaki koltukta oturan Doktor bu arada öne arkaya sallanıyor, ağlayıp inliyordu. Her ikisi de hasta yatağının baş ucunda bekleyenler gibi gayet hafif sesle konuşuyorlardı.

Carton eğilerek Doktorun yere atmış olduğu ceketini kaldırdı. Bu arada Doktorun günlük vazifelerini yazıp içine koyduğu küçük deri çanta da halının üstüne düşmüştü. Carton bunu âdeta kaparcasına alarak açtı. İçinde katlanmış bir kâğıt vardı çantanın. Sydney Carton, telâşla,

«Buna bir bakalım,» dedi.

Jarvis Lorry onaylayarak başını salladı. Genç avukat çabuk çabuk kâğıdı açtı ve bir göz atar atmaz rahat bir soluk alarak haykırdı:

«Aman neyse! Allaha çok şükür.»

Jarvis Lorry de meraklanmıştı.

«Nedir o,» diye sordu.

Sydney Carton,

«Bir dakika,» dedi. «Onu da sırası gelince anlatacağım...» Elini cebine sokarak bir kâğıt çıkardı. Bunu yaşlı Bankere uzattı, «Şuna bir bakın... Bu şehirden çıkmam için verilen izin. İyice okuyun. Görüyorsunuz değil mi? İngiliz Avukatı Sydney Carton'un Paris'ten çıkmasına izin veriliyor.»

Jarvis Lorry kâğıdı dikkatle okudu. Sonra merakla genç avukatın yüzüne baktı. Sydney Carton,

«Bu yanınızda dursun,» diye mırıldandı. Yarın sabah gerekecek... Biliyorsunuz ben Charles Darnay'ı yarın sabah göreceğim. Hapishaneye bu belgeyle girmek istemiyorum.»

Yaşlı Banker kaşlarını kaldırdı:

«Neden?»

Sydney Carton gülümsedi:

«Böylesi daha iyi... Bunların sebebini sonra anlıyacaksınız. Şimdi Doktor Manette'nin çantasında taşıdığı bu kâğıdı da alın

bakalım. Bu da benimkine benzer bir belge. Doktor Manette'nin, Lucie'nin ve küçük kızının Paris'ten çıkmaları için verilmiş bir izin. Bu gece Paris'ten kolayca ayrılabilecekler. Gördünüz mü?»

«Evet...»

«Doktor belki de bunu dün gerekeceği düşüncesiyle aldı. İyi de yapmış. Şimdi hem benim, hem de onların izin kâğıtlarını cüzdanınıza, sizinkinin yanına koyun bakalım... Ha şöyle... Şimdi beni dikkatle dinleyin: Doktorun böyle bir kâğıdı kolaylıkla alabileceğine şu son bir saate kadar inanmıyordum doğrusu. Ama pek yakında bu belgeyi geri istiyeceklerini biliyorum...»

«Onlar da tehlikede mi?...»

Genç avukat ağır ağır başını salladı:

«Hem de nasıl!... Müthiş bir tehlike içersindeler. Therese Defarge onları da Cumhuriyet düşmanı olmakla ithama hazırlanıyor. Bunu kendi ağzıyla söylerken duydum bu akşam. Arkadaşlarına bu niyetini açıklıyordu. O zaman hem Doktorun ve hem de Lucie'nin giyotinle karşı karşıya olduklarını anladım. İşin aslını araştırmak için de vakit kaybetmedim tabiî. Hemen Hafiye John Barsad'a koştum. O da şüphelerimin doğru olduğunu itiraf etti. Therese Defarge onları ithama hazırlanıyor. John Barsad hapishanenin yakınında oturan bir bıçkıcıyı tanıyor. O adam da Therese Defarge'nin emrindeymiş. Korkunç kadın ona bir takım yalanlar öğretmiş. Bıçkıcı mahkemede Lucie aleyhine tanıklıkta bulunacak, onun hapishaneye işaretler yaptığını, mahkûmlara hareketleriyle bazı şeyler anlattığını iddia edecekmiş. Sonucun ne olacağı meydanda... 'Hapishanede hazırlanan bir komplo' denecek... Tabiî hem Lucie'nin ve hattâ belki de küçüğün hayatları müthiş bir tehlikede. Doktor Manette'nin de öyle. Hem Doktor ve hem de küçük kız, Lucie ile hapishaneye bakan o köşeye gitmişlerdi değil mi?...»

Jarvis Lorry sapsarı kesilmişti. Elleri titriyordu zavallının. Sydney Carton ona doğru eğildi,

«O kadar korkmayın canım. Onları nasıl olsa kurtaracaksınız...»

Yaşlı Banker âdeta inledi,

«Ah keşke kurtarabilsem Sydney, ah keşke...! Ama nasıl?»

Genç avukat ona cesaret vermek ister gibi gülümsedi,

«Nasıl olduğunu size öğreteceğim Bay Lorry! Bütün iş size kaldı. Fakat azimli ve güvenilir bir insan olduğunuzu biliyorum. Bu yeni ithamı herhalde yarın yapamıyacaklar. Çünkü yarın Therese Defarge, Charles Darnay'ı seyretmek niyetinde. Bana kalırsa bu olay iki üç gün sonra patlak verecek. Hatta belki de bir hafta... Biliyorsunuz ki, yeni rejime göre Giyotinle idam edilenlerin arkasından ağlamak, yas tutmak yasak. Therese Defarge, Lucie'nin ve babasının Charles Darnay'ın arkasından ağlayacaklarını biliyor tabiî. İthamına herhalde bu büyük suçu da ekleyecekler... Bu korkunç kadın kan tiryakisi sanki. Manette'lerin kanını dökebilmek için bir iki gün daha bekleyecekler...»

Jarvis Lorry başını salladı,

«O kadar rahat anlatıyorsun ki Sydney, onları kurtaracağımdan emin olmaya başladım.» Eliyle Doktorun koltuğunun arkasına dokundu, «Hatta, doktorun durumunu bile untturdun bana...»

Sydney Carton devam etti,

«Paranız var. Onun için kolayca bir araba sağlar Clais'e kadar süratle gidebilirsiniz. Bu o kadar güç bir şey değil. Zaten siz de İngiltere'ye dönmek için kaç gündür hazırlık yapıyorsunuz. Yarın sabah erkenden arabayı hazırlatırsınız ve öğleden sonra da tam ikide yola çıkarsınız...»

Genç avukatın o kadar emin ve cesur bir hali vardı ki, Jarvis Lorry de âdeta canlandığını, hatta gençleştiğini hissetti. Cesaretle,

«Bunu yapacağım,» diye bağırdı.

Sydney Carton gülümsedi,

«O kadar iyi bir insansınız ki... Manette'lerin sizin gibi bir dostları olduğuna seviniyorum. Bu akşam babasını Lucie'ye götürdüğünüz zaman içinde bulundukları tehlikeyi kendisine açıkça anlatın. Doktorun ve hatta kızının ölümle karşı karşıya olduğunu söyleyin kendisine. Çünkü şu anda kocasını bırakıp gitmeyeceği muhakkaktır...» Genç avukatın sesi titremeye başlamıştı.

Bir an susarak kendini toplamaya çalıştı, sonra: «Onu hiç olmazsa kızının ve babasının emniyeti için Parisi terketmeyi ikna edin. Onların ölümüne sebep olmayı istemiyecektir herhalde. Lucie'ye sizinle birlikte, saat ikide burdan ayrılmaları gerektiğini iyice anlatın. Bunun kocasının son isteği olduğunu da söyleyin ona. Hatta bu sayede ummadığı, aklından geçirmediği bir şeye kavuşacağını da ima edin. Olur mu...?»

«Bunların hepsini yapmaya çalışacağım...»

«İyi... Bütün hazırlıkları, bu binanın avlusunda sessizce yapın. Her şey tamam olsun. Lucie'yi, Doktoru, küçük yavrucağı da arabaya bindirin. Hatta siz de yerinize oturun. Ben de yanınıza gelip, arabaya biner binmez hareket edersiniz...»

Yaşlı Banker,

«Ne olursa olsun, sen gelmeden hareket etmiyelim değil mi...?» diye sordu.

«Sakın ha...! Ben gelmedikçe yerinizden kımıldamayın. Benim çıkış iznim de yanınızda bulunacak tabiî... Ben de arabaya biner binmez hareket edersiniz. Ver elini İngiltere...!»

«Bu iş yalnız benim gibi yaşlı bir adama kalmıyor demek? Yanımda genç, akıllı ve güvenilir bir genç de olacak. Buna sevindim işte...»

Sydney Carton gülümsedi.

«Allah isterse yanınızda böyle bir genç adam bulunacak... Şimdi bana şerefiniz ve namusunuz üzerine, ne olursa olsun bu plândan vazgeçmiyeceğinize, hareket şeklini son dakikada değiştirmiyeceğinize dair söz verin...»

Yaşlı Banker kesin bir tavırla,

«Şerefim ve namusum üzerine söz veriyorum,» dedi.

«Yarın şu sözlerimi hatırlayın: plânı değiştirdiğiniz veya geciktiğiniz takdirde hiç kimsenin hayatını kurtaramayız. Hatta bu yüzden bir çok masumun da Giyotine gönderilmesine sebep oluruz.»

Jarvis Lorry,

«Bu sözleri de unutmıyacağım Sydney,» dedi. «Bana düşen görevi harfi harfine yerine getireceğim...»

Sydney Carton,

«Ben de öyle,» diye gülümsedi. «Allahın yardımıyla ben de görevimi yapacağım...»

Yüzündeki gülümseme o kadar garipti ki, yaşlı Banker bir süre merakla onu süzdü. Fakat bunun üzerinde fazla duracak vakti yoktu. Genç avukata elini uzattı. Sydney Carton, babası gibi sevdiği bu muhterem adamın elini dudaklarına götürerek öptü. Jarvis Lorry de onu kucakladı. Genç böyle vedalaşmalarına rağmen, birbirlerinden hemen ayrılmadılar. Sydney Carton, Doktoru ateşin önünden kaldırması için Jarvis Lorry'e yardım etti. Birlikte Manette'nin sırtına bir pelerin attılar. Başına da şapka giydirdiler. Zavallı adamcağız hâlâ taburesini ve aletlerini isteyip duruyordu. Onu, aradığı şeylerin diğer evde olduğunu söyliyerek kandırdılar. Böylece Doktor Bankadan çıkmaya razı oldu.

Manette'nin bir koluna Jarvis Lorry, diğer koluna da Sydney Carton girmişti. Lucie'nin apartmanının önünde genç avukat, yaşlı dostuna döndü,

«Allahaısmarladık... Allah yardımcınız olsun...!»

Jarvis Lorry ile Doktor Manette merdivenlerden çıkarken o da başını kaldırmış, Lucie'nin ışık sızan pencerelerine bakıyordu. Bir kaç dakika sonra oradan ayrılırken gözleri yaşlıydı. Hafifçe,

«Allaha seni mutlu etmesi için yalvaracağım Lucie,» diyordu.

13

ELLİ İKİ

Karanlık, kasvetli Hapishane hücrelerinde, ertesi günün kurbanları, kadere boyun eğmiş. Giyotine götürülecekleri saati bekliyorlardı. Bedbahtların sayısı elli ikiydi. Çılgın dalgaların arasına bu zavallıların kanı da karışacaktı. Daha onlar zindandaki hücrelerinden çıkarlarken yerlerine başka biçareler konacak daha kendi kanları kurumadan, ertesi günün kurbanları belli olacaktı.

Elli iki zavallının arasında, milyonları hayatını kurataramayan yetmişlik bir generalle, fakirliği ölümüne engel olmayan yir-

mi yaşında küçük bir terzi kızı da vardı. Hastalıklar, yaşlıya, genç, fakire, zengine bakmadan insan hayatını söndürdüğü gibi akla hayale sığmayan işkence, baskı ve zalim kargaşalık da hiç ayrılık gözetmeksizin insanları giyotine gönderiveriyordu.

Charles Darnay hücresinde yalnızdı. Mahkemeden gelelibe-ri kendisini yersiz kurtulma hayalleriyle avuttuğu da yoktu. O akibetini biliyordu artık. Zaten daha mektup okunurken satırların arasında yükselen ölüm sesini duymuştu. Hiç bir tesirin onu serbest bıraktırmayacağını da biliyordu. Çünkü onu idama mahkûm eden koskoca bir halk kütlesiydi.

Soğukkanlılığını kaybetmemeye çalışıyordu. Fakat karısının güzel yüzü gözünün önünde canlanırken mümkün müydü bu...? Hayata o kadar sıkı bağları vardı ki genç adamın. Bu bağları birer birer koparmak o kadar güçtü ki. Bir an kaderine sessizce boyun eğiyor, fakat Lucie ile küçük yavrularının hayali gözünün önüne gelince, ümitsizlik içinde çırpınmaya başlıyordu.

Fakat sonra yavaş yavaş sakinleşti. Böyle bir ölüm şerefsiz bir şey değildi. Nice masum onun geçtiği yoldan ilerlemiş, titremeden, sendelemeden Giyotine gitmişti. Karısının, çocuğunun mutluluğunun da kendi azmine, kaderine cesaretle boyun eğişine bağlı olduğunu hatırladı. İşte böylece genç adam kendini topladı.

Charles Darnay'a kâğıt ve kalem satın almasına izin verilmişti. Hapishanenin lâmbaları söndürülünceye kadar mektup yazmaya karar verdi.

Tabiî önce sevgili Lucie'sine bir mektup yazdı. Doktorun felâketine sebebiyet verenlerin babasıyla amcası olduğunu ancak mahkemede belgeler okunurken öğrendiğini anlatmaya çalıştı.

Ona, adını saklamasının sebeplerini, bunu Doktor Manette' nin arzusuyla yaptığını açıkladı. Karısından, babasına iyi bakmasını, onu hoş tutmasını da istedi. Lucie'nin ne kadar iyi bir insan olduğunu biliyordu. Charles Darnay'ın başına gelenlerden Doktorun kendisini sorumlu tutması yersizdi. Onun kabahati yoktu bu işte. Karısına son olarak ümitsiz aşkını anlattı. Küçük Lucie' yi kendisi için öpmesini yazdı.

Doktor Manette'ye de bir mektup bırakmaya karar vermişti genç adam.

Charles Darnay, aziz dostları Jarvis Lorry'i de unutmadı. Gösterdiği dostluk ve sevgi için minnettarlığını tekrar tekrar belirtti.

Charles Darnay bütün bu mektupları lâmbaları söndürülmeden önce bitirebilmişti. İçini çekerek saman yatağına uzandı. Artık dünya ile olan ilişkileri kesilmek üzereydi.

Genç adam uykuya daldı. Rüyasında Lucie'yi görüyordu. Sohodaki evlerindelerdi. Ne mutlu günlerdi onlar.

Genç adam sabah gözlerini açtığı zaman bir an nerede olduğunu anlıyamadı. Hâlâ gördüğü güzel rüyanın etkisindeydi. Sonra acı gerçeği hatırladı,

«Bu gün idam günüm benim...»

İşte elli iki kafanın uçurulacağı gün gelmişti. Genç adam sakin bir tavırla ayağa kalktı. Soğukkanlılığını koruyordu. Giyotine cesaretle başını uzatacağını umuyordu. Fakat yeni bir düşünce birdenbire kalbini dondurdu sanki.

Charles Darnay, hayatına son verecek olan meşum aleti hiç görmemişti. Bu yerden ne kadar yükseklikteydi? Kaç merdiveni vardı? Kendisi nerede duracak, ona ne yapacaklardı. Kendisine dokunan cellâtların elleri kandan kıpkırmızı mı olacaktı acaba..? Yüzünü nereye doğru çevirecekti? Acaba onu ilk mi yoksa son mu idam edeceklerdi? Bütün iradesini kullanmasına rağmen bu düşünceleri kafasından uzaklaştıramıyordu.

Odasında bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. Saatler geçiyordu. Kuledeki çan, saat başlarını vuruyordu. Bu saatleri bir daha duyamıyacaktı.

Hücresinin içinde dolaşıyor, bir taraftan da dua ediyordu genç adam...

Saat on ikiyi de çaldı...

Saat ikide hücresinden alınacağını düşünerek kendisini ona göre hazırlamaya karar verdi.

Saat biri vurdu...

Soğukkanlılığını kazandığı için Allaha dua eden Charles Darnay,

«Bir saatim daha kaldı,» diye düşündü.

Dışarıdaki taş koridordan ayak sesleri geldi. Genç adam olduğu yerde durakladı.

Kilide bir anahtar sokularak çevrildi. Kapı açılırken bir erkek sesi gayet hafif bir şekilde ve İngilizce,

«O beni burada hiç görmedi,» dedi. «Ona gözükmemeye çalıştım. Onun için siz yalnız başınıza girin... Ben burada beklerim... Yalnız vakit kaybetmeyin... Çabuk olun...»

Kapı çabucak açıldı, içeri bir adam girdi. Kapı tekrar süratle kapandı. Charles Darnay'ın karşısında Sydney Carton duruyordu. Dikkatle genç adamı süzüyor, hafifçe gülümsüyordu. Parmağını dudağına götürerek «sus» diye işaret etti.

Sydney Carton'un halinde o kadar gariplik vardı ki, Charles Darnay bir an hayal görmeye başladığını zanetti. Fakat Sydney Carton elini sıkınca hayal görmediğini anladı. Avukat,

«Beni beklemiyordun, değil mi...?» diyordu. «Aklına bile gelmezdi...»

«Hâlâ senin karşımda olduğuna inanamıyorum... Gözlerin oyun yapıyor gibi geliyor bana...» Sonra birdenbire endişeyle çehresi kararıverdi. «Yoksa seni de mi...?»

Sydney Carton güldü,

«Hayır... Tesadüfen buradaki gardiyanlardan birinin zayıf tarafını keşfettim. Onun yardımıyla içeri girdim. Charles, sevgili karından, Lucie'den geliyorum...»

Mahkûm ellerini uğuşturmaya başladı.

Genç avukat devam etti,

«Onun bir arzusunu yerine getirmemi rica ediyor.»

Charles Darnay merakla sordu,

«Nedir o...?»

«Çok sevdiğin Lucie, o gayet iyi hatırladığın tatlı sesiyle sana yalvarıyor...»

Mahkûm başını yana çevirdi.

Sydney Carton devam ediyordu,

«Bana bu haberi neden getirdiğini veya bunun ne anlama geldiğini sakın sorma. Çünkü açıklayacak vaktim yok. Sadece karının arzusunu yerine getirmelisin...! Önce ayağındaki çizmeleri çıkar, benimkilerini giy...»

Hücrede mahkûmun tam arkasında bir sandalye vardı. Bir yıldırım suratiyle hareket eden Sydney Carton, Charles Darnay'ı göğsünden iterek oraya oturtuverdi. Sonra da çıplak ayaklarıyla genç adamın karşısına dikildi.

«Haydi giy benim çizmelerimi... Çabuk ol... Haydi diyorum sana...»

«Sydney bu zindandan kaçmanın imkânı yoktur. Bunu şimdiye kadar kimse yapamadı. Delilik bu. Seni de benimle birlikte öldürecekler...»

«Sana buradan kaçmanı teklif etseydim, delilik yapmış olurdum belki. Fakat ben böyle bir şey söylemedim değil mi...? Eğer ben sana 'şu kapıdan çık dersem' o zaman bana bunun da delilik olduğunu söyle ve dışarıya çıkmayı reddet. Al kravatımı, seninkini bana ver... Çabuk... İşte ceketim de burada... Dur saçındaki kurdeleyi çözeyim. Sen de saçlarını benimkiler gibi biraz dağıt bakalım...»

Genç avukat müthiş bir sürat ve azimle Charles Darnay'la elbiselerini değiştirdi. Şaşkına dönen genç mahkûm, Sydney Carton'un elinde bir çocuk olmuştu sanki. Fakat hâlâ da bir tatarftan,

«Sevgili Sydney,» diyordu. «Bu çılgınlık vallahi...! Bunu yapamayız. Zaten hiç bir mahkûm bu işi başaramadı. Çok denediler, fakat sonunda daima yakalandılar...»

«Charles'ciğim, sana kapıdan çıkmanı teklif ettim mi ki...? Masanın üstünde kalem kâğıt var. Yazı yazabilecek halde misin?»

«Evet... Sen geldiğin zaman kendimi toplamıştım biraz...»

«İyi öyleyse, otur oraya ve sana söyleyeceklerimi yaz... Çabuk ol. Haydi...»

Şaşkın şaşkın elini alnına bastıran Charles Darnay masanın başına geçti. Elini göğsüne sokmuş olan Sydney Carton da hemen kalem kâğıt var. Yazı yazabilecek halde misin...?»

«Söylediklerimi yazmaya başla,» dedi.

«Adres veya isim yok mu Sydney...?»

Sydney Carton'un eli hâlâ göğsündeydi,

«Hayır, yok...»

«Tarih atayım mı?...»

Mahkûm her soruda başını kaldırıp genç avukatın yüzüne bakıyordu. Eli göğsünde olan Sydney Carton da o zaman başını ona doğru eğiyordu tabiî. Dikte etmeye başlamıştı,

«Çok uzun zaman önce, aramızda geçen konuşmayı unutmamışsanız, bu sözlerimle ne demek istediğimi hemen anlayacaksınız. O konuşmamızı hatırlıyorsunuz, bunu biliyorum. Çünkü kolay kolay unutan insanlardan değilsiniz...»

Elini göğsünden çıkardı. Parmaklarının arasında bir şey tutuyordu genç avukat. Charles Darnay başını kaldırıp ona bakınbu elinde tuttuğu şeyi avucunda gizleyerek,

«Yazdın mı Charles? Unutan insanlardan değilsiniz!...»

«Yazdım, yazdım. Elindeki nedir...? Silâh mı...?»

«Hayır Charles. Ben buraya silâhsız geldim...»

Mahkûmun merakı uyanmıştı,

«Peki nedir elinde tuttuğun öyleyse Sydney...?»

«Bunu da biraz sonra anlıyacaksın. Sen şimdi yazmaya devam et: Zaten kısa bir pusula olacak bu...» Konuşmasına devam etti; «Sözlerimi ispat edebileceğim saatin gelip çatmış olmasından memnunum. Hayır, sadece memnun değil aynı zamanda mutluyum. Fakat benim bu hareketim üzüntü veya ıstıraba sebebiyet vermemelidir...»

Bu sözleri söylerken gözlerini Charles Darnay'a dikmişti. Elini yavaşça genç mahkûmun yüzüne doğru götürdü.

Kalem, Charles Darnay'ın parmaklarının arasından sıyrılıp düştü. Genç adam şaşkın şaşkın etrafına bakınıp duruyordu,

«Bir şey kokuyor,» dedi. «İlâç gibi bir şey...»

Sydney Carton güldü,

«İlâç mı...?»

«Burnuma öyle bir koku geldi...»

«Ben duymuyorum... Hücrede ilâcın işi ne...? Sen şimdi

bunları bırakta yazmaya devam et... Çabuk ol...»

Charles Darnay sanki hafızası bulanmış, meleklerini kaybetmiş gibi kendisini toplamaya çalışıyordu. Başını kaldırıp Sydney Carton'a baktı. Gözleri donuklaşmıştı. Soluk alışı da garipti. Elini tekrar göğsüne sokmuş olan genç avukat sakin bir tavırla onu süzüyordu,

«Haydi, yazsana Charles...!»

Mahkûm tekrar kâğıdın üzerine eğildi. Bu arada Sydney Carton elini göğsünden çıkarmış, yine Charles Darnay'ın yüzüne doğru tutmaya başlamıştı. Bir taraftan da söylüyordu,

«Yaz, Eğer başka türlü olsaydı belki bu fırsattan istifadeye kalkmazdım. Fakat böyle hareket etmeye mecburum. Sakın benim için üzülmeyin. Eğer başka türlü olsaydı...»

Genç avukat kâğıda baktı. Mahkûmun kalemi garip şekiller çizer olmuştu. Sydney Carton artık elini göğsünde tutmak gereğini hissetmiyordu. Parmaklarının arasındakini Charles Darnay'ın burnuna doğru uzattı. Mahkûm sitem dolu bir çehre ile ayağa fırlamaya çalıştı. Fakat çok geç kalmıştı. Sydney Carton elindekini onun burnuna iyice bastırdı. Charles Darnay beline sarılmıştı. Hatta mahkûm hayatını kendi yerine fedaya gelen genç adamla bir süre mücadele etti. Fakat ilâç etkisini göstermişti artık. Bir kaç saniye sonra yerde baygın yatıyordu.

Sydney Carton, titremiyen elleriyle yerden mahkûmun elbiselerini aldı. Bunları çabucak giyindi. Saçlarını arkaya tarayarak Charles Darnay'ın kurdelesiyle bağladı. Sonra kapıya doğru giderek hafifçe seslendi.

Kapı açılarak yerde yatan hareketsiz mahkûmun yanında diz çökmüş, onun göğsüne biraz önce yazılan pusulayı koyuyordu. John Barsad'a,

«Gördün mü,» dedi. «Tehlike hiç de büyük değil...!»

«Hapishane Kuzusu» parmaklarını şakırdattı,

«Bay Carton, benim korkum ondan değil. Vaziyeti biliyorsunuz. Eğer verdiğiniz sözü tutarsanız hiç mesele yok...»

«Korkma. Sözümü ölünceye kadar tutacağım...»

«Eğer elli iki kişinin Giyotine gideceği doğruysa sözünüzü

tutmak mecburiyetinde kalacaksınız Bay Carton. Elbiselerinizi de değiştirdiğine göre benim için korkacak bir şey kalmıyor...»

«Sen hiç endişelenme. Pek yakında sana zarar vermiyeceğim bir yere gideceğim. Diğerleri de buradan uzaklaşmış olacaklar. Şimdi yardımcılarını çağırıp beni arabaya götür...»

Hafiye endişeyle,

«Sizi mi...?» diye sordu.

«Hay Allah, ne garip adamsın...? Ondan sözediyorum tabiî. Ama bundan sonra artık o İngiliz avukatı Sydney Carton. Anlaşıldı mı...? Beni içeri soktuğun kapıdan mı çıkaracaksın...?»

«Tabiî...»

«Öyleyse görenlere beni buraya getirdiğin zaman fenalık geçirmekte olduğumu söylersin. Arkadaşı Charles Darnay'la vedalaşınca daha da fenalaştı, bayılıverdi, dersin. Zaten buradakiler böyle hadiselere alışıktırlar. Olağan şeylerden bu. Bütün hayatın bundan sonraki hareketine bağlı. Dikkatli ol. Haydi ne bekliyorsun, çabuk git, getir arkadaşlarını...»

Hafiye John Barsad kapının önünde tereddütle duruyordu,

«Beni ele vermeyeceğinize yemin ediyor musunuz...?»

Sydney Carton sabırsızlıkla ayağını yere vurdu,

«Sana geçen akşam da söz vermedim mi? Bu iş için hayatımı feda ettiğimi görmüyor musun? Bundan büyük yemin olur mu? Şimdi şu değerli dakikaları boşuna harcamanın gereği var mı? Onu bizzat kendin Telson's Bankasının avlusuna götür. Yine kendi elinle arabaya yerleştir. Ayıltmak için ilâca filan lüzum olmadığını, açık havada kendine çabucak geleceğini anlatmayı da ihmal etme. Jarvis Lorry'e dün akşamki sözlerimi ve onun bana verdiği sözü hatırlamasını da söyle. Hemen hareket etsinler...! Anladın mı...?»

Hafiye,

«Anladım,» diyerek dışarıya koştu. Sydney Carton masanın başına geçerek başını elleri arasına aldı.

Biraz sonra Hafiye John Barsad yanında iki Gardiyanla birlikte dönmüştü. Bunlardan biri yerde hareketsiz yatan Charles Darnay'a bakarak güldü,

«Hay korkak hay...! Arkadaşının piyangoda Giyotin kazanmasına pek üzülmüş galiba...!»

Diğeri de,

«Eğer Arsitokrat'a piyangoda boş isabet etseydi o zaman da bütün vatanseverler üzülürdü,» diye homurdandı.

Kendinden geçmiş olan genç adamı yerinden kaldırarak, beraberlerinde getirdikleri sedyeye yatırdılar. Sonra bunu iki ucundan kaldırarak kapıya doğru gittiler. Hafiye John Barsad da bu arada Sydney Carton'a dönmüştü. Gayet sert bir sesle,

«Vakit geliyor Evremonde,» dedi.

«Bunu pek iyi biliyorum... Arkadaşıma dikkat edin. Beni yalnız bırakın artık...»

John Barsad gardiyanlara döndü,

«Haydi öyleyse vatandaşlar. Korkak İngilizi götürelim...»

Kapı küçük grubun arkasından kapanarak kitlendi. Sydney Carton yalnız kalmıştı. Genç adam tepeden tırnağa dikkat kesilmiş, dışarıyı dinliyordu. Dışardan, şüphe uyandığını gösteren bir ses gelmedi neyse. Çıt çıkmıyordu zindanda. Ne koridorlardan koşuyorlar, ne de kaçan mahkûmun yakalanması için haberciler çıkarıyorlardı. Sydney Carton rahat bir soluk aldı. Fakat hâlâ dışarıyı dinlemeye devam ediyordu.

Nihayet saat ikiyi vurdu.

İşte o zaman anlamını pek iyi bildiği fakat kendisini hiç de korkutmayan birtakım gürültüler duyulmaya başladı. Arka arkaya yandaki hücrelerin kapıları açıldı. Nihayet sıra kendisine gelmişti. Elinde bir liste bulunan gardiyanlardan biri sadece kapıdan bakarak,

«Charles Evremonde,» dedi. «Beni takip et...»

Sydney Carton ayağa kalkarak Gardiyanın arkasından yürümeye başladı. Nihayet büyükçe, loş bir odaya girdiler. Karanlık bir kış günüydü. Hem dışarısının ve hem de içerisinin karanlığı yüzünden etraftakiler iyice seçilemiyorlardı bile. Giyotine gidecekleri, ellerini bağlamak için getirmişlerdi buraya. Bazısı ayakta duruyor, bir kısmı da oturuyordu. Bir kaç kişi de ağlıyor çırpınıyordu. Ama bunlar pek azdı. O günün kurbanlarının ekserisi göz-

lerini yere dikmiş, sessizce kaderlerine boyuna eğiyorlardı.

Sydney Carton bir kenara çekilerek beklemeye başladı. Bir ara önünden geçen bir adam duraklıyarak ona sarıldı. Kendisini, daha doğrusu Charles Darnay'ı tanıyordu herhalde. Genç avukatın benliğini dehşetli bir korku kapladı. Adamın işi anlamasından çekiniyordu. Neyse ki ikinci mahkûm onun yanında durmayarak ilerledi. Bir kaç dakika sonra da ilerideki sandalyelerden birinde oturan genç bir kız ayağa kalkarak yanına geldi. Güzel yüzünde renk kalmamıştı zavallının. İri siyah gözleri sabır doluydu. Buz gibi eliyle genç adamın parmaklarını yakalıyarak,

«Vatandaş Evremonde,» dedi. «Yoksa beni tanımadınız mı? La Force Hapishanesinde tanışmıştık sizinle. Ben o terzi kızıyım...»

Sydney Carton,

«Gerçekten öyle,» diye mırıldandı. «Sizi neyle itham ettiklerini unutmuştum...»

«Cumhuriyet aleyhine komplo kurmakla. Oysa böyle bir şeyden haberim bile yok. Masumum ben... Ama ne yaparsınız..? Aslında benim gibi zayıf bir kızın komplo kurmaya kalkışmıyacağını pekâlâ bilirler...» Genç kız bunu söylerken gülümsemeye çalışıyordu ki, genç adamın gözleri yaşardı.

Küçük terzi kızı, içini çekti,

«Ölümden korkmuyorum Vatandaş Evremonde, fakat hiç bir suçum yok benim. Eğer, benim ölümümün Birinci Cumhuriyete bir faydası dokunacaksa, buna razıyım. Ama buna inanmıyorum Vatandaş Evremonde. Benim gibi bir zavallıyı öldürmelerinin Cumhuriyete ne faydası dokunabilir ki...?»

Sydney Carton bu küçük terzi kızına o kadar acımıştı ki... Genç avukatın yeryüzünde son acıdığı insan da o oldu zaten...

Genç kız,

«Sizin serbest bırakıldığınızı duymuştum Vatandaş Evremonde,» dedi. «Bunun doğru olması için hep dua ettim...»

«Bir ara serbest bıraktılar. Fakat sonra yeniden tutuklandım. Şimdi de buradayım işte...»

«Eğer bizi aynı arabaya bindirirlerse, elinizi tutmama izin

verir misiniz Vatandaş Evremonde...? Belki elinizi tutarsam cesaretim artar biraz...»

Zavallı küçük terzi kız...!

Genç kız sabır dolu gözlerini kaldırarak genç adamın yüzüne baktı. Sydney Carton bu güzel gözlerin bir an şüphe ve sonra da hayretle dolduğunu gördü. Genç adam kızın iş yapmaktan nasırlaşmış küçük elini sıktı ve sonra parmaklarını dudaklarına götürdü.

«Onun yerine ölüme mi gideceksiniz...?» diye sordu. «Bunu onun için mi yapıyorsunuz...?»

«Evet yavrum hem onun, hem de karısı ve küçük kızı için. Yalnız kimse duymastn...»

«Ne kadar cesur, ne kadar iyisiniz...! Elinizi tutmama izin vereceksiniz değil mi...?»

«Hişşt...! Evet, elini sonuna kadar tutacağım yavrucuğum.»

*
**

Aynı saatlerde, bir araba, önüne büyük bir kalabalığın toplanmış olduğu Paris kapısının yanında durdu. Askerler ve vatandaşlar arabanın etrafını sarıverdiler tabiî...

Vesikalar arabanın penceresinden dışarıya uzatıldı. Yaşlı bir adam da aşağı inerek memurlarla konuşmaya başladı,

«Buyurun.»

Memur isimleri okuyordu,

«Alexander Manette...! Doktor... Fransız... Hangisi o...?»

Jarvis Lorry eliyle bir köşede dalgın gözlerle bakan, kendi kendine bir şeyler mırıldanan bitkin Doktoru işaret etti,

«Şurada oturan beyaz saçlı bey...»

«Anlaşılan Vatandaş Doktor aklını kaçırmış. İhtilâl Humması ona dokundu galiba...? Hah, hah, hah, öyle değil mi...?»

Jarvis Lorry cevap verdi,

«Gerçekten öyle... Hastalandı zavallı Doktor...»

«Bu hastalığa yakalanan çok ahbap...! Lucie... Doktorun kızı... Fransa... O hangisi...?»

Jarvis Lorry yine işaret etti,

«Hımm... Öyle olması lâzım. Arabada başka kadın yok za-

ten. O Evremonde'nin karısı değil mi...?»

«Evet...»

«Hah, hah, hah, Evremonde'nin başka işi var bugün. O da seyahate çıkacak ama başka tarafa. Lucie...! Evremonde'nin kızı... Şu küçük çocuk mu...?»

«Tabiî...»

«Evremonde'nin kızı, gel beni bir öp bakalım...»

Küçük kız çekine çekine memuru yanağından öptü. Adam gülüyordu,

«Bak işte artık Cumhuriyetin en esaslı vatandaşlarından birini öptün. Bu sizin ailede ilk defa oluyor. Unutma bunu. Hımm... Sydney Carton... Avukat... İngiliz. O hangisi...?»

Jarvis Lorry, soğukkanlılıkla,

«İşte bu köşede yatan...»

«Anlaşıldığına göre İngiliz avukatı bayılmış...»

Yaşlı Banker,

«Öyle oldu,» diye cevap verdi. «Açık havada ayılacağını umuyoruz. Kendisinin sağlığı hiç iyi değildir. Üstelik bir arkadaşından da ayrıldı. Tabiî bunlar dokundu ona...»

«Bu kadarcık mı? Bu da bayılmak için sebep mi yani...? Bunlar Aziz Giyotin tarafından tıraş ediliyorlar... Jarvis Lorry... Banker... İngiliz. O hangisi...?»

«Ben tabiî. Arabada başka kimse kaldı mı ki...?»

Memur ve yanındakiler arabanın etrafında ağır ağır dolaştılar. Arkadan tırmanıp, tepedeki eşyalara şöyle bir göz attılar. Köylüler de arabaya yaklaşmışlardı. Meraklı bakışlarla Giyotin'e gönderilen bir soylunun karısını seyrediyorlardı.

Memur kâğıtlara birer damga bastı,

«Jarvis Lorry. Al kâğıtlarını bakalım. Hepsi tamamdır...»

«Artık gidebilir miyiz Vatandaş...?»

«Tabiî, tabiî... Haydi bakalım arabacılar... Güle, güle, iyi yolculuklar...»

«Allahaısmarladık vatandaşlar.»

Jarvis Lorry arabaya atlayıp kapıyı kapattı. Arabacılar kamçılarını şaklattılar.

Biraz ilerledikten sonra yaşlı Banker derin bir soluk aldı,

«İlk tehlikeyi atlattık...»

Zavallı adamcağız ellerini kavuşturmuş, gözlerini yukarı kaldırmıştı. Dua ediyordu herhalde. Arabanın içindekiler dehşet içinde titriyorlardı. Baygın genç ağır ağır soluk alıyordu.

Lucie, Jarvis Lorry'nin ellerine sarıldı. Genç kadının korkudan rengi sapsarıydı,

«Jarvis amca, çok ağır gidiyoruz değil mi...? Daha hızlı gidemez miyiz...?»

«O zaman şüphelenirler yavrucuğum. Kaçtığımız anlaşılır...»

Yaşlı Banker genç kadının saçlarını okşadı.

«Ne olur arkaya bakın, arkaya. Peşimizden gelen var mı?»

Jarvis Lorry arkadaki küçük pencereden tozlu yola baktı,

«Kimsecikler yok... Yol bomboş...»

Araba süratle bir kaç evin, ıssız çiftliklerin, harabelerin, önünden geçti.

Araba uzun müddet kırların arasından ilerledi. Genç kadın çırpınıyordu.

«Arabacılar bizi aldattılar galiba...? Bizi başka yoldan geri döndürdüler bu adamlar... Az önce de buradan geçmemiş miydik?»

Sonra derin bir soluk aldı,

«Neyse, değilmiş, bir köye geldik işte... Jarvis amca ne olur arkanıza bakın. Bizi izleyen olmasın? Hişşt... Dikkat edin, posta binasının önüne geldik...»

Burada arabanın dört atını ağır ağır çözdüler. Araba, sokağın ortasında atsız kalmıştı. Bir an yolculara, araba bir daha hareket edemiyecekmiş gibi geldi. Nihayet yeni atlar gözüktü. Bu işle ilgilenen adam da o kadar ağır elliydi ki. Bunları birer birer arabanın önündeki yerlerine bağladı. Eski arabacılar da dinlenmek üzere orada kalacaktı tabiî. Nihayet posta binasının kapısında da yeni arabacılar çıktı. Eski arabacılar kendisine verilen parayı saydılar. Yolcuların kalbi, göğüslerini deliverecekmiş gibi çarpıyordu. Paniğe tutulmuşlardı bir kere.

Nihayet yeni arabacılar yerlerine çıktılar. Kamçı şakladı. Araba hareket etti. İçeridekiler rahat bir soluk aldılar,

«Oh... Gidiyoruz artık...»

Araba köyden çıktı. Bir yokuşu tırmandı. Tepeden aşağı hızla indi. Bataklık bir araziden ilerlemeye başladı.

Arabanın içinde baygın yatan Charles Darnay daha düzgün soluk alıyor, ellerini oynatıyordu. Bir süre sonra konuşmaya başladı. Genç adam kendisini hâlâ hücresinde sanıyor, sorup duruyordu,

«Sydney, elinde ne var senin...? Nedir o elindeki Sydney?»

Karısı onun saçlarını okşuyor bir taraftan da,

«Zavallı Sydney,» diye hıçkırıyordu. «Zavallı fedakâr ve cesur Sydney...»

Sonra tekrar telâşla Jarvis Lorry'e döndü,

Fakat arkalarında kimsecikler yoktu, sadece rüzgâr arabanın arkasından koşuyor, bulutlar gökyüzünde birbirlerini kovalıyorlardı.

14

ÖRGÜ BİTMİŞTİ ARTIK

Elli iki kurban kaderlerini bekledikleri sırada, Therese Defarge de İhtilâl Jürisinin en nüfuzlu üyelerinden Jacques Üç ve İntikam'la müthiş bir toplantı yapmıştı. Kadın, onlarla Şarap dükkânında konuşmamıştı. Hayır, bu iş için Bıçkıcının dükkânının seçmişti. Ufak tefek bıckıcı toplantıya katılmamıştı tabiî. Sadece bir köşeye çekilmiş, Therese Defarge'yi dinliyordu.

«Bizim Defarge'miz iyi bir Vatandaştır,» dedi. «Öyle değil mi?...»

«Bütün Fransa'da ondan daha iyisi bulunmaz...»

Therese Defarge hafifçe kaşlarını çatarak elini muavinin dizine koydu:

«Bir dakika İntikam... Bırak da ben konuşayım. Kocam Defarge, büyük bir Vatansever ve cesur bir adamdır. Cumhuriyetin en güvendiği Vatandaşlardan biridir o. Fakat kocamın bazı za-

yıf tarafları var. Bunlardan biri Doktor Manette'ye acıması...»

Jacques Üç, parmakları ile yüzünü kaşıyarak başını salladı. O boğuk sesiyle,

«İşte bu fena,» diye homurdandı. «İyi bir Vatandaş böyle olmamalıdır...»

Therese Defarge konuşmasına devam etti,

«Benim Doktorla bir ilişkim yok. İster kafasını koparsınlar ister koparmasınlar. Fakat Evremonde'lerin ortadan kalkması lâzım. O aileden bir tek kişi bile bırakmamalı. İşte bu sebeple Evremonde'nin karısı ve kızı onu izlemeli, Giyotine gönderilmelidir...»

Jacques Üç, kaba bir kahkaha attı:

«Kadının da başı pek güzel vallahi... Sarı, gür saçları var. Sırma gibi. Giyotinle kesilen sarı saçlı, mavi gözlü kadın çok gördüm. Cellât Samson bunları saçlarından tutup kaldırınca çok hoşuma gidiyor doğrusu. Pek güzel duruyorlar...» Adamın bundan vahşi bir zevk duyduğu belliydi.

Therese Defarge gözlerini yere dikerek bir müddet düşündü. Jacques Üç, hâlâ keyifli keyifli anlatıyordu.

«Küçük kızın da saçları sarı, gözleri mavi. Giyotine pek az çocuk gönderiyorlar canım. Oysa onların seyri insana daha başka zevk veriyor...»

Therese Defarge daldığı derin düşünceden uyandı:

«Kısacası bu meselede kocama fazla güvenemiyorum. Hattâ dün geceden beri tasarladığım plânı ona açmaktan korkuyorum doğrusu. Fazla beklediğim takdirde Defarge'nin Doktora haber vermesinden bile çekiniyorum. O zaman kuşları elimizden kaçırırız...»

Jacques Üç,

«Aman kaçmasınlar,» dedi. «Kimseyi kaçırmaya gelmez, Aziz Giyotine her gün en azından altmış kişi göndermeliyiz...»

Therese Defarge devam etti:

«Kocam, benim gibi değil. Onun bu aileyle bir ilişiği yok. Fakat ben intikamımı almalıyım. Onun için meseleyi benim halletmem gerek. Buraya gel vatandaş...»

Şarapçının karısından ödü patlayan Bıçkıcı, kırmızı şapkası elinde yaklaştı. Therese Defarge sert bir sesle,

«Kadının her gün mahkûmlara işaret verdiğine dair tanıklıkta bulunacaksın değil mi?...» diye sordu. «Bu işi şimdi de yapabilir misin?...»

Bıçkıcı,

«Tabiî tabiî...» diye bağırdı. «Her gün, kara, yağmura bakmadan tam ikide buraya gelir, dörde kadar köşede beklerdi. Hapishaneye işaretler yaptığını gözlerimle gördüm. Bazan yanında kızı da olurdu. Tanığım buna... Gözlerimle gördüm!...»

Bıçkıcı bu hareketleri elleriyle tarif de etti.

Jacques Üç kükredi adeta:

«Cumhuriyet aleyhine bir komplo hazırladığı muhakkak...»

Therese Defarge ona bakarak sordu:

«Jüri buna kanaat getirdi mi?...»

«Bana itimat et Vatandaş. Diğer jüri üyeleri de benimle aynı kararı vereceklerdir...»

Şarapçının karısı tekrar düşünmeye başlamıştı,

«Şimdi, şuna karar verelim. Doktordan kocamın hatırı için vazgeçeyim mi?... Böyle bir şey yapmaya hakkım var mı benim?...»

Jacques Üç hafif bir sesle,

«Bir kelle, bir kelledir,» dedi. «Biliyorsun, Giyotin'e gidenlerin sayısı bir türlü yükselmiyor. Onu elimizden kaçırmamalıyız...»

Therese Defarge de,

«Ben onu kızının yanında şu köşede gördüm,» diye mırıldandı. «O da hapishaneye doğru işaretler yapıp duruyordu. Kızı itham ederken babasını söylememek olmaz. Tanıklık etmeyim desem o da doğru değil. Bu meseleyi yalnız Bıçkıcı Vatandaşa bırakamam. Çünkü bilirsiniz ben iyi tanıklık yaparım...»

İntikam'la Jacques Üç onun bu konudaki ustalığını belirtmek için adeta birbirleriyle yarıştılar. Küçük Bıçkıcı da onlardan aşağı kalmamak için kadının 'İlâhi bir tanık' olduğunu söyledi.

Nihayet Teherese Defarge kararını vermiş bir tavırla,

«Doktor isterse kendini savunsun,» dedi. «Onun ismini söylemeden olmaz. Sizin bu gün işiniz var tabiî. Üçte gidip idamı seyredeceksiniz.» Küçük Bıçkıcıya döndü, «Ya sen?...»

Adam telâşla kendisinin de Giyotini seyretmeye gideceğini söyledi. Fırsattan istifade ederek koyu bir Cumhuriyetçi olduğunu, bu sebeple de Aziz Giyotin'i seyretmenin en yüksek vazifeleri arasında bulunduğunu belirtmeyi de ihmâl etmedi.

Nihayet Şarapçının karısı,

«Ben de idamı seyredeceğim,» dedi. «Bu iş bittikten sonra saat sekize doğru Saint Antoine'ye gel. O zaman bizim kısmın şeflerine Doktor Manette'yi, kızını ve torununu ihbar ederiz.

Bıçkıcı bu görevi seve seve yapacağını söyledi. Fakat kadın kendisini süzer süzmez de endişeyle dükkânının bir köşesine büzülüvermekten kendini alamadı.

Therese Defarge arkadaşlarını eliyle kapının önüne çağırdı. Onlara hafif bir sesle tasarladığı plânı da açıverdi:

«Kadın şimdi evlidir. Kocasının idam edileceği saati üzüntüyle bekliyordur herhalde. Ağladığından, matem tuttuğundan eminim. Şu anda Cumhuriyetin adaletini hiçe sayacak bir durumdadır. Cumhuriyetin düşmanlarına olan bağlılığını çekinmeden yüzüme karşı söyler belki de. Derhal onu görmeye gidiyorum..»

Jacques Üç kendinden geçti âdeta,

«Ne yaman kadınsın vatandaş!... Ne yaman!...»

İntikam da avaz avaz bağırarak Therese Defarge'nin boynuna sarıldı:

«Bulunmaz bir insansın!...»

Therese Defarge örgüsünü muavinin eline tutuşturdu:

«Bunu al. Her zamanki yerimi ayırıp, örgümü de getirmeği unutma. Sandalyem hazır olsun. Ben de işimi bitirir bitirmez gelirim. Bu gün meydana erken gitmeli. Meraklılar çok olacak sanırım...»

İntikam kadının yanağını öptü:

«Emirlerin yerine gelecektir. Geç kalmazsın değil mi?...»

«İdam başlamadan gelirim elbette!...»

İntikam, uzaklaşmaya başlayan arkadaşını arkasından seslendi:

«Hattâ arabalar gelmeden yerinde ol...»

Therese Defarge başını çevirerek İntikam'ın sözlerini duyduğunu, vaktinde geleceğini anlatmak ister gibi elini salladı. Çamurlardan geçerek Hapishanenin köşesini döndü. Arkasından bakan İntikam'la Jacques Üç onun vücudunun güzelliğini ve cesaretini öve öve kendilerinden geçtiler.

Therese Defarge küçüklüğünden beri müthiş bir kinle yetiştirilmiş, varlığını bir intikam hırsı sarmış olduğu için, ihtilâl onu bir dişi kaplan haline sokuvermişti. Kadında merhamet denen hissin zeresi yoktu. Belki küçükken böyle bir şey vardı, ama zaman bunu çoktan öldürmüştü.

Babasının işlediği bir suç yüzünden, masum bir adamın idam edilecek olması ona vız geliyordu. O Charles Darnay'ı değil, karşısında Evremonde kardeşleri görüyordu. Therese Defarge kendine bile acımasını bilmiyen bir insandı. Giriştiği mücadelelerden birinde onu sokak ortasında öldürüverselerdi, kadın kendi haline bile üzülmezdi.

İşte Therese Defarge'nin kaba kumaşının altındaki kalbi, böyle bir kalpti. Bu elbise ona garip bir şekilde yakışıyordu. Kırmızı şapkasının altındaki siyah saçları dalgalı ve pırıl pırıldı. Kadın kemerine bir kama, elbisesinin göğsüne de bir tabanca sokmuştu. Her şeye hazırdı Therese Defarge. Tâ çocukluğundan beri kızgın kumların üzerinde çıplak ayakla yürümenin verdiği bir alışkanlıkla, tabanlarını yere vura vura Paris sokaklarında ilerledi.

Seyahat plânlarını Jarvis Lorry yapmıştı. Adamcağız Bayan Pross'u arabaya almanın zorluğunu uzun müddet düşündü durdu. Bir kere arabayı şüphe çekecek şekilde doldurmamak gerekirdi. Üstelik yolcuların sayısı ne kadar az olursa, Paris kapısındaki memurlar da işleri o kadar süratle bitirebilirlerdi. Nihayet uzun düşüncelerden sonra, Bayan Pross'un Jerry Cruncher'le birlikte arkadan gelmelerini teklif etti. Onlar da buna razı oldular. Her ikisinin de çıkış izinleri vardı zaten. Onların saat

üçte başka bir arabayla yola çıkmaları kararlaştırıldı. Daha uzak ve hafif bir arabaya binecek, fazla eşyaları olmadığı için diğerlerine yetişeceklerdi. Calais'de vapura binerken bir araya gelmeleri mümkündü.

Bayan Pross, «sevgili yavrucuğuna» böyle bir hizmette bulunabileceği için de gayet memnundu. Her ikisi de Jarvis Lorry' nin arabası Tellson's Bankasının avlusundan kalkarken orada bulunuyorlardı tabiî. Pross'un kardeşi Solomon'un arabaya yerleştirdiği baygın gencin kim olduğunu hemen tanıyıvermişlerdi. Bu yüzden araba hareket ettikten sonra bile on dakika kadar korkuyla yerlerinden kımıldayamadılar. Endişeyle titriyorlardı. Sonra Manette'lerin evlerine dönerek yolculuk hazırlıklarına başladılar. İşte Therese Defarge eve doğru ilerlerken Pross'la Jerry Cruncher, kendi durumlarını görüşüyorlardı.

«Ne dersiniz Jerry Cruncher? Yola Tellson's Bankasının avlusundan çıkmasak daha iyi olacak. Aynı günde arka arkaya iki arabanın hareket etmesi şüphe uyandırabilir...»

Jerry de başını salladı:

«Ben de aynı fikirdeyim Bayan Pross. Haklısınız...»

«O halde gidip ısmarlanan arabayı bulun ve beni başka bir yerde bekleyin,» diye haykırdı. «En iyisi bu...»

Jerry Cruncher de bu fikirdeydi. Kadın sordu:

«Sizinle nerede buluşalım?»

Zavallı Jerry'nin kafası o kadar karışmıştı ki, aklına Londra'nın Soho semtinden başka bir yer gelmiyordu. Halbuki Londra kilometrelerce uzaktaydı ve... Therese Defarge yakınlardaydı artık.

«Buldum. Beni Katedralin kapısında bekleyin. Arabayı oraya götürmek uzun sürer mi?...»

Jerry Cruncher,

«Hayır,» diye cevap verdi,

«O halde hemen koşup, arabayı oraya götürün...»

Jerry tereddütle başını salladı:

«Sizi burada yalnız bırakmak istemiyorum. Ya bir şeyler olursa?...»

Pross omuzlarını silkti:

«Aldırmayın canım. Bir şey olmaz. Sizinle Katedral'in kapısında tam saat üçte buluşalım. Buradan hareket etmektense, arabaya oradan binmek daha iyi bence. Haydi güle güle Bay Cruncher...»

Kadının el sıkışından cesaret bulmuştu âdeta Jerry. Kesin bir tavırla başını sallayarak evden çıktı. Arabayı bulmaya koştu.

Bayan Pross bir hayli rahatlamıştı. Sokakta dikkati çekmiyecek bir şekilde giyinmeye karar vererek saatine baktı. İkiyi yirmi geçiyordu. Kaybedecek vakit yoktu. Hemen hazırlanması gerekiyordu. Bomboş odalar onu korkutmuyor değildi. Sanki birisi kendini gözetliyor gibi geliyordu. Birden kapının önünde bir gölge görerek irkildi. Şarapçının karısı, Pross'u soğuk soğuk süzüyordu. Haşin bir sesle!...

«Evremonde'nin karısı nerde?...» diye sordu.

Therese Defarge'yi Pross da öfkeli bakışlarla süzdü,

«Haline bakılırsa İblisin karısısın sen,» diye de homurdandı. «Fakat sana pabuç bırakacak değilim merak etme...»

Therese Defarge onu küçümsiyerek süzdü. Bununla birlikte kadınla kuvvetlerinin aynı olduğunu anlamıştı. Karşısına dikilen sert, aksi ve metin bir kadındı. Şarapçının karısı onun Manette'lere ne kadar düşkün olduğunu biliyordu tabi'... Pross da Therese Defarge'nin ailenin can düşmanı olduğunun farkındaydı.

Şarapçının karısı eliyle meydanlığı işaret ederek,

«Arkadaşlar benim yerimi ayırdılar,» dedi. «Örgümü bile gönderdim oraya. Gerçekten de karısına uğrayıp, kendisini kutlayayım diye düşündüm. Onu görmek istiyorum...»

Her ikisi de kendi dilinde konuşuyor, birbirlerinin söylediğini anlamıyorlardı. Karşılıklı bakışıyor, hareket ve yüz ifadesinden vaziyeti kavramaya çalışıyorlardı.

Therese Defarge bir adım ilerledi:

«Onu benden saklamakla iyi etmiyorsun. Git kendisine, onunla konuşmak istediğimi haber ver...»

Eliyle de hiddetli hiddetli işaret ediyordu.

Pross,

«Senin dilini öğrenmeye tenezzül etmemiştim,» diye homurdandı. «Ama şu anda söylediklerini anlamak için her şeyimi verirdim...»

Göz göze bakışıyorlardı. İkisi de gözlerini kaçırmıyordu. Therese Defarge bir adım daha attı. Pross haykırdı:

«Benim hayatımın kıymeti yok. Ama seni ne kadar oyalarsam, yavrucuğumun o kadar lehine olacağını biliyorum...»

Cesur kadındı Porss. Fakat aynı zamanda hissî bir cesaretti bu. Bu sebeple birdenbire gözleri yaşlarla doluverdi. Therese Defarge onun hareketini bir zayıflık saydı.

«Hah, hah, hay...» diye korkunç bir kahkaha attı. «Budala!... Kendini bir şey sanıyorsun değil mi?... Ben en iyisi Doktorla konuşayım.» Sesini yükselterek bağırdı, «Vatandaş Doktor...! Evremonde'nin karısı!... Evremonde'nin kızı!... Bu budalayı karşımdan alın da gelin konuşalım. Ben Vatandaş Therese Defarge'yim!...»

Kadın koşarak üç odanın da kapısını açtı:

«Bu odalar karmakarışık... Eşyaların acele toplandığı belli... Senin arkandaki odada da kimse yok... Bırak bakayım!...»

Pross onun ne demek istediğinin farkındaydı.

«Asla!...»

Şarapçının karısı kendi kendine konuşur gibi,

«Eğer kaçmışlarsa peşlerinden adam gönderip, geri getirtmek kolay.» diyordu.

Pross da kendi kendine şunları söylemekteydi:

«Bu odaya girip bakmadığın müddetçe, onların evde olup olmadığını anlıyamıyacaksın. Bu yüzden bir şey de yapamıyacaksın tabiî. Bunu öğrenmene de engel olmaya çalışacağım. Ve seni buradan dışarıya göndermiyeceğim...»

Therese Defarge kapıya doğru atıldı. Ama Pross onu iki eliyle belinden yakalayıverdi. Sıkı sıkı da tutuyordu. Therese Defarge kadının elinden kurtulamıyordu. Pross'un sevgisi kendisine fevkalâde bir kuvvet vermişti. Zaten sevgi daima nefretten üstün değil midir? Therese onun yüzünü yumrukluyor, tırmalıyor,

saçlarını yoluyordu. Fakat başını önüne eğmiş olan Pross'un onu bırakmaya niyeti yoktu. Boğulmak üzere olan bir insan nasıl bir tahta parçasına sarılırsa, Pross da Therese Defarge'yi öyle kavramıştı işte.

Nihayet Therese Defarge onun yüzüne vurmaktan vazgeçti, elini göğsüne atmıştı... Pross başını kaldırdı ve kadının elinde tuttuğu silâhı gördü. Şiddetle Therese Defarge'nin eline vurdu. Anî bir patlama oldu. Çıkan duman Pross'u kör etti âdeta. Diğer kadın yere yığıldı.

Bütün bunlar bir iki saniye içnde olup bitmişti. Duman çekildi. Ortalığı derin bir sessizlik kaplamıştı. Bu duman yerde cansız yatan korkunç kadının ruhuydu sanki.

İlk dakikanın verdiği korkunun tesiriyle Porss ölüyü orada bırakarak aşağı koştu. Tam kapının önünde aklı başına geldi. Kendini toplayarak geri döndü. Cesedin yanına gitmek istemiyordu tabiî. Fakat macburen içeri girdi. Sokakta giyeceği şapkasını ve küçük el çantasını aldı. Sonra kapıyı kapayıp, kitledi. Anahtarı da yanına aldı. Therese Defarge'yi hemen bulamıyacaklardı hiç olmazsa. Sonra merdivenin üst basamağına oturarak ağlamaya başladı. Tir tir titriyordu. Bir kaç dakika sonra kendini toplamaya çalışarak ayağa kalktı. Sokağa çıktı.

Katedrale doğru ilerlerken, evin anahtarını Sen nehrinin üstündeki köprülerden birinden suya atıverdi.

Jerry Cruncher daha buluşma yerine gelmemişti. Pross onu beklerken korkudan titriyordu. Böyle endişe içinde kıvranırken Jerry arabayla gözüktü. Pross telâşla arabaya atladı.

Sokaklarda hızla ilerlerken kadıncağız merakla Jerry Cruncher'e döndü.

«Sokaklar niye bu kadar sessiz Bay Cruncher?...»

Kapıcı onun hem haline ve hem de garip sorusuna pek şaşmıştı doğrusu.

«Her zamanki gibi gürültülü Bayan Porss,» diye cevap verdi.

Kadıncağız sesini yükseltti: «Duymadım... Ne dediniz?...»

Jerry Cruncher bir kaç defa tekrarladı. Fakat kadın bir türlü anlamıyordu. Kapıcı:

«Bari sadece başımı sallıyayım, belki ne demek istediğimi anlar,» diye düşündü.

Gerçekten zavallı Pross'cuk onun bu işaretini anlıyabilmişti.

Birkaç dakika sonra yine telâşla sordu:

«Sokaklarda şimdi gürültü var mı?...»

Jerry Cruncher tekrar başını salladı. Kadıncağız mırıldandı:

«Ama ben duymuyorum...»

Kapıcı hayretle,

«Bir saat içinde sağır mı oldu acaba?... Allah Allah, başına bir şey mi geldi zavallının?...» diye düşünüyordu.

Pross,

«Bir patlama duydum,» dedi. «Galiba hayatımda en son duyduğum ses de bu olacak ...Artık bir şey duymuyorum çünkü!..»

Pross haklıydı. Gerçekten de hayatının sonuna kadar bir tek ses bile işitmedi. Kulağının dibinde patlayan tabanca sağır etmişti zavallıyı.

15

AYAK SESLERİ EBEDİYEN SUSTU

Paris sokaklarından mahkûm arabaları zıngırdayarak ilerliyordu. Aziz Giyotin'e şarap götüren altı ölüm arabası vardı o gün. O zamana kadar insanların düşünebildikleri bütün canavarlar bir araya gelmiş ve ortaya Giyotin denen korkunç alet çıkmıştı.

Paris halkı bu arabalara o kadar alışmıştı ki, bazı evlerin penceresinden bakan bile yoktu. Bazı katlarda ise iş yapanlar, sadece başlarını kaldırıp ölüm arabasındaki zavallıların yüzlerini şöyle bir süzüyorlar, ama elleri yine çalışmaya devam ediyordu.

Ölüm arabasındaki mahkûmlardan bazısı, görmeyen gözlerle bunlara bakıyorlar, bir kısmı ise ilgiyle son defa görecekleri insanları süzüyorlardı. Bir kaç mahkûm ise gözlerini kapamış, soğukkanlı görünmeye çalışıyordu.

Arabaların yanında atlı muhafızlar gidiyor. Bazan halk bunlara sorular soruyorlar. Hepsi aynı şeyi öğrenmek istiyorlar ga-

liba. Zira üçüncü ölüm arabasının başına üşüşüveriyor. Muhafızlar da kılıçlarıyla bir mahkûmu gösteriyorlar. Herkesin merak ettiği mahkûm arabanın en arkasında duruyor. Başını önüne eğmiş, yerde oturan ve elini sıkı sıkı tutan genç bir kızcağızla konuşuyor. Adam bir defa bile olsun başını kaldırıp etrafa bakmıyor. Sanki Paris sokakları onu hiç ilgilendirmiyor. Arasıra hafifçe gülümsüyor, işte o kadar. Başını sallayıp, saçlarını yüzüne düşürmeye çalışıyor. Bu iş için elini kullanamıyor tabiî. Çünkü kolları iple vücuduna yanlardan sıkı sıkı sarılmış.

*
* *

Yoldaki bir kilisenin merdivenlerinde 'Hapishane Kuzusu' John Barsad duruyordu. O da ölüm arabalarının gelmesini bekliyordu. Bir hayli de telâşlı Hafiye. İlk arabaya baktı. Sydney Carton yoktu bunun içinde. İkincide de öyle. Jahn Barsad endişeyle,

«Acaba beni ihbar mı etti?...» dedi. «Başıma bir belâ açılmasın?...»

Sonra gözü üçüncü arabaya ilişince rahat bir soluk aldı. İşte oradaydı genç adam...

Bu arada John Barsad'ın yanına bir kırmızı şapkalı yaklaşmıştı:

«Evremonde hangisi?...»

Hafiye işaret etti,

«İşte... Arabanın arkasındaki...»

«Kızın elini tutan mı?...»

«Evet!...»

Adam olanca sesiyle bağırmaya başladı:

«Allah kahretsin Evremonde'yi... Bütün Aristokratlar Giyotine!... Evremonde canın cehenneme!...»

Hafiye John Barsad yalvarırcasına,

«Sus, sus,» dedi.

«Neden susuyormuşum Vatandaş?...»

«Evremonde suçunun cezasını nasıl olsa ödeyecek. Beş dakika sonra kafasını uçurmayacaklar mı?... Zavallıyı bırak ölüme rahat gitsin...»

Fakat adam aldırmadı bile. Hâlâ,

«Kahrolsun Evremonde,» diye bağırıp duruyordu.

Sydney Carton da bağıran adama doğru döndü ve onun yanında duran John Barsad'ı gördü. Bir an iki adam bakıştılar... Anlaşmışlardı... Sydney Carton tekrar önüne baktı.

Saat üçü vururken, halk Giyotin'in bulunduğu meydanı tamamen doldurmuştu. Çoğu daha iki saat önceden kendilerine yer kapmışlardı. En öne konmuş sandalyelerde kadınlar oturuyor, örgü örüp duruyorlardı. Bunlardan birinde de İntikam vardı tabiî. Yanındaki boş iskemleye Therese Defarge'nin örgüsünü koymuş, merakla arkadaşını bekliyordu. Bir taraftan da bağırıyordu,

«Therese!... Therese Defarge!... Therese Defarge'ı göreniniz var mı?...»

Örgü ören kadınlardan biri cevap verdi:

«O Giyotin eğlencesini hiç kaçırmazdı...»

İntikam,

«Yine de kaçırmaz,» diye homurdandı. «Therese!...»

Kadın onun omuzuna dokundu,

«Biraz daha yüksek sesle bağır...»

İntikam, hidetle ayağını yere vuruyordu,

«Hay Allah ne aksilik!... İşte ölüm arabaları da geldi. Evremonde'nin kafasını biraz sonra uçuracaklar, Therese bunu göremiyecek. Oysa onun bunu kaçırmaması gerekirdi...»

İntikam, arkadaşını aramak için yerinden kalktı. Bu sırada ölüm arabalarının ilkinden de mahkûmlar indiriliyordu. Aziz Giyotin'in Başrahibi Samson da hazırdı artık. Yamakları da yanında bekliyordu.

Şırak!...

Bıçak düştü. Cellât kesik kafayı havaya kaldırarak halka gösterdi. Hâlâ örgülerini ören kadınlar ilk kurbanın başına bakarak, saydılar.

İkinci ölüm arabası da kurbanları boşaltarak ilerledi.

Şırak!...

Örgülerini ellerinden bırakmayan kadınlar bağırdılar,

«Varan iki!...»

Üçüncü ölüm arabasından evvelâ Sydney Carton, arkasından da küçük terzi kız indirildi. Genç avukat kızcağızın elini hâlâ sıkı sıkı tutuyordu. Genç kızın sırtını durmadan çalışan çalışan Giyotine çevirmişti. Küçük terzi Sydney Carton'un yüzüne baktı:

«Eğer siz yanımda olmasaydınız bu kadar metin hareket edemezdim. Bana, sizi Allah gönderdi gibi geliyor...»

Sydney Carton,

«Seni de bana,» diye cevap verdi. «Yavrucuğum, gözlerini benden ayırma, başka bir şeye de bakma...»

«Elimi tuttuğunuz için hiç bir şeyden korkmuyorum. Eğer çabuk davranırlarsa son dakikada da korkuya kapılmıyacağım..»

«Merak etme, elleri çok çabuk...»

Kurbanlar yavaş yavaş azalıyordu. Zaten bu ikisi de yalnızmışlar gibi birbirlerine bakarak konuşuyorlardı. Birbirinden çok farklı olan, ve ayrı ayrı yerlerde dünyaya gelen bu iki insan, gözgöze, elele kalp kalbe son yolculuklarına çıkacaklardı.

Küçük terzi kızı,

«Size birşey sormak istiyordum,» dedi. Önemli bir mesele değil ama beni endişelendiriyor...»

«Sor yavrucuğum...»

«Benim bir tek akrabam var... O da benim gibi yetim... Benden de beş yaş küçük... Şimdi Güneyde bir çiftçinin yanında çalışıyor. Fakirlik yüzünden birbirimizden ayrıldık. Zavallı kızcağız benim başıma gelenleri de bilmiyor tabiî... Çünkü ben ona mektup yazmadım... Okuyup yazmam yoktur... Zaten olsa da ona bu meseleyi nasıl anlatırım. Böyle olması daha iyi değil mi?...»

«Tabiî, tabiî... Daha iyi...»

«Yolda gelirken ve hattâ şimdi yüzünüze bakarken düşündüğüm mesele şu: Eğer Cumhuriyet gerçekten fakirlere yardım ederse, onları açlık ve ıstıraptan kurtarırsa kuzenim daha uzun yıllar yaşar. İhtiyar bir insan olur...»

«Sonra yavrum?...»

Güzel gözleri yaşarmıştı küçük terzi kızının, renksiz dudakları titriyordu,

«Sizinle benim gideceğim yerde, onu çok uzun zaman beklemem gerekecek değil mi?... İşte buna çok üzülüyorum...»

«Üzülme çocuğum. Gideceğimiz yerde, zaman, diye bir şey yok. Hele üzüntü, keder hiç...»

«Ne kadar iyisiniz!... Beni nasıl da teselli ediverdiniz? Buna çok sevindim işte... Hiç bir şey bilmiyorum, o kadar cahilim ki... Sizi öpebilir miyim artık?... Vakit geldi mi?...»

«Evet yavrucuğum...»

Vedalaşarak, öpüştüler, Sydney Carton'un parmaklarından sıyrılan küçük, nasırlı el titremiyordu bile. Terzi kızının yüzünde sabır ve cesaret dolu bir ifade vardı. Evvelâ Giyotin'in merdivenlerinden genç kız çıktı.

Şırak!...

Örgü örenler saydılar,

«Varan yirmi iki!...»

«Allah, ben, hayat ve yeniden dirilişim buyurdu. Bana inananlar ölmüş olsalar bile tekrar yaşayacaklardır. Yaşayan ve bana inananlar ise asla ölmeyeceklerdir...»

Halkın gözü Sydney Carton'a dikilmişti. Fısıldaşmalar, haykırmalar oldu. Dairenin en dışındakiler onu iyice görebilmek için önlerindekileri ittiler. Böylece insan denizi kabardı, kabardı...

Sonra...

Şırak!...

«Varan Yirmi Üç!...»

***

O akşam parisliler Sydney Carton'dan sözederlerken, bu kadar sükûnet dolu bir çehre görmediklerini söylediler. Kimisi genç adamın son dakikada ilâhî bir varlığa, hattâ bir peygambere benzediğini iddia ediyordu.

Genç avukat gibi Giyotin altında can veren bir kurban, son basamakları çıkmadan önce o andaki düşüncelerini yazmak için izin istemişti. Eğer Carton da Giyotin'in gölgesinde çok ilerileri

görüp, bunları açıklayabilseydi, herhalde şöyle bir şeyler söylerdi,

«John Barsad, Roger Cly, Defarge, İntikam sizin de akıbetinizi görüyorum... Kötü günlerin ve bu karanlık çağın etkileri yavaş yavaş silinecek ve yeni bir millet doğacak... Onların uzun yıllar boyunca, gerçek hürriyete kavuşmak için mücadele edeceklerini biliyorum...

«Uğurlarında hayatımı verdiğim sevdiklerime gelince... Onlar benim artık bir daha göremeyeceğim İngiltere'de barış ve mutluluk içerisinde yaşayacaklar... Lucie'yi kucağında küçük bir erkek çocukla görüyorum... Bu yavru benim adımı, Sydney Carton adını taşıyacak... Doktor Manette'nin de iyileşip, daha uzun yıllar boyunca insanlığa şerefle hizmet edeceğini biliyorum... Sadık dostları Jarvis Lorry'nin bu aziz insanın daha on yıllık ömrü var. Sonra bir gün yatağında sesizce son nefesini verip, ebedî yolculuğa çıkacak.

«Onların, çocuklarının ve hattâ doğacak torunlarının kalplerinde kutsal bir yerim olduğunu da görüyorum... Lucie ihtiyarlayacak tabiî... Fakat ömrünün sonuna kadar beni hatırlayacak ve bugünün yıldönümünde beni sevgiyle anarak ağlayacak... Kocası ile peşpeşe ölüp, ebedî uykularına birlikte yatacaklar... Fakat her birinin de beni, en az birbirleri kadar sevdiklerini biliyorum...

«Benim adımı taşıyan küçük büyüyecek... Onun da benim gibi hukukçuluk yaptığını görür gibiyim... O kadar şerefli, o derece iyi bir insan olacak ki lekelediğim, çamurlara batırdığım adım, onun sayesinde büyük bir saygıla anılacak. Onun dünyanın sayılı hâkimlerinden olduğunu görüyorum... Günün birinde, yanında yine benim adımı taşıyan, fakat Lucie'ye benzeyen, sarı saçlı, mavi gözlü çocukla, buraya, bu meydana geleceğini biliyorum... Ve o meşhur hâkim, titreyen bir sesle, adımı taşıyan küçüğe benim hikâyemi anlatacak...

«Bu, şimdiye kadar yaptığım şeylerin en iyisi muhakkak... Ve ruhumun şimdiye kadar tanımadığı ve erişemediği bir sükûnete kavuşacağını da biliyorum...»

S O N

İki şehrin Hikâyesi, ne bir ihtilâl romanı, ne tarihi bir roman, ne de bir his romanıdır. Çünkü hepsi bu romanda birleştiler, başka bir deyimle senteze kavuştular.

Tanrı biliyor ya, hayatta en inandığım ve en iyi eseri yarattığım kanısındayım.

«Charles Dickens»

İki Şehrin Hikâyesi, Dickens'in toplumcu bir yazar olduğunu ispatlayan ilginç bir romandır.

«Karl Marx»

İki Şehrin Hikâyesi, şiddetin şiddeti, nefretin de nefret dalgalarını getirdiğini ispatlayan dev bir romandır.

«Engels»

ÇETİN OFSET BASIMEVİ _ 27 32 87